

$$\frac{238}{40}$$

$$\frac{1075}{4}$$

గౌతముని జీవకారుణ్యము

చిత్రకారుడు: శ్రీ ఇ. జగన్నాథరావుగారు, రాజమండ్రి.

238

HA

చెన్న పట్టణము, జూలై 1929 238

HA

సంపుటము ౬

శుక్ల సంవత్సరము అషాఢమాసము

సంఖ్య

ని రీ త్త ణ ము

1075/4

కొడాలి అంజనేయుని

ప్రేమకిశోరమూర్తి చివురించిన కోమలకల్పకద్రుమా

రామముల్క నిసర్గ మధురం బగు వేణురవ ప్రసక్తికి
మైమఱి పొందెనేమొ మధుమానపువెన్నెల, వాని నేలతా
కోమలి వాలుఁజూపు నునుకుంకుమపూవుల కందువార్చెనో!

కానఁగ రాఁడు వానికయి కన్నులు కాయలుకాచె నందనో
ద్యాన లతాంత నూత్న మలయాసిలముల్ ఘనసారవాసవల్
పూని యొసంగు స్వాగతము పొందుట మమ్ముల విస్మరించెనో
గానకుమార శేఖరుఁడు కానఁడుగా వలవంత వంతలక.

నడచెద నీ మనోజ్ఞయమునాసిక తాతలశయ్యలందు నీ
యడుగులకాడ వెన్నెలల యగ్నికి తెల్లనిమబ్బునీడలం
బడి, మురళీరవంబు వినవచ్చెడు త్రోవల కీ నిశాంతపుక
గడియలలో ననుం గరుణఁ గానఁగదే భవనైకమోహనా!

డి-కావ్యాదర్శము

మానవల్లి రామకృష్ణకవి గారు, యం. ఏ.

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి రాంధ్రీకరించిన కావ్యాదర్శమునందలి పీఠిక దీనికి మాతృక)

కావ్యాదర్శ మను నలంకారశాస్త్రము ప్రాచీన ములలోఁ బ్రసిద్ధి పడెననది. దీని రచించిన కవి యుడును దండి “కవిగ్రంథీ కవిగ్రంథీ కవిగ్రంథీ యుఁ” అని భాసని నధిలోఁ బ్రకటన గన్నవాడని యాము కలదు.

యోగ్యయ స్త్రయో వేదా
స్త్రయో వేదా స్త్రయో సుదాః,
యో దండి ప్రబంధాశ్చ
త్రిమ లోకేషు విశ్రుతాః.”

ప్రఖ్యాతికలదు. కావ్యాదర్శము, దశకుమారచరి దండికృతిములుగా నెగడుచున్నవి. మూడవకృతి మని కింకించి కొందఱు ఛంకోవిదిలియనియు, “అను పాశ్చాత్యమహాకేయుఁడు మృచ్చకటిక మే త్పతిమనియు వాడుచున్నది. ఇతనిదేశకాలము లేవి? హంకారమునకంటెఁ గావ్యాదర్శము ప్రాచీన అను పండియములు కలుగును. ఇటీవలఁ గొన్ని ములు కేరళదేశమునఁ దాళపక్రముల లభింపఁగా, పరిశోధనమునఁ జైయంకేములు కొంతవఱకుఁ బరి త్రి చెంద. కావ్యాదర్శ మను పేర మఱియుకం కారగ్రంథము కలదు. దానిలో తేమెంద్రుని మత త్పతిమనుటచే నది యర్వాచీన మనుటకు సందేహము మన గ్రంథము దండికృతమే యనుటకు నభినవ ముగు ప్రామాణికులు “యథావా దండి”, “యథా తినా!” యని యుదాహరించిన శ్లోకము లిందుఁ బుచ్చు యందులయే నిదర్శనము. భట్టగోపాలుఁడు ప్రకాశకావ్యాఖ్యానంధిమునః

క్షయ స్పర్శతాం రేఖాం కావ్యాదర్శనిషిక్రమే,
సంధ్యే మధ్యే మహాచార్యో ద్దష్ఠీ భేషయతే కవీశ.
చెప్పెను. కావున నిది దండిప్రాక్త మనుట నిస్సం ఘము.

దీనిపైఁ జెప్పఁబడిన వ్యాఖ్యలు కలవు. అతిప్రాచీన మయినది వాదిఘంటుల దేవుని కృతమహాలిని. అతఁడు శ్రీ. క. ౧౫౧ లో నుండెడి గంగరాజ వాస్తానకవి. తిరుగవాచస్పతి, యాముకేయుఁడు, మఱి కొందఱును వ్యాఖ్యాతలైరి. తిరుగవాచస్పతి “పంచవర్ణావ్యాయపురే- అష్టవర్ణావ్యాయావృషాః” అన్న శ్లోక వ్యాఖ్యలో కాంచీ పురమనియు, బల్లవరాజు లనియుఁ బ్రహేళిక కర్థము చెప్పెను. వాది ఘంటులుఁడు నట్లే వివరించెను. దండి కాంచీపురవాసి యనియుఁ బల్లవరాజాద్యుడుఁ డనియు నూహింపవచ్చును.

శ్రీమదైశ్వరీ మను జై నమతములోని శిలాశాసన ముల శ్రీవర్ధ దేవుండనుజై నాచార్యుని ప్రకృతిలో శాసనము పంఖ్య ౫౪-శ్రీ. క. ౧౧౩౮] : య ఏవ ముపశ్లోకితో దండివా—

“జహ్నోః కన్యాం జటాగ్రేణ బభార పరమేశ్వరః,
శ్రీవర్ధ దేవ స్సంధ త్నే జహ్వగ్రేణ సరస్వతీమ్.”
అని లిఖింపఁబడి యున్నది. శ్రీవర్ధదేవుఁడే వైద్య వ్యాకరణాదులఁ బ్రసిద్ధిగాంచిన పూజ్యహుఁడు. అతఁడు శ్రీ. క. ౬౫౦ కాలమున నుండెను. దండియు నప్పటి వాడని తేలును. భోజదేవుఁడు కృంగార ప్రకాశమునఁ దొమ్మిదవప్రకాశమున “నండినో ధనంజయస్యగా ద్విసం ధానం” అని కథాద్రవ్యసంవిధానమున మదాహరణముగాఁ జెప్పి “ద్విసంధానే”.

“ఉ దారమహిమారామః ప్రజావాం హర్ష నిర్ధనః,
ధర్మ ప్రభవ ఇత్యాశీతో ఖ్యాతో ధీరత పూర్వజః.”
అని యుదాహరించెను. అది ధనంజయ ద్విసంధాన మునఁ గానరాకుండుటచే దండికృతమగుద్విసంధాన మున నుండునేమో యని సందేహము కలుగుచున్నది. ఈశ్లోకమున ముద్రాలంకారలక్షితముగా హర్ష నిర్ధనుని పేరుగలదు. దండి యతనియూహనమునకుఁ భోయియు

వచ్చును. చండియాండవగ్రంథము ద్వీపంధాన మనురాఘవ పాండవీయమని యూహింపఁబడును. అతని దశకుమార చరిత్రము పూర్వపీఠిక యనియు, నుత్తరపీఠిక యనియు రెండుభాగములై, యొక్కొక్కటియు వాత్సవనిభాగము కలదై వచనరూపముగా నున్నది. ప్రాచీనవాఙ్మయలన్నియు నుత్తరపీఠికపై మాత్రమే కలవు. పూర్వపీఠికలు పెక్కు తెలుగుల వాత్సవసంస్కృతి మాత్రమే కాక కథాపరణియు భేదించుచు బహు కవికృతములగు భిన్నగ్రంథములవలె గానవచ్చుచున్నది. కేతన యను వాంఛకవి తెనిగించిన దశకుమారచరిత్రమును సంస్కృతముతోఁ జోల్పఁబూర్వ పీఠికలలో నొక్క పాతము మూఁడవాత్సవముల నొకట మక్కికి మక్కి యనువాద మగుచున్నది. ఉత్తరపీఠికలో గథామాత్రవాద్యకృత ప్రధానముగాఁ దెనిగింపఁబడియే. కర్ణాటకానువాదమునఁ బూర్వపీఠికాకథ లబ్ధగ్రంథభాగ ములకు భిన్నముగా నున్నది. ఉత్తరపీఠిక మూలమునకు సరి యైనదే. మఱియుఁ బూర్వోత్తరపీఠికలలో శైలి భేదము మున్నది. ఉత్తరపీఠిక ప్రాథతరము. కావునఁ బూర్వ భాగము చండికృతము కాదు. ఒకపాఠము కేతన దశ కుమార చరిత్రమును జూచి పూర్వ పీఠిక యెవ్వరో సంస్కృతమున లిఖించిరని తోచును. లాక్షణికు లెవ్వరు దీనిలో నుండి యువాహింపఁజైరి.

ఇటీవల నవంతి గుండరీకథ యనియు, నవంతిగుం దరీకథాపార మనియు రెండుగ్రంథములు కేరళ దేశమున లభించినవి. వానిఁ బరిశోధింపఁగా నవంతిగుండరీకథయే చండిప్రాక్రమగు నాఖ్యానికయనియు, దానికి సంక్షేప రూపముగాఁ దత్సారము నెవ్వరో రచించిరనియు, చండి కాంచీపురాధీశ్వరులగు నల్లవరాజులయొద్ద నుండెననియుఁ దేలినది.

“ఆ ప్రాప్తవద్దపురం నాను ప్రదేశే పశ్చిమాత్తరే,
ఆర్యదేశిభారత్నం తత్రాసన్ బహవో ద్విజాః.
తతో వినిస్సృతా కాచి త్కౌశికబ్రహ్మసంతతిః,
బ్రహ్మలోకా దివాయాంతీ పుణ్యతీర్థా సరస్వతీ.
నాసిక్యధూమా వాత్సుక్యా మూలదేవ నివేశితామ్,
ప్రాప్త్యానలపురం నాను పురీ మధిపసత్త్విహే.

తస్యాం వారాయణస్వామివామ్నా వారా
దామోదర ఇతిశ్రీమా నాద్వితీయ ఇవాభివత్.
సమేధావీ కవి ద్విద్యా వ్యాకవిః ప్రథవో
అనుదధ్యాకనో నైత్రీం వరేస్తే విష్ణువర్ధనే
ఇతి శ్రుత్యా మహిపాల ప్రదాలోకనలోయ
అనేకశ్రీమభాకృష్ణ మకరో దము మాతృసా
స్మపనిర్మంధనిర్దిష్టే ప్రకృష్టవిభవే గృహే,
నహతః పైత్తీం స్మృతిం తస్యానీత్రవయత్రం
మనోరథాన్వాయ స్తేహం మధ్యమో నంతేనర్థ
తత ప్రమాణా శ్చత్యారః ప్రస్తు ర్వదా ఇవ
శ్రీ వీరదత్త ఇత్యేహ ముత్తమ ప్రత్తవేదిన
యవీయా నస్యర క్లాఘ్య గౌరీవామాభవత్ప్రీ
తిః కథంచి త్సా గౌరీ ద్విజాభిపశిఖామణేః
కుమారం దద్ధి నామానం వ్యక్త శక్తి మతీజన
పతాల ఏవ మాత్రాచ పిత్రా చాపి వ్యయాజ
అయుజ్యతి గరీయస్యా సరస్వత్యా శ్రుతేన
స విక్రియే పురే తస్మిన్ పరవక్రోపశోధతి,
స చచార శుభచారః సర్వా ముర్వి ముదా
అథాశ్రమే వ్యవేయానాః కాస్తేషు చ కృత్
పశ్యన్ పుణ్యాన్యరణ్యాని వ్యవసద్దినసాక్షబవ
మిత్రాణిమాత్మనత్రాద్యాః కేరళభీష్మద్విజోత్త

భాగమని పిలిపించినవాడు కాంచీపురా
సింహవిష్ణువు. పైష్లోకములవలన చండి భారవిక
మఁడనియు, నతఁడు సింహవిష్ణువు నాస్థానమున ను
యు, నందుచే చండి సరసింహవర్మకాలమున నుం
డుట యసంభవము కాదనియు స్ఫురించుచున్నది.
గుండరీకథలోని కథాంశము దశకుమార చరిత్ర
కథాభాగమే. శైలి యతి రమణీయమై, ప్రాథమిక
జాతికవుల రచనాగాంభీర్యము ననుకరించిన
కావున దశకుమారచరిత్రకుఁ గవికృతనామధేయ
గుండరీకథ యనియు, బ్రసిద్ధదశకుమారచరిత్ర
పీఠికయే యిప్పుడు లభ మగు నవంతిగుండ
భాగము కానోపుననియుఁ దద్ద్రంధపతనమున

ంకి తండ్రి వీరవస్తుడు, తల్లి గౌరి, మిత్రులు
మామిళ్లయ్య, భీమవంశుడు మొదలగు
గంభీరము చాళుక్యరాజును విక్రవాదిత్యునిచే
డు పంశక్తిగములు ముట్టడింపబడగా, దండి
లమునఁగేరకొదివా నాదేశములు పంపించి, కాంచీ
ధనుగడచినపిదప మగిడివచ్చెననియు దానిలోనే
కావున నితఁడు క్రీ. శ. ౬౩౦—౪౦ ప్రాంత
గాంభీర్యమున మండెనట గిక్కము. ఇతని
లు త్తర దేశమున నానందపురవాసులయ్యుఁగ, గ్రమ
దక్షిణదేశవాసము వీరి కలసియె. దండి రచించిన
గ్రంథములు దశకుమార చరిత మను నవంతికుంఠి
క, గావ్యాదర్శము, ద్విపంధానమునుగాఁ బర్యవ
శేలును. ఆనామయస్తోత్ర మనునీస్తుతి యితఁడు
ను. వైయాకరుణు లితని స్మరించుటచే నితఁడు
వ్యక్తమునకు వ్యాఖ్యి వ్రాసియుండు సేమాయని
కంపనలపి యున్నది.

చిరంతనాలంకారికులలో దండియు నొక్కఁ డను
వాడను లేడు. భామహుఁ డనుగ్రంథకారుఁ డిత
కాచీమఁడో, లేక సమకాలికుఁడో, సుప్రసిద్ధు
డున్నవాఁడు. అతఁడు కావ్యాలంకార మనునొక
ము రచించెను. దానిలోని కొన్ని యంశముల కిందు
ము కలదు. అరిప్రాచీనవ్యాఖ్యాత యగు వాది
లదేవుఁడును దండియాఖ్యాయకాశ్చ నిర్వచన
కవితారిక వ్రాయుచు, 'భిష్ముపామతమాక్షిపతి'
భామహునిఁ బూర్వనిగా నూహించెను. భామ
హు రామశర్మకృతమున నమ్యులో త్తరములోనండి
ము బుద్ధుఁడంచెను. రామశర్మ దండిమిత్రుఁడగు
మధ్యేయఁ డనుసేమాయని కంకింపనలసి యున్నది.
సమాత్ర భావ్యకారుఁడగు మమ్మరి తాను భామ
శిష్యుఁడని చెప్పుకొనెను. భామహుని కావ్యా
రమునఁ జతుర్థపరిచ్ఛేదమునఁ దిక్ష్వాగధర్మకీర్తలు
నలు నిరసంపఁబడుటచే భామహుఁడు ధర్మకీర్తితో
రాలికుఁడనఁగావలయు. ధర్మకీర్తి కీ. శ. ౬౨౦
పండినందున ధర్మకీర్తి భామహుఁ డండి బాణభట్ట
యఁడగులు సమకాలికులని యూహింపడు.

దండి పూర్వాచార్యుల గ్రంథముల పంగ్రహించె
నని చెప్పుచున్నాఁడు. వ్యాఖ్యాతలు వారు కాశ్యపబ్ర
హ్మనంది బ్రహ్మదత్తప్రభృతు లని వివరించిరి. కాశ్యపుఁ
డెవ్వఁడో శిల్ప సంగీత వాట్య వైద్య కౌశికిన ధండఁ
కావ్యాలంకారాదుల గ్రంథములు రచించెను. వానిలో
శిల్పము మాత్రమే కానవచ్చుచున్నది. దానికే యంశు
మధ్యేదమని నామాంతరము. బ్రహ్మనంది వ్యాసుల
బ్రహ్మసూత్రములకు వ్యాఖ్యాత. అవ్యాఖ్యాత మిష్ణుకు
లభింపదయ్యె. బ్రహ్మదత్తుఁడును మిహంసావేదాంత
గ్రంథకారుఁడు. వీరల కృతు లుత్పన్నము లగుటచే
గావ్యాలంకారమున వీరిమతము లేవో కనుగొన సాధ్య
ముకాదు.

మనకు లభించు కావ్యాలంకారగ్రంథములలో
వగ్నిపురాణభాగము కావ్యాదర్శముకంటెఁ బ్రాచీన
తనము. భరతుని వాట్యకాస్త్రమున నలంకారకాస్త్రము
లోని యంశములు పెక్కులు గలవు.

అలంకారకాస్త్రమున సామాన్యముగా 1. కావ్య
స్వరూపము, 2. శృతిలిక్షణము, 3. గుణదోషప్రకర
ణము, 4. కీర్తనాలంకార వివేచనము, 5. రసభావని
రూపణము, 6. వాయుక నాయక నుటావస్థానిర్ణయము,
7. దృశ్యశ్రవ్య కావ్యభేదము, 8. రూపకపరిభాషాంగ
ప్రశంస, 9. కథాశీర సందిధానము, 10. కవిప్రేక్షక
నటధర్మసమయాని ప్రకీర్ణకవిమర్మము, అనునంశములు
విశదీకరింపఁబడు. అలంకార కాస్త్రములు సాధారణ
ముగా రెండుతెగల నొప్పురు. మొదటి వాలుగువిష
యములు నొక్కతెగగాను, తక్కినవి రెండవతెగగాను
కాస్త్రకారులు గ్రహించిరి. భామహాలంకారము (౬౨౦
క్రీ.శ.), దండికావ్యాదర్శము (౬౪౦ క్రీ.శ.), రుద్రటుని
కావ్యాలంకారము (౬౦౦), వామనుని కావ్యాలంకార
సూత్రవృత్తి (౮౦౦), ఆనందవర్ధనుని ధ్వన్యాలోకము
(౮౪౦), శిష్యుని కావ్యాలంకారసంగ్రహము (౮౪౦),
వాగ్మటుని కావ్యాలంకారము (౯౦౦), రాజశేఖరుని
కావ్యమిహంస (౮౩౦), మహిమభట్టు వ్యక్తివివేకము
(౧౦౦౦), భట్టనాయకుని పృథ్వీవిద్యము (౯౫౦),
మంతలకుని వక్రోక్తివితము (౯౬౦), భోజదేవుని

సకస్వతీకంఠాధరణము (౧౦౫౦), మమ్మటుని కావ్య ప్రకాశము (౧౧౫౦), రుయ్యకురి సమ్పాదయలీలము, అలంకారనాట్రములు (౧౧౫౦) మ, మంకుసుని యలంకారసర్వస్వమును, సాహిత్యమీమాంసయు (౧౧౫౦), హేమచంద్రుని కావ్యానుకాశము (౧౧౫౦), విద్యావాధుని ప్రతాపరుద్రీయము (౧౩౨౦), విద్యాధరుని యేకావళియు (౧౩౫౦), విశ్వనాథుని సాహిత్యదర్పణమును (౧౩౫౦), అలంకారసుధానిధి (౧౩౫౦), చమత్కారచంద్రిక (౧౩౫౦) మొదలుగాగలవి మొదటి తెగకుఁ జేరినవి. రెండవ తెగయగు రసభావనిరూపణ ప్రముఖగ్రంథజాలములో భరతుని నాట్యకాస్త్రము అధ్యాయములు [౬, ౭, ౧౩, ౧౪, ౨౦, ౨౧, ౨౨, ౨౩, ౨౪], రుద్రుని శృంగారతిలకము (౭౦౧), తోతాచాద్యుని కావ్యకాశుకము (= ౭౧), అభినవగుప్తుని యభినవభారతియు, నాట్యలోచనము (౧౧౦౦), భోజదేవుని శృంగారప్రకాశము (౧౦౬౦), శారదాతనయుని భావప్రకాశము (౧౧౫౦), ధనంజయుని దశరూపకము (౧౦౧౦), జగద్గురు నాట్యసర్వస్వము, రామచంద్రుని నాట్యదర్పణము (౧౧౫౦), త్రిలోచనుని నాట్యలోచనము, రసార్జునసుధాకరము (౧౩౫౦), కుంభకర్ణునిసంగీతమీమాంస, రసపరిచ్ఛేదము (౧౧౫౦), రసవివేకము, రాజరాజీయగు, రసమీమాంస, రసకల్పద్రుమము, శృంగారమంజరి మొదలుననవి చేరుచున్నవి.

తీనిలో భామహదండ్యానందపర్థఃభట్టనాయక కుంతిలక మహిమభట్టభోజాలు మొదటి తెగలోను, భరతి నందిరుద్రాభినవగుప్తుభోజాలు రెండవ తెగలోను నూతన ప్రసానములు స్థాపించి తిక్కనవారికి మార్గదర్శులైరి. పై విభాగమునఁ గొందఱిగ్రంథముల రెండు తెగల యంశములును గలసియో, యానమంగికముగ నూచింపఁ బడియో యుండును. కావ్యాదర్శమునఁ గావ్యస్వరూపమునను, నలంకారవివేచనమునను దండి చాల శ్రమించి సూక్ష్మభేదముల నెఱుఁగెన్. అయినను దలంకార భేదజాతి మంతయుఁ దర్క-కాస్త్రపరిష్కృతియ గాక చాల కాల ముండఁగా, విద్యావాధాదులకాలమున కనఁగా తిక్కన మఱి భట్టాదుల మఱిదీధితి విజృంభణయ నకుఁ విరుద్ధముల

కాస్త్రములపవరెనే దీసికొని వ్యాయకాస్త్రనికలున నొరయిక తిలిచి ప్రాచీనుల నిర్వచనములను బునఃపరిశోధితిములై, రసగంగాధర సాహిత్యరకావ్యదర్పణ సాహిత్యసారాది నవీనగ్రంథములు జేతిములై వెలుఁగుచున్నవి. అయినను మాయమున నర్వాచీనగ్రంథములు నిరుక్తిపరిష్కారరసము సూక్ష్మంశపరిశోధకములగుట సత్యమైనను, సుప్రాధియమునఁ బ్రాచీనకృతిములను సరి గావేరవు. దర్పణములు కావ్యప్రకాశ రసగంగాధరముల పోషియును; కాని ప్రాధియ గాంభీర్యముల మిడును. ఈయంశము కావ్యప్రకాశకారాదులకుఁ దన వాదిభుంధూలుని కావ్యాదర్శవ్యాఖ్యచే విడిచి

ఈగ్రంథము ప్రాథమికోద్ధారణకమునట చేత నున నలంకారకాస్త్రమున నిర్దుష్టగ్రంథములు చేతను దనిగించుట మిక్కిలి కష్టము. కావ్యామాదామణిలో దండి లక్షణశ్లోకములు పెక్కుకరింపఁబడియె. వానిఁ బరికిలించెనచో విన్నవోన్నకు సంస్కృతిభాషాపరిచయము లేదని కా యలంకారకాస్త్రగ్రంథ మతిఁ దెలుఁగఁదని కావలసినచున్నను, భట్టుమూర్తి నరసధూపాలీయము తిక్కకాస్త్రవాసన లేనివీరు మహాగ్రంథములఁ దవొరఁకొనట మోష్యభాజన పగుటయే కాక, నగౌరవము ప్రతిపాదించిరి. ధ్వనితత్త్వమును గమనము మొదట ప్రసాదించిన యానందపర్థమ నట్టివాని జయంతుఁడు వ్యాయకాధికమున,

య మన్యః పండితమ్మన్యః ప్రపేదే కంఠశః
విధే ర్ని షేధావగతి ర్విధి బుద్ధి ర్ని షేధశః.
మానాంతరపరిచ్ఛేద్య విద్యుమాపోపదేవాన్,
శబ్దానా మేవ సామర్థ్యం తీత్రితీత తహాతిత,
అభివా నేవ్యకి చర్ప కవిభిః సహ శోభతే,
విద్వాంసోఽపి విమహ్యంతి వాక్యార్థగహనే

అని పండితమ్మన్యఃడనియు, నకాస్త్రజ్ఞానముగొనించెను. ఈవాక్యవోరము కేవల మానందపర్థకాక ధ్వనివాదమునకుఁ బరమాచార్యుడగు భర్త

దగులుచున్నది. ఇట్లుండ భట్టుమూర్తి ప్రభుకు
కుట్ర! ఈ గ్రంథమును యథామూలముగాఁ దనిఁ
పరిభాషలకును, వాక్యార్థవిశేషములకును విపుల
వ్యాఖ్య వ్రాయుటచే నాంధ్రులకు మూలగ్రంథ
లము తెలియనగుఁ గాని స్వమనఃప్రవృత్తికిఁ దగి
తనిగిందుట యంత లోకోపకారము కానేరదు.
శ్రీ అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యకాస్తులివారు దీని నన్ని
ప యథామూలముగాఁ దనిగించిరనుట నిస్సంశ
తెనిగింప నపాధ్యములగు పథంగశ్లేషముల

వీరు శ్రమించి తత్ఫలముగా నాంధ్రమున వాక్యశాలము
కల్పించిలక్షణములకు దాహరణము లిచ్చిరి. అట్టి చోటలు
వీరి పాండిత్యప్రకర్షమును జూచుచున్నవి. భాషలో
నలంకారగ్రంథములు లేనినూనఁగి వీరు కొంతవఱకుఁ
దొలగించినందులకు నెల్లరు కృతజ్ఞులు గాఁదగు. ఇది
కాస్త్రుగ్రంథము కావున వ్యాఖ్యానపాఠేషు మనుట
యచ్చెరువు కాదు. ఇది పాత్యగ్రంథకోటిలో నిర్ణీత మగు
నేని; కాలక్రమమున సువ్యాఖ్యలు దీనిపై వెడలుననుట
దురభిలాషము కాఁజాలదు.

నా ప ద ము

హింపెల్ల జనార్దనరావు గారు

దీని కనుపేక్ష్యయ్యత కాదియని లేదు,
అంతమనిలేదుఁ గాఁ జోలు! అరిగి యరిగి
చూడఁ, దొలింగన్న విచ్చిన చోటు చుట్టి
తిరుగుచుండుటె నాపద మెఱుఁగుచుండు!

దీని నిఁకముందు నడకలేదేని, ఒకట
నిలుకడకుఁ బూని సాధింప నేరదేల
నాపదము? రిత్తలైన, యత్నములు నలుప
కోరికలు లోఁ దరంగించు కొనుకొ మేమొ!

తన పరాధీనతకు నాపదము నహించి
వలవదంచును నెదురాడ వలవదింత
ఎటు లభించెనో అరయదు; ఇంతమధుర
మో యిది! తలంప దానికే యొదవు వింత.

ఉన్న వెలుతురు కాంచదు; కన్నుమూసి
అమగులిడు నాపదము. కత మడుగఁ బడిన
‘ఆపరాధీనతా సూత్రమందె కలవు
వెలుఁగు పెన్నిధు, లో, నవి విరియు’ ననును.

ఉత్తరరామచరిత నాటక రసవిచారము

కొంపెల్ల సుబ్బారాయశాస్త్రి

ఇదం కవిభ్యః పూర్వేభ్యో నమోవాకం ప్రశాస్యహే,
వందేమహిచ తాం వాణీ మమృతా మాతృనః కలామే.

సంస్కృతనాటక కవులలో సుప్రసిద్ధుడగు మహాకవి భవభూతిచే రచియింపబడి “ఉత్తరే రామచరితే భవభూతి ర్విశిష్యతే” యను ప్రఖ్యాతి గలిగించిన యుత్తర రామచరిత మనునాటకము భారతీయ సంస్కృత సారస్వతసారగ్రాహు లగు సహృదయాగ్ర గణ్యు లెల్లరు నెఱింగినదియే. దానియందుం బ్రధానరస మెద్ది యను విచారమున ననేకు లనేకమార్గముల ననుగమించుచున్నారు. పలువురిందుం బ్రధానమైనది కేవల కరుణరస మని చెప్పుచున్నారు. మఱికొందఱీ నాటకమునం బ్రధానరసము విప్రలంభశృంగారమని వాదించుచున్నారు. ఇట్టికరుణ విప్రలంభ వాదుల వాదములే పరస్పరవిఙ్గీపతీ బయలుదేఱి యెల్లెడం బ్రవర్తిల్లుచున్నయవి. ఇవి యిట్లుండ నిక్క గొందఱీ నాటకము వీరరసప్రధానమైనదని తలంచుచున్నారు. కాని వీరివాద మంతగా రచ్చకువచ్చుట లేదు. ఇట్లు బహువిధ వాదభూయిష్ట మగుటవలన నిందు నిశ్చిత మెల్లరకుం గోచరమగుట లేదు. సామాన్యముగా రసస్వరూపముం దెలియుట బ్రహ్మ స్వరూపముం దెలియుట యనవచ్చును. కావుననే “రసోవై సః” అని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. మన

ప్రాచీనసాహిత్య మీమాంసా శాస్త్రుక
“బ్రహ్మనస్త సబ్రహ్మచారీ విగళిత వేద్యా
భగ్నావరణతయా చర్యమాణా”
అని రసలక్షణముం జెప్పియున్నారు.

“ఫలానాశ్చ దళానాశ్చ
సస్తు తే తే వివేచకాః,
మకరస్త విశేషజ్ఞా
మిళింద మపహాయ కః.”

అనినట్లు లోకమున శబ్దార్థాది విమర్శకులకు టుందుచుగాక, రసభావాది విమర్శకులకు నుండును. ఇట్లుండ నతిసూక్ష్మములైన తదవాంతర విశేషంబులం దెలియుట దాది కించిత్ జ్ఞకోటికి దుశ్శక్యమని నే నెఱుదాను. అయినను నే నేబదివత్సరములకాదాదాపునుండియు నీనాటకమును నా కొంబుద్ధితో నప్పడప్పడు విచారించుచున్నాను. “మహాజనో యేన గత స్స ప్తాః” అను నోక్తికి లోబడి నడుచు స్వభావము గలవనైనను, బహుజన సమ్మతమగు కరుణరసప్రధానము నంగీకరించుట కెంత మాత్రమైన నాయంతరాత్మ సమ్మతించుటలేదు. వీరప్రధాన్య వాద మత్యల్ప సంఖ్యాక సం

స్వామివాదో యత్రో జనః,

“హా దేవి, దేవయజ్ఞసమృద్ధి, హా స్వ
జన్మానుగ్రహపవిత్రతసమృద్ధి, హా నిమిజనక
నర్జిని, హా పావకవనిష్ఠాదుర్ధత్తప్రత్యక్ష తీలకాళి

ని, హా రామమయశీవితే, హా మహారాజ్య
వాసప్రయోగ, హా తాత్ప్రయో, హా హాకవాది
ని, కథ మేన విధానాస్త వాయ మీద్యశః
పరిణామః.

త్వయా జగన్తి పుణ్యాని
త్వ య్యపుణ్యా జనోక్షయః,
నాథవస్త స్త్వయా లోకా
స్తవ మనాథా వివర్త్యసే."

—గ. అ. ౪౩.

అనెను. ఇందువలన శీతకు మహోక్షత్రవము
సిద్ధముగ నున్నదని రాముని యభిప్రాయము
తెలియుచున్నది.

౪. రాముడు "హా కష్టమ్. అతి బీభత్స
కర్మా నృశంసోఽస్మి సంవృత్తః.

వైశవా త్ప్రీత్యతి పోషితాం సియాం
సాహృదా వస్పథగాశనా మిమామి,
భద్రనా పరిదదామి మృత్యవే
సానికో గృహశకున్తికా మివ.

—గ. అం. ౪౪.

త స్మి-మస్పృశ్యః పాతకే దేహి దూష
నూమి."

అని శీత తలక్రిందిచేయు తీసికొని,

"అపూర్వకర్మచడ్డాల
మయి ముగ్ధే విముక్చా మామ్,
క్రితాసి చస్తనభ్రాన్త్యా
దుర్విపాకం విపద్రుమమ్."

—గ. అం. ౪౫.

అని తేది,

"హస్త హస్త నమ్రుతి వివర్త్యస్తా
లోకః; అద్యాపిహ శీతా ప్రయో
రామస్య తూన్య మధునా జీర్ణారిణ్యంజ
అనార స్సంసారిః; క్షాంతప్రాయః శీ
అశరణోఽస్మి; కింహోమి? కాగతిః? అ

ధుఃఖినంవేదనాయైవ

రామే హైలస్య మాహినిమ్,

మహోక్షణాతిభిః ప్రాప్త

ర్వజ్జీలాయితం హృదః.

—గ. అం.

హా అబ ఆర్థ్యతి, భగవంతా వస్థి
మిత్రే, హా భగవ న్నావక, హా దేవి
భాత్రీ, హా తాత జనక, హా తాత, హా
శిరః, హా ప్రియసఖ మహారాజ స్మరీవ,
సౌమ్య హానామన్, హా మహోక్షకాణి అ
ధివతే విభీషణ, హా నఖ త్రిజడ! పరిముష్
ఫ్, పరిభూతాస్థ రామహరికేచ. అ
కోనామ తేమా మహా మిదానీ మాహ్వ

దేహి మన్యే మహాత్మాజః

కృతిఘ్నన దురాత్మనా,

మయా గృహీతనామానః

స్పృశ్యస్త ఇవ పాశునా.

—గ. అం.

యోఽహమ్

విసమ్భాదుపి నిశ్శిలాతల్పదామున్మ
చ్యక్రియగృహీతం గృహస్య లక్ష్మీమ్,
అతఃస్మృతికకోరగర్భశున్తి.

క్రవ్యాదోభ్య బలి మివ దారుణః శీపామి

—గ. అం.

నీతి చానములను నిరంకుశము నుచుచేసి, మునుపటినుండి రామశరణి పాదములను జూచును. అని చెప్పుచున్నాడు. దీనివలన ముందు నీతివిషయమున గేవల నిరాశంక యిదియే కవసారిగా భావించుచున్నట్లు ముగుడునది, బిమ్మట రామునిహృదయ న శోకమే కాక శృంగారసస్థాయిభావ పరిణామ కురిచుటకైన నవకాశము దా?

౧. “హం వత్సే జానతి! న ఏష తే వల్లభకాళవర్గః ప్రాసంగికీనాం విషయః కథానామ్, త్వం నామశేషామపి దృశ్యమానః ప్రత్యక్షదృష్టామన నః కరోతి.”

—౨. అం. ౬.

మన వాత్రేయ వచనమున నీతి కడిన వామ ముఖాలనుచి శేషమును చివి వాసంతి భయ మున “కథం నామశేషేత్యాహ” అని అని, “కి మత్యాహితం నీతా దేవ్యా” అని అని ముగును. అత్రేయ “న కేవల మత్యాహితం, న నాదను.” అని చెవిలో వేమో చెప్పును. ఇది విని వాసంతి “హం దారుణా వై న నిర్హారః” అని మూర్ఛిల్లును. అప్పుడు తమిలచే నూటడిం బడి వాసంతి “హం ప్రియశః, ఈ దృశ్యే ద్దేవ్యాభాగః! హం రామభద్ర, అభవా ఆలంకారయా” అనెను. ఇందువలన నీతాజీవితాశ ముగుట కవకాశ మున్నదా?

౨. రాముడు శంఖుకుని సంహరించు కు సదయోద్యతభిధుడై,

“నే హస్తే, దక్షిణ, వ్యాధిస్య తికోర్దివిజ్యోజీవాతే వేదిన్యజ శ్శాస్త్రమున” కృపానామ్, రామస్య బాహు రసి నిర్భరగర్భిణః సీతావివాసనపటోః కరుణా కుతే తే.”

—౩. అం. ౧౦.

అని యెట్టకేలకు నజీకి, “కృతం రామసద్భవం కర్మ” అనునది. దీనివలన నీతివిషయమునను, శంఖుకుని విషయమునను గాను చేసినది ముఖ్యముగా నిర్దియఁగారికృత్యమనియు, దన ప్రభుకే యట్టిదయ్యె ననియు రాముని యభిప్రాయము తెలియుచున్నది. కావున నీతా జీవితాశ రామునకు గలదనుట కవకాశము లేదు.

౩. మఱియు రాముడు “అత్రైవ సా మంజవతీ యత్ర నివాసేన వివిధవిశ్రంభాత్ప్రసంగసాక్షిణః ప్రదేశాః ప్రియాయాః ప్రియసఖా వానస్తీ నామ వనదేవతా కమిద మావతీత మన్య రామస్య సమ్ప్రతిహి.

చిరా ద్వేగారంభీ ప్రస్ఫుటితవ తీవ్రో విషాదః కుతస్త్వి స్సంనేగా స్త్విచలితవ శబ్దస్య శకటః, ప్రహర్యాధిగ్రంథిఃస్ఫుటితితవహృన్మృగోపునః పురాభూతిశ్శోకో వికలయతి మాంనూతన ఇవ.

—౪. అం. ౨౬.

హస్తహస్త పరిహరస్త మపి మాం హృదయతీ స్నేహ దాకర్షితవ”

అని సకరుణముగా— “యస్యాం తే దినసా స్తయా నహ మయా నీతా యథా స్వే గృహే

అమాధమానము]

యత్సంబద్ధకథాభి శేవ సతతం

కథాభి రాశీయతి,

ఏక స్వస్మృతి నాశితప్రియతమ

స్తా మేవ రాముః కథం

ప్రాణః వ్యాపతీం విభోకయతునా

గచ్ఛ త్వనంభావ్య వా."

—౨. అం. ౨౮.

అనును. ఇందు రాముని నిరాశా క్రయము కేవలశోకము స్వప్రమగుచున్నది.

౨. "సఖ తమనే, ప్రేమితాస్మి భగవతోఽగ్రస్థ్యస్య పత్నీయస్య లోపాముద్రయా వరివ్యథాం గోచరవతి మభిధాతుమే: 'జానాన్యేన యథా వసూవరిత్యాగా త్ప్రీభ్యశి,

అనిభిన్నో గభీరత్వా

దత్తగోళునవ్యసా,

పుటపాకప్రతికాశో

రామస్య కరుణో రసః. —3.అం.౧.

తేనచ తిథా విశేష్ట జనకస్థవినిపాదితస్యనా ప్రకృష్టగర్భదేవ సేవ శోకినీతానేన సంప్రతి పరిక్షిణో రామధ్రుః. త మనలోక్య కంపిత మివ కుసుమనమబ్ధమం మే హృదయమ్. అధునాచ రామధ్రదేవ ప్రతిపద ద్రిమానేన నియతమేవ సంపదవటీవినీ వసూవరిపానివాస విస్రమ్యసాక్షిణః ప్రదేశా ప్రస్థ వ్యాః. త్రితీయ నిసర్గశీల స్వా ప్యేవం విధాయా మతిగలభీ రాభోగశోకక్షోభనః వేగా త్ప్రదేవ దే మహాప్రమాదాని శోకస్థానాని శంకనీయాని. తద్భగవతి గోచరసిరి, స్వయా త్రిభువంత్యా సావధానయా భవితవ్యమ్—

ఉత్తరరామచరిత నాటక రస విచార

ఏవీవాతై శ్రీకలక్షోదశీతై

రాకర్షిభ్యః పన్నకిజ్జగంధాన్,

మోహే మోహే రామధద్రస్య తీవ్రం

ప్రైవం ప్రైవం ప్రేరితై స్వప్రయేరి

—3. అం.

అను సునిలంవాక్యమువలన రాముడు స వియోగజలకిశోకాతి గేకమునం బ్రణావ మగా నున్నాడనియును, లోపాముద్ర లకుఁ గూడ నీతా జీవితాశ లేదనియు దెలియనగును.

౩. వాసంతి

"అయి కతోర, యశః కిల తే ప్రియం

కి మయశో నను ఘోర మతః పరమ్

కి మభవ ద్విపినే హరిణీద్యతః

కథయ నాభ, కథం బత మన్యసే."

—3. అం.

అదియమున నీతగతి దేమయ్యె నని తల వని రాము నడుగఁగా రాముడు "సఖ కిమత్ర మస్తవ్యమ్.

త్రస్తేకహాయనకురద్గవిలోల ద్భస్మే

స్తస్యాః పరిస్ఫురిత గర్భభరాలసాయా,

త్యోతేన్నమయూవ మృదుబాలమృణాలక

క్రవ్యాద్భి నిష్కాతికా నియతం విలుస్తా."

—3. అం.

అని చెప్పెను. ఇందు మాంసభక్షకజాతువు నీత కడ తేర్చబడినదనియే రాముని నిశ్చ మని తెలియుచున్నది.

రాముడు
శూన్యస్య జగతో
వ్యవశః పరివశ్చరీ,
ప్రమివ నామాపి
చ రామో న జీవతి.”
—3. అం. 33.

మ. ‘ఈలోకము పీఠాశాన్యమును యిచ్చి
బండ్రొండవ సంవత్సరము. ఆమె పేరు
నీ నగియినట్లున్నది. నేను బ్రతికినా
న్నాను.’ అనుటనాన నీతి ముత్తి నొందె
మీ రాముని అత్యవ్యమనిగ్రహించెననినను.

౧౧. “అన్య ఏ వాయ మధునా వికర్య
వర్తతే.

యానాం భావా
దవిరలవిసోదవ్యతికరై
పైరై ర్వీరాణాం
జనితజగదత్యభృతరసః,
హాగో ముగ్ధాత్యై
స్పృఖలురిపుఘాతావధి రభూ
తు స్తూష్ణీం సహ్యై
నిరవధి రయన్ ప్రవృత్తివిహి.”
—3. అం. ౪౪.

విలసింపఁగాఁ బ్రచ్ఛన్నముగా నున్న సీత
హుమాణదృష్ట్య పువ్వవిరి పో గొనినగిల్లి హా
దాష్టి (బహుమోచితాస్మి పూర్వ విరపే
వధిరితి హా వాతాస్మి.) అనును. మఱియు
ముడు
“కష్టంభోః.

వ్యర్థం యత్ర కష్టోపఖ్యమసి మే
వీర్యం వారీణాం వృథా
ప్రజ్ఞా జాన్యవతో న యత్ర న గతిః
పుత్రస్య వాయో రపి,
మాస్తిం యత్ర న విశ్వకర్మ తనయః
కర్తుం సలోఽపి మమ
స్వామిత్రే రపి పత్రిగా మవిషయే
తత్ర ప్రియే కావాసి మే.”
—3. అం. ౪౫.

అనెను. ఇందు సీత లోకాంతరము నొందె
ననియు, వికర వేయపామమును బవికి రా
వనియు, వివిధోగము హస్తలేని దనియు
రామునిత్యయ మని భేలియననినను.

౧౨. తమస “అహో సంవిధావకమ్.
ఏకో రసః కరుణావవ నిమిత్తభేదా
ద్భిన్నో వ్యభక్త్యుపగతశ్చైతే వివర్తకా,
ఆవర్తబుద్ధృతతిర్జయయా స్వకారా
వ్యాఖ్యో యథా నల్లి మేవహి తస్మిన్ సమమ్.”
—3. అం. ౪౬.

అనెను. భవభూతి యునాటనిము కరుణ రస
ప్రధానమని న్యాభిప్రాయమును దమసాముఖ
ముని వెల్లడించెను. నాటక కర్తవ్య ప్రధా
నము నీవిధంబుననియు, దక్కినవి వాని వివ
ర్తములనియు తెప్పినాఁడు కదా!

౧౩. ఘనశ్యామ వీరరాఘవ ప్రముఖు
యో వ్యాఖ్యాత లీనాటకము కరుణరసప్రధాన
మనియే వ్యాఖ్యానములు వినింబిరి.

అపాధిమానము]

౧౪. ఈనాటకము హృద్యకరించినకవులు
కరుణారస్రధానమని తలంచినో భి మాతృక
రణముం గావించిరి.

౧౫. భవభూతికిం దరువాలివా రగు
గోవర్ధనాచార్యాది మహాకవులు

“భవభూతే స్సప్తస్థా
ద్భూధరభూతేవ భారతీ భాతి,
ఏతత్కృతకారుణ్యే
కిమన్యథా రోదితిగ్రావా.”

—ఆర్యానంతతి.

ఇత్యాదికమువలనం గరుణారస్రధానమనియే
ప్రశంసించియున్నారు.

౧౬. మఱియు నీనాటకము చెప్పటం
జూచిననుం బ్రధానముగాఁ గరుణారసమే
గోచర మగు నామటవలననుం, దక్కిన రసము
లన్నియును దాని కంగములుగాఁ బోయి
చుండుటవలనను నార్వజనేనముగా నుత్తర
రామచరితము కరుణారస్రధానమని సామా
న్యముగాఁ జెప్పచున్నారు.

౧౭. ప్రతాపరుద్రయమున రసక్రకరణ
మున “ఇష్టజనవియోగాదినా ఆత్మని దుః
ఖాతిభూయ శ్శోకః” అని కరుణారస్థాయిభావ
మగు శోకమునకు లక్షణము చెప్పబడినది.

౧౮. దశరూపకమున జుహ్వాన్త కంఠమున

“ఇష్టనానా దనిష్టాస్తే
శ్శోకాత్మా కరుణో ను తమ్,
నిశ్వాసోచ్ఛ్వాసయరుజా
స్తంభప్రలపితాదయః.

ఉత్తరరామచరిత నాటక రస విచార

స్వాపాపస్మారతైన్యాధి
మరణాలస్యసంధ్రమాః,
విషాదజడత్వోన్మృద

చింతాద్యా వ్యభిచారిణః.”

అని కరుణారసలక్షణము చెప్పబడినది.

ఇత్యాది హేతువులు చూపుచు నీ నాటకము
కరుణారస్రధానమైనదని నిశ్చయించుచున్నారు.

ఇట్లు కరుణారసవాదులు చూపు శే
షము నందు వెల్లడిచితిమి గ్రమముగాఁ జెప్పిన
త్తరము నీక్రమ ప్రాయఃముమన్నవి.—

౧. ఇందలి “కష్టం స్యాత్” అన
కదా భావించిస్త్రీయోజనసూచకము?
మఱిగా నవిష్టముమాత్రమే కాని మరిణ
విష్టము కాదు. ఈనాటకమున విరశ్యం
కరుణారసామూలం నెవ్వరికైనను దా
వర్ణనలుచిచ్చియోగము నంగీకరింపక తి
కదా? అది కష్టము కాదా? కావున నిది క
సాధకమునుం గాదు, విరశ్యంగారభావ
నుంగాదు. ఇదియుం గాక వెంటనే “సర
ఖలు ఋషయో దేవాశ్చ శ్రేయో
న్యన్తి” అని నటం డనెను. ఇందువలనం
స్వమోగమము సూచించుటలేదా? ఇ
యిందలి బీజము.

౨. ఇందు జానకీవియోగసూచన
న్ననుం బయిదానివలెనే యిదియునుం గ
సాధకము కాదు. ఇ దుమలన నీతయొదలి
ముని పరిమానునాగము స్వప్న మనుచున

3. ఇందు రాముడు లోకావదము విని లోకారాధనరూపస్వరూపిని హరి నై సకలసర్వణసంపన్నుడగు నీతిం త్యజించి పరివర్తనచేసి విచారింపుచున్నాడు. కావున నిదియును గరుణనాథకము కాదు. కుమార రామునకు నీతియగుగల లోకావదము విశ్వాసములు స్పష్టమగుచున్నవి.

౪. ఇందు రాముడు 'బ్రహ్మమునుండి సకృత్రిమపరమానురాగముతో నమ్మించుచున్న మహాసాగ్రి నిష్పటివలకు నుపలించుచున్నది, యిప్పుడు మిథుపెట్టి భారతములో నేకాకినిగా విడిచి హింసించినట్లు మహాపాతకిని ఇట్టి దురుణకార్య మొనరించి దైవహింసకమునందు నిరర్థకము చేసికొనున్నాడను.' అని నిర్విణ్ణుడై పాపములను విడిచి విలపించుచు, నీతాపములను శిరం కంగీర్చించి యిదియే కష్టసారి యని యెప్పున్నాడు. ఇది యంతయు నీతాపరిత్యాగార్యవృత్తాంతమే కావున నిదియును గరుణాధకము కాదు. భావి నీతామరణ సంభావన కరుణసాధిక మైనను, "జాతిస్య మరణం వ"మృది యున్నది కావున సర్వత్ర కరుణమును సాగించుచున్నది. అప్పుడు "ఏకో కరుణావన" యనునద్యము కరుణ వాదుల జరితార్థమగును.

౫. ఇయ్యైతేయ వాసంతీసంవాదము కి నీమృత వాసంతి "ఆగ్యే ఆత్రేయి, అగ్ని దరిణ్యా త్పరిత్యజ్య నిష్పత్యే అత్యుజే,

నీతావేద్యా కిం వృత్తమితి కాచిదస్తి ప్రవృత్తిః" అని యడుగగా, వాత్రేయి "నహి హి" యని యుద్ధిర మిచ్చెను. కావున అత్యుజుడు నీతి కరుణమును విడిచిపోయిన నీమృత నేమి జరిగినదియు విడిచి దెలియనగుట స్పష్టము. అన్నియు సంభావనామాత్రమే కాని నిశ్చయము లేనందున గేవల కరుణము కానేరదు.

౬. ఇందువలన నిరపరాధియగు శంభూకుని సంహరించుట కిష్టము లేకున్నను నీతాపరిత్యాగమువలననే స్వర్గస్థినిశమున రామునకు గేవల బ్రహ్మనిశముని పరియము. "నీతావేద్యానవదంతి" అనుటవలన వాపరిత్యాగయగు నీతి యేమియునదియు నిరసికి దెలియనవచ్చును. ఇందు నీతామరణనిశ్చయము లేనందున నిదియును గరుణనాథకము కాదు.

౭. ఇందు వియోగముబోధకములగు పరిచిత్రదేశభావాదులు కాదులవలన రామునకు గలిగిన స్త్రీభ్రమవికారము వర్జితము. ఇందు "నాశిస్త్రీయంతిమి" అనియుండుటవలన నిరయకసాధకమని కరుణనాథులు భ్రాంతి నొందుచున్నారు. నాశ మనగా జాతి శాలియకుడుట కాని మృతి కాదు. "నష్టే మృతే ప్రవజితే" ఇత్యాదివ్రయోగములు జూడుదు. నీతి యేమియునదియు దెలియకుండునట్లు చేసినవాడని యర్థము కాని చేసిన వాడని యర్థము కాదు. ఇది నీతామృతి నిశ్చయవాచకము కాదు కావున నిదియును గరుణసాధకము కాదు.

౮. వియోగముభరింపజేయుచును రామునియొకటి దాక్షిణ్యమును బంచవటియందు కట్టెము వాళెకుచే లోపాముద్ర ముదలచే గోదావరికి రాముని గొప్పాడుచుండు మని సందేశము సంపెను. ఈవార్త మురలినానవిని వెంటనే తమన “ఉదయమేన దాక్షిణ్యంబువా న్నయ్య. పంచవనోపాదులకు బాలికసేవాద్య సన్నిహితము” అనెను. మురలీ “అయ్యవ” అని యడుగగా తమన నిమమని మున్ను వాల్మీకిసహ వాక్రూపాత్మకమున బట్టెమును విడిచిపెట్టి పోగా శీతాచిది యచింత భావేగమునలనెనె బ్రహ్మసేనకథలో గంగలో బడుటయు, నప్పుడేం దిద్దజలంకులగుటయు, బుద్ధిభాగీరథి యలు వారి ననుగ్రహించి నిసాతలమున నుండి కాపాడుటయు, ప్రస్థత్యాగానంతిమున నా బాలిక స్వయమును గంగాదేవి వాల్మీకి కర్పించుటయుం జెప్పెను. అప్పుడు

“ఈదృశానాం విపాకోఽపి

జాయతే పరమాదృశః,

య త్రోపకరణభావ

మాయా క్షేపవిఘ్నో జనః.

—3. అ. 3.

“ఇట్టి మహానీయులు దుష్టతానెనను బరమాదృశులైన నగుచున్నది; ఏమియు, నేవిపాకము దిట్టి పుష్కలభాగీరథీ ప్రభృతజనము కార్యనాథ నెమగుటచు. అనగా నాహయ్యమును నా దుచున్నదో” అని మురలీ విస్మయ మొనెను. విష్ణుటల నమన-“ఇ యీకునికొకటకు రాముని ము జనభానమునకు వచ్చునని సరియువువలె

విని గ గాదేవి లోపాముద్రవలెనే చూశు యుద్ధయో కులచానము ముదపెట్టి శీ గోదావరి జూడవచ్చెను. వచ్చి శీతాచి నీపుష్కలగు గుళువులకుం బన్నెము నములు పూర్తియగును. కావున మీన నకుం గూటభువన సూర్యుని సేవ్యహ లతో గోదావరి పుష్పములచే బూజువు సేపు భూమియును సాచరించుచున్నాడు. ఘృతే కా నన దేవతలుపైతిము నానభా వలన నిన్నుం గనుగొనలేదు.” అని నన్నుజూచి, ‘శీతకు నీయం దెక్కువ కావున నామెంటు నీ వుండు’ మని నా పించెను. కావున నే నట్లుచేయుదు” ననియ మురలీయు “నే నీవృత్తాంతమును లోపా ముద్ర వేసి దెప్పెదను. రామభక్తులమును నెచ్చె తలంతును” అనెను. ఈక్రమమునెం గంగసాధన మిద్దయును లేదు పరిమేశదా, దేవతానుగ్రహమునూ భావికలమున యప్పు కలుగఁగలదని కూడ తెలియన

౯. ఇందు వాసంతిక యడుగునప్పు

“కి మధన ద్విపినే హరిదేవతః

కథయ నాథ, కథం బత మన్యసే.”

“అరణ్యములో విడిచిపెట్టినశిష్టము శీతగతి మునదని తెలుచుచున్నావు?” అని యడి

అప్పుడు రాముడు

“నథ కి మత్ర మస్తన్యమ్.”

“చలే! ఇం దూహంపనినదేమి యున్న అని చెప్పుచు,—

"వచ్చి రంగులతికా నియంతం విలుస్తా." మొక్కదేహతలను మానవభక్షక జాతు కడకేర్చి యుడవచ్చును." అని రాముని హాకానినిశ్చయము కాదు. ఇట్లు "నియం" అను నుత్పేక్షావ్యాజముచే దృఢమవిషయము కాదని తెలియ నగును. నం బ్రాహ్మ్యశాస్త్రము లేదు. కనుకం సాధకము కాదు.

౧౦. చరిత్యగము మొదలు నేటికిం దుని నశ్చిరము జ్ఞానది. నీత యెచ్చట జ్ఞానము, నీమి యుండదును చెలియరాదు. పికొనుటకు వీలులేదు. నిరాశ కలుగదు. బుద్ధుగా దుగభించుటకైన నవకాశము ముఖ్యురాదు. అత్యుత్కృట మగు నీ విరాగమాఖియును లోలోనం గుండుచుం దును ననుభవించుటచూడ ను, ఆదూళి మిపుడు క్షద్యార్థ మగుటవలనను బట్టిరాని వికాసాభివృద్ధియును నిష్ఠా విలువించును. ఇంకం దీతామరణ నిశ్చయము రామునకుం దనికొనుటకు వీలులేదు. చిరదూఖానుభవ వలన నిష్ఠా తోచుట స్వభావము. సత్సంకమున నిర్వహణసంతరమునం గూడ ముందు "సర్వమిద మనుభవన్నా న ప్రత్యే" "ఇది యంతియు ననుభవించుచుంజీయు నమ్మలేకున్నాను" అనియెను. కావున నిది ను గరుణసాధకము కాదు.

౧౧. పూర్వవిరహము శత్రుత్వమగుట న శత్రుసంహార మవధిగాఁ గలది. కావున

నుపాయములచే దరి గాంచితిమి. ఇప్పటి విరహము స్వయంకృత మగుటవలన నిసఫి. అనఁగా నవనానకాలసంభావన కవకాశము లేనిది. కావునం బ్రలపింపక మె ధీారిక సహించనగును? "నితకృత్తము? హాప్రియురాలా! పూర్వమున నుపయోగించిన సుగ్రీవ సఖ్యవ్యపాయములకుం గోచరము గాని దేద్ర దేశము నుండివి?" అని రాముడు వినిపించును. ఇట రామునకుం బ్రాప్త్యాశ లేక పోలేను. కావున నిదియును గరుణసాధకము కాదు.

౧౨. రాముడు తిరిగి వెంటలుటకు సిద్ధమగుచుండఁగా నీత తదేకవ్యక్తిగా రాముని హృదుచు మూర్ఛిల్లి వెలివి నొంది,

"కిల చ్చిరంవా మేహందరేణ
 పుష్టిమాచందదంశణం"
 (కియచ్చిరం వా మేఘాంతరేణ
 పూర్ణిమాచంద్రదర్శనమ్) —

"మేఘము మధ్యమున రాకాచంద్రదర్శన మొక నే ఘండును?" అనును. అనఁగా తిణముతోఁ దిరోధానమగుట దానికి స్వభావమే. ద్రవ్యక్తిముగా ననుభవించుట కవకాశము లేనందున రామునకుం దెలియకుండ వ్యాజవిశేషముచేత నయినయీసమాగమము శాశ్వతము కాదను నీయంశము సిద్ధమేయని ప్రకృతార్థము. సాత్త్వికమాగమ మున్న పిగునోయను నశత్రుత్వమందుం దాత్మీయమనియును గ్రహించనగును. పిమ్మట దమన "అహో

సంవిధానకమ్. ఏకో రసః..... తస్మిన్ సత్తమ్.” అనెను. ఇది చూచి కరుణానాదులు భ్రాంతి నొందుచున్నారు. భవభూతి తాత్పర్య మట్లు కాదు. ఈమనావాక్యాన్నియు విచారింపుడు: సంవిధానకమ్ = సందర్శనవిశేషము, అనగా ప్రకృతసంఘటనమున, అహో = అశ్చ్యుజనకము: దానినే “ఏక” ఇత్యాది భవ్యముచే జెప్పవలెను: కరుణా = కరుణావిప్రకాశ మనుపేసగల, రసః = రసవిశేష మగుశృంగారము, ఏక ఏవ = ఒక్కటియే, విమితభేదాత్ = విభావముల విజాతీయత్వమువలన, భిన్నః = నిజతానుభవ గోచరము, స్పృశకృష్టగివ = పరిస్పృశ్యతలముగా నున్న, వివక్షాత్ = రిణామములను, శ్రయఃతే = పొందుచున్నది. అనగా పరస్పరానురాగబహుగుణియగు మీదంపతుల వియోగవ్యథ యనునర్థించుచున్న వైనను, నికృతసంవిధానముచే బ్రతికీలమందును నమగ్నాశ్వాసహృదయములగు వివిధభావములున్నట్లునున్న పనియును, వివిచన్నియును స్థాయియగు విప్రలంభమున కంగములగుచున్నవి కాని స్వతంత్రములు కావనియును: దాతృర్యము. సీనికి దృష్టాంతము నున్వేషించుచున్నట్లు: అంభః = ఉదక ముక్కటియే యగుచున్నను, అవరబుద్ధదరితంగమరూఢ = భ్రమ బుద్ధుర భ గాకారములగు, వికారాన్యభా = రిణామములనువలెను, తత్త్విమస్తా = ఆయావిప్రకాశకమనీయును, సలిపమేవహి = ఉదకాభిన్నమే కదా. ఉపాదానమగు మృత్యుదార్థ ముక్కటి మునను వివేచన బుద్ధి

ఘటశరావాదము: గారకవ్యాపార శేవలన నామరూప భేదమును, వ్యవహారము నెట్లు సిద్ధించుచున్నవో, అంతముచే మృద్ధి తారములగు ఘటానలకు విప్రకృష్ట మట్లు కలుగుటలేదో అట్లే ప్రనాయకులగు సీతారాముల యితరేతర సమై వియోగసమయానచ్ఛిన్నమగు శృంగారము యొక్కటియే యగుచున్నను, హృదయ వాంతరభావములచే వికలముగా గవచ్చును. అంతమాత్రముచే గరుణావిప్రకృష్టమును విమలమటలేను. కారణము కార్యము భిన్నము కానకదా? “వాచాణం వికారో నామధేయం మృత్తి కేన త్యమే”, “త ననన్యత్వ మారంభణ శిభ్యః” ఇత్యాదులమీద నెట్లది స్పష్టమగును? ఈమనావాక్యమందలి “కరుణా” అనుననకు కోకస్థాయిక మగు కరుణమని యర్థము జేయువారు “నర్వధా సవప భగవాన్ వారిరిక్యరా నిర్మితో విప్రలంభః పునరనుభూతి మామ్” అను రామమందలి “విప్రలంభః” అను పదమునకు స్థాయిమగు విప్రలంభమని యర్థము వారానో చెప్పవచ్చుగాక. భవభూతి యిచ్చగమునదమును న్వాధిమందా బ్రయోగమునందు. కరుణరసముచే భవభూతి తస్మై యిట్లు కరుణాదమును బ్రయోగింపవలెను స్వశబ్దవాచ్యత్వమున ననోపవార్తమగుటవలన “కనయా కాళిదాస భవభూతి స్మహానవి” అని పేరొందిన

(1) సమగ్రమున,
సామోక్షన పాతనాని నిబద్ధమానో
రసశ్చేదన శ్లోగాది శ్చైవ ర్వా నాభి
మూర్తిః; అనాస్వాస్యతాఃశ్చే: నిదా
కస్య స్వోజనమాప్రియోవ్య ఇ త్స్యశ్చే
శ్చే; యత్ర విభవాదభి రభివ్యక్తవ్య
స్వశ్చై వాభిభావం సత్ర కోవోప ఇతి
స్వస్యస్య వాచ్యకనశ్చే సామాన్యశ్చో
నాభ్యకోవ్య సత్వమానాత్వాః; అస్వా
కానశ్చే సకమానా సత్వగూఢకతియా
శ్చే వాచ్యశ్చే: కాపేయ క్వుత్వే
వోప త్వాచ్చ ఏవం స్థాయివ్యభిచారిణా
శ్చైవాచ్యశ్చే: వోప: అని జగన్నాథ
చ రాజను; (2) కాన్యకాశమున, "స్వభి
రసస్థాయిభి వానాం శ్చైవాచ్యతా" అని
సంకారిక మూర్ధన్యశ్చే: మమ్మకోప
మునను; (3) కాన్యనుశాసనమున,
వోప: రసస్థాయివ్యభిచారిణాం స్వశ్చైవ
శ్చైవ స్వశ్చైవ: అని వాగ్భటమును;
నాహస్యోకమునయ న, "అథ రసవోప
నా - స్వభిచారి రసస్థాయిభావానాం శ్చై
శ్చైవ" అని విద్యాభూషణుడును; (4)
కార శేఖరుమున, "స్వస్వశ్చైవ మపాదానం
స్వనానస్వచ" అని కేశవమ్మనుడును; (5)
శ్చైవమున, "అథ రస వోప నాహ
శ్చైవ స్వశ్చైవ స్థాయిసంచారి-రస"

“ఉత్పత్తికి తేలికైన మమకోతి సమానంగా
కాలో హ్యాయం వికసనీ భవతుర్యాచ స్పృశ్య”
అని వ్రాసేకొనియున్నాడు. కనుక భవభూతి
హృదయ మతిగంభీరము. కొంద “నీనాటక
మునకు బ్రతీయమాన మగు రతి శోకమును
బోపించునది మోక్షోపేయగుటవలన నారి
తీక స్థాయిత్వము లేదు కావున నారతిపాపిని
మగు శోకమునకే స్థాయిత్వము కలుగు
చున్నది. కాబట్టి యందుఁ గరుణానిమునకే
ప్రాధాన్యము గాని శ్మింగారరఁ మునకుఁ బ్రా
ధాన్యము లేదు. ఏకాంతిస్త్వము, సాన్వి
యుఁ, గర్హిగర్హము, కీర్తివిర్వికేషయు నగు
నీతాదేవి. “ఉత్పత్తిరీమా తాదాః కి మ
ప్యాః పావనాన్తయై” ఇత్యాదికముచే మతి

శ్రీ పట్టణమునకు సమీపమున ఆర్యోన్మేషధర్మమును నడిపించి నిశ్చలేమునకు వర్తించు

ఆనది ఆరోగ్యాశ్రమము

మనదేశమునందు, చక్కని నీటిబావులు, పచ్చని బయళ్లును, నిత్యంబు పువనీకును, ఇనుక కలయును గల్గి పువనీ వివాహముగల్గిన బుష్పాశ్రమములు నీవచేతము మిక్కిలి అత్యగ్రహమయియున్నదని దాక్షిణ్యమునందు ప్రకృతికావ్యతలు పొందుగా నొని నూడియున్నారు.

డాక్టరు రి. లక్ష్మీపతి,

లి.వి., ఎం.బి., పి.ఎం. భిషగర్లు, మేనేజింగ్ డైరెక్టరు
19, హారిసుగోడు, మదరాసు అని వ్రాయాలిను.

(ప్రశ్న)

మండిభాగ్యమును నీ మనుజులొకమున కుపకరించుచున్న ప్రభావంపను లగు మహర్షులచే నేర్పరుపబడిన నాధన ప్రశ్నికాస్త్రముకటి. దీనివ్యూహమును, గుర్రయమును నువ్వత్కా-లగర్భమున తన కేమి భాగయభేదము వారయవ్వనో-
 టి యుంధకారమునం దాకాలేక మేమివ మనుమిమనుకు ము
 దేహి యనియు తెలిసికొనగోరు వర్తకులు, విద్యార్థులు, పెం-
 నించువారు, ఉన్నదివలపుల కభిలషించువారు, భగవద్రు-
 పాకకర్తలు, పీరువా రనిసేల సమర్థులనును ఈ ప్రశ్ని
 సహాయమున శాస్త్రకాముముల సాధింపవచ్చును. ఏ ప్రశ్నలను
 చెప్పుటకు ఈ 1-4-0. వి. పి. గా పంపబడును. ప్రశ్ని
 కాలము, లేక జాతకచక్రము నకలు ప్రశ్నలతో పంపవలయు

ప్రశ్న:- ప్రాథమిక శిక్షకుల మెన్షరీస్, ఏలూరు (పశ్చిమగోదావరి)

నమ్మకముగా నగలను విక్రయించు స్థలము

మేము శక్తిసామర్థ్యమును అనుభవజ్ఞానములను వివిధ
గిరి మంచుమండరకములను తయారుచేయుచున్నాము.

మేము 35 ఏండ్లనుండి నగల వ్యాపారమును దీనినాభి
వృద్ధిలో జరుపుచున్నాము. మావద్ద పెట్టి మోసమును కలుగదు.
నమ్మకముగా నగలు విక్రయించబడు నను విషయమును నెట్టి
సంశయమును లేదు.

సురాజ్ మల్ లల్లాభ య్ అండు కో.,

సీమ కమలములు, బంగారు, పెండి
నగల వర్తకులు

313, ఎస్.ప్లనెడ్, మద్రాసు

మైసూరు పురాతన శిల్పకళ చిత్రములు-జేలూరు

౧. చెన్నకేశవ దేవాలయ ముఖద్వారము-జేలూరు

శ్రీ లక్ష్మీవేణకేశవస్వామి - ద్వారము పోలూరు

మీటి యుల్లాసించి, తున కెట్టియకరాశ
మును లేకనే ఘోరారణ్యములో నేకాకిని
గా విడిచిపెట్టించిన రామునిహృదయమును
శోకము కాక మఱియొక భావము నిలిచియుం
డుట కవకాశము లేదు కదా? మరణనిశ్చ
యము కలిగియుండిన నే కరుణారస మగు నను
నియమ మిచ్చట నవకాశము లేదు. మరణ
నిశ్చయము లేకున్నను గరుణారసము కావ
చ్చును. ప్రవాసవిశ్రలంభాదులయందు భావి
కొనెడయోగనిశ్చయము కలుగు. కావున నాని
యమము ప్రవాసవిశ్రలంభాది విషయము.
భావికొనెడయోగనిశ్చయము కలిగినది కావు
ననే మరణనిశ్చయ మున్నను జుద్రాపీఠ
నితో మహాశ్వేత సంభాషించిన వాక్యముల
యందు విశ్రలంభమని యంగీకరించుచున్నాను.
ప్రకృతిమున రామునకు భావికొనెడయోగ
నిశ్చయము గాని, దత్త్యనిశ్చయము గాని లేదు
దన మరణనిశ్చయము లేకున్నను గరుణారస
మనియే చెప్పవలెను. అని వాదించుచున్నారు.
ఇది యాచారిమూర్త్యునియము గాని నిలు
చునది కాదు. సీతారాముల వాస్తవరామ
రాగ మనన్యసామాన్యము; అనితరిచేర్చుము;
కావున నే తృతీయాంకమున దమన్యో

“అహం ఏవ ఏదస్స హి అలం జాణామి, మ
మావి ఏసా” — (అహః: సైతన్య హృదయం
జానామి, మమా వ్యేషః) అని సీత పలుకును.
పక్షాంకమున రామునితో గుఱుడు రామా
యణములోని శ్లోకద్వయమని చదువుచు,

“హృదయం త్వేవ జానాతి
ప్రీతియోగం పరస్పరమ్”

అనుచు. ఇట్టిలోకోత్తరపరమానురాగమున
లోకావదము పోలుగించుకొనుచురాదు
స్వాధీనముగా లేనందునను, తా స్త్రుశ్చిన్ద్రు
కులాదాత్మితాదానిముల ననుసరించి
రంజనము స్వస్థమగుటవలనను వి
సీతను నిష్కారముగా విడువవలసి వచ్చె
అయినను రామునిహృదయమున న
యున్న రతి నశించుటకు హేతువు
కావున నే తృతీయాంకమున నాత్రేయితో
“న జానతి కరోరాణి మృమాని కుసుమా
లోకోత్తరాణాం చేతాంసి కోహి విజ్ఞా
మన్”

అని వానంతి పలుకును. ఇట్లుండ రా
హృదయమున శోకేతర భావము నిలిచిం
డుట కవకాశము లేదనుట యతిసాహస
రామునకు సీతావిషయమున గలిగిన శో
కకు రతియే కారణ మగుటచలన నాశో
రత్యంగ మగుచున్నది. కావున దిచ్చట ర
ప్రాధాన్యముగాని శోకమునకు: ప్రాధాన్య
లేదు. ఈనాటకమున దుదకు నిమోగన
తోపనే విద్యహామము చెప్పబడినదన వి
దళావర్ణనముందే భవభూతి తాత్పర్య
తెలియుచున్నది. ప్రవాసాది విశ్రలంభ
యందువలెనుచును శోకము అంగ మగుట
యచితము. తజ్జన్యములగు విభేదగ్ధానిక
ది సంచారిభావములు ప్రధానభావమున

లగుట మానశ్శయము. ఎట్లయినను నిశ్చయము
 నముక్త్యేనమాత్రముచేతనే శోకము
 ప్థాయిత్వము సంగీకరించునడం బ్రవా
 విప్రలంభము అన్నిటియందును శ్లోగార
 హార ముత్తమించును. కావున సకలాలంకా
 రజనవిరోధము దుర్వారమగును. శోకము
 శ్లోగ మగుట ప్రవాసాది విప్రలంభములందు
 తార్థ మగునుగాని యిచ్చట గాననుటయు
 క్తము కాదు. ప్రవాసాది విప్రలంభములు
 నివరిని భేదము నిరూపింప శక్యము
 కు. ఇత్యుతాక అట్లయియు వోదీనిహో
 యోగక్షేమములు గొవియు, శ్లోగార
 నములని సహృదయులచే సంగీకరింప
 పవియు నగు సభిజ్ఞాన శాకుంతలాదులకును
 లింగింపరానికరుణరసప్రధాన తాపత్తి వాటి
 కు. నాయికయుక్క జీవనిశ్చయమును,
 నియభావమును నను నీ రెండింటిని బట్టి
 పక్షణ్యము గలదని చెప్పటయు నుచితము
 కు. ఆవిషయమునను, వానిని, నీనిని భేద
 లేదు. అదియును గ క హిరణ్యయ ప్రతి
 తిని సహృద్యచారిణిగా జేయుటచేత సీతా
 పితనిశ్చయమే యిందు జెప్ప తీరవలయును.
 కానియెడ విధునునకు: బ్రతికృతిస్థానము
 త్యంహితాశిష్టాచార విరుద్ధ మగుచుండ
 కుణరసప్రధానము సంగీకరించుచున్న పీర

వాఘనాది వ్యాఖ్యానిలుగూడ నుదాహరించి
 యున్న,
 “యస్య భార్య విదూరస్థా
 పితా దూషితాపి వా,
 అనిచ్ఛా ప్రతికూలా వా
 తస్య ప్రతికృతౌ క్రియా.”
 ఇత్యాదివృత్తివచన వివిధము లగు నట్లే
 ప్రతికృతిస్థానోపాధుల సతి యించుటచేత
 నాయకు డగు రామునకు దోషాన్ని వచ్చు
 చున్నది. ధర్మసంస్థానైక తానునును, భగ
 వతుని నగు రామునియం దట్టిదోషాన్నిక
 నమ్మతినుట యుక్తము కాదు. ఇదియును
 గాక జీవితనిశ్చయము లేనియడం బ్రతికృ
 తికుం గారణాంతరముజేస నున నది లేకపోగా
 బ్రాహ్మ్యశచేతనే నిర్వహించు చరిత గత్యసంభ
 కే యుచ్చేదానైక కలుగుటచేత నీ నాటకము
 నకే యలమిణిశ్చ మానహిల్లుచున్నది. అట్లు
 కల్పించుట ప్రశ్నకీర్తివిరుద్ధము. కావున గాదా
 బర్యాదులకంటె నిడు పక్షణ్యము నాలో
 చించుట హృద్యముకాదు. అట్లయిన వోనిదలి
 రము కరుణముగా ననుభవకోచర మగునా,
 శ్లోగారముగాననుభవకోచరమగునా? యనిన
 గరుణవిప్రలంభ శ్లోగారముగా నని సమన్వ
 రము. అట్లే మూలంకారిక సమయము.
 (సశేషము)

ప్రణయ లీల

(రైలీ ముద్ర)

అల్లంరాజు రంగనాయకులు

అ పు ములో విలసిల్లా కుపురాన
లేత వెన్నెల గాయు లైలీకుమారి
తేనె లురలు లేబలుకుల సోన లాలిక
అవిలతాన ముగిసూర్పు నాశ్చి కిరకు.

ఈ శ విన్నుల తాళి, విన్నుము విన్నులి
కాకలకకారు తనయు మహ్న కుమారు
స్వచ్ఛభావాల మేలి వజ్రాల రాశి
జత గలిసి పాకకాల శిక్షార్థ మరుగు.

ప్రతిదివన మిన్నెంగున ప్రముఖతాత్మ్య
అగుచు లైలీ ముగియు, ముగ్ధుల చిరునా
సరిగి నన్యోన్యమైత్రీతో జనువు ముగి
జిన్ని ముగిదలం ప్రేమమ్ము శిశు లెత్తె
అటగిడుపుల ముగ్ధునికాంతములనె
నిరకు మేల్కొని ప్రేయసి నెదం వలించి
గృహము నిగి శిష్యులతోడ నవాచరిక
కరుగు తలపున నుపవనమందు జేర.

భవత కాశీయా వనములో నాల్చి, ముగ్ధుల
నీలమణి నామూర్త్యు భూమణి, ముగ్ధు
ముల భరిత, లైలీ బల ముగిసి ముగిసి
ప్రేమచూడుల బటపుచు ప్రియుని దాసి.

అటపాటల జదువుల నతి ముదాన
సఖులతో ప్రార్థనల ముచ్చటల జేర్చి
సెలవుల నైకొనునంత నిష్టజుల కగుచు
నుగతి పడకదగ్గముల చెంత సామ్యసిల్లు

అమల, హృదయమ్మున జేర్చి రాజతన
అమల మృదువాకృతి సమితి మారాద్వి
ముగ్ధులంగు—“సఖ! నేను ప్రార్థన వ
నెల్లివత్తును లెమ్మ” అని చేరు చుచు.

* * * *

అంతకంతకు జపురెత్తు నంతరంగ
మల్లి కాసుమ తారాప్రభులు ముగి
కొమునీదీప్తి మూడులోకాల కోటి
కోటి నయనాల దెలువ నక్కుముదవల్లి
యావన విభాత మంగళాష్టాద భంగ
మాలికానమూహాన నుమ్యాల లూగె
పాదుసా యానతిచ్చే—“నామోద
రాశి! తల్లి! బడికి వోవరావలదు!”

* * * *

నిలిక కాదంబిసీకృత నీలవంజ
రాన బంధితుడొ నికారమను పగిది
బాలికామణి నిజగృహ పంజరమున
మరుగునవిగంత ముగ్ధుల ముగ్ధులకు
ప్రేయసీ ముగ్ధుల మేలేయు బవలు
రాజవీధుల బయటల రచ్చలందు
విసువు నెరుకుచు తిరుగాడి వెదకి వెదకి
నిలెలెలుగ లేక నుదకు నుత్కంఠంబు పెగు
“న రెత్తొన తిలీకా ప్రకాశ మధు
చంద్రికామృత వాహినీచయము మిపు

నోరాళ్ళ! తైలనఖమణీ! వి
గతావభారమ్ము నెట్లోర్వఁ గలను?

యెడఁబాటు కరవులో నిటుల పగిలి
నిరుపేద బ్రతుకులోఁ దావకీన
వరరాగ న్రవంతు లెవ్వరిని పొంగి
లి న్రవహించునో యేమో?...
తరుగరాని

నలేని పెంజీకటి కడుపులోనఁ
కులాడు నల్పాణువు వంతలెల్లఁ
కోవంగ నెపుడు త్వరీయ హృదయ
కారుణ కిరణాళి నెఱవఁదలఁతొ?

య భవనాల తృష్టాంతరాళముల, వి
క మొనరించు నపుడు గ్రీష్మాశ్రావ
పే పడిపోవు పురుగు నెవ్వగ పారిండు
వసోసల నెన్నండు చిలుకఁ గలవో?

గభీరాంశజీమూత హృదయ శిఖల
కజాలముల నిటులె లోనఁగంగు
తరాళాలతా పల్లవమ్ము లింక
క్షితి తిగి క్షియ్యు లెత్తగలవు?

య! తైలీ నాహారాళ్ళ! నకల భవన
హీనీ! విషాదాంభోధి మునిగి పోవు
నెవ్వరు వరిఁజేర్చు నయ్యయో! భ
వవాజ్ఞ వరరాగ సంపదమె కాని?

విముః కృపాజమా! యుర్మనీయ
త మఘన ప్రణయ దృగించు విశాం
చాచాయల సుఖించు సిద్ధజీవ
మ్ము కలలనేయు దుష్కరమ్ము నాకు!

భయక వద్దాన వేరనా బాడబాగ్ని
శిఖలలోఁ బడి యన్మద్యోష్ణ హృదయ
రాజ్యమైతియు నోమూతై కిరణి, మండి
పోయి ముగిపోయి నులియు పోవు నేమే!"

మజ్నుఁ డివ్వని విక్రమసూక్తి ముఁ డియు
తన మనోనాయకను మదిఁ దలఁచి తలఁచి
పలిచి పలిచి రోదించు నవ్వెటి నెజలు
మూఁగులై యాతవిని అల మొత్తుచున్నాడి!

చెనటివారల దుష్కార్యమునకు భూరి
మఁబ తనూజాత వడిఁగింద మ్రుండిపోవు
సుమలతాతన్వి వమవున సొగసిపోయి
పద్య మొక్కటి లిఖించి పంపె నిటుల-

“నాకొఱకు పెట్టిమై నను గూర్చి మలయునె
వ్వారి నేని విషాదపాటుపె వెలదొక యింత!”
అంత పుననివాసులు మఱి యింత కఠిను
లగుచు మజ్ను బాసించి, యన్నగను నెలికిఁ

దమముకొనిపోవ, వివినాలదారిఁ బట్టి
అరిగి యొక భూరహచ్ఛాయయందు నిలిచి.

నిత్య తైలీజసావిష్ట నియత చిత్తుఁ
డగుచు, శుష్కించి శుష్కించి, అవిరతాంత
రంగజాతానలార్పులఁ గ్రాగిపోయి
క్రాగిపోయి నిరాశలో వేగి పోయె!

* * * *

అన్న డివట తైలీవిషాదార్ద్రామూర్తి
ప్రియుని ముపబొలుచుచు భరింప లేక
ధ్వారతసంచ రూప్య రోషమ్ము నందు
నదనరాజ మెడలె ముక్తశరము లీల!

అట్లరిగి ప్రాణవల్లభు నంకనీమ
ప్రాణి, సాధురమోహను దవ్యవచనోకు
హములు గిన్నెటం గడిగి సాహస్ర ములయం
గరియతాయుగ్మమున మృదువంట మల్లి
మోవిం గెమ్మాది హస్తీ ముద్దు వెట్టు
నతిని బలి కౌగిలింపం బ్రసన్నభావ
ములు విశాలలోచనములు వెలువరించి
స్మృదగిశిమ్మున సమృద్ధిమ్ము మేళివించి-
“కాంత! యీ సమరాలిపైఁ గడుదా బూది
కొంతకాల మిచ్చో వసియింతురేని
తిరిగి వేగమె వచ్చి చుట్టర సుఖమ్ము
బడయం గల్గుదు భవదీయ పాదసేవ!”
అని విన్నవించి, నిజనా
భువి యూతలి నొంది, మోరదుద్ధాన్తవ ము
జనితోర్చినివహ మీంచుచు
జనకాదిబ్రహ్మికిఁ బోవు సమయములోక.
నయమి యొకండు భూబాని సరనఁ జేరి
ఆతని కిట్లనె—“రాజ! నీసుత హృదీత
మంతనామగ్ను నన్ను విచ్చేయ గురుచు
సప్రభాతావన మొకటిని యరిగె నెటకా!”
అనుచు నుడివిన పారశీకావనీంద్రుఁ
డనె మునీంద్రునతో—“జేన! అన్యాయ
పుణ్యకాండ మెన్నడు మూఢమతులు
పగిది సాధుల నవమానవలుడంబోదు!”
ఇటులు బలుకుచునుండ మహీశుతనయ
తరళ సాదామనిం బోలె మరలి వచ్చి,
నర్వమిచేరి—“శ్రీ! లోకజనకుం గొలుచు
నీతికి స్వర్గ శేబ్దమ్ము వెట్లు తోచు?”

నాకు మహ్నాజపాన దుర్నయ విచారి
మతక సదృశుండు గాకుండ; మహా వి
షరమపూరుషు ధ్యానించు భక్తవంశ
కలు భవనమ్ము లగుసూత్రమైన గాత్ర
అనంగ మాని లజ్జాననుడై శిరమ్ము
వాని నుటకో గొలుచు; భూమినియు,
మాకుండై ప్రయశుత యవరోధ మెడల
కుండఁ బరిచారికాళిం గొప్పుచునాడు!!

అనాటి నుండి లైలీ
మానిక మాత్యేశు కొజుకు మలయుదు, జ
దూనిన పాపాణత్వం
జేనాటికి నేన కుండు నేమో యనుచుక.

వేచి వేచి యెంత వేసారిపోయిన
ముక్తిగాంచలేక ముగుడ, కొన్ని
వెత్తునమ్ము లిట్లు వడ్లగాఁగి వడ్లగాఁగి
మరిగి మరిగి వంత తరంగ లీడి.

ఇక విచ్చోట నిలుచుకొని కల మహిమ
కారుచిచ్చుల నిశ్శబ్ద భైరవార్చ
టుల నొకత ధైర్యా లోపల నణచి
వెడలె శుద్ధాది ముకనాటి వేగుబోక

ప్రణయమయమూర్తి హృదయేశు బ

తలఁపుచొందర లొకమాత్ర తరిమి పై వ
విహగవతిఁ జేరు విహిత విహాగ నాట
బరువు పరువున సఖుడును వసుధు డాసీ
మందహాస కేళాంకిత మధురవదన
జుత లోల విహాగనోచ్చలిత పుష్ప

దీక్షా సహతుల జోచ్చి సాగ్రహము
 మూల మూలలు పెరిగించి వైచి
 మిత స్థానమున మనోనేత మన్న
 వి పాదగాన కంఠండు తిరిగి తిరిగి
 పత పిలిచినఁ బ్రతి యంతమేని గవక
 పరాని నిరాశాగ్ని నీతుఁ జేయ
 పకు బీటలు వాణ, నా ప్రాంతమందె
 సమ్యక్ భూజమ్ముకడకు జోయి
 కలు కన్నీటి నరుల కొంతరల చేల
 క్షణం కాచె పల్కేక మొక్కటవట!
 లకు చలి, నూర్చి భావమ్ము లంత రాశ
 న మెఱయ, తనబోక—“నేమున్నగనంగ
 ని పల్కేక మిపుడిటఁ గానుపించు
 చెదో మహాగూఢాధిమిమిసియుండు!”
 సమీపించి నలుగడ లరసిచూచి
 క యెలుఁ గొక్కటంతుండి వినఁగఁబడఁగ
 పిచ్చ పులింకఁ మనము సందడి గొనంగ,
 యి మోనవిమానపు కణము లొలుక—
 వ్వాళ్లనుండి నేపి కళిక హృదయకై
 యమ్ము విడినాడి తెలివెద్రులును వీడి
 ఊర నిద్రా విహారమ్ము లెడలించి
 గాననా తనమూల క్రుంగిపోతివె నాథ!

అనాడు క్రూరాత్ము లవయులై విను శిలా
 ప్రహరమ్ము లొసరించి వ్యభూములఁద్రోయ
 సమయాన నీ యవసాయమ్ముకై నేని
 యెంత నొచ్చితోదేవ! యెంత విసిగి తో నాథ!”

అనుచు విలపించి ప్రాణేశు నుడియున్న
 చెదలఁ దొంగించుచున్న, విల్ల దేహుఁ
 డైన మహ్నాకళోరుఁ డభూత వితతి
 కడఁచు కయనకోపకముల నపుడు తెఱచి.

పడుట సాక్షాత్కరించు ప్రాణేశ్వరిఁ గవి
 మనము సంఖోపలహారుల మునుఁగు చూడ
 చిత్తిసూక్ష్మాక్షిపీధి జాత్తియొగ్గ [దు !!
 హృదయమత్తిచె ప్రియురాలి హృదయమొ

* * * *

స్వాదుమలయ వాత్సల్యకాపాళికా
 జాలిగా జాలిగా జాటి సోలి సోలి
 ప్రకృతి యెల్ల సుఖ స్వప్నభరిత మయ్యె;
 సురలు ప్రసవాల గురిసి, సుందరివిమోహ
 మపుడు పంపఁగ, నల్లైక్యమందు ప్రేయ
 నీప్రియులు, దివ్యగోత్రాలఁ జెంది శాశ్వ
 తమలమోద సందృశ్య తోరామసీమ
 లందు విహరింప స్వప్నోక మయినారు !!!

ఆంధ్రవాక్యము నెల మనకుఁబలిసిన యిదిగ
వాక్యము రచయితలలో భూపాలవైవకవు ల
గును. తెలుగుభూపాలులు కావ్యరచనను ప్రోత్సహించి
రచియు, ఆంధ్రకవిత్వములకు వాదించినవలయు, వారి
గ్రంథములకు కృతిపతిత్వము సంఘీకరించిగనియు, శ్రీవా
ధాయలగు కొందఱు మహాకవులను కవికాభిషేకములతో
గౌరవించగనియు మనమెల్లఁగ మెఱుగుదుము. ప్రస్తుత
కాలమునకు బూర్వము తెలుగున వ్రాయబడిన గ్రంథము
లనేకము లేభూపాలునియొండె యుండుటవలననో బయ
లుపడినవి. ఈవిషయము మన తెలుగువాటి రాజులకు
గవులవల్లము, భావపల్లము, సాధానముగ విద్యపల్లము
విక్రమమును నభిమానము గలవని ముఁదించుచున్నద
మట నిర్వివాదాంశము.

కాని—, ఆంధ్రరాజులు నట్టియభిమానమును
చూపుటతోడను, కృతిపతిత్వము సంఘీకరించుటతోడను,
ధనసాహాయ్య మొనర్చుటతోడను తృప్తిపడెదమనలేదు.
వాదుగూడ విద్యాభ్యాస మొనర్చి, పాండిత్యమును
గడించి యాంధ్రభాషలో పద్యానిరూపముల గ్రంథము
లను రచించియుండిరి. కాని, ఏకాగ్రముచేతనో యీ
గ్రంథకారులకును, వారిగ్రంథములకును, ఆంధ్రవాక్యము
మన నీయవలసిన స్థాన మొసంగఁబడి యుండలేదు.
రాజకవులకు మహాకవులవైతే మాధునికకాలమున
నడుగున బడవేమునని మొవ్వరిచేత వాదించబడకు
వ్నారు. కానీకులకు రాజకవు లేమాంధ్రవాక్యమురచి
యితలలో వెన్నెక్కెడినో, ఆ యాంధ్రవాక్యమును
తెక్కుగ్రంథ భాషావాక్యములకంటె నీవిషయమున
నున్నతస్థాన మాక్రమించినదియ్యో, తనఘనతను తానే
తెలిపికొనలేని యధమస్థితిలో నున్నది.

ఈఘనత నించుకగుర్తించిన యాధునికగ్రంథ
కర్తలు వైకము పైరాజకవుల కీయవలసిన యున్నతస్థాన

మను వారి కీయకపోవుట కడుకోవలయును. మ
గ్రంథములై యుండిన శ్రీకందుకూరి వీరేశలింగం
లుగారు చేసిన రాజకవికి తమకవులవైత్రమునం
కంత స్థాన మొసంగుటకు సంకల్పాఘటితాంకిరంగు
వైన నేమ వ్రాసినదాని కోకయదాపారగము.
మఱికొన్ని యదాపారగము లీవ్యాసమునందు
పోను పొందుపరచెదను.

ఆంధ్రరాజకవుల విషయమున మూ
యశ్రీకందుకూరివారియొంటికి తొలగించుటకును,
యెడ పాకముల కిప్పటికన్న పెక్కుడు సానుభూతి
గించుటకును, నననాన్యాయమున నీగ్రంథకారుల
లకును గూర్చి విచారించుటకు యీవాక్యమున
పూనుకొనుచున్నాను. ఇందుములమున నా వైక
ములు సిద్ధించుటయే వాకు పారితోషికము.

నన్నెచోడుడు

తెలుగు రాజకవులలో ప్రథముడు నన్నె
లీంకణాదిత్యుడు. ఈతడు కానీరీరమునందుని
యూడు రాజరానిగ గోదావరిసెంహానాశ్వధూమి
నోకరాకాల సంకమువాడు. ఈతనితండ్రియగు
బల్లి పాకవాటి కథిపతి. ఈతనికాలమునుగూర్చి
గిన వివాదములన గాఢోలు శ్రీవీరేశలింగంపం
గారు వీరిపై 'వీరేశము' చేసియున్నారు. నన్నె
పూర్వమే, అనగా ౯౫౦ ప్రాంతములం దీతడుం
శ్రీధూనపల్లి రామకృష్ణకవిగారి వాదము. గ
ప్రాంతములం దీతడుండెనని శ్రీవీరేశలింగముగ
దము. శ్రీవీరేశలింగంగారి కవులవైత్రమున నన్నె
కవి వ్యాయముగ మావలసిన సానుభూతి చూ
లేదని ప్రతిపద్యవరీయు గ్రహించగలుగును. ఈ
క్షుద్రియకవులలో నగ్రగణ్యుడని చెప్పుచు, ఇ
కోవములు గలవనియు, పరభాషాపదముల ను

నివసించు నీతనికి విశ్వము చాలరానున్నదనియు పం
 గాళిలో యొకరినొకరుగ సాచి పెట్టి వ్రాసియు
 పం కాని, యంతింతో మనము తృప్తిపడెదమలయు.
 పంకం పంకులుగా రిచ్చినప్రపంచమునకంటే ప్రైఫరా
 కీర్తి పట్టుచునా వా యట్టిప్రాయము. నన్నెచో
 ప్రభువాంధ్రరాజకవి యగుబయ్యే కాక, ఆంధ్ర
 వివేకజ్యోతిలో ప్రభుము. ఆంధ్రరాజకవులలో
 జ్యోతి పలుకుచు కాక, సకలాంధ్రకవులయం దగ్ర
 జులలో నెప్పుడగినవాడు.

ఈనన్నెచో ముహూర్తవ్రాసిన కుమారసంభవము,
 మయంచరి యుత్కృష్టగ్రంథములలో నైనను సరే,
 మానముగ మంచివలసిన గ్రంథము.

వాతంత్రీగానన నేకుమళ్ల భాజగోపాలరావుగారు
 పురి శ్రీ శ్రీ సుందరభావాల పత్రికలో ఈ ప్రకారముగ
 పేరారు. "Kumarasambhavam is the
 'Paradise Lost' of the Telugu language; only
 the theme is set in an oriental atmosphere
 under oriental conditions."

ఆంధ్ర సుహృదవి యగు పద్మనాభయ్య మున్నగువారిని
 వాసనకాంక్షవాద్యులయిన ప్రకృతివాదాధిపతి,
 శ్రీనివాసాచారి, ప్రకృతివాదాధిపతియను తిరిచివీర మార
 కవులను మొన్నగున్న యాకాలముగా, ప్రకృతి
 వాదాధిపతి కలిగియున్నది నన్నెచోడు డి విషయమై
 శ్రీనివాసాచారి పై పూర్వము సర్వజనానుభూతియు
 మానము. కుమారసంభవమునందలి వాలుగవియాశ్వాస
 గోళిని ప్రతిభంగమొనర్చుటకు మన్నగును బయ్య
 క కావ్యమందును తీయబడిన వింతాభివ్యవస్థ
 గును వాక్యమునునందలి మనోహరమృతములలో
 కట్టి. పాశుని మనోకీర్తియుమును ప్రకృతివాదాధి
 కమును కవిత్వాపట్టిని, — ప్రవర్తితి మొనర్చుటలో
 ప్రతివాద్యులయిన నీతనితో సరిసమానులందెవరగు.
 కవియగు వాక్యకీర్తియుకూడె యావిషయమున నీతని
 బోల్చబడెననవాడు. ఇతర కవులుగూడ ప్రకృతి
 గును కవిత్వాపట్టిని కల్పించిరి. కాని, అట్టి విషయ
 కట్టి తీసికొని పంపకొలదిబాహుళ్యము పాశునిమాన

పశ్చిమమును యెడతెగని నిజకవిత్వాసభావముచే
 పట్టిచి బహుస్కాల చిత్రిములను ప్రవర్తించి తీయు
 లుగో నీతనిమించినవా కొక్కఁడులేదు. కుమారసంభ
 వమునందలి కొన్ని భాగములనుగమనమృదుకు కలిపినమనో
 భావములను మున్నితములను శృంగిలములచే కట్టివేయుదు;
 "ప్రకృతియంతి పశీచమైనది"ని మిమిమిమ జ్ఞాశ్చిర్యా
 నివృత్తును జేయును. మిమిమయమున వాతంత్రీ పిమ్మటి
 తెలుగుకవులు కొందఱు బుద్ధవాదులు కావీరి; కాని
 ప్రకృతి దూరమునలపి, వారికవిత్వాపట్టి కృత్రిమ
 పుట్టియై పోయినది.

కవిత్వాపట్టియందే కాక భావగరిమయము
 నీతనిని మించినవా గంధకవులలో నొకఁడులేదు. ప్రకృ
 తిలో మిత్రములయి భావగరిమానివృత్తియులగు కథారాగ
 ములలో శివుని పరిగ బడయుటకై యుద్యోగరేఖ
 లకు తిపస్సు చేయుటకు పాద్యని యరుగు వాకవశ్యా
 సమునందలి కథాగందర్భము చాల మనోహరముగ నున్నది.
 ఈజ్ఞాపము చదువు పాశునిస్వరాయము భావోద్దీక
 మునో మున్నాంకిపోవును. పాశుని నీతిగముగ ననివాద్య
 మగు తివ్యతాశ్చయము నొందించు భాగము లక్షకములు
 కుమారసంభవమున గలవు. ఈతివ్యతాశ్చయము గలిగించు
 పదములను కూర్చుటకు కవి యేమాత్రియము వ్రేసిపడ
 లేదు. నెలదేటియందలి శుభోదకభాగవతే సూరముగ
 నీతినిమనోకర్తృత్వము చంద్రగుహాదములకు మృతముగంజ
 కన్న యాతని మనోహరమాలము సునాగపంభియును
 విభిత్తయైయున్నది. ఆభావోద్దీకముతోనే దివి కనుచు
 పవము వాని కదియే సమవాక్యబహుమందింపి మనోకవుల
 కనలేకై యుండుముగదా. కావున నీతనికి కవిరాజ
 శిఖామణి యన్నదిగురవాని మెంతయు తోయున్నది.

ప్రతాపరుద్రుడు

ప్రస్తుతము నై భామరాజ్యములో నున్న ఓడగల్లు
 (ఎగంగల్) రాజధానిగ నేరిన కాకతీయులు ఆంధ్రుల
 రాజకీయచరిత్రమున కీతెన్నిక గన్నవారు. ఈకాక
 తీయుల చరిత్రములోని మతిమొక ప్రతాపరుద్రుడు
 వాయుకుడుగ శ్రీవేదము వేంకటరాయశాస్త్రిలవారు

తల్లులారా?

మీ బిడ్డకు “లక్టోజెను” నీయిడు.

మీ చంటిబిడ్డ, ఆరోగ్యము, బలము విషయములలో వ్యధానీకము నొనర్చు ప్రయత్నింపకుడు.

వైద్యుల హేతువుచేతనో మీరు మీ బిడ్డకు, సహజముగా తల్లిసాలునిచ్చి మెద జూపి పెండ్ల, యితరులచే యిట్టి పరిస్థితులలో యివ్వబడు చున్న ఆహారముచే మీ బిడ్డకు నీయిడు. అది ఏదన “లక్టోజెనే”

ప్రపంచమందు విఖ్యాతిగాంచిన వైద్యశిఖామణులచేతను ఉపదేశింపబడి కొనియూపెందు చున్నది. వారి సలహాల నల్ల లాభమును పొందును.

తల్లులారా! ఈ సమూహానికి ఆలు మ్యూనిసియు చెంచాతోసహా వాస్తేతిగురు క్రింద 2 అణాలు స్టాంపులు సంపాదించి ఉచితముగా పంపబడును.

LACTOGEN

Nestlé & Anglo - Swiss
Condensed Milk Co.,
P.O. Box 396, Calcutta.

ఈ పేసరు పేసరు ఉదాహరింపును.

The Bengal Insurance & Real Property Ltd.

CULCUTTA.

ది బెంగల్ ఇన్సూరెన్సు అండ్
రియల్ ప్రాపర్టీ కంపెనీ,

నెం. 8, డల్హౌసీ స్క్వేర్, కలకత్తా.

భీష్మ ఎస్టేట్ సభలో కాంగ్రెసుకు ప్రధాననాయకుడు శ్రీయుత సత్యేంద్రచంద్రమిత్ర, ఎ. ఏ. బి. యల్., యం. యల్. ఏ. గారును, వారి శిక్షిసామర్థ్యములు గల, శ్రీయుత రంగజనగిరి, బి. ఏ., (అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు) మొదలుగాగల వారి గ్రామము, న్యాయబుద్ధి, నిర్దిష్టజీవితము గలవారిచే నిర్వహించబడుచున్నది.

సంపూర్ణముగా భారతీయుల పెట్టుబడిచేత నిర్వహించబడుచున్న భీమాకంపెనీలో రాచేయించుకొని, ఆకాలమృత్యువు, అపాయము, వాణిజ్యమునుండి మీరెప్పుడైనా దూరమగుటకు, జీవితాధారము కలుగజేయుడు.

ముఖ్యగమనిక:—కాశ్వత అసమర్థత; రెట్టింపుపోమ్ము శక్తుల ప్రమియమున కేర్చుట; పూర్తి యగు హామీ కలదు. పాలసీలకు సకాలమున కే, ఎట్టి కష్టము లేకుండనే ముగియబడును.

ఒకేతూరి 500 రిమునకు, 6 నెలలకు ప్రమియములను చెల్లించునట్టివారికి 100 రి. 3-0-0, రు. 2-0-0 చొప్పున ప్రోపుడు యుండును.

చెన్నపురి రాజధానిలో, ముఖ్యకట్టణములలోను, ఇతర ప్రదేశములలోను, అనుభవము, కీ, సామర్థ్యము, కలుకుబడిగలవారు ఏ శక్తికొరకు యీదిగువ విలాసమునకు న్రావయుడు:—

శ్రీయుత, దుర్గ కేంకటాద్రి మైలాపూరు, చెన్నపురి.

„ టి. జయరాము మొదలియారు, 2, సుందరం పిల్ల వీధి, పరుగు రాకం.

„ యన్. సి. హా అండు కంపెనీ, 28, బీచ్ మొదటివీధి, చెన్నపురి.

„ కోవలై కృష్ణారావు, కొత్తపేట, బెజవాడ.

„ ద్రోణరాజు చిన్నకావేశ్వర రావు, ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి.

„ వల్లూరి గోపాలరావు, సూర్యారావుపేట, కాకినాడ.

„ హెచ్. యన్. బోసు, యూనియన్ మోటారువర్కు, విశాఖపట్టణము.

ప్రతాపరుద్రుడును రచించియున్నారు. ఈ రెండవ ప్రతాపరుద్రుడు వాహనముననే యుగంధరుడు మంత్రిగ నుండెను. మురటి ప్రతాపరుద్రుడు శ్రీ. క. ౧౩ వ శతాబ్దాది నున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఈతడు విశ్వాభి కులను పోషించుచుండెడికాక పంపుకొండకర్ణాటకము లంగు పాండులము గడించి 'విశ్వాభూషణు' పేరు బిరు దును గలిగియుండెను. పంపు కొండపై ప్రతాపరు ద్రుడును శైవుడే ఈతడు పాలకుడి సోమవాధుడు మున్నగు ప్రాంతపుల కగ్రహారముల నొసంగి సత్కరించెను. ఈతడు పంపుకొండను నీరిసార ముగ్రంథ మును రచించి, తెలుగులోనికి దానిని భాషాంతరి కరించెను. ఆంధ్రవాక్యమును నీతినిబట్టి ఈపుస్తకము వలననే గలుగుచున్నది. ప్రాంతగ్రంథకారులలో నీయం ద్రరాజుగలడే ప్రసిద్ధుడు. ఈతడు ముఖ్యముగాటి వాదములను యాని ప్రకటికి ముఖ్యకారణము. ఈతడు నీరిసారము వ్రాయుటవలన కరువాతి కవులు గూడ కొందఱు యాచివముమై మాగడనకులైన యనేకగ్రంథములు వ్రాయుటకు ప్రేరేపింపబడిరి.

కోనబుద్ధారెడ్డి

ఈతడు శ్రీ. క. ౧౩ వ శతాబ్దాదియందుండెను. రంగవాధరామాయణ మని వాడుకలోనున్న ద్వీపవరాహాయణము నీయంధ్రరాజు వ్రాసెనా? లే? రంగవాధుడను బ్రావ్యుడును వ్రాసెనా? యని కొందఱు సంశయించుచున్నారు. ఈద్వీపవరాహాయణ ము నందలి గన్పములందు కోనబుద్ధారెడ్డి పేర కనుచుచున్నది. రంగవాధునిపేరు కానరాదు. దీని రంగవాధుడే వ్రాసెననుటకు మామకారణములు గలవు: ౧. ఈపుస్తకము రంగవాధరామాయణమని వాడుకలో నున్నది; ౨. పండితు లాత్మస్తుతిపరామాయణులు గారనియు, ఈద్వీపవరాహాయణమున కోనబుద్ధునిస్తుతి కలదనియు, కావున రంగవాధుడే వ్రాసెననియు వీరికి లింగము పంతులుగారి నామము; ౩. కైకపులపరపతి తిగ్గి వైష్ణవభావములు పెక్కి నన్నిపమయమున కట్టిభావములకు లోకాగారిసాహాయ్యము గావలెనని కోనబుద్ధుని పేరుపెట్టెననుట మామకారణము.

౧. కాని, పీఠరు వ్రాసెనను ప్రమాసామాన్య లోకతికర్తృత్వమున వీరి రచింపబడెనను యుగాదుగాదేమోయని నా యనుమానము. తెలిసివచ్చుటలు ఏ శ్రీ నాథుడో, ఏ తెనాలిండ్లుడో వ్రాసెనట్లు గూడపలకుచున్నది. భాషామాయణ మున్నగ్రంథమును భాష్యునిచేత వ్రాయుచున్నను అందలిగడ్డములందు, బాల కిష్కింధ వరకాండములందు ముగ్ధి కాన్ధుభట్టుచేత, అకాండము మహారుద్రచేపునిచేత, అరణ్యకా భాష్యునిచేత, యుద్ధకాండము మాళిగిగిర్దరుడు, విశ్వకర్మమును నచారపురచేతను రచింపట్లు కావలయున్నది. ద్వీపవరాహాయణమున వాధుడు వ్రాసెననుటకు ప్రకారమును జాప్య పరకలింగము పంతులుగారి తెనాలి రామకర్తయని ప్రజలనుకొనుచున్న "—విజయము" గ్రంథము వలన వ్రాసియుండెనని యభిప్రాయపర్చిరి. అటుగాక రంగవాధుడు ధనువకు కవి పతి ఇంకెవరి చేతో పెట్టెననుట రంగవాధుడు దువరగడా కధికారి యనుటచే వాధారములు లేవు.

౨. పండితు లాత్మస్తుతిపరామాయణులు గారందవకారణమున కధికారము లేదు. వీరేశలి పంతులుగారి పన్నుచోడు బాత్మస్తుతి చేసికొని వ్రాసియున్నారు. కొంతయు కాత్మస్తుతి మనయ కవులవిషయమన గ్రంథవియే యున్నది.

౩. కైకపులపరపతి రామాయణము, వేమలవాడభీమకవి వ్రాసిన రామాయణము మున్నగునవి కర్మగ్రామీ రాజకర్తృ సినిగిరాత్రి మించుకు గాలపిండివనో తెలియకొందెను కష్టము.

ఏది యెట్లున్నను ద్వీపవరాహాయణమును వాధుడే వ్రాసెనని చాలామంది యభిప్రాయపర్చింపబడుచున్నారు. కాని కోనబుద్ధారెడ్డి పేర లలో పేర్కొనవలయుట కర్వము సాహసించుట కొంతభాగము కిధిలముకాగా రెండవవారు వ్రా

కృపర్వ శేషమునది చేసికేమి యనుకొనుట కట్టికొని
 ప్రక్షాళనమును నింపెనటను నందచేసి పడలేదు.
 పడములమీఁదను, వాడుకనుబట్టియు గాక బలవి
 యలకానామలమీఁద కోనబుద్ధార్థి కర్తృత్వ
 త్రోసిపుచ్చినట్లును విశాంధ్రరాజువిశోకరీతి
 వృందములో జేర్చుటకు సాహసింఁగువారిలో నే
 ఁడు గాను.

ఈవిధితత్వ ప్రకమున భాషావిషయమున వాంధ్ర
 భాతీయత వాదించుచు, సమాసాదులను, తెలుగు
 నుములను పరివిగ వాడుట యొకమఖ్యాంశము.

ఈవిషయముననే కాక కథావిషయమునగూడ
 సంస్కృతమునందలి వాల్మీకి నక్షకముగ ననుసరింప
 టను బట్టి మాడె, ఆంధ్రభాషాభాతీయతను నిరూప
 ఁడు గంకముకట్టుకొనెనో యన్నిట్లు సాదగట్టును.
 యాకర్షణార్థి దేశమునందలి యనేకభాగములం
 దిధములుగ జేర్చుకొన బడుచున్నదనుమాట అంద
 రెరిసినది. అట్టిభేదములలో ఆంధ్రావనియందు
 కలూసున్న కృషు తీసికొని వాల్మీకి రామాయణ
 పోల్చి తెలుగువాటిలో వాడుకలూసున్నట్లు
 నున్నచు కథాసందర్భమును బట్టి వాల్మీకి ననుస
 రు నీరెండు రంగవాధరామాయణమును వ్రాసెను.

బద్ధెన

‘కవిబ్రహ్మయను చిరునముగల యాకవి ‘కృషా
 యుట్టపాదవిహయాశీర్వయను’. ఈతడు శ్రీ. ౪.
 వి ప్రాంతముల నున్నట్లు జయంతి రామాయణ
 లుగాను నిర్ధారణచేసిరి. ఈతడు కోనబుద్ధునివలె
 వ్రుడు. సాక్ష్యంబోచ్చివుడైన సుశ్రుతియును.
 ఁ ‘నిత్యాస్త్రముఁ బాఠిం, ‘సుపతీతికము’ను
 చెను. నీతివాస్త్రమును రెండువిధాగములు చేసి
 ఁ మొదటిది రాజులకును, రెండవది ప్రజాసామాన్య
 కు నీతడు నిర్దేశించెను. నేమన సవ్యములవలె సుమతీ
 మునందలి సవ్యమును ప్రతియాంధ్రునింబ నున్నరిం
 ఁచు ప్రఖ్యాతియులయివది. సుమతీతికమునందలి
 ముల సమందానందమునో బిరువు చిరుత బడిసిల్ల

వాను నేటి శేషునింబయెండ్లకొందలనొక వృషవరునిచే
 విది వ్రాయబడెననియు, జున్నిచందలయేండ్లసవ్యము
 లాంధ్రదేశమున ఛత్రాశిపత్వము నహించియుండెననియు
 నెఱుంగఁగదా. ఘంధమును, వృగువును, మనోహర
 మును నను శ్రీరంగో ఆంధ్రగోకవిఖ్యాతియను నాల్లి
 మును రచించుటచే కృషానామబుద్ధపాదవిషయాశీర్వ
 యుడైన యాబద్ధులొక జివునిజన్మ సార్థకమైనది. ఆంధ్ర
 వాను మున్నంతకంటెను నీవుపాలుని వామము నెవ్వ
 ఁడు చుటచిహ్నంబులకు.

కాచవిధుడు, విట్టలరాజు

వీరు కోనబుద్ధుకెడి కుమారులు. ప్రస్తుతకాలమున
 నిరువురు కలసి చివర ‘కవులు’ అనుపదమును చేర్చి పుస్త
 కములు వ్రాయుచుండుట శ్రీధిరుపతి నేకంబకవులకాల
 మునుండి నున మెఱుగుదుము. ఈపద్ధి చాల పురాతన
 వైన వద్దతి. కాచవిధుడు, విట్టలరాజు ఈకారణముచే
 కొంతెదిరిశ్రీఖ్యాతి గలవా రగుదురు. వీరు ద్విపదగో
 ఉత్తర రామాాయణమును రచించి, తమ తిండిగారి
 యాజ్ఞను పాలించిరి. ఈ రెండు ద్విపదరామాయణ
 ములను కలిసి సంప్రాప్త రామాయణమైవది. వీరికైలి
 సులభముగ నక్కగ నుండును. వీరు శ్రీ. ౪ పదమాధిక
 శతాబ్దాంతమున నుండిన ప్లంఁగీరింపునైనది.

శ్రీవీరభిరంగముపంతులుగారి యనుమానము వీరి
 విషయమునగూడ కొంతపనిచేసినది. రంగవాధుడే ఈ
 ద్విపదోత్తరరామాయణమును గూడ వ్రాసి వీరి పేరు పెట్టె
 నని వారియూహ. కాని కోనబుద్ధుని విషయమన చెప్పి
 నంతి ఘంటాపంతుగ రంగవాధుని కర్తృత్వము నిచ్చుట
 సాధించుపలుకులు వారు పలుకలేదు. కావున కాచవిధు
 ఁడును, విట్టలరాజును ఆంధ్రరాజకవులని ఆంధ్రవిద్వాంసు
 లంగీకరించుచున్నారు.

ఈసంవిధమున నేరెండు ద్విపదరామాయణము
 లనుగూర్చి యొక్కముక్క వ్రాయవలసియున్నది. ప్రాస
 యగులు, మ్రిశిపమాసములవలెనే ద్విపదగూడ తైవి
 కవులచే చేకొనబడినది. దానిని వైష్ణవకవులు గ్రహించి
 గ్రంథస్థ మొనర్చుట శరామాయణమే మొదటి యర్థము.

వేమనకవి

ఈతడు శ్రీ. క. పదునైవవ శతాబ్దాదిమన్నట్లు మాత్రం ప్రాచీన ౧౨౨౯ సం॥ ఏప్రిల్ ౧౭౭౭లో వెలువడిన చెన్నపురి కైఫీయతాశాలపత్రికలో నిర్ణయించిరి. ఈ తిని పూర్వము చాల సంవత్సరములు అద్దంకి, కొంపవీగు నగరములు ముఖ్యస్థానముగా పుష్కరించుచుండిరి. ఈ క్షేత్రములలో వసేకులు విద్వాంసులును, గ్రంథ కారులునైయుండిరి. కాళిదాసుని నాటకములకు వేమ న్నకు పూర్వపరు కాటయవేమన్న వ్యాఖ్యానముల యొనర్చెను. ఈ కాటయవేమని బాపయగు కుమారాచారి సంస్కృతమున నపసరిరాజ్యమును గ్రంథమును రచించెను. వేమనకవికి పూర్వమును పెనకొనుటి వేమరెడ్డి అను రుక కావ్యమునకు 'శృంగారచీక' యను పేర నొక సం స్కృత కావ్యమును రచించెను.

వేమనకాలమునకు కొంచెము పూర్వము తిక్క నచే వాంధ్రకవిత్వమున ప్రాధాన్యము సంపాదించిన అద్వైత తత్వము ప్రబలియుండెను. వేమన పద్యములం దీశిక రుని అద్వైతవేదాంతము విరివిగ గానబడుచున్నది.

వేమన ద్రవిడాదిదేశములకు వోయి యచ్చటి విద్యాగంధమును కొంత యలవడుచుకొన్నట్లు కొన్ని పద్యములందు నిదర్శనములు గలవు.

ఈవేమరెడ్డిరాజ్యము పగులినది శతాబ్దాదిని పాపులచేరి నీతిడు వేదాంతి యయ్యేసేనా యని కొం దలు విద్యర్థరేణుల మతము.

ఇట్లు విద్వాంసులకు కుశ్రుపితి వెంకటపురై, అద్వైతాద్ధికారములను మన నిలికికొని, విశేషాదమున విశాలమైన అమర్శనమునో వేదాంతియై కవియైన వేమన్న పద్యములు నిన్ని మొన్నటివానికు వాంధ్రవాక్యములుగా పాదము లేక వెలిగిడియుండెను. కాని కొంతవఱకు గాక పోయిన గొంతవఱకైనను కవినికవితాపావిధ్యమును నేటి కైన వాంధ్రపండితబృందము నుండియ బట్టినందునయను.

శ్రీవాధునకును కృష్ణరాయునిని నడిమికాలము నకు జరిగిన యీతిడు కవిత్వమున నొకసంస్కృత

యని చెప్పబడినప్పుడు. ఆతనికి ముందు తెల నబోని వాక్యాయుధంతయు సంస్కృతముపై వాని యుండెను. భాషావిధికరణమునే ఆంధ్రకవులకు యయ్యేనుగాని తమమాతృభాషలో స్వకవాలకల్ప లకు గ్రంథములను రచించుటకు వారు పూనుకొని వేమన్న తరువాతి కృష్ణరాయునికాలమున పెద్దనయ కవిచర్యలు ఆంధ్రభాషకు గలిగినకొలుంతను దీని ముగిసిరి. ఆంధ్రవాక్యాయమున పెద్దనాదు తీసి పోవు క్రొక్కుటకు పూర్వము ఉపప్రబోధము వేమకవి చల్లని తీయనిగితారనములు రాబోవు సూక్ష్మదయమును ప్రకటించుచుండెను.

కాని, ఈమార్త మార్గావలంబకులైన కృష్ణ రాయుని కాలమువాగు ఆంధ్రకవిత్వముచుట్టు నిల్లు కొన్ని సంస్కరణజీయములకు నియమములగు గదల నియమానుసార్యముగనే కవిత్వరచనకుగదిగిరి.

వేమన్న దీరికంటె నొకయడుగు ముందు వైది ని ములకన్న భావమే పదివలని పద్యరచన కారంభి

వేమనయందలి మఱొకనొప్పనిశేష. వేమన అంతవఱకు వాంధ్రరచయితలు కొంచెముగనో, గనో సంస్కృతజ్ఞానము గలవారి కందుతాటలో నుండెట్లు గ్రంథములను రచించియుండిరి. ఈగ్రంథ వలె సంకతులు, సంక ముఖ్యముగ వేదాంతతత్వ ప్రజానాపూర్వమునకు వేరుయెట్లు విస్తరించన యావశ్యకత మిక్కుటముగ నుండెను. ప్రజానాప ములోగూడ నీదృష్టి వ్యాపించియుండక తన కావున నీయాంధ్రరాజకవి ప్రజలకొడుకు తనకు మును నిర్దేశించి కులభీమును, మృదులమును వన పలో విద్యాగంధ మించుకయు లేని ప్రతిభావల మనస్సునకాన ప్రభోధమును గలిగించగల కై లిలో ద్యములను వ్రాసెను.

ఈపై కారణములవలనను, కవులవనరించ విన పద్యాలుగాక గీతాదపద్యములలో నీతిడు మనకువారముననన్ని భావములను చల్ల కించులచే ఆంధ్రకవులను, వాక్యాయుధంతయును నీతినిగ కారణ ముపంక లేదు.

తిమ్మరాజు

ఈతిడు పదునాఱవ శతాబ్దాంతమున మన్నెల్లు తెలియుచున్నది. ఈతిడు కొంచెము రాజధాని నేరిన వైష్ణవరాజు. ఈతిడు పరమయోగివిభావ మనుకావ్యమును గవించెను. కవిత్వమునం దనమానప్రజ్ఞతను ప్రాధమికము జాప్యమొకాక అనుకృత చరిత్రరచనానాత్మకత నీతిను తనకావ్యమున మువ్వక మొనర్చెను.

నవరము చిన నారాయణ నాయకుడు

విజయనగర సామ్రాజ్యకాలమున తెలుగుక్షత్రియులును, నాయకులు ధూమిపాఠింపను, నీనానాయకత్వము నహింపను దక్షిణ పశ్చిమాదిదేశములకు బంపబడిరి విజయనగరసామ్రాజ్య మంతరించినప్పుడు నీనాయకులు స్వయంత్రరాజ్యములను స్థాపించుకొనిరి. వారీమాతృభాషయగు నాంధ్రభాషయొన వారికిగల యభిమానాన్నియు మిక్కిలిములు. ముఖ్యముగ నీకాగమకలననే ఆంధ్రవాగ్మయక్షీణకాలమున ఆరవ శతాబ్దమునకొంతియందు మనభాషాగ్రంథములు నూపు చాల్చినది. పుట్టికిని మాతృభాషాభిమానులగు దాక్షిణాత్యంధ్రులును, దక్షిణాంధ్రభాషాభివృద్ధినివాఙ్మయకారము ఆరవ శతాబ్దమున నాంధ్రభాషాభివృద్ధి మొదలగు ప్రశంసాపాత్రులగుచున్నారు.

ఈతిముగ శేరిలింగంపల్లి గన్నకవులలో రామ ధూపాలిని కుమారుడగు ననరము చిననారాయణనాయకుడు ప్రథముడు. ఈతిడు శ్రీ. శ. పదునాఱవ శతాబ్దాంతమున జీవించియుండెను. ఈతిగవిత్వము సలక్షణముయ సాంపుగ నుండెను. ఈతిడు కులయాశ్వినిరితి మను గ్రంథమును గవించెను.

రాజశేగాక రాజవలమున మద్దవించి కొలదిగనో గొప్పగనో నీనానాయకాదిపదవులం దుండిన కవులు కొంచెలు గలరు. ఇట్టివ లోలో అపొథ్యసంక్రందిత కారకుడగు వేంకటకృష్ణనాయకుడు ముగ్గురి ఆగవశేయున పాంధ్యరాజును విజయరంగ చక్రవర్తివాని నీనానియొ యుండెను. దామెర వేంకటపతియను నాయకుడు

బహురాజ్య పరిశ్రమను వ్రాసెను. నీనానియగు పూరే కృష్ణయ్యాయమనబడు భానుమద్విజయమును వ్రాసెను. వైష్ణవరాజును వ్రాసెని మనుమనిన సంజయగిరిగి ప్రాంతములందు చాలాశ్వాసాచార్యులు మునుగ్రంథమును గవించెను. గిరింగి ప్రాంతములందు ఖం శేంకల కృష్ణప్రనాయకుడు ననన తెలిసికవిత్వమును గవించెను. రాజగవియును తంజావూరి రఘురామము 'శృంగారసావిత్రి' యనుగ్రంథమును గవించెల్లు తెలియుచున్నది.

ఇట్లాంధ్రవాఙ్మయ శ్రేణిపదకముండియు కవిత్వపుట్టి మించిన ఆంధ్రరాజకవుల నేతలు గలరు. మాంధ్ర రాజకవియై, ప్రథమాంధ్ర శైవవి పరిణామకవిత్వవలయం దనమానప్రజ్ఞావి శేషుడై, భాషాశ్రీక క్రియనిపుణుడైన నన్నెచోడి శేంకరాజునకును; ప్రథమాంధ్ర శైలికవికి నేతరుడగు శైవప్రపరగ్ర మహారాజునకును; సంస్కృతముగాక ప్రాసగునకును, నాంధ్రజాతీయకు గనకమున బ్రాహ్మముననిన ద్వైపరీయానాయకు కర్తలవకు; శైలికవిత్వమున వన్నెగాంచి, పృథులమును, మనోహరమును, గుమనగు శైలిలో పోలాంధ్రజనుల హృదయమహరిలందు నేటికిని పలపరుచుకొనుచున్న పద్యములు సుమతీశితకారుడగు బద్దెచోడివరేంధ్రునివకు; రావీయై, ప్రజలపుయ్య, ప్రకృతికవియై, శేంకరాజుని భావకవియై, ప్రజాభాషాశ్వాసయై శైవయ్య ననికల తోడోలులం గొనుచు, తిరుయానగరమున జిక్కలేని మనోవన్నె భాషాభివృద్ధిమగు శేనానయచక్రవిభునివిజయ సింహాసనమునై రాజ్యలక్ష్మిగిని, మదికిని తనసభయం దేకాక తనభర్తావాగ్మయములందున ప మేగవడి, ఆంధ్రవాఙ్మయ స్వర్గయోగపాదకు కృష్ణ శేనాయనిగిని; ఆంధ్రవాగ్మయక్షీణకాలమున దానియందు దుండెయు నీయవోమాధుర్యముచే అభాషామయ్య డెంచుమున సంకోపవెట్టిని తిమ్మగిరికవులకును మనము మాపవలసిన కృణజిత యలువారి నిజమనుభావమును, వారివాగ్మయభారంధ్యవ్యవ తెలిసికావక వారిలో చాలమంది నాంధ్రప్రజలు మ

చియుండిరి. ఇందుకు రాజాధిరాజులు భాషాసేవ
 పనుగ నొనర్చియుండుటచే మహాసంతోషముభ
 లించుననిన మనము వారిలో కొందఱు యగ్రస్థా
 ను తెలిపికొనక వారిని వామనాత్రానశిష్టలను
 క్షచిరిమి, వామనాధురంధరులగు తెలుగురాజు
 ముఖ్యుల గొంతుల నాంధ్రభాషాకోవిదుల కన్నుల
 ద్వారా నిలిపి, వారిప్రాకృత్యము నొకంత విశదీకరించిన

చోనైన నాంధ్రుల సహేతుకగర్వమాంధ్రావనిశెల్ల
 వ్యాపించి నాంధ్రవామనాత్రానశిష్టలలోకప కాగణ
 మగు విమవిశ్వాసముతో నే నీవ్యాపనన పుష్కరమించితి.
 జంధులకు, నాంధ్రవివ్వస్థులందునును, నాంధ్రవామన
 యమునకు వామనాపిఠలు చేసిన యాచిన్న నీవ నాంధ్ర
 వివ్యాపనకుల గూడరాశీశ్వాసప్రాత్ర మగుగావుత మని
 నే వివయవిశ్వాసముతో ప్రార్థించుచున్నాను.

స్వరభండము

కంధ్రవికారద తాపి ధర్మారావుగారు, పి. పి.

కరిగితిని బట్టినైతిని; ఇంకా నను నివ్వల గాల్చికాల్చి ని
 ప్కరుణ నహించేటికి? యకారగా మిట్టుల గ్రోర్వమూన దు
 ర్భరమగు నంచు నెంచరు; ప్రాంచము వంచిన సుమృటించు గా
 తరమతి జింతనొది పరితాపము నందకు స్వర్ణభండమా.

నీవు విభూషణార్హమవు నిక్కమే; నీకేపు దున్నవన్నె నే
 పోవెలితిం గనుంగొనియె మూడెను నిన్నిటు విశ్వకర్మ; యిం
 కేవగలేదు, నీ గుణ మహీనముగా నుతిగాంచు, గాంచు మా
 భూవలయాధినాథ పరిపూజిత సుధీర గౌరవోన్నతుల్.

౧. స్థలము

[అంపచాప చాటపప్పు గోరోచనము కస్తూరి పండ్లు లోనగు కానుకలు అరుగు మీఁద పెట్టబడి యుండును. గృహనేదికపై ద్రోణుడు కూర్చుండియు, అతని కెదురుగా కల్యాణధన్వంతు నిలుచుండియు ప్రవేశింతును.]

ద్రోణుడు

(తనలో) శిష్యుఁ డనిన నితఁడే శిష్యుడు. ఇది నికి విద్య నేగలిగితి నేని నాయాచార్యకము సార్థకమేకాని అర్జునునకు బానియిచ్చి నా గౌరవమును దుర్వినియోగ మొనరించితిని. అకటా! ఇంకఁ జేయునది లేదు. పొమ్మన లేక యితని నింతవట్టునిలువఁ జెట్టితిని. మనస్సును చంకికొని యితని నిఁకఁ బంకిపై చేసెను (సూర్యునివారి) మాధ్యందిన సవనసేవ యయినది. (పక్షశాలకు ముగము త్రిప్ప) ధనుశ్శస్త్రా, ఈ కానుకల నాయాచార్యుల సుంపుము.

కల్యాణధన్వంతు

(తనలో) దయఁ కలిగినా ధన్యుఁడను.

ధనుశ్శస్త్ర

(ప్రవేశించి తనలో) ఈ తపన మాగురువుగారి పిలు పితమధురంగా ఉన్నదేమి చెబుమా? (చూచి) ఇట్టి పరిచర్యలకు నాదే ముందడుగు. ఇటువంటి పాతాలే ప్రాద్ధూకులూ ఉంటేనా? (గోరోచనమును కస్తూరియు దీసి) ఇవి కృపీ

దేవిగారికి. (అంపచాప యెత్తి) ఇది అంపచాపము కూర్చోబానికి. (చాటపప్పు పండ్లు పెట్టి ఉదరము చూపుచు) ఇవి ధనుశ్శస్త్ర ఉదరాంతములోకి. (అని అన్నియుఁ గైకొనిష్కరించును.)

ద్రోణుడు

(చెచ్చి పెట్టుకొన్న స్వరముతో) వత్సా, చె నే చెప్పితిని—‘శూద్రునకు ధనుశ్శస్త్రము చె నని. (యాక్షచ్ఛక్యముతో) ఇంక నీ వేఁగుము. (అక్షచ్ఛక్యశాలాంతరములోనికి నిష్క్రమించును.)

కల్యాణధన్వంతు

(బాష్పనయనుడై పరిక్రమించి)

ఉ. బాలుడు సుంత తెల్వి కను

పైఁ దనజన్మవిధం బటో యిటో

తేలుచుకోఁ దలంచి గురు

దేవుని నన్నిధిఁగి కాళ్లపై

వ్రాలుడు వానిమోముఁ గని

‘వచ్చును ముక్కలు వీని కంఠమున

బాలన జేయునొజ్జదయ

బ్రబ్బట యెంతో యదృష్టమోకదా!

అశ్వత్థామానుబయు, పాంశవులయు సహాధా యశ్వము లభించుననుకొంటిని. ఔరా, అ యెంతోవానికి! నాది పట్టియడిచూన.

మ. అవలోకింపగఁ లేదు సుంతయును నా

హస్తోద్యమ మొక్కడొ

నివసించేనియు నాచరిత్రమును పో
 ధిపంగళే దార, నా
 బ్రవణాతిం బ్రథవించినాడవని పో
 మ్మం చాన యిచ్చెన్; గళా
 వ్యవసాయమున కేదే దిగు, ? విధి యి
 యైనే, కటా నాయెడన్!

(విల్లి జాతీయమున, స్వలింగమును.)
 కీచనచ్చనమా! యని నన్నిదంబోధించు
 న్నది. (విల్లి గ్రహించి) ఇక నాజ్ఞము
 యిచ్చుకు శృణూమా? కాదు; ముమ్మా
 గాదు. (పరికించి) నేను గురుడయినా
 చి తిరడను.

ఈశ్వరాను గ్రహించును వెలమిం గొరంగ
 విగ్రహాధారము చేయు విధముగాగ
 ద్రోణదేవుడు దయ నేను దోడికొరంగ
 నాచరించెదఁ దల్లెఱిమార్చనంబు
 దులు కట్టి త్విరగరిసరమునందలి, యరి
 మే కేంద్రము. (వేను దిరిగి ద్రోణుని వెను
 కున్నరించి నిష్క్రమించును.)

౨. స్థలము

విరణ్యమున కల్యాణాధిపత్యండు నినుష్టాధి
 పతియై ప్రవేశించును.]

కల్యాణాధిపత్యండు
 స్వధిని మహాభూతిమా, మోహకము.
 ఏమి మహాదృశ్యంబా పర
 మేశ్వరుఁ డారిసి మెన్ని మెన్ని యు
 ధ్దామములైన యాకృతులఁ
 దా ధరియించునో వానివానికిం

గోమలమైన యన్నమయ
 కోశమాద్రము లిచ్చుచుండువో
 భూమి! మదీయదేశికుని
 మామృకు ని మ్మొక కొన్ని రేణువుల్.

(దాపునఁ గలపుట్టను జూచి)

గీ. పెక్కు కలుగులు గలుగు నీ పెద్దపుట్ట
 గుండు దేహము కోశము కొంతమట్టి
 తీసికొమ్మోయి యందు నాకేసి చూచి
 శతముఖములఁ బల్కెడి జాడ నొప్పు.

(అని కనురగ్రముచే మట్టిని ద్రవ్వె కైకొనుట
 అభినయించి చూచి) కనుభ్యానమున కీచదేశ
 మెంతయు దగినది. (వేలువేలుగా నిద్దేశించి)
 అకొండ! ఈచెట్టు!

క. గురుదేవుని కడకును మెల
 వరియు నుత్తాహస్తుఁడై వెలయు నయో
 త్తరుడగు శిష్యుండన నా
 పుకేభావికటమందఁ బరువు వలిర్చుక.

ఈచెట్టికడనే నివిశ్రమగు నీ పుట్టమట్టితో
 ద్రోణాచార్యులఁ బ్రకృష్టించును. (అని మనస్సున
 ద్రోణుని భావించి)

డి. నాదగు శక్తి నంతయు మ
 సంబంధం తెంచి కరంచి సర్వపుం
 బాదన నింది మీవిమల
 పాదములం దిడి 'ఏడునుగ' ధను
 శ్వేదతలంబునందు నొక
 వీరకథోపనిషత్తటంచు బి
 ట్టాదర మందిగాని పద
 మావలికిం గదవక గురూత్తమా!.

[నిష్క్రమణము]

కె. మహమ్మద కేకబద షాహారుము పెట్టువీగోష్టానము మందరశిల్పము-పేటారు

౪. చెన్న కేశవ దేవాలయము వెలుపలిగోడపై నున్న శిల్పచిత్రములు - బేలూరు

3. స్థలము

[ధనుశ్శాలో కొంతయు విద్యాశ్శాలు వచ్చు చుఁబోవుచు నుండురు.]

ధనుశ్శర్మ

(ఎగిరి చూచి) మాగురువుగారు ముందుకు వెళుతున్నప్పుటికి కర్ణ సింపుమీఁదనే ఉంటుంది. ఆయనకు ముచ్చితిగుంటకూడా ఒకకన్ను అనుకుంటా. (చేయి త్రిప్పి) కాని ఇక్కేళిమటుక్కు ఆయనకు కన్నులు లేవు. (సొడ్డ చేయుచు) అలావెళ్లాళి; అలావెళ్లాళి. అనధ్యాయం కోసం కొంతద్రవ్యము చేశానుగాని ఏమో భీష్ములే వర్తమానం చేశారు. దానితో శిష్టానధ్యాయం వచ్చేసింది. (నిశ్చి చూచి) అనఁ గూడదుకాని కనబడుకుండా వెళ్లిపోయారు.

(అని ఎగిరియెగిరి చూచును.)

శరశర్మ

(ఎగిరి చూచి) గురువుగారు తిరిగివస్తున్నారు. (ధయమాతో ధనుశ్శర్మ ఎత్తుగా ఎగిరిచూచును. శరశర్మ కా అడ్డము పెట్టును. ధనుశ్శర్మ క్రిందఁ బడును.)

ధనుశ్శర్మ

(తేచి) నీవు అనధ్యం చెప్పవలెకాకుండా అవి నయంకూడా చేస్తున్నావు,

శరశర్మ

ప్రాశ్నన్నే నీవు దొంగ ఉలుగులు ఉతిమడం కంటె అనశ్యలివివ నాలా? దానిమాట అట్లా ఉండక! మనం శస్త్రవిద్యే కాకుండా కుస్తీ కూడా నేర్చుకోవాలి.

అత్యశర్మ

(ప్రొంగుని అనఁమునఁ గూర్చుండి ద్రోవ్వఁముతో) అఁఁఁ, ఏ మా యల్లరి!

(అందఱును ఉలికిపడి చూచుచు)

ధనుశ్శర్మ

నామోసం కనుక్కొని వెనక్కిరిగి రాకడ. (చూచి) బలేబలే అత్యశర్మా! అల్లరి చేశావు.

అగ్గనుడు

(మెల్లిగా ప్రవేశించి చూచి) గురుచర కంఠధ్వని వినిపించెను గాని వారే?

ధనుశ్శర్మ

(తేచి) ఈనాడు శిష్టానధ్యాయం. వేనే భీష్మ — మహారాజభీష్ముఁడ. — మహారాజ భీష్ముడనయితే వేనెడనెం శిష్టానధ్యాయం చేయిస్తాను.

అత్యశర్మ

కాదు కాదు, (ధనుశర్మ చెప్పవలదని చేయును. అత్యశర్మ విద్వత్వముగా) ఎవరే నేర్చుకున్నావోగాని, వీడు పార్థన్నే పుష్కలావర్తిక మేఘులాగా ఉతిమా మేఘం ఉతిమితే అనధ్యాయ మకే ఎక్కడ విన్నాడో! గురువుగారు ఉటు నమ్మి తిలీకణం అనధ్యాయం పొమ్మన భీష్మువద్దనుండి వర్తమానం రావలెను అమంగళానధ్యాయం శిష్టానధ్యాయ మాటకా, శరువాతి ముచ్చట.

అర్జునుడు

నష్టమున అంబులపొది విల్లుకుంచి ఆలో
కుచు నిలువబడి తనలో) మా కరకౌశల
యేర్పాటు చేయుటకుఁ గాఁబోలు.

ధనుశ్శర్ప

తలో) గురువుగారితో చెప్పఁడుకద ?
తేమాత్రం యేంటి? ఆయన యెవరికైనా
ట యిచ్చావో ఇంకోణ్ణి పరిష్కారం
కినా మాట దక్కించుకుంటాఁడు. ఎవరి
రా నమ్మారో ఇహ దేవుఁడు చెప్పినా
ర. పెద్దలకు సామాన్యంగా ఉండే ఈ
డుగుణాలూ మీరి దగ్గిర బాధూ పాతు
ని ఉన్నవి. (ప్రకాశము) ఒరేయ్, లక్ష్మ్య
శర్ప! నీకు మహాపాగరు ఎక్కిందే? గురు
గారి అసనముమీఁద - అసనముమీఁద -
య్యూటూ రంటరా? (అని లక్ష్మ్యశర్ప బుజ
బుపై చేతులు వైచి అంపచాఁడుకు ఒత్తను.
ములు లక్ష్మ్యశర్పకు గ్రుచ్చుకొనఁగా బు
లూడును.)

లక్ష్మ్యశర్ప

జోన్, గుచ్చుకుంటున్నయి. నదులునదులు.
య్యా అయ్యా చూచారా! మీరు గురు
గారి చాఁకింద ముళ్లో గసికలో, ములు
జో పెట్టాఁడు.

(అర్జునుడు వారిని జూచుచుండును.)

శరశర్ప

ది అసత అపశయ్య. వదిలెయ్యరా పాపం
దలెయ్యి.

లక్ష్మ్యశర్ప

అపశయ్యమిటిరా? మఱియిందా? ముళ్లు
గుచ్చుకుంటుంటే?

శరశర్ప

కాదురా అది బాగాల చాఁచ

లక్ష్మ్యశర్ప

(చూచి) నిజమే లాగా వుంది.

(అర్జునుడు చూచి అశ్చర్యపోవుచు)

ధనుశ్శర్ప

సమ్మకుం కలిగి తేనేకాని వదిలెట్టజు నికి మీ?

లక్ష్మ్యశర్ప

ముమ్మాటికి సమ్మకుం నీ పుణ్య మాయురి.
వదలు!

ధనుశ్శర్ప

జాగర్తి! తెలిసిందా? (అని వచ్చును.)

లక్ష్మ్యశర్ప

ఇది నాప్రాణాలు తియ్యడానికే కాఁబోలు
ఇక్కడి కొచ్చింది. (అని స్వచ్ఛము నడచి
కొనును.)

అర్జునుడు

(చాఁచ నామాలాగ్రము పరికించి) చదరీ
యనుకొంటివి. (ముట్టికొని చూచి) ఎవరు
దీని నల్లిన వారు?

ధనుశ్శర్ప

అగ్రంధికర్త కల్యాణధన్యుడు.

అర్జునుడు

ఆతఁ డెవఁ డయ్యా?

ధనుశ్శర్మ

(తనలో) ఈశ్వర్థకాలక్షేపం ఎవడుచేస్తాడు?
అనిధ్యాయం అనుకుంటూ మళ్ళీ బాగాలు,
బాగాలచాడలు! ఈ ఒక్కొక్క నిమిషం
ఒక్కొక్కశ్శర్మ. నేనెగిరిపోతా. (అని ఎగురుచు
నిష్క్రమాభిముఖుఁ డగును.)

అర్జునుడు

మాటాడవేమయ్యా?

ధనుశ్శర్మ

ఓరీ లక్ష్మశర్మా! ఆనంగతి నీవు చెప్పరా!
(అని ఎగురుచు నిష్క్రమించును.)

లక్ష్మశర్మ

నాకేం తెలుసు? ఏడు నన్ను నానా తిప్పలూ
పెట్టి తిప్పించుకో పోతున్నాడు. వీని నని
పట్టిస్తా. (నిష్క్రమణము.)

అర్జునుడు

ఎవరయ్యా కల్యాణధన్యుడు?

శరశర్మ

నిషాదస్థపతి హిరణ్యధన్యునికొడుకు కల్యాణ
ధన్యుడు. అతడు గురువుగారిని శుశ్రూషిం
చడానికి వచ్చాడు. ఎలికిలాంటి ధనుర్వేదం
నిషిద్ధమనో మరేమిటో నోలేశాను. అనగో
అల్లాతాడు బహుమతి చేశాడు.

అర్జునుడు

ఇది అతని శిల్పమేనా?

శరశర్మ

ఔను. దానిమీఁద నుండి. (అర్జునుడు పరీ
క్షించుచుండును.) ధనుశ్శర్మా లక్ష్మశర్మా

కొట్టుకునేట్లున్నారు. గురుకులంలో ఈ
నయం తెలియబడకముందే తుంచెయ్యా
(నిష్క్రమణము)

అర్జునుడు

గీ. గట్లుగా మాతె వంచులుగాగఁ గు
గమ్మిగాఁ దీతెఁ బట్టెలుగాఁగఁ గూ
బెర, యమ్ముల చెప్పినయట్లు వినివే
నితినికరమున నున్నదాయేమి మనన

ఇతని ధనుస్సు పే రెంత మంచి యక్క
లతోఁ గూర్చు బడినదో?

శా. ఇంకా వీనికి విచ్చికాక గురుతో
నేలా పనుల్? వీని బా.

గాకంబుల్ గనుగొన్నచో నిరని
హస్తంబునందుండి వి

ల్లంకూరించిన యట్లు తోచెడిని గా
దా? యీమహావీరుడే

కింకా వింటిని నెత్తెనేని జగముల్
క్లిబంబులై పోవోకో?

ఇతడు దుర్యోధనునకే దక్కుచో? వే
పముననేనే యితనిఁ గాంతుఁగాక.

(నిష్క్రమణము)

ర. స్థలము

[అరణ్యమున ఒక పెద్దచెట్టు కొమ్మ
విండ్లు అంబులపొదులు తిలకింపబడి
డును. మట్టి ద్రోణుడు పుష్పాంగకృతు
చెట్టుక్రింది తిన్నెపై ఉంచును.]

మారకుడు

(మట్టిముద్దతో ప్రవేశించి అటు ఇటు ఒత్తు
అవమానించిన ఆయన్నేనా శుశ్రూషిం

మూలిన బాసతనం బ్రాహ్మణుడేది. త్రి
 స్థాలో ఆహూతానికి ప్రతిభూతమేజబాబు.
 మృణం మంటాడు - అనర్థాన్ని భంధం
 అనర్థాన్ని సత్వంచేత, అవిద్యకు విద్య
 చావును చేచ్చి జయించ మంటాడు.
 2 పూర్వకాలపు బావన మాటలు.

ఇప్రతిమను చూచి) ఇతడు పూజచేసు
 మైదానంలోకి వెళ్లాడే! భక్తిచే ఇత
 గురువుకాని ఈమట్టిపెళ్లా? (పరికించి)
 ఓ! ఇతఁడన్నీ తిన్నఁగా ఎఱుంగఁడు.
 దేవతార్చనలో అంకిత లేదు. నేను కృపీ
 ని చేస్తాను. (చేసి) అమ్మకు అయ్యకు
 కలేదు. ఎవరి కొంఱ వారిదే. ద్రోణాచా
 న నేనూ చేస్తా. (చేసి) అయ్యా! గురు
 వాచూ! నేను సిసలైన బ్రాహ్మణే కదా!
 ర్చనం చెప్ప నన్ను వీరుట్టి చెయ్యండి!
 యి ఇటు తట్టి వికారముగా మార్చి) తమ
 గ్రహ. (కృపీదేవి ప్రక్కగా ఉండి) ఇహ
 జ చెయ్యాలి. పూవు లన్నీ మూయితుని
 జలో పరిసమాప్తము లవుతున్నవి. వాసి
 లకులదులు అక్షింతలు! అవిమాత్రమేవీ?
 దకులదులు ఉళిక్కి. ఓంకృపీదేవత్యనమః,
 ద్రోణాచార్యాయనమః, ఓం బ్రాహ్మణ
 తియాయనమః, ఓం త్రిమాచార్యాయ
 నమః, ఓం నిషాదనిషేదేనమః. ఓహో, విగ్గ
 గా అఁగ నూడదు. వివిధస్తే న స్నిక్తదే
 ందీ పదములున్నాడు.

నమ్మగోతు ఆగోచించుదు కల్యాణధన్వః
 ప్రసేషించును. మారకము తాను చేసిన
 తిమిలను వస్త్రముతో మూయును)

కల్యాణధన్వః

గీ. ఉదధి గర్భమునను దాగియున్న ముసలి
 చుక్కగుంపు సతుమరు సక్కు గ్రద్ద
 మట్టి ప్రోలు సన్వహ మదని దుఁచు
 నీ నిషాదుని తరముల యే తెలుగు.

మఱియు

ఉ. మానవు లేగరాని వన .
 మధ్యముచందు నివాసమున్న యే
 యేనుఁగు సిగముం బులియు
 నేను సివంగి మతేది యేదియుం
 గాని మనీయ బాహుపరి
 కల్పిత దీర్ఘధనుర్గుణధ్వనుల్
 వీనులఁ బడ్డ వంగి పెద
 వీధులఁ జోవును గోవులో యనఁ.

పతంగ వేధతబ్దవేధ నెఱపెదను. మబ్బుల
 జీల్చెద. వన నేమి? గురుకృప లేనివిద్య యేటి
 విద్య? ఆచార్యున కనుగ్రహము రాకపోయె.
 విద్యకు సార్థక్యము లేదాయె.

(తెరిలో పటవాధ్వనులు కేకలు కుక్క యజ
 పులు గర్జనములు బృంహితములు మొదలగు
 ధ్వనులు.)

మారకుడు

(వికటముగా లేచి) బాబో, బాబో! ఏమీ
 గందంగోళము? మా మీదికి యుద్ధానికి
 వస్తావా? రాండి రాండి. ద్రోణాచార్యుల వచ్చి
 నానలే ముగ్ధులది మా మట్టిద్రోణాచార్యును
 ప్రయోగిస్తాను.

కల్యాణధన్యుడు

చవి యెక్కినకొనిది కష్టభావము మోగి నపుడును. (చవిపై చేయిడికొని ఆకాశము దెసఁ జూచి)

నీ. ఆకాశమునయందు నాదినన్నగరాజు
నడగలో యన రజఃపటల మెనఁగె
అనివిక్రముడు బ్రహ్మాక్షభాంజం బెక్కి
త్రొక్కినగతిఁ జెప్ప డెక్కుడాయె
ప్రకృతి మాఁగిరితిత్తిట్లు బుచ్చినయల్లు
వాయులోకమునందు వార్తపుట్టె
ప్రలయశంఖస్వని ప్రతికృతిగా ధరా
ధరకందరిము ప్రతిధ్వనుల నీనె
కొండగుహలందు దాగిన గూబతుటుము
ఘూఘూ ఘూయని యేడిచెఘూబ లదర
చెల్లరే నాదవిల్లు విద్యల్లల యన
మొలసెదీని బ్రాంకెదీని జీతిమీఁద కెలమి.

(తెరలో మిక్కిలముగా కుక్కమొఱుగు
విని యును. కల్యాణధన్యుఁ జాలకించి ప్రోగ
ప్రతిమకు నమస్కరించి)

గీ. భక్తి కుసుమాంబుతోడ నాఁర్య జేసి
అర్త రక్షణవై వేద్య మాచరింతు
నిజయదానం బానర్చి తృప్తిని గమింపు
మయ్య యాచార్యదేవ! మహానుభావ!

మారకుడు

ఈయన మనశ్శత్రుండి ఏమైనా పుచ్చుకుంటా
దుగాని మన కేమీ ఈయఁడు.

కల్యాణధన్యుడు

మన కిచ్చుట ఆచారము. మనమేయిత్తము.
(తెరలో మరల కలకలము.)

గీ. శబ్ద మువసంహరించుచు శాంతిఁగొను
ధనువు నెత్తెను కల్యాణ ధన్యుఁ డిదిగ
మానబోకున్న వినుఁ డిదే మాదు వి
మీదు శబ్దంబు మిమ్మును మింగివైచె

మారకుడు

నేనుమాత్రం ఊరుకుంటానా హేమిటి?

కల్యాణధన్యుడు

(వృక్షస్కంధ మెక్కిచూచి) ఎవఁడో యె
యోధుఁడు కలువేపుతోసి నీసకే వ
చున్నాఁడు.

మారకుడు

అమ్మ బాబో, నన్ను వదిలిపెట్టి చెట్టెక్కా
(అని చెట్టు ప్రాంత కిందఁ బడి లేచి భం
మభినయించును.)

కల్యాణ ధన్యుడు

బోరా! అది యెంత కుక్క!

గీ. నవ్యశౌర్యాగ్ని కీల నా నాల్క ప్రేల
కనులు నిప్పుల కొల్ములకరణఁ దనర
ముక్కుఁ జెమరలు తిమ్మఁబోలె నుబ్బ
గుక్కయిదిగాలిపిఱుదునుగోనఁగఁబో

మారకుడు

పల్లశాలతలుపు తీసి ఉంది. అన్నంకాస్తా
కుక్క తిడ్డపోలే ముందు నివేదనకు లో
నస్తుంది. ఇంతేకాక నా కీ అవ్వలో గుప్పె
మెతుకులైనా ముప్పిపుట్టపు మిత్రమా!
నింట్లోకి పోతున్నా, కుక్క నీ మీదికి వ
నన్ను పిలు. కరతీసుకోవస్తా. (ప్రతిమలతో

డి మీకు వైద్యం అంది వుంది. (అని తీసి
ని నిష్క్రమించును.)

కల్యాణధన్యుడు

చెట్టెక్కి ఈ కుక్క చావకుండును, మొఱుంగ
ను ఉండునటులు తూపులు వైచెదను.
ని దిగి విల్లు మొఱుంగుచును నిష్క్రమించును.]

౩. స్థలము

ముట్టియపై తూపులుగల వేడియు, దానిబరి
నించుచు ధనుష్పాదో యగు అర్జునుడును
వేసేసేతురు.]

అర్జునుడు

కావలసిన సైనికులింకను రాలేదేల? ఈతూపు
ని సరిగా ఆ చెట్టుపైనుండి వచ్చింది. ఆయంప
కావల తూపులును ఇవియు నొకటి. ఇవిరెప్పక
ల్యాణధన్యుడే. (శునకముఖమున బాణములు
యిచ్చించుచును గాని ఆవి రాకుండును)
రా! ఊడబెఱకుటయు నాకుఁ జేతఁగా
లేదే? పూచించువలె ముట్టె కలంకారము
గను, ముఖబంధముగను బెఱికినను రాకుండఁ
గను బాణప్రయోగము చేసిన యితినికా
కురువు? ఆహా, వీనిచే ద్రోణులచార్యులు.
కరము లితనిచే ధన్యములు. ఆ చాణక్య
చాణ. ఈతూపులేతూపులు. ఇసీ, నాబాహు
వులే? (అని దులిపి) ద్రోణుడు నా కథయ
మిడిను. దానికన్న శిరిగ్యములేదు. (అని తల
పంకించు చుండిగా ఇరువురు సైనికులు ప్రవేశింతురు.)

౧ సైనికుడు

ఆమెలికిలాడే. (నిద్దేశించుచు) అదుగో, అదు
గో! ఆ చెట్టుమీద కోతిలాగా కూచున్నాడు
ఒక బాణంతో నిరి.

౨ సైనికుడు

ఆ ఒక్కబాణం వెయ్యిలేక పోయావేమే.
(అర్జునునితో) ఆమనిమీ ఆవిల్లు చూస్తే
ప్రాణాలావలించేట్లుంటే. ఏడికక్కడికిసరిగత్తు
కొచ్చిందా? కా నోట మాట రాలేదు. మూ
గాఁడై పోయాడనుకున్నా. తమ కొఱకు
(అర్జునుఁ డాశ్చర్యము నటించును.) అర్జున్
పాద్యాలు తియారు చేస్తున్నాడు.

అర్జునుడు

మనము వడిగా అట కేగుదము.
[నిష్క్రమణము]

౬. స్థలము

[పాద్యము చేబూని మారయిండుచు ౧. సైని
కుడును అభిరుఘులై ప్రవేశింతురు]

మారయిండు

పాద్యం, పాద్యం. (చూచి) ఓరీ దుష్ట సైని
కుడా! కోడికట్టువలె, కన్యాకుమారి - అగ్రం
వలె పొడుచుకొని మరీ వస్తున్నావు. పాద్యం
నీ కే కావోలు!

౧. సైనికుడు

మహాదొడ్డ బాంబడవు! నీ లెప్పు నా మీద
చారేస్తావే?

మాతరుడు

అదే గొప్పవారి లక్షణం.

(అర్జునుతో కల్యాణధన్వండును అర్జునుడును అభిముఖులై ప్రవేశింతురు. మాతరుడు పాద్య మిడును కల్యాణధన్వం డర్జుని మిడును; కుక్క పరువిడివచ్చును.)

మాతరుడు

ముందు దీని కర్ణ్యపాద్యా లివ్వాలి.

(కల్యాణధన్వండు నేర్పుతో కుక్కముట్టి పైని బాణములు తీయును. అర్జునుడు అసూయతో చూచుచుండును. కుక్కను బుచ్చగించి పైనికుఁ డావలికిఁ గొంపోవును.)

కల్యాణధన్వండు

(దోయలి యెగ్గి)

చ. భరతుని యన్వవాయమున

వాడవుగావున మాకు రాజ వా

శరవరవిద్య మాడుగురు

చంద్రకడన్ గ్రహించుపాంతు నా

దరుడవు నాడు పుణ్యవశ

లం జనుడెంచితి వయ్య! యీవనే

చరుఁ డిడు నాతిథేయమును

బాల దయం గయికొమ్మ, అర్జునా!

అర్జునుడు

'నేడు నిన్నుఁ జూచుటయే వేయివిందుల పెట్టు. కౌరవులకును మాకును రేఃప్రతిఃరీతి, (ప్రోణప్రతిమఁ గాంచి వినయవిసమితఁడై) కల్యాణధన్వా! ఆచార్యులకు నీ విషయము

విన్నవించి నీమాతిథేయమును స్వీకరిం జేయుదును.

కల్యాణధన్వండు

(తేజీ పాఱుఁ జూచి ఆనందబాష్పములు! ఏమీ అకాలవర్షము!

ఉ. ఏమి మహీయదేశికుని

నీడకుఁ దెత్తువె? యర్జునుండ, నీ

ప్రేమకు నెల్లలేదె? విలు

విదైకునుం గొలబడ్డె నాగురు

స్వామికి వేనవేలు పద

పందనముల్ గురు దేవుఁ దెచ్చుచో

నామెయి నీ విశుద్ధచర

ణంబులకుం గునుమం బొనర్చెదన్

(అని మోఁకారిలున్

అర్జునుడు

నేటికి మూడవనాటఁ దప్పక వత్తిము.

కల్యాణధన్వండు

దానుఁడు ధన్వండు.

అర్జునుడు

మంచిది మే మేగి వత్తిము.

(అర్జునుడు నిష్క్రమించి వెనుదిరుగు మాతరకల్యాణధన్వ లింకొకడెన వెనుది నిష్క్రమింతురు.)

అర్జునుడు

(వెనుదిరిగి చూచుచు) ఇతని శక్తి యంతః ఆటాటనవ్రేలు! ఆటాటనవ్రేలు.

[నిష్క్రమణము

౭. స్థలము

అవాల్చి అర్జునుడును, అతని జూచుచు
ద్రోణుడును ప్రవేశింతురు.]

అర్జునుడు

అరు నాకొకవర మిచ్చిన మాట మఱచితిరి.

ద్రోణుడు

వ్వి) నిన్నటి పరీక్షలో నీ విజయమే నామ
వమికి ప్రమాణము.

అర్జునుడు

న్నటి పరీక్షకు కల్యాణాభివృద్ధుడు వచ్చుచో
న్నటి ప్రబలమైన అప్రమాణము వేటొకటి
మండదు.

ద్రోణుడు

నలో) నిక్కమే. వాఁ డొకవీరావతార
యి. పూర్వజన్మముననే వానిది సిద్ధహస్తము.
ప్రతాపము! వసిష్ఠాన మేజీగియే వానిని
మేళించితిని. అతడు నీ కెటులు కాన
చ్చెను?

అర్జునుడు

య్యా! మీ కొంతఁడు కానుక యిడిన చాఁద
ని జూచితిని. నేనును ఒసరింపఁ బ్రయత్నించి
తిగాని అది జల్లేదయ్య! గాలేదు. పిదప నతని
గాంచి నావి కేగితిని. అతఁడు నావేణిపైఁ
కొన్నిమాపులు బఱపెను. అవి దాని మూతి
లంకాఁగియు. జీవితమునకు గవాలము. దాని
దీగము వానికడనే కలదు. అతని యంగుష్ఠమే
యంగుష్ఠము.

నీ. అల్లవరాక్షసుం బను అత్తాగింబున

వేయిరేకులతోడ విచ్చుపూవు

బుదర్భములకు శిష్పమునకు సౌందర్య

మాహాశ్యములు కేకమకుటకంబు

వీరు లందఱకును వినిగాగ నీక్షింప

నైన నజీవ దేవాలయంబు

కొలఁది రూపంబు చేకొని చెంగలించెడు

నాదిశేషుని ఘోరమైన పదగ

ఇతని యంగుష్ఠమే మని యెన్ను వాఁడ

దానిపై నున్నయది కన్నుగాని గోరె?

ఇయ్య నయ్యారె నాకును హృదయశ్యా

మిది నివేద్యము గురువున కెంత నీని.

ద్రోణుడు

చాలుఁగాలు వత్సా!

క. నాకొమరునికంటెను మఱి

నాకంటెను ఛాత్రజనగణమ్ముల కంటె

నీకే గొప్పఁదనంబు

తేకురఁజేయుదను దొడ్లి చెక్కిన భంగికా.

అది యటుండె. అతని యునికియేద? అనినతో

మనము సంబంధము కలిగించుకొను టెటులు?

అర్జునుడు

(తలమెత్తి సంతసముతో) అతఁ డరిగ్యమునఁ

దమస్రతిమ నొండు ప్రతిష్ఠించి యాత్రతిమకు

ఇచ్చుటై ధనురభ్యాస మొనరించుచున్నాఁడు.

నేఁడే మాతనికి తమ దర్శనభాగ్యము లభింపఁ

జేయుదునని మాట యిచ్చితిని.

ద్రోణుడు

ఏమీ యద్భుత విశాచన్యాయము! దారి
తీయుము, దారితీయుము.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.]

౮. ధర్మము

[వృక్షచేదక యంతయు పరిష్కృతమై యుం
డును.]

కల్యాణధన్యుడు

లోని కెవరును రాకుంక మారకుని వనద్వార
పాంకునిగా నియమించితివి. ఇంక నా యాచా
చార్య పరిచర్య కాలంకము లేదు.

ఉ. ఈ సెల నేరు చేశికున

కిచ్చుక బాధ్యము చెట్టు లర్హవి
న్యాస మొనర్చుక లతిక

లన్నియు విచ్చిన పూలతోడుతగ

నేనలు చల్లుతం దృఢవి

శేషము లన్నియుఁ బీతకంబళో

ల్లానము నొందుఁగాక! నఫ

లం బగుఁగాక! నిపాదు కోరికల్.

గ. కరకాశలపున్ నికషము

శరమునకుం బరమగురువు సాక్షాన్మూర్తి
స్ఫురణము కల నాచైవం

బహుదేవతను నేడు నామహాభాగ్యమహా.

(అని వృత్తము చేయును)

ఆ. నాదు గురున కామె నామీద నామోద

మొంత పుణ్య మహామ యొక భాగ్య

మెట్టు లేదురుకొందు నేమెయి దోడ్పట్టు

నేమి యిస్తు మనమ, యిపుడుచెపును!

(ప్రతిమను జూచి)

అ. నీవు కరగి యెజ్జ చేరర పొదవా?

వారి నిటకుఁ గొంచు వత్తు వాళ్ళా?

నిన్ను వెమ్మి యన్న నీదు నదీ భక్తుని

నేడుపొందనిమ్ము నిండు సిద్ధి.

(అని భక్తుడ్రోణముతో ద్రోణప్రతిమ

విల్లించి సాగింబడియుండును. ద్రోణ

నులు ప్రవేశింతురు.)

ద్రోణుడు

(వడిగా కల్యాణధన్యుని నమింపించి తన

ఇట్టి భక్తి యందను అప్పుడెప్పుడు బడె! ని

శిష్యునిగాఁ గొననందుకు నన్ను ప్రజ్ఞ

జేసితివి. (ప్రకాశము) వత్సా! లెమ్ము!

కల్యాణధన్యుడు

(చూచి) ఈప్రతిమనుండి వీ రావిభినించిన

ధన్యుడఁ బరమ ధన్యుడ! (మోక్షా

అనందపరమకుఁడై స్త్రాభించి పోవును.)

ద్రోణుడు

వత్సా! లెమ్ము! 'అశ్వమేధా ధర్మము'

కల్యాణధన్యుడు

(లేచి, అనంద బాష్పములతో)

శా. నే జన్మియట సాధకం బిపుక యం

తేవాసిసామీప్య ము

వ్యాజంబా కృషి దామె రాగలిమి న

వ్యాసంగ మీడితె నే

వా, జన్మించితి వేలుజాతి నొగి మీ

పాదంబు లంటం జనక

గజల్ వాటు మనంబు తాఁకికొనఁగా
నా కీయరే యానతి?

ద్రోణుడు

౧) దండుల కంట తొందరయేమి?

కల్యాణ ధన్యుడు

నిడు!

చాపాచార్యుడు పాపములను నిత్యో

స్వచ్ఛాతునిం జూడఁగా

వ్యాపారించెనటే? నిషాదుడు గురు

ప్రాసాద మధించి తా

నే పోవంగఁ దలంప వచ్చితిర మీ

రే, యాశరీరంబు మీ

దే, పుణ్యావాము నేను నాకుఁ గొనుడి

య్యాశిష్యపూజాంజలిక.

ద్రోణుడు

దియేమి? నీవు నాకు శిష్యుడవా?

అర్జునుడు

(నలో) బయటివాడు పాశీనేక యుద్ధగా,

బటివాడు గొడ్డుగే - యుద్ధము లున్నది.

కల్యాణ ధన్యుడు

కాముకాక నా కిదరులు ఆచార్యులు కాదు

రు. తాము నాకుఁ బ్రత్యక్షమున విశేషించి

ను ఈ ప్రతిమయం దధివసించి శిక్షించితిరి.

అర్జునుడు

3) స్వ మాట

కల్యాణధన్యుఁ డగ్గనునకు నమస్కరింతును.)

ద్రోణుడు

పు మాద్రాణిమ నర్పించినది మాత్రమున

నాకు శిష్యుడ పెట్టు లయ్యెదవు?

చ. ఉదరమునందుఁ జోటిమట

యొక్కటి తిక్కఁగఁ నల్లి తొమ్మునం

దొదలఁగ నెత్తికొంట యను

నొక్కటి తిక్కఁగఁ దండ్రీ జ్ఞానము

గుదురఁగఁజేసి సాఖ్య మొడఁ

గూడఁగఁజేయుట నేసిఁ దైవమై

యొదవు గురుండు నీ కహహ

యూరక ముగ్ధునయ్యెను నీ పంప.

కల్యాణధన్యుడు

(తనలో) నా కిది పరీక్షయా?

ద్రోణుడు

సీ. పాద పంచాపాదాధ్యోగనాటికము కా

మించి యెల్లపుడు కేవలవలయు

అర్జు చేరుకమున్నె యరిసి యామాయకా

ర్యకలాపములను కేయంగవలయు

సమయంబు నేర్పరి చదువులలోమేల్ తి

రంబులొవాని నేర్వంగవలయు

ఎంత వచ్చిననేని సుంత నద్దురు చెంతి

విలుబద్ద యొక్కింత విలువవలయు

దాసురీరిని ఒనులలోఁ దసరవలయుఁ

గొమగుని పోత భక్తిని గొనఁగవలయు

అధుని వంశం విర్యను పొందనాయుఁ

గావసుడ శిష్యుడను నాఁగఁ గన్పడె?

కల్యాణధన్యుడు

అగ్ర్య, ఇందు నా దొనఁగేమి? పోనియి!

వీర శిష్యుడ కావని మీరనుకొనుండు; తా

మాచార్యులు కాదు నీ ననుకొనను. ఇం దేమి

బాధ?

అర్జునుడు

బలే! శిష్యుఁ డనవలసిన మాట.

ద్రోణుడు

ఏమీ మధ్యస్థముడవో దామాస్థ్యములు చేయఁదలంచుచుంటివా?

(అని మధ్యస్థునిమీను కానితో నిన్ని వైచును. కల్యాణధన్వుడును, అర్జునుడును ఎత్తి పెట్టెను. ద్రోణుడు మరలఁ జెప్పును. కల్యాణధన్వుడు మరల ఎత్తి పెట్టెను.)

ఓరీ నిపాదా! నీవు చానిన ముట్టరాదు నీవు నా శిష్యుడవు కావు.

కల్యాణ ధన్వుడు

(చెప్పు మూడికొని) ఇది కళ్యాణరీతి. (ప్రకాశము) అయ్యా,

నీ. ఉండునదా నేను చంకిమ బగు వనం బున మధ్యమున గండుబులులదండ
పుట్టినదా నేను పుణ్యాత్ముఁ డను పేరు
దాల్చియున్న హిరణ్యధన్వునకును
జట్టినదా యేను ప్రతిమలో నెలకొన్న
భవదీయ రమణీయ పాదయుగళి
నేర్చినదా నేను నియమపూర్వకముగా
నతిభక్తి ననవద్య నస్తు విద్య
మేడినియు నాకసంబును మీఁదఁబడిన
నాడి లేప్పను దూ పూర కవలఁ బఱప
కాదు ముమ్మాటికిని గాదుగాద ట నిన
నేను మోక్షార్థము గాకవోను నిజము.

అర్జునుడు

(తనలో) ఇది సమయము.

ద్రోణుడు

ఓరీ, నీవు మూకు శిష్యుడవ నేని గురు జ
నిమ్ము, ఇమ్ము, ఇమ్ము.

కల్యాణ ధన్వుడు

(మోక్షార్థముతో ద్రోణుని ప్రదక్షిణించి వె
కారించి) దేవా!

నీ. అవిగోచకమును మేల కనిగోపులుకు
పాదుగులు గలవి యర్చుదము దా.

(అర్జునుడు ద్రోణునినఁగొంచి చెప్పరించున

ద్రోణుడు

నేను గొల్లఁడఁగాను.

కల్యాణ ధన్వుడు

అదె నాచరిజనంబు మది కింపితంబైన
పనిపాట లొనరించు పటిమకలదు.

(అర్జునుడు ద్రోణునినఁగొంచి చెప్పరించున

ద్రోణుడు

నేను రాజనా?

కల్యాణ ధన్వుడు

అవియ భండారంబు లందుకొనుం డంద
సమితముల్ హేమర్యోములు కల

(అర్జునుడు ద్రోణునినఁగొంచి చెప్పరించున

ద్రోణుడు

నన్ను యత్నునిఁ జేయవలదు.

కల్యాణ ధన్వుడు

ఇది నాదు మెముచాల నెదిగియున్న దిక్క

దీప్తార్థసిద్ధుల నిది యొనర్చు.

(అర్జునుడు కల్యాణధన్వుని పాట ప్రే
జూచును.)

ద్రోణుడు

ఈధనంబును నీగోపు లీజనంబు

లీ శరీరం బిదియు నెల్ల నేల నాకు?

ఇత్తువో లేదో నీయిచ్చ

కల్యాణ ధన్యుడు

కను సందియమా?

ద్రోణుడు

యిత్తువే

కోపియిమ్మోము, ద్రోణులగుర్త మిప్పుడు.

కల్యాణ ధన్యుడు

ద్రోణులగుర్త ఖడ్గమును నిరాయుధుల బెట్టి
ద్రోణులగుర్తమును నిర్వహించి నెత్తుటదోగూ
నిని జేరనిదీకొని)

వంకరశోభనం బూదలి

స్వయం బులగు శ్యామభవే

బింబుల లేని మూలము

క్రీల్ గురువక్షిణగాగ నీచి గాఁ

గొంకెద గిక్రీల్! యిది

గోఁ గొనుమయ్య! యఖండకుండలా

లంకృతిముగ మహారుధిర

లాభిత మోగల గోసి యిచ్చెదక .

ని కత్తిమెత్తఁగాఁ బట్టకొని)

ద్రోణుడు

త్సా! కలగు వలగు. నాచ భీష్మ మింతయే.

(అనంద బాహుములతో) నీ వేకలవ్యుడవే
కాని అనేకలవ్యుడవు కావు.

(ఏకలవ్యుడు అంగుర్తమును ద్రోణున కిడును.
ద్రోణు డప్పునున కిడును. అప్పుడును లజ్జ
భయసంభ్రమములతో నైకొనును.)

ద్రోణుడు

(కనలో) నేనికవికి దేశికుడనా; ఇతఁడే నాకు
దేశికుఁడా? (అకలవ్య నాటింగనము చేసికొని)
వత్సా, కల్యాణధన్వా!

నీ నిర్మితం బగు గురుభక్తి నిర్మల గొల్పె
గొంటి నాపేరు నెల్ల సంగుర్త మిచ్చి
ఎకలవ్యాభిధానంబు నీకుఁ జెల్ల
నప్రతిష్ఠయె నాకుఁ బ్రియమ్ము సుమ్ము.

భరతవాక్యము

ఉ గాలియు నీరీ చందముగ

జ్ఞాన ము దందకసామృతము ధీ

కాలుగు యోగ్యమైన జన

సంతతి కిత్తురుగాక! బ్రాహ్మణుల

పాంకులైన క్రిత్రియులు

క్షేత్రములు మోద్రాలు నన్నదమ్ములం

బోలెను నైకమత్యమును

బొందచు నుండరుగాత మెప్పుడుక.

శ్రీమద్భక్తశాస్త్రభూమి పవిత్ర - ముద్ధానురాగింబు పుష్పించియుంట,
 కామోచియుంటు లిక్కలు గట్టి నేక-రూప చంద్రదాశింబున నిండు
 విహరింపజేయి యందు వేడ్క పెచ్చితిని - కాని నీదీప్తిముల్ కానరావోయి
 నమో నుంటివో ముకుండి వేగ - విహవాసురీను విడిచిపు నాగ!

మనమనోగతిములో మర్మాంశ్చ - సాగ్రదశమాలముల్ తెరిణంబు ముగ్ధ,
 ద్వైతభావము లేని ప్రణయయామినులు - గడిచె నీకొలదిగట్టులం దెన్నె,
 కుసుమశృంగులములు గూర్చి నిన్నెచట - బుంబించియుంటి నాగ్రాంతింబునాగె,
 కాటుకకన్నులం గావ్యలై పాటు - విరహశ్రుకణముల విడువంగివారి.

నామనోరథిములు పెట్టిలం గలియ - పెద కెంకొలుచు బి ద్వేరతాంమున
 ప్రణయప్రాయంబు లగిలించుమన్న - అపొదవ్యజ్యోతి మాత్రపాఠాచ్చి -
 పాటంధరకాంతి పెనమాలిపోయి - దిబ్బుభిమ్ములెల్ల తిమింపరాములై
 గాథమ్మలై కప్పెఁ గొముసేటలి; - బ్రతుకు దూరింబయ్యె రిమా! నా కుక

నిత్రానమాధిపో విభువిశ్వంబు - వైవిధ్యకల్పె శాంపుల మూని
 శాంపాస్పర్శ నిత్రాంతి కైకొనగి, - ఈరవాజ్యంబు పెరిగెనెక
 తానానమ్మన కథింపూచుంటి - కరుణానుభావ్యుష్టి గురించు నాకు
 వ్యాపక దయుతు బాపు బృందావనంబ! - వేడిబట్టూర్పుల వేడుమన్నాను.

తారాంధ్రమ్మునం దిదిగితి లేను - తారకతార! నాతామల వాయు
 నెమ్మిదిధమ్ము లెమ్మునం దనర - జలతారుశాయివు బానువు లంట,
 చిలుకవృక్షవెన్నెలల్ చిందియవాని - నవనవోన్నేడనానందరావమ్మ
 మ్రోమలు చిగిరించు మోహనమే - గోపాలబాలునిం బాచరే కళం!

అనందకేళీవిహారపైకశమె - నాచిన్ని కృష్ణుడు నను బాయుకాన
 బహుళదళభిమలిసంకింబు బమ్మ - కాళిందితల్లి! నా కామల వేదాదు
 తిలిపూబాదలంకు దొంగియున్నాడో - శ్యామసుందరు నే నా న్యోన్య మరుచు
 వాపోవురాధికా పరిదేవనంబు - గడపారి పిలుపుగా గ్రహించువు మనుము.

కావేరి

రాయసం వేంకట శివుడు గారు వ్రాసినది

త.రా.

సంవత్సరమునకు పట్టణ మేగి, 'పాద్య' కేసుకలు గాది, మరల వచ్చుచువును, బహుళ తీర్పుకొనుట కొక ట్టునీడ నివారించితి. అది 'మొదటి' నోక ప్రేమిచ్చుచి, దీర్ఘ విచారమున మునిగినదానివలె నగ డెను. కొంతసేపటి కామి కనుగవకుండి చిన్న బామ్మ యవులు నేల రాలెను. దుఃఖమాగక యా యంగన పిల్లలనుండి ముక్కుదలవంతి నభవమితముగ ప్రసరింప నగను, నేలకొలది ప్రేక్షకుల వానంజమునఁ దేచ్చికి పొక కీడుచి వ్యాపయము నేల గుఱివోముముల నుండినా యని నే నచ్చేరువెండి మాయుండెగా, పక్కరకోకమున నామె మరి తప్పిపోవుదానివలె యొగను. ఆపద బంధుమిత్రులు వెదకికొనదు. చివరైన నీ నా ప్రేమిచ్చులు తోయి, "కోకింపకవచ్చి! ఏమి నీ నామానము?" అని ప్రశ్నించితిని. తెలుగు నామాలులు వివరుండుడి మానవిత, ఒకనియనునకుం గిచ్చు తొడి, మీదారిని మీరు పొందవచ్చు!" అని యటవమున మిల్లగ నెనెను. "చెప్పిస్తా నీవంటి. నీ కలి విచారమున మునిగిపోవుచున్నావు. నీ కోర్కెదాగ్గునా చెప్పి గురు లేకవావులనేల నేమి నచ్చివాను" అని పరీక్షితిని. నామాలుల మిథోపలేపయముచేయుటకు మాటుగ నా

నానిని చంక నచంక ప్రశ్నింపఁజేసెను, కొంతసేపటి కా నా కొంత కాంతి విమోచియై, అప్పు నా ప్రేమిచ్చు దుఃఖ మునాని, నీ మెలుకనుండి గర్భిణ మునుకొని "మామ్యం

పండి, నా ముఱికాగలము దేవునికి యెటుక! నా ను లెదు తీర్పుగలగు!" అని మరల మిమింపఁజోగా నే నూకరించి, అంజగతి దేవునిని వేడితిని. ఆమె యపు డిట్లు చెప్పఁదొడంగెను:—

"దక్షిణాదిని మాయవరమునకుఁ గూర్చిపోయి పుట్టినిల్లు. నాంధ్రుని కావేరినీయని నోక గ్రామమున నుద్యోగమున నుండినపుడు నేనా పుట్టింపున, నాకు

‘కావేరి! యనుచును పెట్టిరి. తిరిగివచ్చుట కల్లును ముద్దులు తెనుచున్నాను. నాకు నాంత సమరమును జేసిం నునీతి చెప్పినాడే. పండ్లమున్నెను. కానీ, వివాహ మైన కొద్దికాలమునీ నే నా శుభములై-కమున భిన్నుని పోయెను. నాకు సంభవించిన విపత్తునకు చెంగపెట్టుకొని మాత్రమే యంత బుద్ధిగవలెను. నన్ను నా శిష్యులను పెంట్రిగఁ దాకు చెంగఁజాలక, వీండ్లుగచెచినను మా తండ్రి చెంగవినాడు పాలమూలు కిల్ల వలె లేదు. పెండ్రి యాడెను. పాలమూలుపడుదులు పరమధూర్తలు. కావున రమునకు వెచ్చినప్పుడినుకే మునా పండ్లికాదు. నామీన సరితిల్లి ప్రేమయి! నా శిష్యులన్న ను మునాదీగోల లలో నా పర్యాంతి కట్టెములవేసెను, మునాదీ కొట్టు నామెనే (అమ్మా! అమ్మా!) యని పిలిచి నానింటిపల్లు కొనియుండుటచేత కావలెను, అట్లు యుండు ప్రేమ పారెను! నాయం దాయల్లారికి దయాలేకమును లేదు. నా కామయంతుని కట్టెముండెను. తల్లి బుద్ధిగవలెనది కారణమున చెచ్చిన మాటుపల్లి మాత్రమే బుద్ధిగఁ గారక మని నేనె చెలవోసి, ఆమెయం దెవరిమితి స్వేచ్ఛబుననాని యుంటిని. ఇయ్యంతోపాటు నా మునాపుర యశోవ్యులైతములు వెలసెను. ప్రాధులకీ విశిష్టమైన నాయులు యకుభమని నన్నామె రేపగించుచుండును; సరితిల్లి మా కాగర్భశ్రుతిని నేను బరిగణించుచుండును. మా జగడములు పాపము మా నాయన మంగొంటిని తొలఁ గించెను. ఇరువురలో నెవరిని నిందించుటకును వోరు కాక, మాతండ్రి లోలోననే కుములుచుండెను. నేను గాధిపాలనము గాంచినవీరు, ఈ గృహవిప్రులములకు నేనె నని ప్రసాది గ్రహించి, ప్రతిపల్ల ననియ్యునావలె నని యెన్నో ప్రయత్నములు చేసితిని. కాని, మాసరితి యమ్మ ముఖావధింత యంత కష్టమునకాక, ఆమె కనులబడఁగ నే, ఇన్ను క్షణికోప మునాంతులించును! నన్ను జూచిన నా పాపం దెలిసిన గ నాగ్రహ మున్నగు ముండును. ఇంక నాయంట మా యిద్దఱుఁ డొత్తుగరియ దని యాధిపతికొని, ఆమె యెదుట నుండవలసివేద కావున, నేనే గృహము నిడిచిపోవుట యుక్తమని యాదనచెసితిని. కాని, నే నెట్లుపోవుదును? మునాదీ

దేని గూఁతులను నెంత నంకెన్నును? ముం! అట్టి గతులలో నా శేరి దిక్కు?

“నాతోఁగవచ్చును మునాంతులించుట, పెచ్చిరితి మా పవరియమ్మ నమ్మజూచి, పుట్టుకుంక చములె మును నీడింపక, ఏ వీరేశలింగము నాయ నో మాటునుపు చేసికొని హాయిగ మనుమండుగా మునాదీని విష్ణుమండును. ఈ మాటలనుబట్టి, తెలు దిగమున కీ వీరేశలింగముపంతులు విధవావివాహములు పండునామెలు నాకుఁ తెలియలేదు. అప్పుడులేదు నాకు మంచి వరుడు ప్రాప్తించినవో? నా కష్టము గట్టెట్లునని నేనెలవోసి, ఒక నాఁడు మాతండ్రి కయ్య పోయినపుడు, రాత్రినేక నిలు వెదకిరిని. అత్తన పెట్టిన కొద్దిపగలును నామాటలో చేసికొని, వి యలుచేసిరి.

“నాకు, ‘వీరేశలింగము’, ‘గోదావరి’, య రెండునాటలు తిప్ప, ఉత్తరాది సంస్కృత్యము యపు చేమియుఁ దెలియకు. ఆప్రాంతములందరి భా వుడ నాకు రాదు. ఎటులో రాజమండ్రి పురమున వీరేశలింగముగారి తోటలో పాపమిడితిని. ఆ మ నీయుని పాదముల కరగి, నశ్చోక యుంటివాన లేయుచు చేసితిని. ఆయన నారి గండెగలవాఁ కాని, బొత్తిగ తమిళ మెఱుంగడు. కావేరిగూఁతుల నావేన నాయనకు నోటకలగును! కొంచెము గొనివెళ్ళి మంచి సంబంధమునిట్లు ననియును చె చెలి, నా శిక్షణలందరి బ్యాచేసితిని, కాని నుండ వెంటి లేకుండు నికప్పుడుపాపపుడికీ నాకు తెల్లవాన తోఁకు నచ్చెను. ఇంక విడునురాళ్లంటి పడములు నూ యగ్యకామ నే క్షల్లు స్వోగలను? అటు నెల్లదిన నా చదువున మార్చేమియుఁ గలంక లేదు!

“ఒక నాఁటిమధ్యాహ్నము పంతులవచ్చు. వి నంపి, ‘కావేరి! నీకేక విద్య రాదు. చదువురానిదా దక్కని సంబంధమెట్లు ననుకూరును? ఏదోయొకదాని నీవు పది పెట్టుకొనవలెను. - ఇదిగో యాయనను నా తివా? ’ యని నలువది పద్దిగములప్రాయముగల దా

నిజమేమిట. నీవు కేయకీగములేకున్నను, నిధునిది గలవట. ముగూడితే పుచ్చలు మొగము

నమకొని ముండెను. మెల్లకన్నుపూసెను! కొంచెం నీవు నిండునాని నుండి పెన్నెనది యప్పటికి దిద్దింపు నిబోయి, అంతయుంకాదు మి పంతులు పంపించితిని. ఏమి ప్రసాదము కన్నీటి ధారలచే నీవాలాగిని చపకృతులు కడిగితిని. నా కీసంబంధము పనికి వచ్చెను. నీవొక పంబంధము మిగుర్చుచెనియు దైవ్య లోకానికి. నీకు... నీవు తనరాంధ్రకూటమునకు నడుకొమ్మంటిని. ఇంక కొంత గడుదివికా, ముగ్గురు జరిగి నీవు పెన్నెంచెనది పనికితిని. పంతులు వానిని, 'కాశీకాశీ! గురువునగుము. నీ పెండ్లి నది నుండు నాదెనుకే!' అని నమ్మించుచేసెను.

"నేను ప్రేమలోపావునట్లు దిద్ది, కనులుబొర్రలు కుట్టు నామన, నావిష్ణులో నాచ్చేమియు గానఁ జేరను! ఒకనాడు పంతులు నాకు గలుగుపంపి, కాశీకాశీ! మంచి పంబంధముచ్చివది. నీ జన్మిష్ట కిము, నాకు విద్యాధిపతి, ఉద్యోగమును. అగ్రాణినియు, కృష్ణములు పొడింపని వివాహములు జరుగుచుండునుకదా! నరునిది పేరొందిన వెలము గలము. నీ కీసంబంధము పట్టుతిమని తలంతును!" అని

చెప్పెను. వెంటనే నేను పంతులతో, 'బాబయ్యగారు! నరువురాని నన్ను కులము ముక్కునివానికి నట్లు భోగంకి! శ్రమపడి నేనింతయగముచెప్పివది శాస్త్రుని పెండ్లిగాను పంతులు గారు నమంకి! ఏమన్నన, నేమన్నను, బాబయ్య యిదిగ నేమియంకి! ' అని చెప్పిచేసితిని. పంతులు మంగోపి. ఈనాటికా కామన శాస్త్రాకాశా దమ్యేయ. కాశీ! చెప్పి పంబంధమునను, నీకు నరుచేమి యంబు చేను- ట్టి పంబంధమును నీవు నమ్మియులేను! ఎంత కాలము విన్నగిజాల గము భరింపుననుకొన్నావు? అనుపంతుల విడుదలు చేసెను. నాకు నీవు నీరు గిట్టుందిగను. వెంట, పంతులు, నాకొకటిమిగాని నానెన్ను మెత్తది నాకన్నీరు కూడ గాంధు బాబక, కాశీ! నీవొచ్చిన ప్రసాదమేమియు లేదు. నీయుష్ట యుచ్చింపానికి నీవ్విచ్చెనుకే! ' అని యామని నన్నోదార్చి పంకిచే చెను. ఇంతకా నానిచ్చిన పంబంధమునకు కేయకీగమునని నేను నుదవన నీవ్వియించు కొంటిని.

"నీస్మృతి వోకవెలకు మిటియొక పంబంధము చెప్పెను. ఇప్పుటి నీవొక బ్రాహ్మణము. వెనకటి వానంకి కలగొనుము గలవాడు. విద్య యంతక నీమంకి పన్నెనుకొకనుగానన్నన, విద్యలోకైరాం గలవాడు. నేను 'నర'యంటిని.

౪

"అనంతునిముని నంకినరీన మనివాహమునకు పెద్దలనేకులు చెప్పియుంటి. పెండ్లియని కొంతకాలము పంతులు మేమాపట్టణమున వోకవిష్ణుయింబు గాపురముంటిమి. నాపనికి పంబంధము తిమ్మనాటివన, గొప్పవారి ప్రాప్తుల మమ్ము పురములోని పెద్దలు సమ్మానించుచు చెప్పిరి. నలునాటికలయెల్ల తిరిగెకే కన్న మిన్నా ర్లకు నాకు పట్టివదిగనాయని యానంబధిగిచ్చితిని.

"కాని, పంబంధాస్మయ కెచ్చెనను, కాశీ పెల్లు వెలవది పన్నెకాలములో నా పోషకాభ్యాసములు సమపి పోవుచుండును! నాపేరిమిటి తలయగ తినిగిగిలెలు తలపోపి దైవ్యుండుయందును. నీతిము నీవనమునకు

పరిపాదించి పరి మునిగిపోయెను. ఎంత కష్టమి
య్యెనా నుమూర్తియై పే నే నొకపాతరు ను నా ప్రతిప
దానమునకును నొచ్చెను ! అయిన అంబునానివంద
కట్టలు పాచుచుండును!

* * * * *

“పరదేశమునందు కరువు నొనరిన తనవలెయును
లవని గూయూరిలించునున నాడు ఒకనానానాన
నొకటికొనాయి, ఎప్పటికిని తిరిగి రాకుండెను! దిశ
యను నేనేమి చేయుగలను? ఈమారదేశమున నాకు
నిక్కానా? ఇంకమున నాచేతి పంతుని నల తీసి
పోయిరి.

“ప్రాకారమునకును గొంత పంపురకాళిమానల
నున్నయలలన పరికాపులునది ముంపిని, నుండునానాక
కంటక ప్రామామై, ఇంబదేగనియు, నీరికలేవనియు,
నారు నన్ను విసరికొట్టుమండిరి! ఒకపేద ప్రామాని
నామిద బాలిగొని, ఉపావాసముచేసిగొని కింపరాదా
యరి బోధించెను. విను, నాతిరథమున విన్నునా
పొదితెను! విప్రునగుపరులకు ద్విమేల! యని
దేరిన నియ్యమునగుల కన్నులను విడిగొను
చుంకిరి. “నీరుమొడిగినరాదా? యని కొంఱుకు
‘పంబుకువరగూడదా? యని కొంఱుకు, హిరో
త్తున ప్రామామనీకరా, ప్రామానానానా నానాత్రం
తమోగిన వారెరుక నన్యపరులకు నినుమింపకొల్లరు
కదా!

౫

“ఎంతకాలమునకును నాపెనిమిటి సమాచారము
తెలియకుండెను ఇట్లు కొంతమోరి యనానాన నాకు
నినుమొగిపెనుకు నున్నయకానా, నోదారియొనున
ముంబియారి మొకకు నాకన్నుల కగలదెను. అది
యనినమాటలు నానీనుల కన్పితప్రాయ మయ్యెను.
కానీనీగమున బంధువులతోడి ప్రాప్తపునుభవములు
నాకు బ్రతిపెచ్చును. ఏకానిన నానీనానకులనా
సోదరులయ్యెను. నాపుకొన్నకొను ప్రియమినునివలె
నాతియు నన్నదాన్పింపును, నానయనములనుండి

యనందానువులు నానానానా! రాజునానానా
మున తానుంకిన వారకునివసులును, అతడు వా
నింబును, నాకు నున్నానీకలయ నానింబు
దెను. విశేషమున నుంబు నా కేకకళిగొ
యిపునునని నాకన్ను నాకు నోదారియొ
అనిపలుకును నేదెనియ్యెనని, యని విన్నవించి, న
నొప్పున నదంబు నీదమగకుంట్రిని.

“చెప్పితిరొక ననకుం చెప్పనంపారయ గ
నియు, అచట నేమి సుఖశీలము చేతుండు నని
నాకు నన్నుంబునెను. నానీనానానా నానా
నిట్టి పాయచీకనా! తిరిగి ప్రుట్టినింబింబియన,
నాకు నీకెండునా కేకకళిగొనానానానా బంధు
తిని. నానానా సామ్యునియు నేకుంబునీక, నా
నానానానా మొదలికూరియే భరించెను. తెయ
తినినోరెక నన్నానానానానానా మొంబునా
నానిపోవున నేనెంచితిని. కాని నానానానానా
పరుల చెప్పినానల కానినా, నానీక కన్నుల పం
దక, నన్ను కేకయచేయు నునానానానా ప్రా
నానానానా తానిన్ని చేసితిని మొంబియారు చెయ
పున, నాని బాధికులను గొనికూడితిని, కా

“మొదలికూరి యొకడు నాకన్నుల కగలదెను.”

గానదాపుగామన పుష్పాక్షయే శేష్యు శేషియో
 యో? మొదలొకరు నిజమగు పరోపకారచిరయే గల
 యోగి, పుష్పకాలమైన వాడు నయింబునే పగు
 యుచుచేయడా? ఎప్పుటికప్పుడు వాజమాఖిప్పులు
 లచ్చయింపలకు బట్టచే, సామ్యునివయమే గూఢచి
 కిచ్చుచి నేగగించితిని. ఇంతేకే నన్నేగగించితిని
 కే, తానందుచూలయన లభమునొందు గోరుచు
 యో? ఏమనుకొనుచును, ఏమి చేయుచును,
 యేమి నోచునుండెను. వ్రాయుచువచ్చినవా కీకే దే
 గోహయచేయ సాహసించును? ఎప్పుడు విడిచిగుద్దెము
 గచితముననో, ఆతడయందే వీనిని విడిచాడెచ్చును
 దాయని తలచి, ప్రయత్నిస్తే నేను ముట్టునుంటుంటి.

౬

పట్టణముచేరిన యొక నెలఁతమను, వాకొక
 యంట చిట్టి గదియొకటి విడిచి గూతు కుడిచి పట్టెను.
 నెలఁత గావలసినసామ్యు కూడ తానే పట్టుబడిపె
 ట్టెను. రెయిలుకొమ్మలకు, మొదటి నెల పొయ్యిమల
 ము, మాటు కూసాయ లాతఁడు తొక్కివెచ్చెను. ఈసా
 మ్యునకు వాచే తొకపట్టణము వ్రాయించుకొనెను. ఈపట్ట
 ణముగా కూడునాలుగు నెలలు గడచెను. వామీయ
 మ్ములు సాహాయ లిప్పుడు పోలేర్చి, సామ్యుయచి
 కుతఁడు నన్నొర్తుడుచేసెను. నేనెట్లు వారి యప్పు
 క్త్యగలను? వాకేవలన పృథివివారము, ఇంకాకావ
 ల్పకొమ్మని చేసగా, ఏదో, నీకొమ్మననగా ముడిచి
 గానినది మొదలొకరు మానముతో, గొన్ని సమయంప
 పిను. నేనెన్నిసార్లు కోరినను వాకుఁ దనవారిని
 కాపింపకుండుటయు, ఎప్పుడ పట్టికట్టి వారా! పెంతు
 కుండుటయుఁ జూచి, యాతనితీరు తానుగలేచిని శేష
 కిచ్చితిని. యి నేనొకరి కలయింపి తప్పించుకొనుట పట్టె!
 వాచిన్నచిప్పు వెగ లిడింబుకే యమ్మివచ్చితిని. తరించు
 పోత వారాధ్యుని లేచుచు, వాకేయూ! నన్నొకరును
 మన వాకుకోడుపడి, వాయప్పు లచ్చుకొందురు?

“ఎట్టకేలకు, మొదలియారి యొకవలు వికేద
 ముయ్యెను. తన యప్పుచెల్లెంపుమని యాతఁడు మరల

నన్ను నిన్నొకరించెను. వా నన్నొకరులు ప్తా కముచేయఁ
 గా, “మీరే గూలోయింతుకావరి!” యని యాతఁడు
 చెప్పిచేసెను. కొన్ని సమయలనుండి నన్ను నామిలు కితిరి
 ప్రేమయితే నొకరినొకరు ప్రేమ వాబడబుచ్చి, వాలో
 మాటాడి పోవుచుంటి. వా లెదే నేనును దానిద్ర్య

నూర్చించి కింప పుకవలెదైత ప్రేమ వామీయ,
 కునుమల నాగు చేర్చుచున్నది. నన్ను చే ప్రేమింబ గా
 నామ: నూర్చించు నూర్చుమల కేమిగొనున యనియును,
 కితి ముచ్చి నూర్చు పట్టి ప్రేమ ముచియును, సాపయచేయని
 మనున ప్రేమింబుమను ముచ్చు కైవఁ గానరావనియును,
 వాకు చేవాఁతోప న్నొకములు గావించి! వారి మాటల
 వానమును, ముడిచిగూడి యుచ్చుమును వా కిప్పుడు
 విచ్చు ముచ్చుము: వాకీన ముచ్చుగొనయి నేను సామ్యు
 గడింపవలయునని!

“ఈసంగతి గ్రహించిన కొన్ని దినములనంతకును,
 వాకు మొదలిగూడినూర్చు కిచ్చ నలవిగాని కోపము
 జనించెను. వాబడ వాగోలలో తలచు రాకుండుట
 వలననే, వాని ముడిచిగూడి కలచివని! కాని, పట్టి కోపము

అని ప్రశ్నించేను? అయ్యో! వాగ్దానము మాత్రము
 తిరిగి వాడు, వాడు కొంచెవస-
 మా యిష్టము! అప్పుడు శంకరుని అంశము
 కన్న, చూపాలి దక్కను! అని యొకవాడు కలివరుగు
 బరికి, యరిచు నెవరివారెను.

“శ్రీ వేమరెడ్డి నానా! ఈనాటి కిరియోనియోమింప
 ఈనాటి వేమి? ముగిస్తే తిని పోయింది గానీ వేమరెడ్డి నానా
 వెంటనే బయటపడు క్షమ గానా ముదాగ చా! కిరీ, వేమరెడ్డి
 యిండుమంట పడవలనివచ్చినను, తురకు (బ్రాగుమంట కొలు
 యి) నువ ను, పెరియకు నామూల ముగింపు పోసింది వేమ!”

2

"నమ్మకతీరమందలి విధి"ని యొక పాఠింటి!
 మొదలియ రంత నమ్మక నొనిపాయెను. అంతో గది
 నా కిచ్చి, పురుషునిది కట్టుబాటుగాని, తిరుమొక్క
 దీర్చివేయును నన్ను తొందరపెట్టెను. ఇయ్యంత
 దీర్చిన గరుభానీ, మొదలెట్లని వానింటి వారలెవరితో
 కొంచ నీ యభివృద్ధిని దీర్చి నీమొదలెట్ల
 కొనునున్నాను. అది నీయను, మొదలెట్లను నీ
 ప్రతుకనిన మొదలెట్ల కోత గలిగెను నీరు ప్రతుకు
 నున్నాను! ఇట్టి కష్ట నిమిత్తము నీ నమ్మక నీ నీరు
 దొందునున్నాను. కాని, మొదలెట్లను నీ నమ్మక
 నీయను, మొదలెట్లను నీ నమ్మక నీ నీరు, మొదలెట్లను
 వారికి నమ్మకపును ప్రకాశించు, మొదలెట్ల క్రొవ్వును
 మొదలెట్లను!

"ప్రాణము పోవుటకై నేను పట్టుకొనుచున్నాను,
 యిట్టి నిష్కర్మవని నే నొకటవలెను కలుచుకొనుచున్నాను.
 నేను తిష్ఠిచేరితిని. నేను విష్ణునామమంతయు, అర్చన,
 ముఖ మొనలగు నల్పాహారమును చేయుటయు వారి
 చేతలెరిచి, నే తీసికొని నాకొకటి గొయ్యలని కృత్యమును
 సరిపెట్టియు విడుచుచున్నాను. ఇప్పుడు నేనుబలవంతము చేసి
 నున్నట్లు, వారిలాగ నర్చనం బాధ్యమనో ననుమునున్నట్లు
 చేయుదునని నేను మోక్షిణిగానుగో విష్ణునిపఠితిని.
 ఈ పక్షి నాకే మిత్రము పోవున నట్లు నేను గానున్నాను,
 నేను పక్షిపక్ష్యుని విడువమనుకొలుచునను, చేయుచు నేమియు

లేన వాడు నమ్మించెను. ఈ కందు మాను ను
 రమలనుండియు వేనటలే కాపురముండి, చిలుడి
 కడలై నది యున్నయం గాలి వీచును చేయువా
 డచేపము చేసి గూరలు వండు గాన చేత్రా ప్రశంస
 చేసు నిశించి. నాపములు చిట్టచెట్టుకొనురు,
 గూరలు యిచ్చి చేయునుచు నే కంఠము నను, నాదా
 నమ్మించును. అంతటి కన్న విడిచిలు నున్నదే
 యాదును చేర్చి చేసెను! అది విన్నవలకు నేనెలు
 యొక్కాని, యచటలే పనులు చేసికొని వీడి
 యున్నాను.

“కాని, గాఢాలచేతము భోజనమునకు వారు
నాకు వచ్చిన కొంచెము సొమ్మును ఎప్పుటికప్పుడె
వారి చేతులలోఁ బోయవలయును! మిగిలిన భాగము
నేయుమని యతఁడు నిరతము నన్ను బాధించుచుండు
మాకందటికిని దా నేర్పఱచిన తొలసాలంటి యాయ
మే మెన్నఁడును దాటిపోకుండ నిందు నాకరులను గ
పెట్టివాఁడు, అనుచిననును దా ఎక్కడను వచ్చి
జాడలు కనిపెట్టుచుండును. ఎక్కడనుఁ బోవుటకు
నిమిచ్చేయుటకును, మాట నువ్వుతెలియుచేరి! బ్రాహ్మ
యను బంధమువైచి, బానిసలవలె మము బాములఁ బె
రున్నాఁడు! అనటి తిక్కిన స్త్రీలకంటె మించి
నున్నానని నాకేమియు సంతోషములేదు, మొగలియ
రాధముఁ జేరితి నేనాయుల నున్నానిని గాఢసంకల్ప
యాఁడుకూఁతుండై కష్టములు గనిపెట్టుచు, నాకన్న
కాయలుకాదనని, మనసు మొగ్గువాడనని! దిట్లు
దాననుఁ పడుట దురదృష్టములఁ బాపఁగలమా? మన
లోని ముఖము చుట్టినవావును బాధ్యుఁడేమియును
నీయుమని నేను ప్రతిదినమును వేధింపఁగా, ఈనాఁ
మొగలియారు నన్నిలు కడవిచ్చినాఁడు! నన్నిచట
గోనివచ్చి, ఏపనియో ఎక్కఁడెప్పుకోనుట తెనటి
పోయి, తాను నచ్చుకొనుట ఇచ్చటనే యుండుమని
కాజ్ఞ నిచ్చి నన్నుఁ గనిపెట్టుటకే, అల్లదిగో, క
బడెడి యుండిను పెట్టివాఁడు! నాయనా! కుదురా
నిచేసి నున్నావానను! నాకేమి నున్నా!” అనిగూ
గోలుగోలున నేర్చి, మిరల నాపాదముల కెరగెను

యోగములు భావింపబడినవి. ఆమె నా చేతులనియును, దానియును నే మెల్లగా దీర్చుకొందుననియును, నేను నానితో కట్టితిని. అప్పుడు నేను తనను గా, నీవకలమును నొనిపెట్టుమని భాగ్యవాదీనిన మారునూపాయల నేలు అందు గాన చెప్పెను. అంతట నాచేతులను విడిచి దాని మాపు మొనరిగాయివా చెప్పలేకపోయెనును, భయమును నీ అగ్నిని మెట్లు సంపులుననును జెప్పి, ముక్తిని నాచేతులను వాని కిచ్చితిని. అంతట నాచేతులను నొని సంతోషముతో నామరకు నంగీకరించుటకు నొనుక, తన మాపు నీగుంట కిచ్చితినును నీ గ్రహించి మరలతి దీసి, తనకు కట్టికట్టితి, తనసొంతియును నొని చెప్పితి మరలతి నాచేతులను విడువని, నీరయ్యునో నాచేతులను తనకు పునరాదు. “అయ్యో! అన్నా!” అని నాతోనది కోరికొనె. తనకునుకొని, నామరకునది—“నన్నునుకొని వామరకునను!” అని యామరకు నొని భయమునకొని యామరకు నొని సంతోషమును. కోరికొనెనది నాచేతుల నొని

వాని పెద్దమీదటి కుమార్తె, నీరుట్టిపాపు గోపమీద ప్రతిధ్వని గావించెను! ఒక నిమిషములో నాయుడు నీరుట్టిపాపు, నీరుట్టిపాపు నాయుడు నీరుట్టిపాపు పెద్దమీదటి, రక్షకభటుల దీక్షకుడు మమ్మిరువుర సంత

నిమిషము—అనుభవము నాసోదరిని కలలాలయన బలాత్కారముగఁ గొనిపోవుచున్నామని నామరకు భార్యను తనయింటికి దీసికొనిపోవుచున్నామని నాయారి జవాబు. బ్రాహ్మదాంశయను లో నామరకు సతి నెలులగునని యాచారి యెద్దనవారు! తనకుండి చివారున నేంత తెల్లకాకియిటికి, దాని రెండింటికినీ నీటి, పానమును తీసికొని నొద్దన్నమునొని పోవు నీరుట్టిపాపునీ తనకు సోదరిని కలముచేయుమని రక్షకభటులయధిపతికి పమ్మనానీ, కావేరీచే నందు చేనాలు చేయుచి నాయుట్టని సమీపాత్ములకలమునును నొనిపోయూ చాచినువాని నొరితిని.

౧౦

అంతటనుకొని యాచారికి దాని తీయుచును మేమును నానితో నొనిపోతిమి. వెంటనేనుకొని తీయుచును యాచారి రక్షకభటులచేత నుంచుతిమి. నా అదినయ పెద్దయనొని యాచారికి తినికొనిపోయెను. చేతి, మానంతి యున్నటిని వింకనమునకు చాచేర రక్షకభటులు మమ్మిరువురగావించుండి. నాయుడు, బలుసారులు, మొదటిదారు భటులతో నాయుడు సల్పుచు, తనపంతము పెద్దయన పెద్దయన మనమీదము చుచ్చుచుండెను. మొదటిదారును విచ్చుచు వెలువడు నూపుండి, ఎప్పుటికినీ గాని నాయుడు ప్రమే, మాతనిభి యారంభిమననా యని నిరక్షించుటిమి.

ఎట్టకేలకు, పెద్దయన రక్షక ముంపు నాయుడును, భటులలో కదలిక గలిగెను. కాలము మేమియఁ గాకుండ, నన్న యనొనితో నేను గింపవలెనని ముందు నిలువబడితిని. వెడలిపోవుచు గొరగారినాపు, విద్యుత్తునును వెలుగు నాయుడు మోద సంత ప్రసరించెను. అయిన నెల్లతో నేను నెట్టి కానవచ్చెను—దాని, మాపని యాయనోని చున్నయనొనితో నాయుడుచేత నే నూరకుంటిని. ముందుకు పాలుగనునునని పెద్దయనొని

నా ముఖము కోగించి, నా బిట్టమీద తయి
 "నీవు బోయి పట్టానువంటివా!" అని హెచ్చరి
 పి. "పరంబులేమిట్టా!" యని నేనొక గండువేసి
 కరస్పర్శము చేసిరి. చిన్ని వాడు కళాశాలలో
 హాజరునుండి పరంబులే మిట్టను బుగ్గవీస
 పెంచి, కాపురు బిల్లిని లెం గావచ్చెను! ఎరి
 ట్టును వారిది! అరి డిట్టును రమ్మకాళలో జొక
 యుక్కోగి. నా సమాచారము వే హితునికి
 హతుగఁ దెలిపి వానికి బిడ్డోలోనందిరి. ఎత్తు
 ను చూచి నావునా, నావోనా ముంఁగి యెత్తు
 మర్పించునా యని నే నుద్విగులాదుమంటిమి
 మియేనా నీవెల్లెలు పంతువా!" అని యుక్కడు
 పని సమీపించి, "అమ్మా! పసిల్లవను నీకేనా యింత
 పందినది!" యని పడి, "మొదల్యాటి! నీకేనా ఇంత
 పిలిచి!" అని వానిని పంబోధించెను. "అది కాదండీ!"
 విజ్ఞాపించుచు ముంఁగియున్న తొక గారి ముంఁపాన
 పోసి, యాయనతో సంభాషించి పట్టపిండిచెను.
 మెఱుములతోఁ గూడిన బట్టకాలపు మేఘము
 తయిను గట్టు గట్టిందిరి, కోవాద్దిరిమను నా
 కోర్కె మిగులు ముడతలువడ, "రెండలరాణిఁదా
 మాటుని చెప్పినను నీకు బాధిరాకున్నదే!" అని
 కంఠించి, చేతిమన్న వెంకిహిన్ను బెత్తమతో
 లింఁగు చేతిమన్ను బంబు బ్రాసుబట్టు చేసి
 బ్రాహ్మణును రాత్రి లాఠులొందుచి, తెల్లవార
 ట్టియు ముద్ది కేళు పట్టు!" అని తిరి తాచేదాగున
 దువొంద, నావై పునకుఁ దెలి, "పరబ్రహ్మము
 బులా! కు నీ బెత్తకి నీటిరాత్రి వాయులు విడిచి.
 ముని నేమిట! నాక్కునుకాఁగానే, నీవు బెత్తపా
 ట్టును. పట్టును నీ నీ నాక్కును వెంటనే
 బ్రాహ్మణును చే!" అని నొరచెట్టి, మమ్మోను తిన
 బాగుగఁ గొనిపోని పనికట్టిను. కార, కొన్ని
 గును ను బంబులచేర, నే నావాచే రెయిలులో
 తెలిచి చెట్టి, మెత్తపెం వాని. ది నా కి మలఁ గను
 బుచేయు. ముందరియాగుతోఁ గొన్ని మాటలాడ
 చి చేసిరి. ఆ ముద్దులతో నింక ప్రసంగముచేయు

నలవని వామిగుండు వాణింతునున్నను, నేను వాచి
 యారని సమీపించిరి. ఇప్పు డాదిను నుత్తము దిగి
 యున్నాను! తినును కాచేరిని పంబంధించి కాకిరెయి
 లన్నియు వాడు నానుంగు వైచి, "ఇది యన్నియు
 చెల్లవేసి యిచ్చెను. మీ రింకా కిచ్చెనునని మాటు

యాపాయిలు నా కిప్పించిరి. ఇతఁడును కాచేరి
 నాకు చెట్టి తిగానాను ముంఁగి!" అని ముంఁగియున్న
 చెప్పిచేతు ఆ ముంఁగియుతో రాతి బంబును, అట్టి
 వారలను ప్రసంగము కడిపెను. నీ తోఁ ప్రభుత్వ
 దొంగను వాడు గత్తానినయ, పంబులెయిల్లి
 పొప్పరించునున్నను, నా మాటాయనునకే నా మనసు
 మనకి, ముంఁగియుతో కి పంబు బంబుచేసిరి. మం
 బుద్ధిలి. ముంఁగించి వాస్తాముచేసి ముంఁగియుగంత
 వాసమితిరి విజయయచ్చెను. అన్ని చెట్ల విగువు
 మను నీళ్ల గారికి కట్టబట్ట తావుగొనెందెను బట్టిచి,
 అప్పుడే చెట్ల నున్న యుత్తిరాదిరెయిలుబండిలో
 గూర్చుంటిమి.

౧౧

రెయిలుండుకును, కైలల మీద పడకకు తావు
 కొరములును నేను సంబోషించి, వాటిసంగము మను
 ర్శనముచేసికొనుమంటిని. కాచేరియు కొండులు ప్రేమను

వైదిక చంద్రవం గలదా? - పాప మట్టులు పునః సర్వము
— తిన్ను నందితి దగనిమా అని-తెచ్చు కంటి నాటియుంటు

మఱచిపోమ్మని చెప్పమా,
రఘునాయకునితో - తరిలి రమ్మని చెప్పమా!

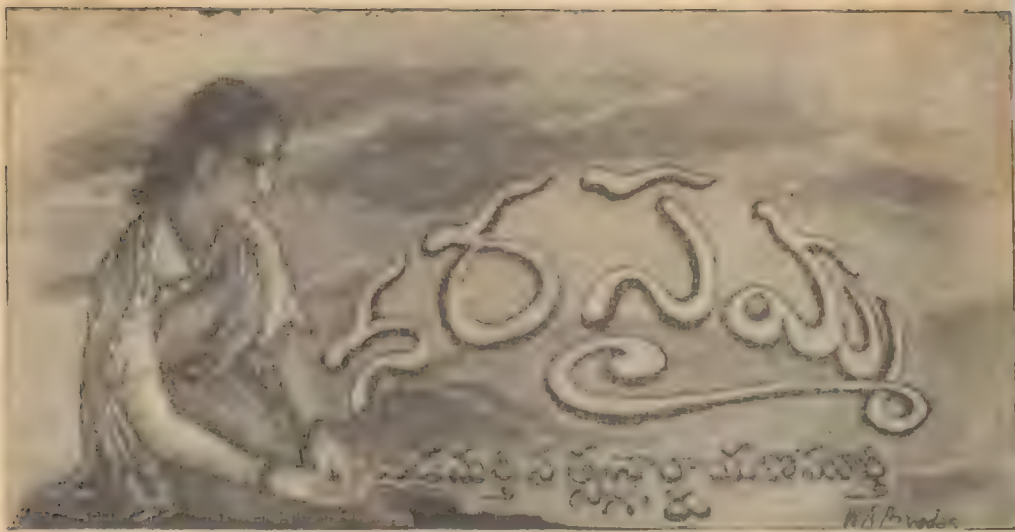
భిని విరిహము నిద నష్టితి-పీల్చి పీల్చి అప్పుచేయని
శోక ముక్కు పు శోమి గాని న-శోకవృత్తిచుక్కింద నుండిరి
— పేగవడు మని చెప్పమా,
కనిగాకమనితో - సాగి రమ్మని చెప్పమా!

తొంగికిని నిదకును దూరయి-చిక్కుచూలిన యాఘటమునఁ
గనుం జూచిన ప్రాణముల నుం-గనిము గవి నింజెట్టు నాకెన
— తప్ప లేదని చెప్పమా,
నా ప్రాణవిభోతో - తత్త్వ మంతయుఁ జెప్పమా!

విచ్చివిల్లి వలీలగాఁగొని-చిటికలోన విడిచినేసి
పీరు నాకవప్రాణమై యడ-విం జరిచిన పీరమానిని
— శోకమూర్తిని చూడుమా,
అశౌర్యనిధితో - చూడెమ్మని చెప్పమా!

లేడి కావలె నన్నయంతనె-లేచి పెడలెడు ప్రాణనాయకు
నాటి నన్నముగయు మఱమున-నాటియున్నది జీవితాశకు
— మూలమై యని చెప్పమా,
అశ్రమనిధితో - ముంద నే యిది చెప్పమా!

కొంగు మెడ కురిపోసుకొని మొక-గుక్కెచ్చైతే విషము ప్పొను
ప్రాణహానికి నాహరింక-బ్రతికిని పడినెల్లు నిను గను
— నానతోనని చెప్పమా,
దుఃఖాచలంబున - కాంగలేని చెప్పమా!

౧

అ నాడు నేనాఫీసుకు వెళ్లలేదు. తల
దమ్ముగా నూపటచే కచేరీ పనిమాని
యింటనే కూర్చుండి 'శాశేఖ'ను జడువు
చుంటిని. శాశేఖ విచిత్రాభిప్రాయములకు
నిలయమగు గ్రంథమనియు, నొకసారి దానిని
చదివి యుద్దేశమును బొలుపు మనియు నాకొక
న్నేహితు డీచ్చెను. నవీన్ గ్రంథమూయందు
నాకు గల యభిప్రాయ చేతనున్నేహితుని
మాట యందు గల గౌరవము చేతను నే నా
పుస్తకమును 'కీషో' జడువు చుంటిని.
సాయంకాల మాకు గంట వ్రేసెడి. భాను
మూర్తి వేళూర్చుకొని పగుటచే దినకాంతి
యవ్యతిరేకపుడే చావెరికు తరిగియున్నను
నా కా సంగతియే గోచరించలేదు. నా సంగతి
గ్రహించినరసమ్మ హాస్రీకేనులాంతురువెలిగించి
తెచ్చి బ్లూపై పెట్టి 'బాబూ మందుకు
నేలేయింది. పుచ్చకో; ఇట్లా చదివితే తల
దమ్ము మరింత హెచ్చుతుంది.' అనుచు లో

నోబోయి అవున్నానును, మందునీ నా మన
గొనివచ్చి నాముందడెను. అమాటలు విని
చింతిస్తే నేను మరియి మామూలు ప్రవ
చములోనికి వచ్చితిని. శాశేఖను సుదర
రావున కొక్కడికే వదలుట మంచిదని యొచి
పుస్తకమును బిల్లపై పెట్టి మందు పుచ్చుకొని
సిగిల్చు వెలిగించి యీజీచెయిదులో కూర్చు
ంటిని. నామన మనేక విధముల పొవుచుండెను
క్లబ్బునకు పోవలె ననుకొంటిని. కాని తుం
వరలు పదును, గాలిబిల్లికముగ పీచుచుండు
టచే నచ్చటనే కూర్చుంటిని.

'బాబూ ! యీ పూట అన్నంలోకి వ
చేయమంటావు? ఇంట్లో దొంపకాయలున్నా
యి. అరిటికాయలు పొద్దన్నయింది. చారు
పెడతాను. మధ్యాహ్నంచేసిక పెరుగుచచ్చ
వుంది.' అని చెప్పెను వరసమ్మ మరిలవచ్చెను.

'నీయిత్తుం వచ్చింది చయ్యమని చెప్పా
నుగదా? ఎందుకు ముసీమునీకీ అడగడం?
నువ్వు ఏంచేసినా అమ్మతం లాగ వుంటుంది

చేత నీ కెప్పుడూ ఏమీ చెప్పకుండా నానాను.
చేసినా సరే.....అయితే నీదిగిరిది చెప్ప
-?" అని నేనంటిని.

"బాబూ! యీవ్రాట అన్నాలోకి ఏం చేయమంటావు?"

'నాయనా ఆమూట మెచ్చోద్దు. నేనెవరి
నైతే నీకేం? ఈసంసార సముద్రంలో మూల
చేస్తూన్న మనం యీవాండ్లుకుకొట్టుకొచ్చాం.
నేను నీసహాయం కోరాను. నీలిచ్చావు. నీ
సహాయం నిుజెట్టుకొని అందుకు తగినట్టుగా
పుండడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాను. భగవంతుడు
నాకావిషయంలో సహాయం చేస్తే చాలు' అని
సరసమ్మ వెడలిపోయెను.

'జీతము నేకుండా, వూర్వ వరిచెయ్య
నాలేకుండా ఎందుకు మరిమాయెట్లో చాకిరి
చేయడం?' అని నేనంటిని.

'నేను కబ్బుకోరి మీయింటికి రాలేదు.'

'మరి?'

'నీ మంచిలేనం చూసి మీయింటికి
నచ్చాను. నీవు నర్థమ్మకవని నేనెరుగుదును.
నిన్ను, నమ్మకుంటే నన్నింత మన్ను
చేస్తావని నానమ్మకము.'

'నేను శాశ్వతమా? దీపముంకగా
యిల్లి చక్క బెట్టుకోవాలి రెండు రెక్క
లూ చల్లగా వున్నప్పటికీ నదిరాళ్లు పోగు
చేసుకో. ముసలిదానపై కాళ్ళిచేసులూ
వుడిసిన కాలులో నీ న్నెవ్వరూ ఆద
రించరు.'

'పిచ్చివాడా! ఈ ఆలోచన లేమిటి?
నీ జాగ్రత్తగాని, నీగమమ దనంగాని చివ
రకు వెలికిరావు. అంతా భగవదీచ్చ. ఈ
అనవసరదనంగాలతో ఆలోచన లేంద కు?
పొద్దునుండి. పెండలాడే ముడిగట్టుకుని
వంటచేస్తాను. ఎక్కడికైనా వెళ్లి టీ తాగి
రాకు' అని లోనికి పోయెను.

౨

సరసమ్మ విషయము నాకు మిక్కిలి
ఆశ్చర్యకరముగా నుండును. మనిషి చాలా
స్వేదగాను, అందచికారముగాను ఉన్నది. అంత
కళా విహీనమైన నలుపును నేనెన్నడును.
జూచి యుండలేదు. ఆమె మెండటమాయెం
టికి నచ్చివుపు బెదులనుండి యవసానకు జోయి
నచాలా నసిపించెను. కాని కష్టములును,
తీగని ముఖములును ఆమె ముఖముపై యెన్న
టికిని చెరిగిపోని చిహ్నములను గల్పించి
యొక్కసారి చూచి నంతనే మానవుల రాతి

గుండెను పైతము గరగించి జలీయుండెను. అందుచేతనే అరిచినుంబగు నామ నచ్చి మీ యింట నూడిగము చేయచుండునన మారు మాటాడలేక సరే యని నమార కుంటిని.

సరసమ్మనచ్చిన కొలది దినములకే నాకు జీతము వచ్చెయ్యును. పిల్లలకై తిరించు చున్న నాభార్య గర్భవతియైయును. ఒకరోజు గడచిన కొలదిని సరసమ్మ సుగుణము లోక లోకటిగ బయ్యడ జూచ్చెను. ఆమె రాకను మొగట నిరసించిన నాభార్య కూడ ఆమె యందు మిక్కిలి యభిమానురాలయి ప్రతిపది యందు నామె సంతోషము గైకొనుచుండెను. వచ్చిన రెండుమూడు మాసములకే సరసమ్మ మాయింటిలో సర్వాధికారమును వహించెను. గృహనిర్వహణభార మంతయును ఆమె పై బడెను. భార్యము 'వచ్చిన కొలదిని ఆమె మిక్కిలి వినయవిధేయతలతో మొగించు, చూచువారందరును 'ఇత వెంట అవ్వట్టనము వమా! సంతసవచ్చినా దొరకని మంషి అయ్యచితంగా వచ్చింది' అని యనునట్లు మొలగుచుండెను. ఆమె యెంత చసపుగా నున్నను, మేమెంత బ్రతిమాలినను తనయువంత మును మాత్రము మాకు దెప్పలేదు.

సరసమ్మ లోనికి వెళ్లిన యనంతరము ఆమె యెనరు? ఈటుణసంబంధమేమి? ఈమె చరిత్ర యితగూఢముగ నుండుటకు గత మేమి? యను నాలోచనానంతరము మునిగి ఎంత సేపు కూర్చుంటినో తెలియదు. అప్పు హాక

సన్యాసివచ్చి 'నాయనా! యీపూటకు భా

నం పెట్టిస్తావా?' అని యడిగెను.

'సరే' యని యతనితో చెప్పి లోని కే సరసమ్మ కానంగతి యెరిగించివచ్చి కుక్కిల కూర్చుంటిని.

ఆ సన్యాసివంక మరి తేను జూడలేదు. అతడు వదిలియున్నము లట్లే నిలిచియుండి యుండుటనున్న కుక్కిపై కూర్చుండిను. అతని చరిత్ర నాకాశ్చర్య మయ్యెను. ఒక సిగరెట్టును వెలిగించి అతనివంక చూచుచు గూర్చుండ

'నీ పేరేమి?' అని యతడు నన్నడిగెను.

'కామేశ్వరరావు.'

'మీ యింటి పేరు?'

'శ్రీమూరివాడు.'

లేదా శోభావెంట నిష్ఠ నిలవలము చేయు
'మొదలును.'

‘మీరు నరికిన్నట్లుంటే జాబ్బుమన్నా
నన్నాసులై తిరుగుటే!’

“పాపక్షయమున కని చెప్పలేదా?”

నక్కపూటంటు బ్రాంచీలో నూట
పెరూపాయిని తీస్తున్నాను.

నే సతనివంక జూచితిని. కాని ఆచూపు
లుండగని గాంధీశ్వరుని, ఓర్పు, దుఃఖము, ఒక్క
మారుగా నాన్నప్పని మిగిలిన గొల్పెను.
‘మేటనే అవసరములు క్షేపివి. ‘వస్త్రానంద
బాబూ, ఆసక్తిగలిగి తెన్నుని చెప్పెను అని
నాడటాచి నీవు భోజనము చేయుము.’ అని నర
సమ్మ లోనుంచి యిశను. ఆమె మాట విని
సన్యాసి వరధార్యముగ గూర్చుజెను. ఆసనికి
పూర్వస్థుని మేవోపదేశములు నాలోదిగ
దొడగెను. నేను చెప్పినది యతనికి తెలి
యుట లేదు.

మీ పనితీరును అంచనా వేస్తారా?'

‘ఒకాయన వుండేవారు. ఆయన చెన్న

உலகம் உருவாகிய பின்னர் உருவாகிய பின்னர்

‘అయినట్లు భార్యయో?’

అయిన భార్యను వదిలేశాడు. పిల్లలు
భార్య కొంతకాలం పుట్టినిది వేరు
తరువాత జన్మించేసి చచ్చిపోయింది.
తనైతె తిరిగి చూడలేని సన్యాసి కేవల
సన్యాసి కాడు. అతని ముఖమున పాండి
త మ కాంక్షనమాడుచుండెను.

‘మీరు పూర్వ శత్రువున నావన?’

‘ఏవరైన నేమి నాయనా? బిః పాపిని
 ధిస్తే పూర్వాధిస్తే పాతకమునకు
 ముందు దరుగా జుడమ్యునిని.’

‘ఈ రూప’ చేయుటవలన మీ యుద్దేశ

ఈమహావిద్యమున కీ మైయున్న శక్తి
మును గనుగొను నానందో రసేతు
చల విద్యోతమును దిరుగుచున్నను.
సత్పురుషు లాదరించి భజింతును.

3

కీట వేసి, చెంబుతో మంచీపిట్టించి నవ్వా
 సిని భోజనమునకు గూర్చుకొనెట్టిని. నర
 సమ్మ వడ్డించుచుండెను. నవ్వాసి మాట్లాడు
 కుండ భజించుచుండెను. భోజన సమయమున
 నగనికి మానవ్రతమున్న దేమా యని నే నను
 కొంటిని. సగము భోజనమైనది. అప్పుడెదు
 లలపైకెత్తి నరసమ్మ వంక జూచి

‘పరిచన దేమైన నున్నదా?’ యని
యడిగెను.

‘చారున్మది.’

‘సీహస్తము అమ్మనహస్తము. పదార్థములు చాలాబిగున్నవి. ఇవియు నీకేమవును?’

‘సరిసమ్మ ముట్టాడలేదు. తన ప్రశ్న నాకునూడ అవసరమనిపించెను. ఆ మాట విని సరిసమ్మ జెల్లబోయి నిలుచుండెను.

‘నీవిప్పు డిట్లావున్నా వేమి?’ అని యతడనెను.

‘సరిసమ్మ మరొక జెల్లబోయెను. కాని ధైర్యము గలదగుటచే

‘నే నెప్పుడూ యింతే’ అని యన్నది.

‘కాదు నాకు కేరళములో అభ్యాసమున్నది. నీవూర్వచరిత్ర చెప్పగలను.’

‘తెలిస్తే నన్నన్ని ప్రశ్నచేశారే?’ అని అన్నా నేను.

‘నీవు నిజం. చెపుతావో చెప్పో అని చూశాను. ఇట్లానే యిక్కడ అడిగాను. నిజం రావడము లేదు.’

ఆ మాటలు నాకాశ్చర్యమును గలిగించెను. నిజముగ నిరని కామె నుగతులు తెలియును. చెప్పిన బగుండు ననుకొంటిని. అది మించియో చెడ్డయో? చెడ్డమైన తెలిపికొనకుండుట భావ్యముకాదా? యని యనుకొను సంతలో

‘నీవు చాలగుణవంతురాలవు. నీచరిత్ర చెప్పకొనుటకు నీవేమి సిగ్గు పడవలెను? అని నన్యాసి సరిసమ్మతో ననెను. సరిసమ్మ నిలు

వున నీరై పోయి గోడకు శేల్లబడి యుండెను. ఆమె ముఖము చూచిన నాకు విచారము కలిగెను. ఈ సన్యాసి మనస్సే! నొప్పించ వలెనని నాకాగ్రహకూడ వచ్చెను.

‘అయ్యో’ యీ జీనురాలి జీవితం భాంధకారములో పడి స్మృతి వధానికి రాదా పోవలసిందే. దానిని మళ్లీ మళ్లీ తవ్వి ప్రవంతిని ప్రవహించజేయుట మేల? నిన్ను తైనా పుణ్యముంటుంది. దానిని తవ్వకం అదంతా నేను మరచి పోయాను.’

‘నువ్వు మరెవ్వచ్చును. ప్రవచనము వకూడదు. మరచిందా వాల్ల మార్గము నశిస్తుంది.’ అని ఆయన అనుటతోడనే సరిసమ్మ చరిత్ర విసవలెనని నాకు కుతూహలము వ

ను. అతను చెప్పకూడదని మంచియే యని
బుద్ధియనుకుంటుంటే అతనిని బలవంతము
తిని. నరసమ్మకు మాత్రము సుతరామూ
ప్రముతేను. నీను బలవంతము చేయగా
కుగా నన్యాసి యిట్లనెను.

‘నాదాదా! నూరిక నరసమ్మగారు. ఒక
మొల యింటి ఆడడడు. చిన్నప్పటి
డీ మహాశ్వస్తిలో పెరిగింది. తల్లిదండ్రు
కొక్క చ్చి కుమార్తె అనవచ్చేది తిరిగి తిరిగి
వీయి చదువుకుంటున్న ఒకకుర్రవాడి కిచ్చి
చ్చి చేశారు. కన్నులు, కానుకలు పుష్క
గా పోలిపెట్టారు. మనుష్యులు చేయవల
దంతా చేశారు. కాని తానొకటి తలిస్తే
పం హొకటి తలుస్తాడు. అతడు స్త్రీదరీ చదివి
న్న పట్నంలో బట్టికట్టాడు. అక్కడచెడు
వాసాలు, తాగుడు, ముండులు లావుగా
బ్యాని పెట్టామంటే గిట్టేది కాదు. రాజుని
గానీ కలికి మొగడిని ముత్తి బుద్ధివేసింది.
ని యీపట్ల ఓర్పుతో చాలాకాలం పడ్డది.
‘ట్టినా, తిట్టినా, పిట్టినా పెట్టకపోయినా
కుకుంది.’

‘మంచివాడే! మూలంత్రికీ లాటివాడే!
ధనచదువు ఎదుకు తగలెయ్యను చదివారు’
ని నేను రోషముతో నంటిని. నాకు విచా
ము మొడుగా నుండెను. నరసమ్మకుమాత్ర
గా మాటలు కష్టముగా దోచెను.

‘అయ్యా! నానల్ల తప్పులుండేవి. అం
వలెన జయన నన్ను దండించే వారు.
యన కూర్మవృద్ధములు కారు.’

నన్యాసి ఆమాటలు విని కోపానన లో
చను వయ్యెను. ‘కాదేం? చిన్న పిల్లవు
కావూ నువ్వన్నాడు? తనకున్న చెలివిలేటలు
నీవద్దకుండవని తెలుచుకోవద్దా? నీ వల్లతప్పు
లుంటే దిద్దుకోవాలి. అంతేకాని కేవలం ను
వులా ప్రవర్తిస్తాడా? ఇరవైవై దేళ్లు దాటిన
వాడు తలచి చేసినట్లు ముక్కు-పచ్చ లారని
పదహారేళ్ల పిల్ల ఎల్లా చెయ్యగలదని అలోచించు
కోవద్దా?’ అని నన్యాసి చాలాకోపంతో
అన్నాడు. అతని వాదనమూస్తే నాకుకూడ
కోపము వచ్చినది.

‘అలోచించేచేశారు. ఎన్నిసార్లు చెప్పారు.
వారితప్పులేదు. నాదేతప్పు. వారికి తగిన
భార్యనుగాను నేను’ అని నరసమ్మ చుట్టకంత
ముతో ననబోవుచుండ

‘ఆ మాట నిజం. ఎద్దెబ్బకి నన్నపో
తునుకట్టడం పంటిది మీదాంపత్రిం. నిర్భాగ్యు
డికి నిత్యేమేమిటి? నిన్నేన్ని విధాలు హింసించా
చాలో అన్ని విధాలు హింసించలేదా? కొరడా
లతో కొట్టలేదు? గదిలోపెట్టి తాళించేసి కనన
శిక్ష వాల్లకు చేసినట్లు మంత్రతో నీళ్లుచిప్పలో
అన్నంపెట్టలేదా? ఒకమారు కట్టపుల్ల పుచ్చు
కొనికొడితే నీల్లకబద్దలయి చిత్తానకంపుదా?
అప్పుడు డాక్టరుతో యేమన్నావూ? పుల్ల
అటకమీదనుంచి జారిపడిందని కాదు
చెప్పావు?—’

నా కామాటలు వినినంతనే హృదయ
స్పందనము తీవరించినది. చెవుల వెంట హోరు

బయలుదేరినది. అగ్రహముతో కూడిన ఒక మోస్తరు ఆవేశ ముకురించెను. 'మహానుభావా! యీ చదువుకున్నవాణ్ణి చేసే చేత లన్నీ యిల్లాగే పూటన్నాయుడీ' అని నేను అవయర్థముగా నంటిని

'అందరూ అంతేనా? నాయనా? కాదు కొన్ని పున్నాయి పోతికాశువులు. ఇవన్నీ వాటిచర్యలు. ఒక్కవాచిన పల్లెటూరివాడుతమ పిల్లలకు విద్యాధికు లగు మగలు కావలె నని వెడకి వారి పుట్టుపూర్వోత్తరముల నారయక చేసిన సంబంధము లిట్టివి. ఒక్కాగుడ్డే; ఇల్లూ గుడ్డే. అమాయక లగు ఆడపిల్లలిది అనుభవం అంతా. రాత్రిబగళ్లను సుఖస్వస్థముల వలె గడపచూసిన కాలంలో తీవ్రం దుఃఖభావనమై దుర్భరమైపోవును. అకాలబరత్వమును, మృత్యువును వారిపా లగును.'

నా కామాట లన్నీ నిజంగా కనుపించె ను. ఎక్కడ చూచినను ఇట్టి యుదాహరణలే. "అవును. స్వామీ, అవును. ఇట్టివారి నెందరి నో మనం చూస్తున్నాము" అని నే నంటిని.

"అయ్యా! నేను కురూపిని. నా రూపమును బట్టి సహజముగ దయామయుడగు నా ప్రభువు నన్నట్లా దరించెను. ఏవిధంగా చూచి నా నాధిపతికు నేనుతగను. నేనుపాపిని. అందు చేత నేలట్టి వాడనాకు దక్కలేదు.లోకమంతా నాదే" అనివరసమ్మయనెను. మగనిపై యామె కుగల యభిమానము నా కాశ్చర్యమయ్యెను. అంత సన్యాసి మరల ఇట్లనెను.

"కాదు; ఎన్నటికీ కాదు. నీ నిష్ఠా నవవడి, నీయోగ్యు, నీతైర్థ్యం ఇప్పటికీఅయి యందు మూర్తీభవించి కనిపించును. ఒకనా నీభర్త క్రుద్ధుడై ఎక్కపై పెడుకున్న నీ చేయివేసి దెడ్డమోనాను ఒక్కల్లో చంపి చంపుతానని నొక్కతమా? నీవు కుమ్యు అయినా అన్నావా? ఎవరికోక్షణాచచ్చావో ఉరుములు అట్టహాసంగా వునుముషా భుభోంతరాళం కొకట భారగా పర్జిస్తా నిన్న వతలికిగంటి రెండుకోరింట్లోకి గాని లేదు. జ్ఞానమేనా, నీకు? నీ మగడు మవాదా? అతనిపేరు చెబితే నీకు మనమండదాయే?"

"అయ్యా! నా అవివేకంవల్ల ఆయ పిచ్చెత్తించేశాను. నావాతే చదువుకున్నవాడదిమందిలో తిరిగేవాడు, అనేక మంది తిరిగేవాడు అల్లాచేస్తారా? ఆయన్ని అలాభ మేమిటి?"

"అవును, ఆయన్ని అన్న అల్లాచేత ఇల్లా అడదాన్ని మగవాడు ఏడిపిస్తే నీకునే సంఘాన్ని అనాలి" అని నేనంటిని.

"అది తప్పు. మనసంఘంలో అడదా అగ్రస్థానం వుంది. అక్కడక్కడ అన్నదాన్ని అన్యాయం జరుగుచున్న మాట నిజమే కా అది ఆరుదు" అని వరసమ్మయనెను.

"అరుదుగానైనా సరే నిద్యాధికుల వుండడము తప్పు. నిన్ను ఆయన అల్లా చేడమేమిటి? సుఖంగా పెరిగిన దానవు.

ట పుట్టి కలయింటి వడ్డనానికి నీకీ అవధి
మిటి?" అని నేనంటిని.

"నాయనా! యీల్ని పడరాని కష్టాలు
చివరికు మగవని వదిలేస్తే పుట్టింటికి
కు వెళ్లారు. కాని అక్కడ తల్లి ముక్కు
లు చూడలేక ఎవరో యాత్రికులతో
లు చేరింది. దోపలో మశూచికంపడి
నాశం అయి యీవికృతరూపం
నల్ల యింటికి వెళ్లాని లేక నీ పంపని
అనుచు లేచి సన్యాసిచేయిగను
నను.

నరసమ్మ కుటివెంట నీరుధారగా గారి
పునుంచెను. పూర్వన తాంత్రికముగ స్ఫురణ
లతో ముఖమునకు హేతువయ్యెను. అది
సూక్ష్మ యోగ కవితముగ మాట్లాడితిమని
మకుడోడు తనముగూడ వచ్చెను. ఆ నరి
ని పేరు నివ్వెరబోతిని. ఆమెపేరు పేరు
త్రము నాకింకను తెలియలేదు.

"అమ్మా! ఆయన యెక్క చున్నారో
ప్పొడి వయించి" అని నరసమ్మ కుటి నీరు
మరుకొనుచు నడిగెను. సన్యాసిస్మృతి నభి
మంది

"ఆ యక్షమును దుఃఖముచే దేశాంతరాల్లో
న్నాడు. అమితభోగాలతో ఆరోగ్యం చెడి
యింది. అప్పటికి తాను భార్యను అన్య
గా బాధించానని తెలుసుకుని ఆమెకోసం
నడినెడకి కనుక్కోలేక తనకున్న దంతా
మెడల వ్రాసి సన్యాసిగా తిరుగుతున్నాడు.

ఆపాఠిమాట ఇప్పుడు మనకెందుకు?" అనెను
నరసమ్మ ఆమాటలు వినిన వెంటనే దుఃఖాతి
శయమున క్రింద పడిపోయెను. సన్యాసి ఆమెను
బట్టుకొని క్రింద పడుకుంటెట్టి ముఖముపై నీళ్లు
చల్లెను. కొంతవడి కామెకు పాలివి నచ్చెను.
సన్యాసి ఆమెను చూచి "అమ్మీ!—" అని
యేమో అనబోవుచుండ నామె "అమ్మో!"

యనుచు వెనుకకు పడిపోయెను. సన్యాసి
నాలుక కరచుకొని ఏమా యని నాచే
హించుచున్నట్లుండ నేనామెను నేనెప్పు
చుంటిని. ఈ యనవనర ప్రసంగము వచ్చి
యీమెకింత బాధకలిగించినో యని నేను
విచారించితిని. ఆమె మరలనడలేదు

"మిరిల్లా అయిపోయినానే! నామూ
లాన్ని మీకెంత కష్టాలు వచ్చాయండీ?
యీనిర్భాగ్యురాలిని కాక యింకొకరిని చేసు

కతియవారు ప్రేషింగు కంపెనీ

జుగల్పస్థిగల సర్వజ్ఞానజీయమైన తలనూనెలు, అత్తెరలు
మీ కోరిన సువాసనలు మీకు లభింపజేయు

మహావారిమళము గల తలనూనెలు

కుసుమార్ హాయిరాయిలు (రిశిప్రభు):-

తలనూనెలలో నాటిలేనిది. సంపన్నము ముద్దించి.

వెల సీసా 1 కి రు. 1.0-0

వై.కో.కో. హాయిరాయిలు నెం. 777

(రిశిప్రభు):- ఈనీపుష్పలవణ సౌఖ్య మిందుగలను.

కోవాపూవుల కాసక్తి గలవారి కామాద్య మివలను.

వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

కోవాపర్ హాయిరాయిలు నెం. 777

(రిశిప్రభు):- ఓంకాయనూనె తలనూనె కుపయోగించుచు

గిండుచు ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు నిద్ర

ముచేసికొని నది ప్రశస్తమైనది తెలియును. ఈ 777

నెం. గుఱు (రిశిప్రభు) చేసిన ఈ ఓంకాయనూనె

కుదితేయలకి దుర్వ్యాపనకరమిందుగా చేయబడి

నామ్యునువాసనాసంకల్పితముగా చేయబడినది. అం

దుచే అందుచే మెప్పుకొనినది. వెల సీసా 0-14-0

పుష్పమాలీ హాయిరాయిలు (రిశిప్రభు):- మాలీ ప్రప్సవసవతో అతిమనోహరమైన స్వామయరంజక

మొప్పు తలనూనె యిది.

వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

సుజ్ఞానహా హాయిరాయిలు (రిశిప్రభు):- యిది సర్వజ్ఞానదరణీయమైన సుకుమార సువాసనల తలనూనె.

వెల సీసా 1 కి రు. 0-9-0

సర్వజ్ఞానదరణీయమైన పుష్పముల అత్తెరలు

అల్. మధుకర్ నెం. 777:- ఈ అత్తెరలందుగల సౌగంధ్య ప్రావణ్యముచే మిరియగులై అనేకవంశ

అత్తెరలను తమ యభిమానసౌగంధముగా భావించుచున్నాడు. ఒకసారి యుపయోగించినచో చాలాకా సుగంధిం

వెల ½ డౌ. సీసా 1 కి 1-12-0

½ డౌ. సీసా 1 కి 1-0-0

ఓల్. కుసుమార్ (రిశిప్రభు) పరిమళమలం దివ్యార్చచిహ్నము:- అప్పుడు కోరిన ప్రాప్తలవాసన యీ అత్తె

రందు కలదని సౌఖ్యప్రియు లందరును అంగీకరించిరి. నారా అర్థముతో చేర్చిన యిది అత్తెరలను నాచి ఏమ

నిందినవారి మనోభిప్రాయమున తగిన అత్తెరు. నిది సుకుమారమున నామ్యుసౌగంధము చేయును.

వెల ½ డౌ. సీసా 1 కి 2-0-0

½ డౌ. సీసా 1 కి 1-0-0

నెం. 777 ఓల్. బాస్మిన్, ఓల్. హీనా, ఓల్. గోశ్, ఓల్. లిల్. నాజం, ఓల్. మిస్సెన్, ఓల్. మిస్సెన్, ఓల్. మిస్సెన్,

ఓల్. మిస్సెన్, ఓల్. మిస్సెన్ ప్రతిది వెల ½ డౌ. సీసా 1 కి రు. 1-12-0 ½ డౌ. సీసా 1 కి రు. 1-0-0

వాకింను సౌఖ్య ప్రశస్త్యము. తండ్రికాయనీయు సంపదవారికి కోరిన అత్తెరులలో ఒకమాదని సీసా 1 కి

రెండు తలనూనెలు ఏ కంటివైనను మాదిరిసీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

ప్రేక్ష వ్రాయును. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకును. ప్రియమైనవారిగా వేర్వేనైనను

ంగీకరించుకును. ఘనానాగల బ్రహ్మముల దుకాణములన్నింటియందును దొంగకును లేదా,

కతియవారు ప్రేషింగు కంపెనీ, బొంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజంట్లు:- కాదర్ సాహెబు అందు సన్స్

కుండు ఎల్లావురాడి వుండురండి? అబ్బాయీ
 వీరు ఏమిటాడి సుమీ!" అనుచు ఆతని
 చెరణుదృశ్యముపైబడి హోకున నేవ్వొచ్చెను.
 "నాయనా! నేను విశ్వనాథరావుచు. నువ్వ
 నన్ను చూచి చాలా గేల్లయింది. ఆనవాలు
 కట్టలేక పోయావు" అనుచు కల్లివీళ్ళతో
 నామెను లేవనెత్తి "ఓక్కీ! నీవమ్మాయిని శిశు
 మవు. నీ సుగుణము లిక్కడెంతో ప్రకా
 శిస్తున్నాయి. నాకు బుద్ధి వచ్చి నిన్ను వెన
 కడం మొదలుపెట్టాను. కనబడ నేను.
 తిరుగుతున్నాను దేశాలన్నీ. ప్రాప్తము

యూవీగిని వెదుతూంటే నీవు దొంపకాయ
 మనిమిని కేకవేశావు. ఆ మాట ఆనవా
 కట్టాను. కాని నీరూపం చూచి అనుమాన
 ఏక విశ్వయం చేసుకుంటా మని వచ్చాన
 వాకబువల్ల వీడు అన్నయ్యకొడుకని తెలు
 కుని అనందంతో పొంగిపో చూను. నాయ
 బక్కమారు. నీవుకూడా కలిగించుకో" అ
 మావాన్న నన్ను వగరకు తీసెను. ఆ య
 సరమున నా మనోనేత్రమున దాడవమాడి
 భవము నెక్కించుటకు నాతరము గాదు.

రస్వతీ దధీచుల ప్రథమ పరిచయము

కొమరయ్య కృష్ణమాచార్యులు గారు

అంతట నొక్కనాటి యువనూపసరంబున గాననయ్య దు
ద్దాసి తురంగశాత్రురదారులు పాతలుతత్పరాగమా
శాతరపూరితంబగును నంత విరగితర సేనపుంజ ను
క్రాంతముఖులై వలిత కంధరముల్ బరతంచె నశ్వముల్.

ఆశ్వక బృందమధ్యమునయందు నసంగుని బోలువాడు న
ప్రాశ్వసమప్రతాపుడు మహాగోజు దూర్జితతేజుఁ పొక్కఁ డీ
విశ్వము నేలఁ జాలు భజవీర్య సమన్వితఁ డృఢ వేష్టితో
క్రీశ్వరుడించు మునుఁ బడునెన్నిచి యేడులవాడు సూడంగఁ.

తొలకరి నల్లమబ్బులకుఁ దుమ్మెరరెక్కల తేట నిగ్గుకుఁ
దులయగు మేనిచాయగల తోరపు గుడ్డము నెక్కి రావుకుల్
జలుపురు కుంతిపాణులయి పార్శ్వముం గోలువంగ మాల్చివై
దెలిగొడు గొప్పనచ్చరణధీరునివాణి యధిరమై కన్.

ఆతని నజ్జ నున్నతేహయంబునయిన్ శితవారచాణ సం
స్థితమందు కేమనిభజివన బాహుండు బాహుజాన్వయ
భ్యాతచరిత్రుఁ డుగ్రసమరాంతః శాతనపుండు శుద్ధ బా
లాతననర్జుఁ పొక్కపునుపాగ్రణి యేగుచునుండె తెచ్చెరఁ.

ఆతఁడేబదియేడ్ల ప్రాయముననుండి-రణములం దారితేదిన రాజపుత్ర
వీరు డగుట నృపాత్మజు పెంటనంటి-యంగరక్షకుడై నచ్చ నట్లు వోడె.

అతఁడు పురఃప్రధానితేదదాతినమూహము దెల్పు భారతీ
నతి యనమానరూపరుచి సంపద సొంపు తెఱు గెఱిగి వి
స్మితఁడయి దర్శనోత్సుకత చిత్తమునం బాడమంగ నాశ్వక
ప్రతతిని డించి దూరమున రాజకుమారుడు పాదచారిమై.

వ. అంగరక్షకుం డవుడు కైదంబి యునగుచుండ నక్కన్యకాయుగళంబు నవినయంబు
సందర్శించి, వార లొనగిన వనవాసోచితాతిభ్యసత్కారంబుల సృష్టితనొంది సుఖో
విష్టులయి యున్నంత, సావిత్రిప్రయసుం డగు ద్వితీయ పురుషు నుపలక్షించి నప్ర
భంబును నవినయంబును గా నిట్లనియె.

నవాజశాలీనతాగుణస్త్రిణమునకు-సాహసంబట ప్రతిమభాషణము దలంప
వనమృగీముగ్ధులగు కులాదిగళంబుమాట-నేను వచియింప నిలయునే విబుధసర్య.

అప్రగల్భులైన మహానుభావు-లాదరంబునఁ గనిరేని నపుడ వారు
మధువుద్రావిన కైవడి మనుజునాథ!-అధికవాచాటులగు లోక్కయబ్బురంటె.

అనఘా, మీదర్శనమునఁ-గనులుండిన శలము నేడు గంటిమి విఁగఁగాఁ
జనునేని మీయుదంతం-బనుకమగుణధుర్య! తెలుపుమా చెప్పు లురకా.

ఆర్య! సాధువులం దప్రయత్నిముగ న-కలుగు వినంభ మెట్టివా రలకునైనఁ
గాన భవదాగమనశోక కారణమున-సూన్యమగు దేశమెయ్యది శుష్కచరిత.

కమలసంభవు నిర్మాణ కళంపుం - బరమకావ్యయమైన యీభద్రమూర్తి
విస్మయావహ మగులొక్క వింతగాదు ధరణిలోనెట్టి ఫీరచిత్తములకైన.

గంభీరకంఠరవోప కణోగ్రహుంకారి గర్వనిర్వాహణా ఖర్విశౌర్యః
దసమానలావణ్య లసమానవిగ్రహ ప్రసవాస్త్రుః ధీరః దేవసుమతీసు
బహుజన్మకృతపుణ్యః రిపాకఫలరూపుః కికుమారికుః గన్న లోకపూజ్య
యేనాతిమిన్న దేవానాంబ్రియుని పీని యభిధానపుణ్య వజ్రాభి లేవ్వి
యాత్యుల యుదంతమునుగూడ పరయువేష్క-కలదు వచియింప మీకనుగ్రహమయే
ఏమునెసిన తనము వర్ణింపఁ దరమ-క్షత్రియ న్వయనాధిరాకాశశాంక.

వ. అని సావిత్రి తన యోద్యోగినణ కుతూహలమై యడుగు వచనంబు లాదరించి య
రాజపురుషుండు వినియంబున నిట్లనియె.

పరిమసాధువులకుఁ బ్రియవాదసంగీతరుగి కులవిద్యయగుట తిథ్యబకాప
కమనదనారవింద యుగ్మకమె కాదు-చిత్తిములుగూడ హేమధామతీతలములె.

జంభారిభజశిలా స్తంభనం స్తంభన ప్రాథమ్యవృత్తిః ప్రాథమ్యం
అంఘువులోమ వైత్యా రణ్యశిఖిగా కృష్ణ మేవ్యని రోష కలుచుదృష్టి
సకలసురాధిరా గృకుటరత్న చ్చబా భాసురింబెవ్వాని పదయుగంబు
చతురింతవసుమతి శక్రుండు శిర్యాతి-తనయ నెవ్వనిక భారహాస
విమూహామ రసాస్వాద విధురకంఠ - సురభిచగ్మగ్మకంబు శేషుధర్మా-ర్థి
శంక్తిపానమునుజేసి ప్రాయమందె-నతియ సామాన్యఃజే చ్చనినాభ్యుమాని.

ఈసుకుమారమూర్తి కమలేక్షణ, యా ఋషిచంద్రాంబుక సుక
న్యాసునతీనసాసము నహర్నిశ మంచినభక్తి బావకో
పాననఃజేసి కాంచిన యనత్యము పుట్టిననాట నుండియుక
వాసనతేజః దాధరణిపాలుఁజే మవ్వని బెంచె బ్రేముడిక.

వైజననంబునక దహిత్పవశ్శూల దాధరశీధప్రాదు వి
భ్రాజితశాశకుంధ మణిపంక్తులు కానుక లిచ్చి యల్లునిక
బూతుఁ జేసి యాశ్మజను బుట్టినయింటికే గొంతు బోలు నీ
రాజకిశోర మంత నుడురాజముఖ, జనియించె నచ్చటక.

దేవి! యీతని కపుడు దగ్గిరియనుచు-నామకరణం బాన ర్పె మాతామహుండు
ఎత్తికొని పెంచె నితని రాజేంద్రవత్త్వి-కాలిమంజీర మిందైన ఘల్లుమనిక.

బాలకున కన్నివిద్యలు ప్రాథమతః-బంధితః గూర్చి చెప్పించి పాథిప్రాదు
ఇతవానిని జేసి మునింద్రకడకు-బాపుమన్నాడు దేవి, యీబంటు నిచ్చి.

అమహారాజు నాజ్ఞల ననుదినంబు-మాళిధరియించు నేవకపాళిలోన
భృత్యసరమాణు వొక్కఁ జీవృద్ధజనుడు-కూర్చి ననుచిట్లు జేడు వికుక్షియనుచు.

భృత్యవర్గంబునకు మహివిభునికొలుపు-తిరిగి తాతలనాటి నిధాన, మమ్మ
ధరణిపంశక్రమాగత దాస్యవత్తి-ప్రభువుల కటాక్షిమునకుఁ బ్రశ్రంబకాపె.

పారేశోణము మానిచ్చెత్తరథక్ష్మాబాశ్రమం బీటతా
వారంబచ్చటి కొక్కక్రోశమగు నశ్వేవారముల్ గొల్వ నీ
వీరాంకూరము తాతపాదాను నేవింపంగ నేతేరగా
నారీరత్నములార! నేను మీము సందర్శించెగా గల్గుటల్.

తెలిపితి నింత నిక్కము సతీమణి మాచరితము దేవతా
కులములు నుద్భవించెగల కోమలు అమ్మరొ మీకు భూమిపైఁ
గలుగుట కేమి కారణము? గాఢమనామన గర్భవిర్గత
జ్వలితతట్టితిల్ ధరణి భాగమునం జనియింప నేర్చునే.

నీలవలాహకము లవి విశ్వాలీల వెలుంగఁజేయు శం
పాంత్రుల సాంద్రవనంక్తుల సంతమనంబు నాపుడన్
బాలకదంబశాఖఁ గరవల్లన మూతగ నిచ్చియున్న య
బ్బొత్తిలోకపూజ్యయగు భారతియో రతియో మృదానియో?

అనుటయు తేతనవ్వ వదనాబ్జమునం దొక సొంపునింపఁ బ్రా
మినుకుం తల్లి రావులు మేటినిగాంచి న్నపాలుచర్చిద్ర! యీ
వనములఁ జెందకాలము తనంబునరింపన లె నమీనమా
దునికి యెఱుంగకుండుదురె యున్నవిధం బెఱిగింపకుండుమే.

మాయుదంతము సఖులు మాన్యచరిత్ర-యచిర కాలంబులోఁ దెలియంగఁ గలదు
కాని యీనాటి మీయనుగ్రహమ యెపుడు-సుస్థిరంబుగమాపైని జూపవలయు.

అప్పుడు దళిచివార్షిక మహోద్దరనైవేదిమ స్వరంబునన్
విటసశిఖండిలింపములు వేడుకఁ దాండవమాడ నాశ్వికా
ధిపుగల పెల్కె నార్య! సుదతీమణి మాట నమంజనంబు నేఁ
డువనసరీమ, కేగి జనకోత్సములం గని వత్త మింకెట్లా.

అని వచ్చిచి వికుశ్మిణో నపుడకదలి-రాజదాహామ్రుఁ డాశ్వికరాజి గొలువ
భావమున వాణి కూంబు పాదుకొలిపి-యగె మ్మిసతాత పాదాశ్రమంబు

[అంధహర్ష పరిత్రము]

మయ్య చోట దేవమున్నాడు

జయంతి బ్రహ్మనందం గారు

(టాల్స్టాయి కథనుండి)

ఒక పట్టణమున మాకన్న యను మాదిగవాడను. వాడు చక్కగా చెప్పలతోడు కుట్టువాడు. దుంపివయిల్లు లోతైన చూడుగల్గి చిన్నగదియొకటి దీ. ఆగవన్నయొక్కకిటికి వీధిపైపున నుండెను. మిక్కిలి క్రిందినుండినే వానివ్వారా వీధిలో నడవారి పాదములే కావ్యదును. మరేమియు గానబడు. కాని మాకన్న జనులపొదిగిళ్లు (తోడ్డు) క్రియే వారిని పోల్చుకొన గలిగెనువాడు. వానాపుర న చిరకాలమునుండి నేనీపలలో పరిచయముగలదు. మట్టుపట్టు నున్నవారి తోడ్గొన్నయు, వారివద్దకు వెళ్ళేచోడ్లో సాదులు మరవ్యునకున వచ్చియుంకినవే; అందుచేత వాడు తనపనిచేయుచు తనమును కిటికీనుండి గాయించుచువాడు కొన్నిటికి వాడు అడుగుతోళ్లను, పినిలను వేతెను; కొన్నింటి కనుములు వేతెను; కొన్నింటి మట్టు కుట్టెను; కొన్నిటికి దై భాగనంతయును కూడ త్రాగా తానే వేతెను. వానికి చేతులనిం పనియుండెను. కష్టపడి పనిచేయువాడు; మంచిసామగ్రి నుపయోగించువాడు; ఎక్కువవారి పుచ్చుకొనువాడు కాదు; ముగ్గుగియుంకినవాడు. కానిలసినవాటికి పనిల్పారీ కీని మిచ్చగలనని తోచినప్పుడే పనికంగీకరించి పుచ్చుకొనువాడు. తేనికో వాడు లెను చిప్పేసివాడే కాని ఏమగ్గువాడైనాములు చేసెడివాడు కాదు. అందుచేత వాడు పేరుపడిన పనివాడై, కానిలసినంత పనిగల్గియుండెను.

మాకన్న మొదటినుండియు మంచివాడే. కాని వృద్ధాప్యమున నికను తన గూత్తునుగూర్చి యెక్కువగా తలంచుచు, పరమేశ్వరున కింకను సమీపమును కాగోరుచుండెను. తాను కూలికి యజమానులతోనూ నుండినపుడే వారిగ్రామమునకుండి చిన్ని కుమారుని, భగ్గపై విడిచి స్వర్గస్తులయ్యెను. అంతకంటె ముందుపుట్టిన

విజ్జలందరును వారి చిన్నతనములలోనే మరణించిరి. మొదట వాడు తనచిన్న కుమారుని, గ్రామములోనున్న తనయొక్కగారింటికి పనికివేయ తలచియుండెను. గాని, చిన్నబాలుని విడిచియుండలేక "మాచిన్న నాయనకు క్రొత్తివారింట్లో పెరుగుల కట్టముగానుండును, నాతో నేయుంచుకొనడోనని యనుకొనెను.

మాకన్న తనయజమాని కొంపుండిచి చిన్నిబాలునితో నడ్డయింటికి పోయియుండెను. కాని వానికి తనచిట్టలు గుఱుముగానుండి నాయకొను యొగము లేదు. కొడుకు పెరిగి కొంత పెద్దవాడై, నేతికంది పండికి పని పొయిలలో తోడ్పడి యానంది పనునూర్చు యాడుచి చ్చిన పనుయమున నాచిన్నవానికి బిచ్చుచేసి వారము నిలమున తీర్చిపైన భ్యక్తముతో బాధపడి మరణించెను. ఈదెబ్బతో మాకన్న బైర్యముచెడి, యాకలిన్నియు నడుగంటిన వాడయ్యెను. నిరాలేచేతను వాడు క్షిణినింప కూడి చేయకొనిండును. దుఃఖాతికియుముచే వాడు మాటిమాటికి, ముసలియయ్యు తాను బ్రదికియుండిపోరి ననియు, తాను మిక్కిలి ప్రేమించిన పుత్రుడు, ఏకమాత్రపుత్రుడు మరణించెననియు, తానుకూడ మరణమునే యనుక్షణమును గోరుచు నీశ్వరవ్యాసము కేయంచుండెను. అంతటినుండి వాడు నుడికిపోవుట కూడ మాని బైచెను.

ఒకనాడు మాకన్న స్వగ్రామనివాసియైన యొక వృద్ధుడు, అప్పటి కనివికెండ్లనండి తీగయాత్రలు చేయుచుండిన వాడు. నుడినుండి రిరిగిబిచ్చు మార్గమున మాకన్న యింటికి వచ్చెను. మాకన్న వానితో మనసిచ్చి మాట్లాడి తన దుఃఖమును చెప్పి తోసికొనెను. "వాడు మరి డివింప కోరికయే లేదు. నేనుకూడ నేగమే చాననల ననియు నేనీశ్వరుని కోరునదియొల్లను. నాకు ప్రపంచమున నిక యేయాకాయను లేదు" అనెను. "మాకన్నా,

యట్లునుటకు నీకు మా క్షమియు లేదోయి. ఆదేవుని కార్యములు మన మా కేవలపదవివారమా? ఆరినియిచ్చ యేకాని, మనస్థావరిచారణ, యాలోచనలును పనికి రావు. నీబాలుడు మరణించి నీవు శీవింపవలె ననియే యాతనియిచ్చ కావున వదియే యుద్ధిమమైనదేమా? నీనిరాశినివయ్యమైమా?—నీవు నీప్రభుభుముగూర్చియే శీవింపగోరుదువు కాని నీటి కట్టుచున్నది.” “ఎవ నులెందు కొకకొకరు శీవింపవలెను?” అని మాకన్న యడిగెను. “దేవునికొఱకేనోయి, యితడే నీకు ప్రాణము నిచ్చెను, నీనాతినికొఱకే శీవింపవలెను. నీ నతినిగూర్చియే శీవింపనేర్చుకొనినపుడు నీకు మరి విచారమేయుం డదు. అంతయు సుకువుకే, సుఖముగనే తోచుచుం దును” యని యా యుపనివాదము. కొంతసేపు మాకన్న మా రాడిక, తరువాతి నిట్లడిగెను “కాని యెవడైనను దేవుని కొఱకు శీవింపు పెట్టు?” ముసలివాడు జవాబు చెప్పెను:—“దేవునికొఱకు శీవింపు పెట్టో, క్రీస్తునునకు చూపించియే యున్నాడు. నీకు చువు నేచ్చునా? పెచ్చి నచో మిక్రంగములను కొని చదువుము. వానిలో నీపెట్టు శీవింపవలెనని దేవుడు కోగుకో తెలుపబడి యున్నది. అంతయు వానిలోనే యున్నది.” ఈపలుకులు మాక న్నచ్చొచ్చుమున నాటిపోయినవి. ఆవాడే వాడుపోయి పెచ్చుచున్నాడని యొక మిక్రంగము గొనితెచ్చుకొని వచ్చున వారంభించెను. మెట్టుమొరట వాడు సెలవుదినము లలో మాత్రమే వచ్చున నుద్దేశించెను. కాని, యొకసారి చదువ మొనరికిన తరువాత వది తన పూర్వయ భారము నతి తేలిక తీసివైచుట జూచి యనుదినమున చదువ వారంభించెను. ఒక్కొక్కసారి యాచరువులో వాడు మేనుమరచి లీనమై జూయెడివాడు. ఇంతలో దీపమున చము రయి పోయి దీప మారిపోయెడిది. ప్రతిరాత్రియు వాడు చదు వజూచెను. ఎంతచదివిన నంత చక్కగా వానికి తననుండి దేవు డేమికోరి యున్నాడో, తానెల్లతనికొఱకు (అతని నేవకొఱకు) శీవింపవలెనో బోధపడుచుండెడిది. వాని పూర్వయ భారము తగ్గిచుండెను. ఇంతకుముందు రాత్రి నేగోవాడు పడుకొనబోవునపుడు తన ముద్దుతనయుని వియోగకోకమున మునిగి నిలపించు చుండెడివాడు.

కాని, యిప్పుడో మాటిమాటికి నిట్లు దైవమును ప్రా నించుచుండువాడు. జయము, జయముతోడ, పరమమే నీయిచ్చయే పరిపూర్ణముగా నెరవేరుగాక!

ఆపట్టినుండి మాకన్న శీవింపునంతటియం మార్పువచ్చెను. ముందు, సెలవుదినములలో వాడు మందరమునకుపోయి దేవునికొనుచుండెడి వా ఒకటి రెండుగ్గానుల మిక్రముమాట పుచ్చుకొన వ వాడుకాడు. ఒక్కొక్కసారి యేదోపేష్టాపాదనినో చెముపుచ్చుకొని కాకుగా మట్టికొకపోయినను చెము మైమరచి తెలివితక్కువ మాటలవాడునా వా పువారినిజూచి కేకలుచేయుటయో, తిట్లుటయో చే చుండెడువాడు. ఇప్పుడు దేవునినంతయు విశేషిపెట్ట వానికేవలము కాంఠియయమున, ఆనందముయ యొకట. ఉపయముననే వాడు తనపనినెట్ల కూర్చుం దిననుంతుయు పనిచేసి రాత్రి గోడనున్న దీపమును క్రి దింపి బల్లపైపెట్టి గూటిలోనున్న పుస్తకమునకు తెరచి చదువ వారంభించును. చదివినకొలది వా చక్కగా బోధపడుచుండెను. మనస్సున పరిశు యిన వోయిని పొందుచుండెను.

ఒకనాడు వాడు రాత్రికాలమునరకు చదువు డెను. వా డావాడు చదువుచున్న భాగ మతి సుఖో ముగ నుండెను. ఆ గ్రంథములోని యారవ యధ్యాయములో నీక్రింది తత్పర్యముగల పద్యములను వా చదివెను:—“ని న్నొక చెంపపై కొట్టినవానికి నీ రెం చెంపమునూడ నిచ్చు. నీకోటును కొంగలాడికొని పి చున్నవానికి, నీ వొక్కానుమాట నిచ్చుటకు నెనుడి గుము. నిన్నునుగ ప్రతివానికిని శేషవక విచ్చుచుండు నీ నిన్నువులను తీసికొనిపోయిన వానినుండి వాటిని త యుకుగకుము. మరియొక నీ కిరు పెట్టు చేయవలె కోరుదునో నీవును వారిపట్ల నట్లే వర్తింపుము.” మరి భగవంతుని వాక్యములుగా నింకను యీరీతిగా వచిం పినన్ని మీరేల ప్రభువా! తల్లడీ! యని పిలుచుచును, చెప్పినట్లులే జేయరు! వావర్త కొందువచ్చి వా వాక్యం విని తననుగూర్చుముగ ప్రవర్తిండునో, వాడు లోకు

గారును తమిళులు, రాతిపువారునునే యిట్లు కట్టడము చేసెను. వానియొకరు, నదియొకటి నచ్చినపు డాయెడలెరిగి నీ వానినను రాతిపువారుల యిట్లుగలుగనే చెప్పుచును. కాని వాక్యముల విషయము నట్లుచరింపనివాడు గానిలేనిదే నేలమట్టముపై నిట్లుకట్టినవానియెట్లనాడు. “వరాగానే దానియెట్లుగ వాయునను చెల్లనే పోలి యిచాల విప్లవము కలుగును.” మాకన్న యీ వాక్యము చదివిన వే వాని యాత్మకు చాల యానందము కలిగి. వాడు తన ములోచనములను తీసివేసి ముఖములను పై వాని తాను విడిచినదానిగూర్చి యట్లే యానందించుచుండెను. ఆ వాక్యముల ననుసరించి తననేవలెయు నున్నవారొకరినను విట్లుచూచెను “వాగ్మరాయుని పురాణముపై గట్టుబడినదా, యిసుకపైనా? రాతిపాడియైనది సరియే. ఇచ్చట బొంబాయిగారి (వికారిగా) యొప్పని యాశ్వరాజ్ఞానసారములయొక్క చేతనలని తలచుచున్నవారు ముఖముగనే యున్నది. కాని నేను వానిగూర్చి (వాగ్మరాయ) కన్నీటితో దాని ముఖము పాపముగ నున్నది. విను విను నేను పట్టుబడిక ప్రయత్నించెను. అది యత్యంతదుష్టము చేసెను. ప్రభూ! మృత్యురక్షించి వాకు తోడ్పడుము.”

ఇట్లుండెను చాలది పండుకొనబోయి తిరిగి పుస్తకము విడువ మనము రాకుండుటవలన నిండు సదుత్తరముండెను. ఆ వాగ్మరాయ నొక ధనికుడు ప్రభుని (దైవము) తనయొంటి కావ్యవించినట్లును, తా వాతనిని దాములు కడిగి తుడిచి గోరవింపకుండగా, నకిరిభాగ్య, అపకార్యముల చేసియుండిన యామె యతివిహింసయు తన కన్నీటితో కడిగి, తన కుంతలములతో తుడిచి, గూతని పాదములను తిరుగున దాల్చినట్లును, అంతలు ప్రభుడు సంతసించి యా యింటియజమానితో, “నేను యింటికి రాగా నీవు నాకు పాదములు కడుగ జలముపంగలేదు. నాపాదములను తుడిచినదేను. నాపాదములను తిరుగున దాల్చలేదు. కాని నీభార్య పాదమునింపించుకొనుచున్నది, నా కతి భక్తివిషయములతో నీవజేసినది చూచితివా? యనియెను. ఈకథ నవినుచదివి మురిమరి తలపోయుచుండెను. “ఆ ధనికు డెవడో

వానితోనే యున్నాడే! అతిమహావి తన స్వగుణమును గూర్చియే మామూలము — వాని జననియను మీమి? నా యిష్టపంగరి నేమి? నా గ్రాంథిపల పంగరి నేమి? — అంటే కాని యింతవచ్చిన యానందిగూర్చి యొక్క సారమున విచారించలేదు. తన జాగ్రత్తనే తాను పడెనుగాని, ముఖముగూర్చి లక్ష్య పెట్టలేదు. విను విచ్చిననుతిక యెవరో ప్రభువే. వాగ్మరాయ భగవానుడే. అతడు వాయుంటికివచ్చిన, నే నట్లే చేసియుండువా? — అనుకొనుచు మాకన్న తన పండుకొనలుపై తల నుంచుకొని నిద్రలేచెను. విష్ణును నిరుపద్రవో వానికే తెలియదు.

“మాకన్నా!” యని యొకరు తన చిరువద్ద కింది నట్లు వానికి తలదాచి నివసించెను. వాడు నిద్రయొక్క ప్రతిఫలము లేదని (మృత్యు) యని యానందించెను. ముఖము తొలుతపు జాచెను విష్ణును లేదు. వానియొక సారి పిలిచెను. తుపారి వాడు స్పష్టముగా నీమాటలను విన్నది. “మాకన్నా, మాకన్నా, కేళి కేళి కేళి నూరుచుండుము, నేను వచ్చెను.” — మాకన్న తలదీలెచ్చుకొనెను. కిక్కిరింపి లేచి కళ్లు ముగ్గుచుకొనెను కాని యీ మాటలను తాను కలలో విన్నవో, తెలిసియుంటియే విన్నవో వానికి తెలియలేదు. వాడు దీపమార్చి కేసి, పండుకొనబోయెను.

మరునాడు వాగ్మరాయమునకు పూర్వమే వాడు లేచి, పైని ప్రార్థన చేసికొని, నిష్క్రమించి గంజ కాచుకొని, యంబలి చేసికొనినాడు. సాయ్యునిద నీళ్లు పెట్టి మా మూలప్రకాశము తన పనికి కట్టి ప్రక్కను మూర్చి పెట్టెను. వాగ్మరాయ పరమేశ్వరుని వా దాయునియొద్ద జరిగినదివిషయముగూర్చి యాలోచించుకొనెను. కిక్కిరింప వాని కది కలవలె తోచుచుండెను. కిక్కిరింప విజయము వాని కంతవ్యయమును విన్నవినది నిష్క్రయించుకొనుచుండెను. “పూర్వ మిట్టిది జరుగుట కలను” అని వా దెనుకొనెను. అనాడు వాడు పరిశ్రమలుకంటె విధిగానికి చూచుటయందే యొక్కడు శ్రద్ధావంతుడై యుండెను. శ్రాద్ధజోర్లు చేసికొని యెవరైన నటించుచు, ఎరిగి వారి ముఖమునుగూడ చూచుట కొనరపడుచుండెను. శ్రాద్ధ

జోబుమాపధిరి తియ్యవారి నో గమా భారీ సిగ్గుకవి కీయే,
 చింతనో కంఠకి చానా ధిమా పథి బాక వలవిత్త మీ మన దీయే,
 నీలవచాల బరి ఘన బింగినీ ఆరనీ దళి లహనతి మీయే,
 రాగ మీదోలకి రాగనీ సోమీ విలాపల వామ విలాపన రీయే.

[జయపుర చిత్రము: దివాన్ బహదూరు పశుర్యజదాసు గోవిందబాబుగారి గ్రంథము]

కోర్కు చేసికొని యొక నౌకను, తరువాత నొక నీళ్ల కాచినాడును వానిని నడచిరి. ఇంతలో పూర్వము పిపాయిగానుండిన యొక ముసలివాడు, చేతి పాతపుచ్చ కొలి వాని కిటికీయందు వచ్చెను. వాని యనుభవమేమిట? వానిపై నరుదులు మాడుక నే మాకన్న వానిని సుర్తించెను. ఆముసలివానిపేరు సీతన్న. చేరున నున్న యొక వర్తకుడు వానిని తనయింట నుతకనే గిండి పెట్టి యుంచెను వానిపని యింటి కాగరుకు తోడ్పడుటమాత్రమే. వాడు మాకన్న యింటి కిటికీ యవతలి చెచ్చిన తీసివేయ వారంభించెను. మాకన్న వానిపై నొక పారి చూచి తనపని చేసికొనఁచుండెను. 'నేను ముసలి వాడ ననుచున్నకొలది వాడు చేపట్టెను పావురునున్నట్లున్నది. నీతన్న చెత్తనుగునుటకు వచ్చుచుండును' వానిని చూచి నేను ప్రభువు, భగవంతుడి వీనిరూపమున వచ్చెనా? యనుకొనుచున్నాను. వాడు పిచ్చిపట్టుచున్నది, యనుకొని తన దురూహకు తానే వచ్చుకొనెను. ఎవను తాను కుట్టుచుండిన కోర్డు మరి కొంచెము కుట్టివంతనే వానికి తిరిగి కిటికీనుండి పైకి చూడవలెనని బుద్ధిపుట్టెను. నీతన్న తనపాఠము గొడకు నీకట్టి తానును కొంత విశ్రాంతిగొనుచు నిలిపట్టి తన కర్రయను చొగ్రా కిరికొన యత్నించుట మాకన్న చూచెను. వాడు బలహీనుడు, ముసలివాడు చెత్తనూచ్చి యెత్తివేయుటకును శక్తిలేనివాడు.

'వానిని లోనికి పిలిచి కొంచెము నీ యిద్దరా? పొయ్యివీడు నీళ్లు మరుగుచునే యున్నవి' యనుకొనెను. మాకన్న చేతిలోనున్న కంఠాని క్రిందపెట్టి వాడులేచెను. కొంత నీ మరిగించెను. తనచేళ్లలో కిటికీలుపుట్టె తట్టెను. నీతన్న కిటికీపై పుకు వచ్చెను. మాకన్న వానిని లోనికిరమ్మని సంజ్ఞ చేసి, తిలుపుతీయుటకు తానువిచ్చెను. 'లోనికిరమ్మ. కొంతపెచ్చ బడచున్నాను. నీకచట నిలిగా నుండియుండును' యని మాకన్న వానితో నెనెను.

'దేవుడు నీకు మేలుచేయుగాక! నిజమే వానికొంత కరుణ నొప్పిగా నున్నది' యని నీతన్నలోనికివచ్చి, యొకటిపై నుంచు చునుపుకొని, యింట తిడికాళ్ల నుగుచు లుపడునేరూ యని కాళ్లు నుగుచుకొనబోయి, నీరస ముచే విడుచు నేలబడెను.

'కాళ్లు నుగుచుకొన గ్రహించెను. నేను నిద్రించే నే నుగుచున్నాను. అది వాపని. నీవునాన్నిని కొంత: ట్టితాగు' అని మాకన్న యనెను. 'తెనుపాత్రలలో పోసి యొకటి నీతన్నచొచ్చి రెండువది తాను పట్టుము' న్నానగబోనుకొనెను. నీతన్న తన కిచ్చినది త్రాగివేసి పానీయించి మిగిలినయిం పంచదారను దానిపైపెట్టి వాకన్న సభించించుచుండెను. కాని యతని కింకను కావలయుండె నన్న సంకల్ప యతిని చూచినచో తెలియుచు యుండెను. 'మరికొంచెము పుచ్చుకొని'ని మరి రెం గ్గానుల పోసి మాకన్న చూచుచుంటి కిటికీపై పు జ్జాయుండెను. ఎవరినైన నెగురుచుచున్నావా యేమి యని యతనిచుట్టు నుడిగెను.

'బ్రాహ్మణుని యెవరికొరకు నే నెగురుచున్నాను నా? చెప్పుటకైన, నేను సిగ్గుపడుచున్నాను. అది తెప్ప వస్తుతోలేదో కూడా నేను చెప్పజాలనుగాని వా న్నుగో నొకచూట పడినది. అది యొక కలకూ నిజముగానే విన్నానో చెప్పజాలను. అసలుసంగ నే తెలియు నా? నిన్నరాత్రి నేను యేనుశ్రీహరూర్చి మునుంటిని. అనుహనుభావును, తిండ్రి, యెట్లు ప్రజల కలసి కేదించెనో, యెట్లు బాధ లనుభవించెనో! నీ నూర్చి వినియోయుచువని తుంతును?'

'బ్రాహ్మ, నేను వింటిని. కాని నే నజ్ఞానిని. న చదువురాదు.'

'నేను చదువుచుంటిని. అరినిని నూర్చి నతను భువిపై పెట్టు కేదించినదియును, అది భోక్త వాని భనికునింటికించుటయు, నాధనికు డతని శౌరవింపకుటయు విజయింది. చదువుచవును నే ననుకొంటిని. నీకు నుహాన్ముడైన శ్రీమదు శౌరవింపకుండ పెట్టుంగ ఆలోచించిన వాకుకూడ నిటువంటిది సంభవింపవచ్చు అరినిని తరుగిరిని శౌరవియ బెట్టో వాకు తెనియ కాని భనికు డతని శౌర కేమియు తెనులేదు' అని నీ లోచించుచుండగానే నిద్రవచ్చినది ఆనిద్రలో నన్ను నేరుకెట్టి పిలిచింట్లుయినది నేను ప్రతి పడి లేచి 'దేవు నేను నెత్తును. నాకొకట వేచియుండుము!'

అలా నాచిలిలో చేర్చివేస్తు వివరించినది. బక్కసారి
దు, రెండు సార్లు వివరించినది. నీవు నమ్ముకుంటే లేదో
ని యామాటలు నామనసులో నెట్టుకునిపోయి యా
మకు నన్ను నేనేయొకప్పుడు నిందించుకొనుచున్నాను,
నిరొక్క నిరొక్కపక్ష మండలాలకున్నాను" అన్నా
మాకన్న. నీకన్న కలవంచి యూరకున్నాను. ఏమీ
బ్రాడలేదు. తన రెండవ గ్లాసు త్రాగుట తూర్తికి
నా ప్రక్కను పడవేసెను. కాని మాకన్న దానిని
నిరొక్క నిందించెను. 'మనస్సు స్పృహగా త్రాగుము. మాకు,
మహాత్ముడు క్రీస్తు మనజనలలో జీవించినప్పుడు నిరొక్క
క్షయము చేయలేదు. అతడెక్కువగా నిరాదంబులకే
ధ్యేయమువాడు. బీదలలో నీ యొక్క సంగతిని చూచువాడు.
తన కివ్వలగా మనసోదరులనే, మనసంద
ర్శియలనే, పాపులనే యెప్పుడొకటాడు. అతడొ
ప్పినదేమంటే, 'ఎవడు తాను గొప్పవాడనుకొనునో
ను నీచుడగును, తక్కువగా చూడబడును. ఎవడు
ను తక్కువవాడ ననుకొనునో వాడు గొప్పవాడుగా
చింపబడును, వానికొన్న శ్రేయ మొసంగబడును. మీరు
క్రీస్తువా యంగురు. నేనుమీ పాదముల కడుగుదును.
నడు మొదటివాడనునో వాడందరికిని నేమకుకావ
ను. ఏలవనగా బీదలు, విధవవంతులు, పాపులు,
యాదువులే పాపములు ధన్యులు. "

నీకన్న బీత్రాగుట మరచిపోయెను నాకు చెప్పుదు
లువుగా మనము మెత్తపడచోవును. ఆమాటలను విను
పండగ నే యానికొండవెంటి నీరు కాదుముండెను. 'ఏమి
పరికొంత బీపుచ్చుకొనుము' అనెను మాకన్న కాని నీరిచ్చ
గాను నవలకు క్రొవీచేసెను. తన వందనము లర్పించెను,
బీదలయెను.

'మాకన్నా, నాకృతజ్ఞతా నిందనములు. నీవు
నాకాహారము నిచ్చితిని. ముఖంపడేసితిని. నాకు పై హిక
హానికాహారములు రెండును దొరికెను. నాకు కీర
కాళ్ళము నిచ్చితిని. యాతృత్వము కలుగ జేసితిని." అని
నీకన్న తెలిపెను.

'చాలముందిది. మళ్లీ రమ్మ. నాకెవరయినట్లు
నందేన చాలా సంతోషము కలుగును,' అని మాకన్న

యనెను. నీకన్న కలిపోయిన పైని మాకన్న మిగిలిన నీని
పోసికొని త్రాగి, నామలు పల్లెము నవలపల్లె దిరిగి
కిటికీనుండు పనిచేయ మాన్పుండెను. ముట్టుచున్నంతి నీవును
దిరిగి దిరిగి కిటికీపైకి చూచుచుండెను. క్రీస్తునిచ్చునని
చేచియుండెను — అతనిని, అతని అశ్వలనుగూర్చియే
ఆలోచించుచుండెను. అప్పుడు వాని పౌరయమున
క్రీస్తునివనినాడే, నీవుచే నిందించుచుండెను.

ఆలోద్ధున నిరువురు పైనియు నడచిరి. ఒకడు
సర్కారువారిద్వారా తోడ్కుని, రెండవవాడు తన స్వంత
పాద్యక్షులును చేసికొనిపోయిరి తరువాత పొరుగుంటి
యనగాని మంచి క్రొత్తగుడ్డులతో చెప్పెను. వానిని
కొట్టెలవాడు గంప కనుకొని వచ్చెను. వానందను బిల్లి
పోయిరి. తరువాత నొక క్రొత్త ముట్టి మేజోడ్కును, పల్లె
టూకుతోడ్కును చేసికొనివచ్చెను. ఆవనగాని కియిల్లు వాటి
పొప్పును కిటికీపై నానెను. మాకన్న కలకత్తా కిటికీనుండి
చూచెను. ఆమె క్రొత్తమగ్గి. దిండ్లగుడ్డులతో, నంద
బిల్లి కెత్తకొనియుండెను. ఆమె బిల్లిను కలిగిన కలల
మంజులకు గాలి కలుగుదిరిగి గోడకు చేరుగా
నిలబడెను. బిల్లిను కప్పులు కామెట్టా పోకనుచున
లేదు. ఆమెగుడ్డులు చేసిన కాలమునకే తనవది.
ప్రాచయి, చింబి. అబ్బిల పనిచేత యెక్కుచుండెను.
తన యూరుకోట్ల ప్రయత్నించుచుండెను గాని
బిల్లి యూరుకోనెను. మాకన్నను కిటికీనుండి యెక్కు
వివరించుండెను. వామలేచి, కీరతలుపులేచినది, మెట్టుది
"ఎమిందో, ఏమిందో" అని తెలిచెను ఆమె విని
దిరిగిచూచినది. "అలాంటి, మంచులో దిక్కునగుగొని
యెంచునే నిలబడియున్నావు? రమ్మ లోనిది రమ్మ.
వెళ్ళగా మంచుము. బిల్లి యెక్కువారును." అని మాకన్న
యామెతో వనెను. ఆమె యామాటల కాశ్చర్యముండెను.
కాని మాకళ్ళ తోడుకెట్టుకొన్న ముషునిచ్చుచు తన్ను
యింట్లోనికి రమ్మని పిలుచుచులాది వాని ననుసరించెను.
వాడు మెట్టికి యాచిన్నగదిలో ప్రవేశించిరి. మాకన్న
యామెను తన పరువునందకు తీసికొనిపోయెను. అదుకో,
అక్కడ కుంపటిచేదవగా కూర్చొనుము. నలికాదుకొని
బిడ్డను పోలియున్న అని యామెతో వాడెను. 'నాపద్ద

పాలుతేవు. నే నవయమునుండి యేమియు తినలేదు' అని యామె చెప్పెను. ఏమను బిడ్డకు రొమ్మునకు చేర్చుకొనెను. మాకన్న తలవంచుకొని, బల్ల బల్లకు పొయి యొక కంఠమును రొట్టెను తెచ్చి, గూటిలోనున్న పులుసును కొంత కంచములో బోసెను. పొయ్యిమీదనున్న గంటి మాడగా నింకను కానియుండిలేదు. అందుచేత వాపులు నీ బల్లపై నుంచెను. రొట్టెను కొన్ని ముక్కలుగా కోసి మేకుననున్న గడ్డనొకటితీసి బల్లపై పగచెను. "ఇక్కడ కూర్చొని ఉము. నేను బిడ్డనుకూర్చి చూడెదను. నాకు బిడ్డయిందీరి. వారిని యాడించి యోచాక్షులు నాకు తెలియును."

ఆమె బల్లనద్ద కూర్చొని తిన వారంభించెను. మాకన్న బిడ్డనై పరుపుపక్కన కూర్చుంచెను. నాడు బిడ్డకు తిన పెదపులతో ముద్దికొని యుత్తించెను కాని పండ్లులేని వామనులచే బ్రాగుగా ముద్దిపేకపాయెను. బిడ్డ యేమి మనలేదు. అంత, మాకన్న బిడ్డనువేళ్లతో తిరికితలుపెట్టి వచ్చింప యుత్తించెను. బిడ్డను ప్రేమచూపి నోటపాడుయిగట్లు నటించి, తిరిగి యావ్రేళ్లు బిడ్డకోట పెట్టుకొన బోయిపుడు తీసివేయుచుండెను. అది క్రొవ్వుతో నల్లగా విండియుండెను. ఆబల్ల విక్రేతైవపు సుందీమాచి మాబిడ్డ యేమి మనలేదు. మాకన్నకు పంకోప మయ్యెను.

ఆమె తినుచుండెను; తానెకలో, ఏవటికి పోవుచున్నదో, మాకన్నతో చెప్పవారంభించెను. "నేనొక సిపాయిగార్తెను, ఎనిమిదవల క్రింది నాధీశును సర్కారుదా రక్కడిలో మారదేశమునకు పంపివేసిరి. నాటినుండి వానికూర్చి వాకేమియు తెలియరా లేదు. నేనొక నింటలక్కగా నుండినిగాని యాబిడ్డపుట్టినదియు, చంటిబిడ్డతో పనిచేయలేనిది నాకు నన్ను పనియిందీ కొలగించిరి. అందుచేత పనిలేక, తిండికొరకు మూడునెలలు నుండి కేపులాడుయింటిని. నాకర్థమున్న సర్వస్వమును తిండికొరకు నమ్మివేసితిని. నేనొక దాది (Nurse) గా నుండిదలచితిని గాని నన్నెవరు నుంచుకొనలేదు. నేను చాల పలచగాను, బలహీనముగాను నుంటినట. అందుచేత పనికిరాననిరి. ఇప్పుడే యొకనర్తకునియింటికి వెళ్లి

యుంటిని. ఆయింట మామూరిచునిసి యొక కై పని నున్నది. ఆయింటి యజమానురాలు, వర్తకునిభాగి నన్ను పనిలోనికి తీసికొందునని వాగ్దానము చేసి ఇప్పటినుండియే నన్ను పనిచేయుట నుంచుకొనెదలకొంటిని, కాని వారముదినముల కర్కారత రమ్మని యా నన్ను పంపివేసెను. వారియిట్లు చాలదూరము, పాప. బిడ్డ వాయాన పెట్టితిని, నే నలసిపొతిని. మేము బడచేయింటియామె మమ్ము కనికరించి, యారాకనీ, భామున కప్పుట నుండివిచ్చుచున్నది. ఆమెకు నేను కత్తిరాలను. లేనియెడల నెవరునుందునో, యెట్లు కేవలము నే నెఱుగను."

మాకన్న నీర్లనికావసము విడిచెను. 'ఆయి' మీకు చెప్పనికట్టయిన లేదా? అని యడిగెను. 'ఆయి' నాయనా, నావద్ద నెట్లుండునో నిన్ను నే నా యాఖి కాలవ నైదవలకై తాకట్టు పెట్టితిని" అని యా పరుపునైదకు వామ బిడ్డ నెత్తుకొనెను. మాకన్న లేచె ఆలమారు లేరచెను. కొంతసేపు వెదికి వెదికి యి ప్రాంతకబ్బాను కైటికి తీసెను. 'ఇదిగో ఇది యింత' బాగులేదు. కాని కొంత చుట్టపెట్టుకొనుటకు పనివచ్చును' అనెను. ఆమె యా కబ్బావైపు చూచి, తిరిగి మాకన్నవైపు చూచెను, ఆ కబ్బా నందుకొనక కళ్ల నీరు నించుకొనెను. మాకన్న యామెవైపును లిగిపొయి పరుపుకింద వెదికి యొక చిన్నపెట్టెను తీయించుటో కొంతసేపు వెదికి యామెవద్దకు వచ్చి యెరుగా మార్చినెను.

"నాయనా, నిన్ను దైవ మాకీర్తనించుచుగానా దైవమే నన్ను నీటిటికినెద్దకు పంపియుండునలెను; బిడ్డ నని గడ్డపట్టిపావలినది. నేను బయలుదేరునపుడు గారి మంచుగానే యుండిన గాని యిపుడు నది గడ్డగడ్డ నుండియున్నది. నిజముగా దైవమే నిన్ను కిటికినుండి బ్రతిమాచి నన్ను కనికరింపజేసినాడు. దీనురాలను, పేరాలను."

మాకన్న చిరునవ్వు వర్ణి యనెను. "జోన" దేవుడు నాకు చెప్పినాడు. నేను కారణములేక, మా

నీ కిటికీనుండి చూచుచుండలేను" తాను కలగన్న గతి, నేను తివయింటికి వైతము విప్రుని చిప్పినట్లు నొక కంకణము విన్నవంగతి మాకన్న యామెకు పైన.

"అన్నియు జరుగవచ్చును" అని యామె లేచి తాను తోచుకుని, యశోదకు గొంతుట్టి తిరిగి తన్నకు తన వ్యాధియపూర్వకాభివందనము లర్పించెను.

"వైతముకొర కిది తీసుకొనుము" అని మాకన్న యామె వైతము చూపుచిచ్చెను, "నీకాలున తాకట్టు వీలించుకొనుము" అనినది. వారిద్దరు నొకరినొకరు మన్నించిరి. మాకన్న తలుపు తెరచెను. ఆమె తిరిగిపోయెను.

ఆమె పోయినతరువాత, మాకన్న తలుపును గట్టిగా కాచి, దింకిచేసి, సామానులను ముక్కచెట్టి, నిశ్చేయుటకు తిరుగ జూచుచుండెను. కాని పనిచేయు పన్నులపేరున కిటికీపైపు దృఢీకరణము మానలేదు; కిటికీ కట్టముగా నొక నీడ రాగానే నీడను నచ్చిపోవని వాడలు చూచుచు, తా నెరిగినవాగును, యెరుగని వాగునుమాడ నట్లునుండి నడచిపోయిరి గాని ముఖ్యమైనది తనకును లేదు. ఆఖరు కొక పండ్లమ్మ ముసలిది కిటికీ వాని కిటికీనుండుననే యాగెను. ఆమె యొక గంపతో పండ్ల నన్నుకమునకు తెచ్చియుండెను. అంగు వాలభాగము చెల్లిపోయెనుకాని, యొక కొన్ని మాత్రము మిగిలిపోయినది. ఆమె భుజముపై నొకకర్ర పట్టి గోనెసంచు యుండెను. ఏకోగ్రాంతిగా కట్టుచున్న యింటివద్ద వాని వామోదగుకొని, తివయింటికి గొనిపోవుచుండెను. తనోనెసంచినవలన వామె యలసిపోయినది. భుజము మా గుప్పించుటకామె యత్నము వాగినది. ఆమె పండ్లగంప నొకతన్న పై నింకి, సందిని నేలపైపడచేసి, కర్రపట్టుకుని దిలించుచుండెను. ఆమె యిదిచేయుచుండగా, నొక కిటికీనో పట్టుకున్న బాలుకు గంపవద్దకు పరుగున వచ్చి, యొక పండును లాగుకొని తనకత్తిగొండి పరుకెత్తి పోవుచుండెను. ముసలిది వానిని చూడెను. వెనుకకు తిరిగెను; వాని చొక్కాచేతిని పట్టుకొనెను. ఆబాలుకు

విడిచిండుకొనుటకంతో ప్రయత్నించెను కాని ముసలిది వానిని గట్టిగా కిండుచేసెనటో ముట్టుకొని, కుదకు వాని బోసినాడద్రోసి, బట్టును పట్టుకొనెను. బాలుకు ముగ్రోయని యరచుచుండెను; ముసలిది వానిని లోపించుచుండెను. మాకన్న కంతాణిని జోనున గ్రుచ్చుటకు గూడ వాగలేను నేలపడచేసి, పరుకెత్తిమెట్లు దిగి వీధిలోనికిపోయెను. ఆదినుటలో వానికండ్లజోడు నేల బడెను. వీడు ముసలిదానిని తీరునప్పటి కామె బాలుని గూబలు పగుల కొట్టుచు, తిట్టుచు, వానిని బోసువాని కొప్పగించునని చెబెరించుచుండెను. బాలుకు విడిచిండు కొన యత్నించుచు, ముగ్రోయనికేకలు చేయుచుండెను. "నేను సంపత్తినుకోలేను. నన్నెంచుకు కొట్టెదవు? నన్ను విడిచిపెట్టు, నేను పోయెదను" అనుచుండెను.

మాకన్న వారిద్దరి నడుమకుబోయి వారిని పీడ దీక్షెను. పిమ్మట బాలునిచెయ్యి పట్టుకొని వాడు "అమ్మా, వానిని పోయిమ్మ. వైతముకొరకు వానిని తీసువుము." అనెను.

"అం!! వానిని తీసుంచెదను? తిరుగ సంపత్తిర మునరకు మరచిపోకుండునట్లు బుద్ధిచెప్పదను, పోలీసు వాని కొప్పగించును, దొంగ." మాకన్న ముసలమ్మను కొంతపడుకు తిరుగ ప్రయత్నించెను. "వానిని, పోనిమ్మ, అమ్మా, యిక నెత్తుకు నట్లు చేయకు. పోనిమ్మ. విడుపు" అనెను.

ముసలమ్మ విడిచిపెట్టెను. బాలుకు పారిపోవ యత్నించెను కాని మాకన్న వానిని గట్టిగా పట్టుకొని "ముసలమ్మకు, తీసువుముని నేడుము. మరెత్తుకు నట్లు చేయుము. నీవు దొంగిలించుట నేను చూచితిని" అనెను.

బాలు డీవ్య వారంజించెను. ముసలమ్మను తీయ ర్పా చేడెను. "ఇకనో, ఇదిగో నీకొకపండు తీసికొనుము" అని మాకన్న గంపనుండి యొకపండును తీసి బాలున కిచ్చెను. "దీనిఖరీదు నేను నీకెత్తుచు, భయపడకుము." అని ముసలమ్మతో నెనెను.

"అట్లే పిల్లలను మీరు పాడుచేయుదురు, దొంగలను వారముగోజులవరకు లేవలేనట్లు తన్ని

యించిన, మంచి బహుమానమై యుండును" అని ముసలి దనెను.

"అ! అ! అవ్వా, మనదృష్టిలో నది వ్యాయ మేమోకాని, దేవునిదృష్టికిది యన్యాయము కాదా? ఒకపండును, వోంగిలిం దినందుకు వానిని తప్ప నెలసినయెడల, మనపాపములకు మనకేమి చేయనిగను?" అని మాకన్న నుడిచెను.

ముసలిది యూరకుండెను. మాకన్న యామెకు రాజొకడు తనకు చాల కనము పోకేయున్నవాని నెట్లు తమించెనో; ఆబాకీదాడును తనకు కొద్దిగా బాకీయున్న యింకొకని నెట్లు బాధించెనో—ఆకథను నాపెను. ఆముస లమ్మ; కథను వినెను; బాలుడుమాను నిశ్శబ్దముగా నిలబడి విన్నాను. "జైనము, సునలను తమింపుమనుచున్నాడు. లేనినో మనము తమింపబడెను. ప్రతివానిని తమింప వలెను. ముఖ్యముగ నజ్ఞానులయిన బాలురను మన్నింప వలెను" అని మాదిగవాడవగనే ముసలమ్మ తలవంచుకొని, దీర్ఘ నిశ్వాసమును చెల్లుచున్నది. "జైన, ఆకంఠయు నిగనే, బాగున్నది. కాని వారు మాత్రంగా చేకూరియి వారు" అనెను. "అయితే, ముసలివారయిన మనము వారికి నొద్ది గగవలెను." అని ఒకన్న బదులు చెప్పెను.

"నేను చెప్పనదియు నదే. నా కేడుగురు బిడ్డ లుండీరి. ఇప్పుడు కొక్కమాత్రం బ్రతికియున్నది" అని యామె ప్రారంభించి, తాను మానురుతో నెట్లు జీవించు చున్నదో, తన కంఠదుగునుచు బున్నానో చెప్పి "నా బలమంతయు నిపుడు దుడిగిపోయింది. విషమ యింకను నేను కష్టపడుచుండును. నాకు నా మనుమలను నాచిన చాల యిట్టము. వారు చాలా మంచిపిల్లలుకూడెను. వారు నన్ను ప్రేమించునంత శిష్యులకు ప్రేమింపదు. నే నింటివద్ద నున్నపుడు మాసరో నన్ను విడిచిపెట్టును. ఎప్పుడునూ అమ్మమ్మ, మంచి యమ్మమ్మ, ప్రేయమన యామె—" అనుచు ముసలమ్మ కనబడి నిగుపెట్టుకొనెను. అప్పుడు నేనున్న బాలునినొక జూచి యామె "జైన, పాపము, ఇదిను చిన్నపిల్లడు, జైని మతని వాక్యమందు గాక!" యనెను.

ఆమె గోనెదంచిన భుజమున నున్నకొని యుండి యెను. బాలు డామెవద్దకు చేరి యనెను "అమ్మమ్మ, చారితే నేనును పోవుదును. నేను సంచి నెత్తు నత్తును రెమ్మొ పడు."

ముసలమ్మ తలవంచుకొని, వానిని సంచి నెత్తు నిచ్చెను. వారిద్దఱును కలిసి పీఠివెంటి బావులందు ముసలిది మాకన్న తీసిన పండు కిరీను కడుగుటకు వచ్చిపోయెను. మాకన్న చాల నేపటినుండి నా రును మాటలాడుకొనుచు కలిసి బెర్తుకు, చూచుచు విడి నిలబడిపోయెను.

నా రిద్దరును పూర్తిగ దృష్టిమండి తొలగిపోయి పిదప; మా కన్న యింటికి వచ్చెను. మైమిమి పడి విరిగిపోకుండిన తన కంఠ తోడు చూచి తీసికొని తిరిగి కంఠాని పుచ్చుకొని పనిమందు మాగొన్న కాని త్వరలో నీకటిపడెను. పనిచేయుట కేమి కనబడకుండెను. పీఠి దీపములు వెలిగించువాడు, ములు వెలిగింప నా విధిలోనుండి పోవుమందుల వా 'దీపముల తేరయించి' యనుకొని లేచి దీపపునత్తి రించి వెలిగించి మైని ప్రేలాపకట్టి పనిని తిరుగ నా భించెను. కొంతసేపటిలో తాను కుట్టుమండిన నా పూర్తియయ్యెను. దాని నెలువలు త్రొక్కి, నలుచు కుట్టును చూచి, బాగుగా తయారైవచ్చి త్రిప్పి కేం తన సామగ్రి నంతిను చక్కచెట్టి, చెల్లినంతయు తి గించి, వారము కంఠాని తోలునుతీసి దాచి దీపవ దించి బుల్లపై చెట్టెను. గూటినుండి మర్రిగింపుచు తొలివాడు తోలుముక్క గురుకుగాపెట్టి యుం పులును తెరువదలచెను గాని యది మరొకచోట తె గొనెను. ఇంకలో మాకన్నకు తిటాన గరింఠి క్షుక్తినిచ్చి తలచుకొనుచుండి సంతోష తననెను. కిబ్బము వానికి నిలబడినట్లయ్యెను—గడలో నా చప్పుడు—వాడు వెనుదిరిగి చూచెను. ఆమూల పి లో మనస్సులు నిలబడియున్నట్లయ్యెను—ర పోల్చుకొనినవారి యాకారములు.....

[illegible]

"ఇదిగో, నేనుకూడను" అని కంఠస్వరము విని
 వెనుక వీక్షించుచున్నాడు. అప్పుడు అందరినీ పట్టించి
 పలుకుతూ, తనదే బిరుదువున బిచ్చము; దీనిని విని బిచ్చము;
 "గురువాడా మాయమేది.

“சென்னை” என்பது என்பது என்பது என்பது.
 உருவம் என்பது என்பது என்பது; உருவம்
 உருவம்; உருவம் உருவம்.

బాకవి వ్యాసముని వచన భక్తివిద్యను, కైరము
 కవితా తిలకితము; కథా దోమ వేట్టుకొనము;

పుస్తక మొదలు తెలుసుకొనినో యవలసే దయవ సారం
 కించయి, పుస్తకముయొక్క పైభాగమున నా డిల్లు
 చదివిన:—

“నేను కృత్రిమమైనానని, నీవు వా కావాలి మొదలంటివి. నేను పిదపానాభాధిపతిమైనానని, నీవు వాకు సాధియ మొదలంటివి. నేను నీ కపటమనుకున్న యాంటివి, ఎవడు నీవు వా కాక కష్టపడాలికానీ.”

మరియు పత్రముయొక్క దిగువభాగమున నీ రీతి
 వ్రాయు:—

“నా సోమరులైన బిరిలో నే యధమునకై నను
నీ వెంట యుసంగితివో, అంతయు నీవు నా కొసంగితివి”

మౌనము తప కల స్మృత కాలేదనియు, ఈ భారము
పత్రికలనియు, నిజముగ నాడు ప్రభువు తిరిగివచ్చి
ననియు, అా కరణి! మహ్యగత మొససి యాదరించి
ననియు తిలపాపి సంశ్చిత్త దయ్యము.

ప్రపంచ భంగము

మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు గారు

నమ్మోహన స్వప్న
 సంతతానంద ద్ర
 పంచములో సుప్తి
 నితకాలము దాక
 వింతవింత సుఖన
 వంటిజలాలలో
 తేలియాడుచు నిద్రి
 యాలు పల్కెనుకేరి!

నీలాంబుదాలలో
 దూరి దోబూచాడి,
 గాలిమేడల శాంతి
 గోరి దేహము వాల్చి,
 శంపాలరల పూలు
 త్రుంపి దామము లల్లి
 కవితాప్రమామంజు
 కంఠాన మెల్లవైచి,

నత్యసుందరభావ
సంకల్పనాకేళి
నిత్యమానందైక
నిరతికాలముబుచ్చి,
అత్యద్భుతముగా
నాటలాడిన జీవి
ఈహతాస్వస్న భం (?)
గమ్మెట్లు సహించును?
ఈ వాడబారనై
హికచింత లేదు సైచు?

జ్యోత్స్నాకరాలలో
జోగున్దిదల నుండ
ధూళిధూసరలోక
మేల నన్ను స్పృశించి
మేలుకొల్పి ఎడంద
నీలీల విదళించ?

కాలగర్భము విచ్చి
కరడువారిన భావి
నేల నాకనుదోయి
నీలీల త్రోపించ?
ఏల ముఖసుఖాల
నీరీతి మెరిపించి,
సుఖశంప మరిగించి,
శోకాంబుదమే పెంచి
కరిగించి కరిగించి
కారుజల్లుల ముంచి,

లోకమెల్లను శీత
లీకరించి ఘనీభ
వించి కంపిల జేసి,
ఈజీవనిర్ణీ
వారి మంచుగ బేర్చ
క్రూరహృదయమేల
'కాం' కింకరు కింక?

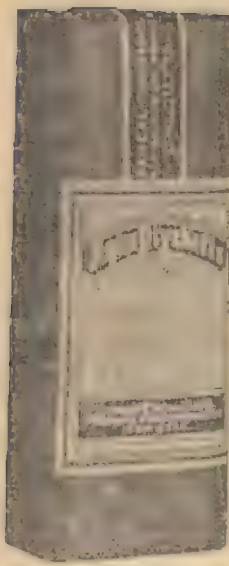
జారుచీకటి దివ్య
కము నొంటిగా బూని
దారి జేసుకపోయి
పారము కేరంగ
నీలేక భావనా
శీలి కెట్లుబ్బునో!
అరవిచ్చు నాశ ల
ల్లనె వాడి రాలగా,
పురివిచ్చు నాశయ
ముగదృశ్యమైపోవ,
ఆగి వెల్లిను భా
వ్యాలయ జ్యోతులే
యారిపోవునో ఏమొ
యను భీతి దహించుచ,
ఆదివ్యస్వస్నాలు
ఆయవ్వన దురాశ (?)
నవసి కృశించునో!
నిలిచి జీవించునో!

ద్రావిడ గంటలయింది. ప్రపంచముంతా నిద్ర పోయినది. అట్టమీదనుండి కుదిపారిన ప్రపంచమీద పుట్టింది నాటికి నెలపురీకికొన్నాడు. ఎటు తలుచాటి పనుల నవిచేసికొంటూ అగాధాకాశంలో గుర్రలు వెట్టుకున్నవి. దాని నిశీబ్ధంగా ఉన్నది.

నుమేరుని హృదయములో నుపాను లేకున్నది. తనకి సరిగా వాదంలో జలమంది నిదాహరాలులేవు. దృఢంగా ఒకటే ఆలోచన. వాడివలన ముగంతో తీగగృహంలో, ఒక నూలగదిలో, మట్టి నేలమీద, రియో నోముగొనిన చంద్రుకలతో మోగిని విచారస్తున్నాడు. కనుపడకు తరంరా లేదు. మధ్యమధ్య నున్నారను చేడిని బాన్సులును-ద్రావిడ వస్తున్నది. నాడు ౧౨ గంటలయినా, యంత్రప్రయత్నం చేసినను నిద్రరా లేదు. నుమేరు! నీవుగొప్పవా? నీకు పాదముందేమా? ఈ Challenge ని పాండిత్యవాక్యములలో కప్పి వున్నదేకదా? అనివాడు. కృష్ణప్రసాదాన్ని పొందినాడే ఆ చేతనమున లేచవచ్చు? - నేడియ్యిని గాలికొడుగు బయటపెట్టి కూరునున్నాడు. ఎదురుగా చింతచెట్టు దియ్యమునలే గాలికి కొట్టుకుంటున్నది. "ఏమి! ఆలోచనలు చేతనరీతిలో పరిశ్రమన ఆలోచనలు - ప్రతిపాదనలని హృదయ సీమలో కూడ చింతితన నివాస మేర్పడుచుకొని యుండవలసిన ఆలోచనలు - ఆకృత యుగళు నిలవములు - బ్రహ్మనాథదేవు ప్రతిభ తక్కువగా లెక్కితే వెలుతు రిచ్చిన ఆ లోకాలు - విజ్ఞానము వెజ్జిని లోకాలు - ఆపురంబరాన ప్రభువులు - ఆప్రభా పాలనాపమములు - ఆయోగిలు - చేతము నిద్రపోతున్నదే! న్యేన్యానిక్రయముపటిసి సుండమీద చేయిచేదిగొని నిద్రపోతున్నదే చేతము? - బిండ్ల హృదయాలలో అన్ని లేదు? - బిండ్ల శరీరాలలో ఉత్తేజములేమా? - బిండ్ల ఆత్మలలో వికాసంలేమా? - బిండ్లకు ప్రాణం లేమా? - మట్టు మట్టిని అన్నిని బిండ్లుమాడలేమా? - దాని వార్పిచేయు ప్రయత్నంపలేమా? ఔం! ఔం!

ఎటుచెటిదేకంట? - ఎటుచెటి వైశ్యులగుట - ఎటు చెటివారు జన్మించారు. కున్నవాళ్ళంలో చెటిపిస్తున్నారా? అదేపరమావధిగా భావిస్తున్నారా? - మీకు వినుకన్నానను లేదా? మీవినవములో సూ - మీవూదము లేచుకొట్టు వెల్లారా? అయ్యో! ఇంత మోహమా? ఇంతమాంద్యమా? - నమక ఆపభాగంలో ఆపురంబరని పండితులు నిలక వ్యాయంకోజుకు తాము తనువుతులను, తమపండితులను బరిగా పెట్టేవారు. ఆ స్త్రోత్యములోయి పిరికిమం దాచేందించా? మీకు చేతము కనబడుతులేదా? మీకన్నులు పక్కెలులలేత్రములా? మీరు సరిమైన మునుగుడుమాడలేమా? మీకింక ప్రహేళము కలుగ లేదా? - మీకొకరిమాట విసపడిమా? - "తక్కినవూ బావాయువులో చిలపిమై పోతున్నవి. మతజొంరి తీపి! కవి అనునప్పులో దే ప్రతిష్ఠివిస్తున్నవి. క్రమముగా కాలము గడచిపోతున్నది - ఒకనిముసము చెంబడి మరొకనిముసము - ఒకగంట చెంబడి మరొకగంట లేచి అటూయిటూ తిరగడం ప్రాగంభించాడు ఆయులు ప్రపన్న భావముచేత ప్రస్ఫులముగా మునిలు పెట్టింది.

నుమేరుకు కనుమలెట్లకు కాదు. పామావ్యసంప న్నులకు జనించాడు. కాని వారాతిని శ్రమియుకొనక విద్యావాసంచేశాడు. సంస్కృతి మవిచ్చిచ్చంగా పడినాడు. (Latin) భాష నేర్చుకొన్నాడు. అరేబిక్లో సమగ్రవిజ్ఞానముతో సర్వవిమర్శనముతో గొప్పగొప్ప గరిత్రలు వదివాడు. గొప్పవారికిదివారిశ్రీలు; ప్రభువు మన తుచేతనరీతి. ముందటిలోకాలలో చక్రవర్తులం టుండేనాండ్లు. వాండ్లు మహాప్రూరులైనందున వాండ్లకు తలెమిచేసి ప్రజాస్వామిక పరిపాలనను నెలకొల్పారు. ఎన్నికలమీద నొక సంఘముకూడేది. వారున్నతాచర్య ములుగలవారి నిర్ణయర నెమ్మకొనేనాండ్లు. వ్యాయాపరి పాలన కింకొకడుమాడ ఉండేవాడు. కిండ్లుమధ్యరివలన పరిపాలనక్రమము జరుగుతుండేది. ఆలోచనలో ప్రతి

బెంగాలు కెమికల్స్ వారి 3 దివ్యోపధములు

ఆక పికోటిన్ కాంక్

అక్షయవ్యాధి, మంటాస్సి
మొదలైన ఉదర సంబంధ
మైన వ్యాధులకు దివ్యోప
ధము. నిర్విముఠాజవానం
తరం నేదించిన కలరా తా
నీయమండ కాపాడగలదు.

పికోటిన్ బిల్లులు

అక్షయకోటిన్ కాంక్ నకు బదులు
తయారైంది. ఒకరిళ్ల నేదించిన నెంటునే
బాధ నివారణముగను.

బెంగాల్ కెమికల్ వారిచే తయారైన దివ్యోపధమునే కోరుడు.
మట్టపురికం కొనుక్కుము.

బెంగాల్ కెమికల్ అండ్
ఫార్మాస్యూటికల్ వర్క్స్ లిమిటెడ్, కలకత్తా.

లిక్విడ్
ఎక్స్ ప్లాక్ ఆ
కాక్ మెగ్
లింగుల ధర్మము
నీలకు సూచియగును.
ద్రవమండ నేదించినది.

చీరకాలమునుండి వాధించుచున్న మూత్రవ్యాధులకును శగ
(గనేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగా కనిపెట్టుబడిక
దివ్యాషధము.

గ నో కి ల్ల ర్ (రిజపర్లు)

ఈ యాషధము శ్రీమతము. ఇంగ్లీషుభాషనులను దేశీయములను నాషధములను
శ్రుద్ధుకొనినవలయు కలుగనియవలయు, యిండ్లకుల బలము వాస్తివలననుగూడ బాగుచేక పోయినయెడలను
దేహప్రయత్నముగా ముగవగవోల్లరునుగూడ శ్రుద్ధుకొనినవలయు. ఒక్క యెండ్లనుంపియున్నను శీత గ్రాస్తీగా
లిగినను విరళము కేళవింకలమైనను మిదటి మూత్రవ్యాధులదైనను శ్రీరజ పను పునుభులైనను గవోక్లిగు లిప్పుక
పడుగ్గురు. మూత్రము గ్గువోగా వలెనుంపాత్రము పోవునుగ్గు పునును కలుగునుంపి పోవురు. మూత్రనాళము
ందలి పావుతీసిపొవును కిగవ్యాధి (గవోకోకము)వలన మూత్రము పోట్లుగా పరుగు, పేపి బోగములని మూత్ర
వ్యాధిమునుండి పోవుతెలుసు, మూత్రాతిబిరు, గ్రాస్తాతిబిరు, క్షేటిబిరు, బుకోరియా, మున్నగు వ్యాధులన్నియును
శ్రీరజుకు పునుభులగునుంపి గవోక్లిగులకు పడుదురు. వీర్యము (జుము) పోవును, శ్రీరజ గర్భిణులుగా
బున్నపును కలుగు మూత్రవ్యాధులు మున్నగుదిగూడ దీనివలన పడుదురు. 50 మూత్రములకినా ఖరీదు రు. 3-0-0
0. 5. చాస్త్ర ప్రశస్తికము. ఒక్కసారి 3 సిసలు తప్పించుకొనికొ. 5. చాస్త్ర మేమే ఖరీంచెనము.

అడను:—డాక్టర్ డి. యస్. జస్సాని, 187 కికాపేథి, గులాబ్ వాడీ, బాంబాయి 4.

Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASANI, 137 Kika Street, Gulabvadi, Bombay, 4.
125 మద్రాసు కిటి వీర్యము దానా అంతు కంపెనీ, 250 వై నాబజారుకోట్లు.

సు సా మ

ప్రాచ్య దేశ కేశ వర్ధని

సుసామ చేయునట్టి పని నిజముగా ఆశ్చ
ర్యకరమైనది. అది శిరోజములకు నిజమైన జీవ
మును, కాంచని గలిగించుచున్నది. స్వాభావికమైన
కదలికను, కాంతిని గలిగించి శిరోజములను మృదువు
గాను, సవీరముగాను, విస్తారముగాను పెరుగుట
తోడ్పడుచున్నది.

P. S E T T & Co.,
PERFUMERS,

ULTADANGA, CALCUTTA,

Tele : "Libiscuit", CALCUTTA.

వానిహృదయంలో అన్ని ఉండేది “నేకములనుపు” అంటే అది ప్రజ్వరిల్లి సాగోర్చి. అంతకు ముందు ధర్మము, తిరువతి సౌఖ్యము. “వాడు కొలలించి నా ఆనందము. అది యితరులకు కష్టముగా ఉండని సుఖంగా ఉండని” అనుకునే వాండ్లు కారప్తుకు. మనసుండా సోదరులను నే భావముండే కట్టుబాటెన్నున్నా. మనమేక నేరీయుల మనే పట్టుదలవుండేది యెన్ని నిభజనలున్నా. ప్రతివిషయంలో మంచి తీసికొనుటకే ప్రయత్నించాను ఆలోచనలలో అవసరమువచ్చిందా తిమ్మ తన భార్యనుకులను త్యాగంచేయడానికే ముదిరిపోయి కాదు. ఎవరికి తన విధులు వారికి; ఎవరికి కుండలపిడి కట్టుబాట్లు వారికి; ఆలోచించి

కాని అది మానిపోయినది. “పండుమెట్టన్నా వాని నాదారివారే.” ప్రయత్నించిన సాధ్యజనీనికను సోదరభావానికే. కాని లోలోపల ప్రతివారికే వాళ్ళ ప్రాణాలు. ఒకరినొకరు మంచివేసే కుట్రలో వనాన. అంతింపరాని ఆకే. అన్నిటిలో నిభజన చెందినాడ అప్పు కైకనుక్కిముండేది. ఇప్పుడు నిభజనలు తీసికొన్నావాడ అనేక కుట్రలు. భవమున్నదా చదువు పులిశేడు. గౌరవంకొత్తు కేళుండలపిడి అనంతమేదు. ఉన్నకాల కొత్తను సిఫాన్న లవనంకేరు ధనములు కుమ్మవ్వాయలతో రంగాలెక్కతగు వీరనాండు వికసించి శృంగులతో అడగోని పుష్పలాలెంపి పోతారు. కట్టుబాట్లుచాయిని వాగరికత క్షీణించింది.

హర్యాగ్ల మెక్కునయింది. పట్టుదల పోయింది. హృదయాలలో అన్ని పల్లరిపోయింది ఆలోచించి—కు ఆలోచించి.

యవనముల మాకలు దేశముండానిదిపోయినది. మనువు ప్రతివాడు కత్తిపట్టేవాడు. ఇప్పుడు ప్రతివాడు గడ్డపారపట్టాడు. దేశానికి భవముబూచ్చి పరకత్తిపాండానికి. దేశం పరులకే మయింది. స్వాతంత్ర్యం అడుగంటింది. వాండ్లకు పిగనివాని మేర్పడింది. వాండ్లమంచి గుణాలు పట్టుపడికపోయినవ మెట్టగుణాలుపట్టుపడ్డది. భవ విహీనులై వారు.

క్రమక్రమంగా అసంపృప్తి ప్రబలింది. అత చారా లెక్కనెవరి. అట్లావాన్ని ఆలంబనగా నీవేది దేశీయులు నితరులగా రాజ్యభారం నెలకొన్న మొదలుపెట్టారు.

మమేరు దేవంతా చూచాడు. అతడు తన తల్లి క్రుల శ్రమలన సాందిన విద్యాధిక్కమలన పత్యాకమగొన్నాడు. ఆతని వృద్ధయంలో అన్ని ప్రజ్వరించింది. అతడు వీరనాడు. ఏమిచేయగలడు?—క ఆలోచించి తీసికొనేకనాయి నాడు ఉత్సాహం ఒక కుభినిపమన బతులుదేనాడు కంకాంకట్టుగా “మనుష్యులలో గలలో ప్రాణం విడుదలపి చెచ్చిందా సంగోమముతో విడుదల”నన్నాడు. వాండ్లతల్లి విన్నా ప్రమాదం కలిగించారు. తనకేళివాడ ఉండేది కలిగించింది.

మందు చిన్నచిన్న గ్రామాలు తిరిగాడు. పాలు నేమండ అల్లరిచాక అనే పేరుకొంది వాండ్ల దగ్గరకుచేరిగాడు. కొన్ని పరివాడ్లుచూపలే ఉవాండ్లు వాండ్లకు తానే వ్యయంగా బోధించా. ముందు కథారూపాన విజ్ఞానాన్నిచ్చాడు. వాండ్ల ఉండే అన్నీ రసుల్కొల్పాడు. తనకేళి వాని ప్రవేశపెట్టాడు. వాండ్లనే అయోంపములలో నాకుమనాచేరాను ములంగున్న కల్పపరిణాని దగ్గర తీగాడు—ముల్యంగా నీనూరింది. తిక్కపకాణి కాంలయ మనికేరు పెట్టి—ంపులో విండ్లను చూచాడు. కొకలములోనే ఒకవిద్యాకాల స్థాపించాడు. ప్రతి అంతులో విద్య నేర్పుకొనేనాడు. అంతులో ప్రవేశ పోధన ఉంటుండేది. తొలికలవాడు త్వరగానే మతీనాడు. తీరికగానున్నప్పుడు తానే అన్నీ పరిక్షి నారలకు వ్యయముగా తానే నేర్పుతుండేనాడు ముఖ్య నది. ప్రతివారు విల్లు అమ్మలవాడుకు; కసరత్తులేయ నేర్పికొని ఉండవలెను. తేనిలో నా పంపననిరా నేతివనులు మొదలగు కళలలో తానుమాడ విజ్ఞానంపాదించుటచేకాకతనతోదీవారికీమాడ నేర్పించేవా ఎవనికండులో చురుకుగా కనపడితే నాడేచేయగ ఇందుల్ల నచ్చే ద్రవ్యము సంస్థకు సంబంధించి వుండు

దైకాలలో అతినికరాల విభాగాలకావలయును. అన్ని కమలకలకు అలపట్టుయింది. అందులోనే కాస్త్రా వానముగూర్చి శ్రమపడేవాండ్లు, అందులోనే గ్రంథులను నిడివి నూత్నంశములను గ్రహించే వాండ్లు, పరిశోధనావలలో ఒక్కొక్కదాంట్లో పంకించుట, గారు దానిలో మంచి గ్రహించుట, ఉచితవిద్య, ప్రతికోస ప్రతియింటి కొద్దికొద్దిగా పూర్తిగా పూర్తిగా గ్రహించేవాండ్లు, ఇంకొకటి, వాండ్లశ్రమ వాండ్లకు గోరనం పెట్టెడి, నిరుపయోగములయిన జనభావాలను గూర్చి ములను తీరినవారియొక్క యోగము. అందులకును అతి దీనిపట్టుదల కలిగియున్నాడో అంతిమములకలవారీ, దీనినివాటినికొద్ది కెందుతున్నది, ప్రతిగ్రామంలోనుగది గూడ ఒకకోయిద్దకో ముందు మనుష్యులను తీయారు చేశాడు, ప్రతిమాండుక కిరుల వర్తితలము, భక్తి శ్రమలలో పంకించాడు - పంకించాడు, మత విషయంగా - దేశ వర్తిత ప్రాముఖ్యము, పక్ష్యకలవాండ్లకొరకును, వ్యాపక యముకలవాండ్ల కిక్కురనులకు కొన్నికొన్ని గ్రామాలు కలిపి సంస్థలు, వాటికి (Representatives), కింకంకా ఒకకొంకంకల పక్ష్యకలలో వాకాలలో పూర్తిగా కార్యాలయము, ముదటి అధ్యక్షుడుతానే, అజ్ఞుల పక్ష్యకలములు - అంతకొద్దికాలంలోనే విచిత్రపరివాల యేర్పడ్డది.

పక్ష్య పక్ష్యమపరి తానుకూడ బయలుదేరి పక్ష్యకలకు వర్తి వ్యాపక వ్యాపకములను అంతరించాడు, విమాండుక సంస్థ దానికి, వాండ్లు కార్యాలయ విచారింపి వాండ్లకువచ్చిచెప్పి కొద్దిలు మాన్పించాడు, గ్రామానులలో విద్యావ్యాపక జరుగుతున్నది, దీనికి ముఖ్యమైనది, ప్రభువును రెండే అయ్యధాలు, అనాండు లికనుల వర్తికల మధ్యకలములు, మతివిషయకలము, ఈ ప్రకారమున్ను వర్తికల పెరిగిపోయింది, వాండులిక సంస్థలు వ్యాపకవారైనవి, ప్రతివిషయంకూడ శ్రమపడి కష్టపడిచేసి నిజముపాధించేవారు, పక్ష్య బోధన, ఒక్కొక్క పక్ష్య బోధన పరియనపాకంలో నిజమును బహుళులచి దోషిని నిర్మపడి తుమాపణ చేసుకొనునట్లు చేయునుండే దిది, అప్పటినుండి వాడే అపంక్ష్యకలకు పాటుపడేవాం

డ్లలో ముఖ్యము, ముఖ్యంగా తీర్పులుచేసినందుకు, వారి పక్ష్యక కొంకనునునునాడే వచ్చిచెప్పి వాండ్లుచేసే వారు, కోర్టులకొరకు వేలకొలది ధనమునాడునలేమా? అందులో ముగ్రాంకం, ఇంకొకవిషయంకూడ కొద్దిలలో జరిగే తీర్పులలో వ్యాపకము, ధనవాకము, వారి మునుముగర వాండ్లు పక్ష్యమును పక్ష్యకంకలిగించింది.

ఇందులోనే పరిపథులుపెట్టుబడులు, రాజ్యంలో దొంగలబాధ తక్కువయింది, ముఖ్య ఒకపారి కాంతము కలిగియున్నది బయలుపెంది, వేరేపథులలో రాజ్యలో మానుచేడు, అంతయు కాంతము సమకూర్చుటకు, ప్రజలు వారిని వారు కట్టుబాటులలో నుంచుకొనుటకు.

ధన మెక్కుకగా చేసిన ముఖ్యుల కేట్టింది, దానిలో కాలనిన ప్రతిముట్టు, గ్రంథాలు మునుపైనవి కొనుట కాలింభి చేసవి, మునుముట్టు అభివృద్ధికి ముఖ్యమయింది - ఆకే కేగింది, ఇదే పట్టుకాలలో ప్రాకింది, కమిందా గులుకూడా పానుధూరి మాపారు, యవననలు భయ కలలో కనిపెట్టుకొనే మున్నవి, కాని యింను గురూపా నేను, కోర్టులకు వాకాలలో పలు పలు వచ్చివవి, కాకాలలన్న ముదై వవాటిలో వెలువాండ్లకు తీరిక కొరికింది, ప్రతిపక్ష్యకల కింకే చేస్తుండేవాండ్లు, కొన్ని కొన్నిట్లు ముచేరుడు ఇంకొక సమానులను, రివలవిష తనపని కొపిసాగించువాండ్లను తీయారు చేశాడు, ప్రతివాని బింకుడే, ప్రతివాని కిల్లనములను పట్టచేర్చిన వాడే, ప్రతివాని విద్యాంకుడే, ఒక్కొక్కారిచ్చే కష్టము - యాదించే కష్టముకూడ తప్పింది, ఒక్కొక్కన్ను ముఖ్యులచేయడే పరిపథులవాధి కారులకెండు, గుర్తుకాలు పోయినవి, కావలిన ప్రతివాని పక్ష్యకలములోనే చేయ డం - అదే అందలు ఉపదేశాగించడం, ఆకొరకుగాను పాగాకు పక్ష్యకల పంతులు పక్ష్యకలయినవి, దేశమంత మధితుంగా ఉంది.

కాస్త్రాపరిశోధనలలో (Scientific improvement) నయము లభించింది, ఏకాధ్యమైన పట్టుకల కనిపించే ప్తి అవుతుంది, వీరి కాస్త్రాపరిశోధన లితిర వేశా లను మించినవి, ఇతరదేశాలకు ప్రాకినవి.

మరివిషయములోకూడ ఎక్కువ ప్రయత్నము జరిగింది. ఏమిటమునా? లాభముగా. ప్రకృతికంటె మనస్సే యెక్కువ. మనోబలమువలన కానికార్యాలు లేవు. ముఖ్యంగా యోగశాస్త్రం అభివృద్ధిచెందింది.

ఈవిధంగా దేశమంతట ప్రాశంభ్యమయింది. పరిపాలనాధికారుల అప్పుడూ విశ్రాంతి. కోర్టులలో గడ్డి లాట. చెడ్డపెద్దల జీవితములవలన గడ్డిలాట. ఇది ఎవకంటే దేవాలయాలలో స్థితినివాసం యిప్పించుకొని ఉండింది. ఇప్పుడుకొలనుల transfer కొలనునెచ్చింది.

పరిపాలనాధికారులీమార్పు మొట్టమొదట ఆర్థిక గామాదినను, వీధిప మోసం గ్రహించారు ఆరు కిలోకసామంతరాజ్యంగా మారిపోయింది. వాండ్ల కా కప్పంకూడ సిండ్ల ముందే చెల్లించివేయడంకూడ ప్రారంభించారు. Revenue Department కూడ మూల పడ్డది. ఇక వారు చేయనుదెది?

కొన్నాళ్లు సుమేరుని బంధించారు. కాని వెంటనే అతిప్రచండము మరొక్క రాక్రమింనుకొన్నాడు. తిరిగి యెప్పటివలెనే పనులు పానుకున్నది. సుమేరుని నిర్బంధము, లోలోపల అంతరికీ క్రోధాన్ని రనుల్కొల్పు తున్నది; కాని అది పైకి పొంగలేదు.

ప్రథమప్రయత్నము నిష్ఫలమయింది. క్రొత్త పన్నుకట్టి విధించారు. ఇంకొకటి దేశము తిరిగి ధన పరిమయింది. ఆపన్నుకూడ తప్పుతిగా ని యిచ్చేవారు.

ప్రజలలో “సుమేరు” పదిమే ప్రాశంభ్యహాసర సాధనమయింది. దేశమంత మోతనశీవముతో కలకల లాడుతున్నది. అంతిమం మనుష్యులున్నప్పటికీమీద దానివ్యాపకము గంభీరమయిపోయింది. అది యితరుల కంటికి లోబడినది. భేదోపాయము బాధించలేదు. సుమేరుని సామవానభేద మందోపాయము లుపయోగించి వేరు చేయ ప్రయత్నించారు. కాని అది అపయోగకరము. తుదకు సుమేరు డోచిపడినను, కృతసంకల్పము కాదేమో! ఆ సూరిలో త్యాగాములో అతిమాత్రం ఆగిపోయే?

దేశంలో ఒక్కదేశీయదుకూడ లేదు. అంతరికీయములే. కాని అంతరికీయత్నముకూడ చేసి మించ సంకల్పించుచున్నారు. అవసరంగా ఒకవిధాన్తవ్యం చూపించారు.

కాలం సమీపించింది. పరికరణాలన్ని నిర్ణయ వస్తుకన్యం బాగా గ్రహించిరహస్యంగా అనగాహనం కొన్ని దేశీయుల కార్యమంతసామగ్రిని విభజించడం (decompose) కన్యం అనవరం లేకపోయింది. మీద మనము లోపెట్టుకొనియున్నాలో ఆ కాల్యాల చెబుదిన్నది. వారు క్లిరి గ్రహించారు. Tennyson కూడ చెప్పాడు.

“The old order changeth yielding place to new”

సుమేరువకు విహారనమయింది. కాస్త్రయ మితిము-కళల-ప్రకామా ర్థులలో జయజయభాషించు ములలో అతిరికి వ్యాగరి మిచ్చినది. తాను ప్రథమమున్న గ్రామమే నగరమయింది. ఆ కార్యాలయంగా “ప్రభువాగ్యక్షున కభిషేకమ”ని ప్రకటనమయింది. అందు విచ్చారు. ఎక్కడమాచిన జయజయకట్టాల్లే. సంతోషమే అధ్యక్షుడు నిలవబడారు.

అప్పుడొకపురుషుడువచ్చి కుచేతిలోనున్న పురాణము చిలువవ్రువవ్రువూ వేగడు సుమేరునికములో. సుమేరుకు తేలేపోయింది “నాకున్నానా కలిగించింది మొదలు, నాశివ నాప్రదేశంగా జయమంగా నా పనికొనిపొగించింది. దేశోపకారం చేసింది. తు కీర్తిసంతోషము తెచ్చింది నీవే నా రమణీ!—” కాగిరించుకొన్న దావ్యక్తిని ఆమె చూచుచుంది స్త్రీగ్రితి అయిపోయింది.

అనంతరము ప్రజలంతా సంతోషంతో దీని చారు. ప్రకృతికూడ ప్రయత్నార్థంగా మందసం వర్షాలు చిలుకూ బారిరి ఆరిద్దించింది—అలా చెద్దపండుగ.

సర్వవిద్యవాంఛ! నినునంటి న్యశంతుడు లేడు ముజ్జగం
 మల నినుఁ బోలు నేర్పరియుఁ బుట్టఁడు నీచతురశ్వ మొగయుం
 దెలిసి వచ్చిచువాడు గణుతిం చెనువాడును లేడు సత్కవి
 ముల నొకడైన నీచరిత చోద్యముగాని జనాళి కెన్నఁగఁ.

గీ. నీకుఁగొంగనిజంతు పెందేనిఁగలదె - సర్వదమనుండ విష్ణు డీజగములోన
 నీవ, కావున నే భరతావస్థ-శస్తి నేటికిఁ గొంతి నీచాయ నిల్పె.

మ. మృగవాజు గరి గూడి యామఁ బులితో మిత్రత్వముఁ మేకచే
 యు గుడారంబుఁ నీరభావము పురాయోగ్యాశ్రమఖ్యాతి నీ
 యుగమం దున్నది చెల్లెరే నిపుణ, నీ యుద్యోగమంకన్న వా
 రు గరిష్ఠాశ్రమవద్యు లందఱును స్త్రీలుం బూతుఁబుల నిత్యముఁ.

పూర్వ రా కెవండా పులిని మేకను నొక్క-చెఱుపులోనఁ ద్రాగఁ జేసె నీర
 టందు; రొక్కకంచ మందు నీపటకుటీ-రంబులోనఁ ద్రాగు నరిది గాదె.

ప్రజలు నీకెన్నఁదో యప్పు పడిరి దాని, కెవరికిఁ బద్మపాయలు నెద్దుఁదగ్గు
 వడ్డీయును గొట్టివేత నిర్భాగమన్న-మాటయుండ దెచ్చెదో మాది మాకు
 నిచ్చుట చాలు నని నీవు ఋణముతీర్చు-కొనుట నేచాలు ననియును జనులు నుండ్రు
 ఏకరగహాయును నీకు నింతలొచ్చు-నీవలె వివసూళ్లఁదీసెను తీవియందు

గనుపువట్టఁడు; తెమ్మనియడుగ; వెనఁడు-కల్లిగవ్వయు మానఁడు చెల్లువెట్టు
 నీవుగూర్చున్న వోటికి నియతివచ్చి-రెండుమాఁడుపూటలను నీవుండినట్టి

నాల్గలో నెచ్చటికి నట్లు న్యాయమైన-చీటి యిచ్చెను నీకొంత చెల్లుబడియొ
 పాకులు నామ్ముచెమ్మన్నఁ బాడలేదు-కఱపు, పశువులు చచ్చెను, గాలివాన,
 వజ్రద న్నంబు, మల్లెలువట్టె విత్త-నంబు మరచిదు, వచ్చు వర్షంబుదాఁక
 గాపునేయుఁడు, గొడ్లకు గడ్డివఱక-కొఱకు నేద్యంబు నే జేసికొందుఁగాని
 యనును గమ్మతగాఁడు-మాయరఁగుఁగొట్టి-వైచి రంభకారంబు వీడంబు లేదు
 విధిపాడుగున-గాల్గొప్పవి-మఁగఁబడితి-దారిలో గోతులను బూర్చుదారిలేదు

పన్నుఁన్న వివర్త రవ్యలుకుఁబల్కు-నాగరికుఁ, డెందుఁజూడఁశూన్యము దబ్బు
 కంటఁబడలేదు గుఱ్ఱులుగొంటి నిన్న-గాను కానయ్యెనీనెల కానిలెదు,
 పోయిరండను భని; యిన్నిపోవు నిన్ను-దలఁచినప్పుడుజకు, వత్సరముదాఁట
 నేలరాఁడయ్య నేరాజ్య మేగినాఁడొ-తెగపై నెక్కి యొకకుఱ్ఱునాగులాడె
 నెన్నిబుఁగుల నెగిరించె గన్నెయొకతె-చచ్చునాటకములు వచ్చి చంపెగాని
 యనుచు నెగురెడురేచూచు చనుదినంబు- నెల్లవారలు నేకారి నెల్లవాఁడీ
 చూచి గోపంపైనున్న చోద్యములను-మేను మఱుతురు పొరుగుారిలోని కూఁతు
 నెల్లు రిమ్మని జాబులు, నల్లవారి-యింటికేగిన కొడుకున కెదురుచూచి
 తింటివార్తలు-నీవన్న నెంతసంత-నంబు జనుకు విలువొడ నరకునిడు
 బంధువులు న్నేహితులను శోభననంబు-బంగవలెనుగ్గు నీవన్న నంగమాన
 నిన్నువచ్చుదీవానిని నిన్న మొన్న విందు రిచ్చితినుండు విశేషము
 గూడ బెట్టుచు నడిగియకొనకయిత్తు నెదము ప్రతిదోట నూళ్లలో నశ్వలిచ్చు
 నట్టివారను బుచ్చుకొన్నట్టివారు-నెఱిగి యీగతిఁ జరియింతులేని యెంత
 గౌరవంబుండు నిరువుర కారయంగఁ-దగవు లుండునె యెక్కిన నండుగన్న
 మాట యుండునె మోయో మాటబెట్టి-కాలనోచంబునుచుచు గడువులనుచు
 మానిదియెనుచు నన్నమాట నిలువఁ-బెట్టుకొనకుండ నంతలఁ బెట్టెడుట
 న్యాయముగ నున్నదా చూపాసేయ రెవరు-సుందరులఁగాంచి నెలఱురు మందమాన
 లుగ్గు; పుంఁకులు వలచెద రంగు రాము-మోహనాశ్రమికిని నీకు మొగముచూ
 కుఁడ బాలుకు వృద్ధులు దండిమగలు-స్త్రీలు జరభలు పడుచులు దెరలి నీక
 రిగ్రహణాలంకరికు మెచ్చి రారె నిశల-శక్తిమంతుని మెచ్చని జగముగలదె.
 ఎటకుఁబోవాసి నీవంటివాఁడె యిల్ల-యవయవంబులను స్వవశం బొచరించి
 కొనఁగి నాల్గై దవయవముల గుదియబట్టి-వర్ణకుటిలోని యోగి గర్వపడఁదగున
 నీకు విష్వలు కాలపు, నిన్నుఁ గత్తి-నఱకఁజాలదు భవవంబు కాదియుండు
 నాకసం బెత్తి యూడించు ననని పఱపుఁ వలెనె రక్షించు భూతము బృతమాను
 నేనుఁ గదయెక్కి-నను నీకు నెగ్గులేదు-గుండు తలబడ్డ నొప్పిలే చెందుగడ్డి
 పోచఁద్రెవిన రీతి నీపుగొలుసులను-ద్రెవుదువు; నిన్ను మెచ్చెడఁ బ్రియుడ యొక్క

1. కరగ్రహణ=చెట్టుట్టుట; పన్నురీయట.

దానికై — నాటకములుండుఁ దరుణవేష-భారులనుగాంచి తరుణులు తగులుగొందఁ
 పెట్టినమది తామే ము వేషమందె-యట్టులుందుము వట్టియ స్తందటవలె
 చొక్కిచారమె యనుకోక చక్కనైన-వారలమెకాన వలచిరీవనిగలనుచు
 ననుకొనుచుఁ బొంగి ముగ్ధుల మనసునాచి-కొనెనువారలు గలరు నీవనిన, నేను
 కెక్కినను మోసెదవుగాని యునుకపెట్టి-యెత్తుకొనిపోవఁ జాల విల్లింతమీఁద
 నుండి నుమికెదవేగాని మొండిగోడఁ దూఁకఁజాలవు దీననందోహవిశద
 నటకుటీరాలులోని నీవ్రజ్ఞ మెల్ల-నాటకునివలె నేను సౌందర్యరాశి
 ననుకొనుచుగాని నేనె సింహబలు సంత-వాడననిగాని పొంగవు బళిర ! యట్టి
 వాఁడవౌటనె నీ రూట నసుధలోన-సాగుచున్నది జయము నీసంఘమునకు
 ఉమఁదోతను ప్రేమాసి యుగళరంఘ-కోటలెక్కిరి, చెఱసాలగోడదొంగ
 తొక్కవైవొక కెక్కి తాముజికి రనుచుఁ-జెప్పకొనుమాటలెల్ల నీ చెవిని బడిన
 నేమిసన్నె కివోయ ను నించుకంత - భయములేదయ్య మాకు నీవలన జెట్టి
 ఎవ్వఁడైనను దనవృత్తి నిర్లకీతి- నట్టహాసముగాఁ జేయ యశముగల్గు
 కొంచెముండిన గొప్ప లోకుఁకుఁదోచు-నట్లు చేయుచు మేలుమే లనఁగ మెలఁగ
 పూయు నొంటెద్దబుడి దీపంబుమాడ్కి-మినుక్కుమిన్ననుచున్న నేమిఫలముండు
 గొప్పవాడైన దర్పముల్పేయఁబూయు-వీధివీధి దొమ్మరి విద్వేచూపి
 మొండెక వాసనాక తానెంతేపు-నిన్ను మించిన ఏగు మంచికొన్ని పనులు
 చేసినను న్నాగుహులు చేతఁబడవు-చూచెదరు డబ్బు దండుకోఁ జొచ్చినపుడె
 యల్ల జరిగెద రెవ్వరు నాదరిగ-రంతితోఁబోచు కట్టేనియట్టివాని
 వాని చంపాలుఁ జని చూచి పాతిపోయె-ననుచునిదించు దొమ్మరి; యతని నేమి
 యనక కుక్కిన పేనునా నెదగుజనుఁడు-నీకు వారికి వాసి యెన్నినను జగతి
 హస్తమశకాంతరమ్ము పుణ్యంబువలన-యశము లభ్యంబగునుగాదె యంద అంద
 లుబులెక్కిన బోయాలు, లవణజలధి-మంది నీరైన నుష్ప లభించుటరుదు.

మాయిష్ట్యలో లైలుపెట్టేలో ముం దుకు ప్రవేశించాలో నాకు తెలియదు. అసలు ఇంకోక రాపెట్టేలో ఉన్నారనే అనుకోలేదు కొంతసేపటిదాకాను. లైలుబండి రవాదారీపవలూగా ఎక్కిపడితే అక్కడే అలతూ, రాత్రితెచ్చమంటే యేమిటో నవస్సుకు గోళి రించేటట్లు సావకాశంగా పొక్కుంటో పోతోంది. నెలకు బతుకేదికప్పు కేమో లైలు కొంతవరకు నిండుగానే ఉంది. కాని అడవులను దగ్గర్లా ఒకరోకరు ఇద్దరిద్దరుచోపున దీక్షాపాతం ఆరంభించారు. ఇలా నాలుగుదైవము దాటేటప్పటికి నా పెట్టేలోనే నొక్కచో మిగిలిపోయాను; కాదు కాదు, ఒక్కచో మిగిలిపోయా ననుకున్నాను.

రాత్రితే గొట్టిగా రొవిచేస్తూ కుదుపుకుంటూ పోతున్న లైలుపెట్టేలో ఒకదూ ఉండబంటో ఒకవిధమైన అవదించింది. ఎక్కడా లేని నేర్చాపుష్పతంత్రమూ పస్తాయి ముడి. ఏంతోస్తే అది చెయ్యొచ్చు. ఎంత గట్టిగా మాట్లాడుకోవాలంటే అంత గట్టిగా మాట్లాడుకోవచ్చు; వినేవా డెవగూ వుండదు. ప్రతిపక్షులతో అమాంతంగా నాదంచేసి పట్టలు కొట్టించొచ్చు; ఎవరు చెప్పి మొసగా డెవమా వుండదు. నెత్తికిందకీ, కాళ్ళ మీదకీ పెట్టితల్లకిందుగా జపంచేసివా మానేవాడ్యోమా వుండదు పాడొచ్చు, అడొచ్చు, బంతలు అభ్యాసం చెయ్యొచ్చు. అద్దులేకుండా గోళికాయ లాడుకోవచ్చు. కిటికీతలుపులు వేసివా తీసివా అడిగేవా డెవగూ వుండదు. రెండు తలుపులూ తెరుచుకున్నావరే, మాను కున్నావరే. లేకపోతే అదేపనిగా వేస్తాతీస్తా అకు కుంటూ కూర్చున్నావరవాలేదు. పెట్టేలో ఏమూలపడినీ అమూలే. కూచంటూ, ఒకచోట్నీంచి ఇంకోచోట్కి తిరుగుతో, కూచంటో వేస్తో, కాలం గడచొచ్చు. నిలుపుగా బల్లమీది పెత్తలపైని నిగడవన్నకు పడుకోవచ్చు.

అయితే, నే ఏమార్చి దీటిలో ఎవని చెబలేదు. అన్నట్లువా తమిళుని తోచలేదు. నేను చేదంతకంటే చాలా సర్వసాధారణమైన పని. నాతోలోంచి ఇక్కడ ప్రయాణీకుడుమీదా ది చెప్పేవారి తిరునాథి, ఒక్కసారి నేను చెబుతున్నాకేవలం కి. పెట్టాను. కాళ్ళ చేతులు ఒకసారి చాపుకొని పొవిరునుకొని, నా పెట్టేలోంచి ఆ ప్రకారం విన రావేళ కిటికీకుండా ఒకసారి కిటికీ యాగాను. ఉ నివైపు ఆకాశం కొంచెం వెలుగులాడుతూ గడచిపోయి పగటి నీంకా పూర్వకం చేస్తోనేవుంది. అ కిటికీగర్భం కదిలి రెండోవైపు కిటికీలోంచి చూశాను. తనవారి సిగ్గట్లక బుట్టింది చూశునీ దీక్షి కేవలం కుదుపుకొట్టారంభించాను నీ పెట్టేలో ఇంకానో వున్నట్లు కప్పుకు తెలిసింది. నిచ్చి చుక్కమీద కూచున్నానా ఎవరో వున్నట్లు నాకు తెలిసిందే కాదు..... తన లంకి సన్నని కూమరాగం తీస్తో, ని యంగా తిరుగుతూ మనం సామాన్యంగా కోయబంటూ మే ఆపుకున్నా పోతా ఆ పచ్చి వారింది. వెంటనే దాన్ని నా చుక్కమీద నులికేగాను. అట్టే అంత కించించి పైకి, పైకి కిందకి పరిగిచేసి చూచింది. ఆకూల పూచున్న న జంకువుకంటే తమాష అయిన పదారం ఇంకోటిలేదు నిశ్చయించుకుని దగ్గరకొచ్చి నాకంటకీసి పరకాయం చూపింది. మట్టి నేను దాన్ని విడికేగాను. అది రిప్పిం పని పెట్టేలో ఒకసారి సంచారంచేసి మట్టి వెంకొక్క సామాసంగా నా చేతిమీద నారింది. నా కిండ్లలో నుండి. ఇక చాలు నీ అల్లరన్నాను. 'మంచితనా గూడ మితిముంది. నేను సామాన్యున్నీ కానినీ కప్పు రెండుమాట్లయింది చెప్పి. కొత్తవాళ్ళొచ్చి నాదీ అనిధేయతగా ప్రవర్తిస్తే నా కొప్పమమమంది. నీ కి మరొకదండి విధిస్తున్నాను. నువ్వచేసిన నేంలు చా వున్నాయి. నీవు దేశదీవ్యుని. నీళ్ల ప్రజలకు చా చిరాకుగాను, బాధగాను ఉంటుంది. నేగా టిక్క

కుండా ప్రయాగం చేస్తున్నావు. ఇచ్చే కాకుండా
 వ్యవహారం లింకా ఇచ్చాయి పిలుస్తాటి ప్రతి
 లింకా నువ్వు చాటుకుని సిద్ధంగా వున్నావు అంటూ
 అంతగా నేను కుడిచేత్తో పక్క పెద్దదెబ్బ కొట్టాను.
 అది అతి బాధగా తప్పించుకుని నన్ను పరాభవం
 కలిగింది. నాలోవున్న దుర్బలతను పైకి పొంగింది.
 కిందో గొక్కమాటూ, పేపరులో గొక్కమాటూ దాన్ని
 కొట్టలేదు. అనంతంగా బలవీరిన కుడి దాన్ని
 పంపుటూ లెచునా. పట్టికాగ పంపుటూ, అక్క
 డైనా అసంతోషం అనునూ, అదునులో అదుకేను
 పంపుటూ. పట్టికా దాన్ని సరిపెట్టా, గట్టిమని దాన్ని ఒక
 పెద్దదెబ్బ కొట్టానా నాచాక కృత్యం తయారయినా.

వాప్రయాగం తో దృఢ అయిపోయింది. అది
 వాలో బలవంతంగా నిర్మల్యంగా అనంతం ప్రారం
 భించింది. అంతగా అది ఆంధ్రప్రదేశ్ పుష్టంగా
 తెలుస్తూ వేపుంది. - విశేషంకోసమే వా కాంతాని కది
 భంబం కలిగించింది దానికి కొంచెం ఖుషానా కావాలి
 సాధించి. చాలా దురిగా వున్నావన్నమాటే కాని,
 నాలో చేతకానివాడు బుద్ధిలేనివాడు లాగా వున్నావే,
 నీకు పెద్ద కలేబర మేడకుని తుడుకుంటూ కోలా
 కుంటూ నాచేక పరుకెత్తుకుంటూ రావడంకంటే చిన్నది
 మేమిటుం నుకుంటే కోలోయ్య అప్పుడు దాని మని
 ప్రస్థానం ప్రవేశించాలి ప్రయత్నించాను. ఇక నా
 కది ఉత్తేజులకులకనివించేను. ఈపెట్టె నీదా నాదా
 అది వాలో పరానంగా పరాంతోరని దీక్షోలానికి
 చాలిన తెలివితేటలుకల ఒక స్వర్గీగా మారిపోయింది.
 దానియందు నాకు ప్రేమ అంతరిస్తున్నట్టు తోచింది.
 దానికంటే నే నెక్కువవాడేనే అవాంక్షాని మనుగం
 టింది. మే మిద్దరం నేనుకున్న యావొక్క పండులో
 నూ నేనోకిపోతూక ఇంకా నాదెక్కువేటికి ఆర్థా
 న్నము. అమెంబుధును నాకు బోధాగ్య మెందుకుండ
 గూడుకు బోధాగ్యమూ, దయా అనే యారెండున్నూ
 మనిషి కుండలపిన గొప్ప లక్షణాలు. ఈ రెండు లక్ష
 ణాలు మానించితేనే నామగ్యం నాకు దక్కుతుంది.
 ప్రస్తుతం నే నెందరూ వుండేవిలానికి, ఏదికంటేలానికి
 పిల్లన నిర్భాగ్యుడై పోయాను. నే నిక దయ తూపించి

నట్టయితే మళ్ళీ నాగొకడం నేను పంపాదించుకోవచ్చు.
 వాడెంతవది కష్టమేని యథాప్రకారం నామాలకు నేను
 పొయి గంభీరంగా మారున్నాను. నేను నిన్ను సంపదను
 కాని నీకు కొంచెము బుద్ధి చేస్తుంటే వుంటుందన్నాను.
 మళ్ళీ నేను నేను తీవ్రము బలవంతానికి. అదిబిచ్చి
 పెట్టిన నే నేవరుగిది చాలింది... నీవు నట్టిమాటలు నా
 కనివచ్చున్నావు. ఇప్పుడు నువ్వు పూర్తిగా నాచేత్తో
 దిక్కావు ఈ నేను నేను రెండుచేత్తలా వదిలిన
 ట్టయితే రెండు కాకతల పంపుకునే నేని నచ్చివా
 తవు. నిర్మల్యంలోని మిశ్రుతే నాకోకాను కాని
 నేను నిన్ను సంపద. ఈ పెద్దదెబ్బ అప్పుడాల తప్ప
 దిప్పిపెంకరి నువ్వు తెలుసుకోవాలి. అంతేకాకుండా
 నిన్ను సంపదం నా కష్టంబాదా లేదు. నిన్ను బాగా
 అరంచేకున్నావ్, నీయందు నాకు ప్రేమ నివ్వచే
 తోంది. నీయందు నేను పూర్తిగా పోవడంబాదా
 మింకేవాయివా ఒకమా నీకు నాకకు బంధుత్వం
 మిద్దరం వందన్న పంకరి తెలుసుకున్నాను. మిర్చి
 పట్టా ఇంకావచ్చు కదా ప్రయాగం చేయడం తెలుసు
 చింది. నీకు నేను విశేషం కలిగించాను. నన్ను నువ్వు
 పంపించేస్తావు. ఇలా వందరం ఒకరికరిం పర
 స్పరం ఋణంకేలున్నాను. మిర్చిలో వున్న శీలవరహ
 ధ్యమూ, పుష్పచేత్తలమూ కోకే. మిర్చిలో మిర్చి
 వ్యం పంపించే. నీకు నీ ప్రయాగం సంక తేలిక
 దనుకుంటాను అలాగే వా ప్రయాగంసంకరి నాకు
 పరిగ్గా తెలుసునని మాట్లాడా చెప్పలేను. నువ్వు అలా
 చించిచూచుకోవాలి నీ వందరికి వందరం చాలా వున్నా
 యని తినుకుంది. మిర్చింబాదా కావేపు పంపి తిరు
 వారికూం నూ యా ము వా తో నీ కళ్ళలము.
 బయటిచేత్తలోంచి పెట్టుకున్న బంపాంబిచ్చి దీపం
 మట్టా కొంచెంవేపు రపరపాకునూ గిరిగి, మరుగిరి
 నిమిషంలో మళ్ళీ అంధకారంలోకి పోతాను.....

కెటికేదగ్గరికొచ్చి. "అయ్యో, యింకా నీకి నీకు
 కున్నారా" అని యెడలో నన్ను నీకు బిచ్చం దివచ్చింది.
 నేను దిగవలసిన దీపం వచ్చింది నాకు బిచ్చంకేసి
 పుష్టం కట్టుకోలానికొచ్చిన పొట్టకు నన్ను పలకరిం
 చాను. అతిన్ని నేను మెచ్చుకోని మెచ్చగా పడున్నాను
 కాతో నీవు పటిదాకా వస్తావ్, చెట్టులోకి నీకు
 కుని బయటి నల్లగానిలో కాలు పెట్టాను. చెట్టి లింపు
 లేను బయటబుంబిలోపలి మాటాను. ఇంకానాలోకి
 ప్రయాగంకను దీపంమట్టా తిరుగుతున్నట్టే కనిపించింది.

౬. వనరింగమశ్యమున, నున్న 'మదనకి గొంబె' అనుబామ్మ
దీని పుడిచేతనున్న గంగలము కడలుపు

గి. శంకరాచార్యుల వైష్ణవ శిల్ప విగ్రహములు
 'మహాకవి' అనబడి, పుణ్యములను పుణ్యంధ్రములు రాతిలగు. శిల్ప కళా కేవలము - జేలూరు

శ్లో. యః కర్తా జగతాం భగ్నా సంహతా మహాసాం నిధిః, ప్రణమామి త మాదిత్యం బహిరంతః ప్రసాదపహు

చూచుచు నిఖిలప్రపంచ సృష్టికీలయములకుఁ గార
నిఘాతుండును, కాలస్వరూపుండును, జ్యోతి
ర్మండలముల కాధారండును నగు నాదిత్యుని ప్రభావ
మంగళవనీయము, వైశ్రవంత్యుని, నవాశ్మీయన గోచ
రము. లోకస్వనివారములయొక్క కాంక్షనము. అట్టి దిన
పక్షిమాపర్తు సంబంధింపఁ గలుగఁమాపంబు కాలమెన్న
నిచేఁ గావించబడుచున్నదో, నిఖిలభూతి జీవనాధారం
బగు తిరుగులబడితోఁపఁగ నీహియవాదికం దెప్పనికిరణప్ర
సారముచేఁ జోషితమగుచున్నదో, యెప్పునిజెలుంగుచే
సకలము వికాసముఁ జెందుచున్నదో, అట్టి వాక్యార్థగ
వాసుడు ప్రత్యక్షమై సంతింబని వేలుగఁ జెప్పఁజులువా!
“అనావాదిత్యో బ్రహ్మ” యని శ్రుతి మహిమనున్నది.
“అంతరాంతరివిద్యో” యను మహిమనఁబు వాదోగ్యము
నంగుఁ గలను. వేదము లోకవిధములచే నుతిచేయుచు
న్నందున, శ్రీయోగయోగినియుఁ జెప్పఁబడుచు
న్నాఁడు. ఏదేళియందు సూర్యకిరణప్రసారము చక్కగ
నుండునో యాకాశమాలోగ్య భౌగ్యము గలదిగనుండును.
సూర్యకిరణ ప్రసారములేని జీవ మితిగవిజయములచే,
భౌగ్యసంతతియయ్య నవాలోగ్యమున కాలవాలము,
బాష్పమునకు నిలయమై నవయయిండు సమీతోష్ణము
గల దేళిమే యాలోగ్యసంతతి. ఇట్లక ప్రసవించుట
నుండును; దక్షిణాగ్రముండలనుండును; సూర్యకిరణప్ర
సారము. చాలతిక్కుఁచుగ నుండుటచే, ఎప్పుటిప్రజలు
దుష్పనామగు శీతిమచేరిమ, హిమమచేరిమ, వాధిరులగు
దురు. (Siberia) కైదేరిమా మొదలగు కొన్ని ప్రాంత
ములయందు సూర్యకిరణ యెట్టియైనది యెఱుంగనివారు
నుగలరు. వాకికోక విధము (Aurora Borealis)
జ్యోతిస్స ఆటవమాపములవలె కగపడుచుండు. అధిక
వయిన నదిచేరిమ, మంచుచేరిమ, బాధపడుచు దుప్పిన
ర్యములఁ గప్పికొనుచుండురు. వారు సూర్యకిరణముల

వలనఁ గలుగుభౌగ్యముఁ బడఁచుఁజాలరు. పాశ్చాత్య
విదేశములయందును, సూర్యకిరణప్రసారము చక్క
నందున, వడవడ మెగించుచుదరియు, మంచును వారిని
ఢించుచున్నందున, సూర్యకిరణ ప్రసారములకు
లుగురు. సూర్యకిరణములచే వ్యాధులకుఁ జికిత్సచే
పథతనిఁ గనికెట్టి, కోకులపై నియమితకాలముల
కిరణప్రసారము నొనరించి, కొన్నిచిన్నగుల నీన
యందు నీరునింపి యెండలోనుంచి, యావధిసంబం
ముచే త్రొంగిండు, లండకోమొదలగు మహాపర్వత
యందు, పక్షిక్షిలబజ్జులకు చికిత్సచేయు వైద్యుల
ములు గలవు. వ్యాధిగ్రస్తులగు పక్షిక్షిలముఁ జూ
యి కిడ్డకు సూర్యకిరణలేనందున యావ్యాధిచిచ్చి
కొంటి యొకగంటనీవు సూర్యకిరణములు పోక
ననియు, పక్షిక్షివాధి సూర్యకిరణప్రసారము లేమి
గలిగినది కాంటి సమద్రతీరమం లోకమాసము
సూర్యకిరణములు తెలులుట్లు చేయుచోననియు, నన్న
జగత్ప్రభౌగ్యతీరాంచిన వైద్యులు (Doctors) పరి
నిచ్చుచుండురు. సుప్రసిద్ధ భగవద్వ్యాఖ్యలండి
గ్రీసముగ సూర్యకిరణములయందు ప్రాణిక్రియు, న
తిప్రదానశక్తియుఁ గలదని నిశ్చయించి; వీకాలు మ
టకు మాటుగను, ధౌపాయనము (Tonic) త్రాగు
మాటుగను, కిరణప్రసారమే ప్రకారాంతములచే
యొకింతురు. సూర్యకిరణములయందు చిచ్చుకిరణక్రి
దని యిదేవల ఘనవైద్యులండిని నిశ్చయించి, తిచ్చింబ
చికిత్సలను, వైద్యులయములను నెలకొలిపి యావ
ములవ్యాధా ప్రబోధించు చున్నవారలు. సూర్యకి
ప్రసరించని చిచ్చుయందు, సూర్యనిరీగములంటి కి
ములనిచ్చు దీపములను గనికెట్టి, వానియెగుట కా
గంటయో, అవిగంటయో బిడ్డలను నిలువఁజేయు
ఎండకొనినదో, అక్కడిప్రజలకుఁ బండగ.

నియమముగల ముసలిదొరలు, దొంగసానులు, పొరుగు
నడిచినవారు. వామలు పదిహేనులను స్వేచ్ఛగా వది
లుచుండును. పలు ప్రదేశములందు గల మహోత్స
వలకు వెళ్ళవలసికాదు. స్వీట్టులొందునందలి కొండల
దండ్రులను, విద్యులసార్యకరణముల నేదించుట
లకు సాగింతును, దెన్నాళ్ళు లోనగు దేశముల
ని యాక్రమించుచుండును. యూరపుఖండమునకంత
గూత్రాస్తానముగ భావింపబడుచున్నది. సూర్య
ణముల ప్రభావము, వారు దెలిసికొని యంతక్రమపడు
ండగ, భారతవర్షమునం దవిచ్చిన్నముగల బ్రసరించు
గాముల మహిమ దెలిసికొనఁజాలక, వ్యర్థమునేయు
న్నవారము. “పెరటిచెట్టు మందుకు బనికొరదను,”
యెత్తవకారము మనదేశమునందు, మనయెగుట ముల
ముగ లభించు పదార్థములయందు లక్ష్యములేకుండుట
భావనీయమే గదా! పుణ్యభూమియగు నీభారతవర్షము
నందలి యాద్యులు చేసినూక్తములచే సూర్యభగవాను
సారాధించుటచేతను, సవిశ్వదేవతాకమున గాయత్రి
సాపించుటచేతను, అలోకశాంధవుడు తనయమృత
కణములను జక్కగఁ బ్రసరింపజేయుటచే యాధునా
ని “వసుమతి” యను వన్యభాభిధానగ నొనరించి,
ద్యుములను, భీషణులను, తిరుగుల్మలతాదులను వికసించి
జేసి, ప్రాణైక్తివోసంగి ప్రోయచున్న వాడు.
సామలయ ప్రాంతమందలి పుణ్యపర్యటముల వివరము;
పుణ్యగ్రామముల యందును, మహాద్వలును మునీశ్వరు
లను, లోకహితార్థము సూర్యభగవాను సారాధించు
మందురని మహాభరతియనందుఁ గలదు. భారతవర్షము
భారతఖండమునకు దేశమాతయనియుఁ జెప్పుటయందొక
సర్వవిధములు కలదు. ఏదని? మారీ, సాత్విక, రాజస,
తామసగుణములగుల పుత్రులకు వారికిదగినట్లు, ఆచార
ములను, అభివృద్ధిపదార్థముల నొసంగి సన్మార్గములొనరి
చెచ్చి రక్షించుచుండును, భారతదేశమాతయు కేవలపా
శ్చాత్య ఖండములొని శత్రుప్రదేశములనుండి వచ్చి,
తన్ను వాక్రయించినవారికి, ఉచితమండలము, సిమ్లా
నగు ఉష్ణప్రదేశములను, బెంగళూరు మహావిశ్వరము
లోనగు కిందిచ్చిల సాఖ్యప్రదేశములను, ఉష్ణమండల

ములో నుండి సచ్చివారికి దగినట్లు; వత్తరుండలములు
లోనగు ఉష్ణప్రదేశములను, ఏములుగనుండువారికి పసు
శీతోష్ణ ప్రదేశముల నొసంగి, భాగ్యవరఁ ప్రోయచుం
డును. కాని ఉష్ణప్రదేశములలోనుండి, పాశ్చాత్య ఖం
దములొనికిఁ జేరినవారు, శిలిమచేతను, గాఢమందు
చేతను బాధపడుచు, క్షిప్తులొని, కామలొని, లోనగు
వానిచే, జన్మదానముగలుగునట్లు, దెన్నాళ్ళపచారములఁ
గాదించుకొనును. కాని, ఈభారతదేశమునందు పరి
విధిశీతోష్ణప్రదేశములుగాని, పసుశీతోష్ణ ప్రదేశ
ములుగాని యచ్చులఁ గానంబడువు. అదియునుగాక
యిచ్చుల సూర్యశక్తిచే నెల్లపంటలుపండును. సూర్య
రశ్మిచే బుష్పములు వికసించును. శిశులదేశమందును,
నానావిధములగు పుష్పజాతులు నెగురుచుండును. కాని
సత్కవి ప్రపంచమునందు ముఖ్యము, కమలము, కల్పా
రము, పుండరీకము లోనగు తామరజాతులను, అచ్చ
టికవులు తమవాక్యమునందుఁ నలుముగ ప్రయోగిం
చినటులు కనుపింపదు. ఏలన? కమలబాంధవుని కిరణప్ర
సారము కాసారములయందుఁ బ్రసరింపబడిన గమల
ములు వికసించెదని యూహింపవలసియున్నది.

సూర్యుడు హిరణ్యమశీరియనియు, ననుమంతుఁ
డనియు నేదములయందు స్తుతింపబడుచున్న విష
యము ఆధునికప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞుల పరిశోధనలవలన
స్పష్టమయ్యెను. సూర్యకిరణములనుండి (Radium) రేడి
యమును పదార్థమున గనిపెట్టి దానిద్వారా బంగా
మును జేయుచున్నారు కదా! అదియునుగాక, లం
డన్ మహాపట్టణమునందు నెలకొలుపఁబడిన (Edward
Hospital) ఎడ్వర్డు ఆస్పత్రియందు రేడియమును క్రి
మపయోగించి, భవంపన్నుఁకుఁ గలిగిన రానిపుష్టము,
క్షయవ్యాధులను, కుశోగములను, చికిత్సలచే బోగొ
ట్టుచున్న వారలు. ఈరేడియమును పదార్థమును సాధిం
చుటకు విశేషధనవ్యయ మును. కావున, సామాన్య
జనుల కీచికిత్సఁగాదింప వలనుపడెను. భాగ్యవంతులకు
భాగ్యవశ్యపదార్థముచేతనే చికిత్సఁ గాదింపవలసియు
న్నది. ఇంకను సూర్యకిరణములయందొక్కటి క్రియన్న
దని కనుగొనుచున్న వారలు. సూర్యతాపమునందు (ఎం

దయను, కొన్నిరసాయనములు, ఓషధులు, ఆస్తు
ములు, కోపింపజేసినచో నూనెలములనునవి సుశ్రుతి
చరకాది వైద్యశాస్త్రములయందును గలదు. ఈభా
స్మితుడే, పుష్టి, స్థితి, లయములకుఁ గారకుఁడని యిది
పాఠాఁ జెప్పబడినది. ఋగ్వేదార్థానుసారముగ తనతీ
క్ష్ణకీరణములచే, సముద్రవదీతటాకామలలోని జలము
వాక్కించి మేఘమంధులములందుఁ జొనిపి పరింపజే
యును. దీనివలన ప్రస్తుతులగు. పశ్యములను, ఓషధు
లను, తిరుగుల్మలతానులను, కిరణములచే వికసింపజేసి,
పోషించును. కృత్రిక, నోహిణి కాక్షలలో సువ్యమండ
లముందుఁ దీక్షణకీరణములఁ బంపుటచే సకలప్రాణులు,
సంకల్పతై, కొంపజందు పడఁదెట్టునుజెంది మృతులగు
టచే, సంహారయు నగును. పుష్టిలయమునకు, లయ
ముపుష్టినిగఁ గారణములగుచును. ఉదయాస్తమయము
లును, అక్షరాశ్రమములును, సూర్యనివలననే కలుగుచు
న్నందున, మానవాదుఃస్కలపరిమితియు, నాయపా
స్మితుని వలననే కలుగుచున్నది. ఉదయాస్తమయ కాల
ములయందు నిద్రించువానిఆయుఃస్సును, సూర్యుఁడు
హరించుచున్నాడని “శ్లో. ఆయుః ర్నరతిచ్చ పుంసా
మర్యన్నస్తమయన్నసా.” శ్రీ భాగవతమునందుఁ
జెప్పబడినది. సూర్యోదయమునకు మున్నే మేల్కొని
సూర్యున కభిముఖుడై ధ్యానించుచు, ఎమస్మరించిన
యెడల, అమృతకీరణములద్వారా ప్రాణశక్తిని, ఆయు
ర్వృద్ధిని, ఆరోగ్యమును పొందుచున్నాఁడు. అటుగాక
నిద్రించుచున్నచో నమృతకీరణముల ద్వారా ఆయు
ర్వృద్ధిని, జీవదజాలక, యసారోగ్యవంతుఁ డగును.
అటులనే సాయంసమయము నిద్రించినను ఆయుఃప్రాస(4)
మగును. ఉదయాస్తమయ కాలములకుఁ బూర్వము
విచారముపరిపి, కిరీరవ్యాధిమాదులనిలఁ నారోగ్యం
బును, భ్యాననమస్కారములవలన ప్రాణశక్తియు, మనో
బలంబును, ఆయుర్వృద్ధియుఁ బడయనగును.

“శ్లో. ఆరోగ్యం భాస్మరాదిచ్చే నోగ్య మిచ్చే
జ్జనార్దనాత్” అను ఆరోగ్యశిలబట్టి యారోగ్యము నపే

క్షించువారలు, సూర్యోపాసనమును నమస్కా
లను గావింపవలయు. పూర్వము కుండవాస్తవి లాధి
దగు మయూరముపోకవి, సూర్యభగవానుని శ్లోక
ముచే స్తోత్రముచేసి, యాననానిధి కృతచే నాగ
వంతుఁడయినట్లు, సూర్యశ్రీకమువలన పరియంబు
న్నది. సూర్యనమస్కారముల వలన నారోగ్యము,
ప్రేకోమేధా ప్రజ్ఞాబలములు గలుగుననిచెప్పెడి ప్ర
సార్యపద్ధతిని, పరికోధవలనఁ దెలిసికొని యి
ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులగు నాగరకులు, విద్యాభ్యా
యుల పాఠశాలలయందు విద్యార్థులకు, కిరీరవ్యాధి
పరిశ్రమల యందు నర్థ్యసింపవలసినట్టులు ప్రజేపి
ప్రాచీనసార్యపద్ధతులు క్రమక్రమముగ నానరణముల
వచ్చుచున్నయవి. సూర్యనమస్కారములయందు ద
గ్ధులు కలవు. ఒంటికొలిపించ నిలువబడి చే
టయు, సాష్టాంగప్రణివేశనము గావించుటయు, పిసి
కేలబోప్పులు, వాడీసంబంధ వ్యాధులును తొల
కొంతకాలమునకు ముందు దండెములుతీయుట, బస్తి
తీయుట, పరుగెత్తుట తోనగు వానివలన కిరీరబలము
గునని తలఁచిరి. ఇట్టివల కొంతకాలమునుండి, మన
లేని కిరీరబలము కేవల పశుబలముననని తలఁచి, ప్రా
యమపూర్వకముగ కారీరక పరిశ్రమఁ గావింప
నియుఁ బ్రాణాయామమునందు గోపుకీర్తకలదని
సంకల్పబలముచేత కిరీరమునకు ద్విగుణబలము కల
నియు వివరణాంతరాపక్ష మనస్కుం డెంత కిరీర
యామముఁ గావించినను బలము కలుగదనియు నిశ్చ
యిరి. తపాలకట్టఁదీసికొని పరుగెగువారు (Tap
Runners), కట్టెలుగట్టువారు, కూలికై బరువు
వారు, బండ్లులాగువారు, ఇట్టి కష్టతీవులు కారీరక
యామము చేయుచున్నారని చెప్పవగునా? వలమప
అదివారికిఁ జేపవృద్ధికై, నిర్బంధముగ చేయుచున
కాని, విచ్ఛిక్తముగగాదు. ద్రవ్యములేని తీరవాగు,
తనాపాతులై కష్టపడి పనిచేయుచున్నను, మాన
తనాబలములేనందున దృఢమయినబలము కా

• దీనికి వ్యాపక రూపము చేసిన అర్థము పరిగ నున్నట్లు తోపదు.

జుర్రనీ చేకమునుండి ఇంగ్లండుకు తిరిగి సముద్ర ప్రయాణ మొనర్చునప్పుడు నిండుపూర్ణము వెన్నెలను గాంచినప్పుడు దానిప్రత్యేక మనోహరత్వము నాస్పృశ్యము వాక్కింపలేదు. కాని ఇంగ్లండుదేశములో నాకు ప్రేమమైన, జ్ఞానప్రదాయకమును ఆక్సుఫర్డు పట్టణమునందు నాయంకాలమందు వసవి మాసములలో విహరించునప్పు డనేకమారులు వెన్నెలనవ్వులను జూచి చంద్రునియొక్క చందనపు చాయనుజూచి మేఘ భావతో నొప్పారుచున్న శ్రీకృష్ణమూర్తి వాసటియందలి శిలకమా యనునట్లు కోల్పోయియున్న ఆకాశముపంకయాచికడుపంతిసిందిరిని. భరతఖండిమనం దిట్టి వెన్నెలరాత్రి యొక నర్త్యదృశ్యముగా యని భావమునకు దట్టెను.

క్రిందటి చేపవికాలమును ముద్రాసుతీరముపై నసంఖ్యాకములగు యిసుకరవ్వలపైన నాట్యమాడించుచున్న వెల్తురును, గాలములో దిక్కుకొన్న చేపలపగిది, పైకిచివుట్కున లేచుచున్న సముద్రపు తరంగములపై విహార మొనర్చుచున్న వెన్నెలనుజూచి ముఖమొంది కళకళలాడు మొగమునొంది మరొకసారి నవ్విసప్పుకు వెలవోభమా యని యాభాషించి అంకురించుచున్న సంతోషపు చిగురులకు మాతనమును పన్నీటిదాహ మిచ్చి ఆనందమొందిరి. కాని సముద్రముపై తాండవమాడు వెన్నెలకు యీచిన్న కోటి వెన్నెలసాటియా? ఒక్కవాటి వెల్తురుమాత్రము దానియగుకొరి వివిధకళలతో సమానమగునానము నాభావవారిత్వమందు కలదు.

ఇప్పటికి పరునాడుసంవత్సరములక్రితము నాబాల్యమాన మగణించినట్లై, ఆప్రేమసాగరము చంద్రుని వెన్నెలలో యింటిమందునున్న మందముపై పరుండి చంద్రుని బాలనికిమాపి చందనాను పాలుపాడుచు నన్ను ముచ్చటల దర్శనదినమే అనమానమై వెలయుచున్నది.

చంద్రుడొకనాడు గర్వముతో ఆకాశముపై విచ్చలవిడిగా పరిసమానుడైను. ఆట్టిసమయమున తేలపోయను న్నే హితుడు నేను సింహాద్విపమునకు సమీపించుచుంటిమి. బోటు నల్లుగా బోవుచుండెను. సముద్రమంతయు తెల్లనివిభూతి నిల్చినట్లు పిండియాగలోని నట్లుండెనని చెప్పనగును. కాని పిండియనున్న మెల్లదినమందులేదు. మార్గమున్నదిగాని పలుకు దానిస్వరూపమైవలెను. కారము దానిగుణమైనట్లు, సాడిదానినైవలెనుచూడుగా నున్నట్లు విభూతి కాసాంపులేదు. అది నిజముగాతెచ్చేవా లేక మూర్ఖునికాంతి వెండితేకులపై ప్రకాశించునపుడు కలుగు స్వచ్ఛమైన తేలుపా. లేక చంద్రునికాంతి బంగారుతేకులపై ప్రకాశించునపుడు కలుగు పచ్చనికాంతియా! అదియిది యనరానితేలుపుగా మెరుపుగా తిరుగు తిరుక్కుగా కూకూయని కూయుకోవల నివాదపు సాంపుతో వివిధవర్ణములతో నొప్పారుచున్న ఆవెన్నెల యపరూపమే దానిస్వరూపము. ఇటుల సరాసరి యుదుకొనుటకంటే దానిచే ప్రకాశింపబడుచున్న నెక్కుకాలములనుజూచి ఆదివ్య గేహప్రభావమును సంస్మరించుట లేక. అటులనేతేయ బ్రహ్మన్నించుట సమాజమే యని ఆట్టికాంతిలును బలుమారు గాందు పృష్టిక్రియలకు దోహదపాడు.

ఇక చంద్రునియొక్క వింబప్రభావమును జూచెదము. అనాటిరాత్రి చంద్రుడు తనపదునైదు కళలను నలుదిక్కులకు వ్యాపింపజేసి రోజొకాకారమగు సముద్ర భాగమున ప్రత్యేక బలిమముతో విరాజిల్లుచున్న సమయమున ఒకశ్రీ నిబ్బించుచీరను ధరించి దాహముకొరకై సముద్రముపైగా వెళ్లుమా అలపలుచే సముద్రునియొక్క పాన్పుమీద పవ్వరించి సముద్రునియొక్క సంగీత నివాదము నాలకించుచూ ఆ పిల్ల వాయువులచే అలపలు దీర్చుకొనుచుండగా గాలిచే సమాజముగా అన్ని భాగములందు చేకగమాగా కలుగుచున్న ముడితలు మార్పు

లు జూరిపోవుచున్న చీరకొంతులు, రవికల ఎగురులు, మధ్య మధ్యచూరలవలెనున్న తెల్ల చేతిగడ్డ విడలించులన్నియు జూపెనుండి కరుణారహితము నెచ్చుచున్న వెన్నల ద్వారా కన్నుననేమో యను భయముచే "గబగబా" తన చినుకులన్న విస్త్రుములను, ఎగిరిపోయిన చీరకలను దాచుకొనుచున్న యాస్త్రీ సిగ్గు, విరుగు, కోపము మాబోటి మావరకుల బుబ్బలులుగా కన్పడెను.

పడుచున్న కళలతో నిండియున్న చంద్రునికి పరి పాలితిం బన్నట్లు సముద్రము పీల్చి గంతులు గుప్పింతులు వేయుచు ఒకటివొకటిగా జ్వరలుచున్న ఏనుగులనూడ్చి అలలపయోహముచేతను వాని దంతము రెన్నిచూ కాని లక్షలకొలది మువ్వములవలె విరాజిల్లుచున్న నీటిబొట్టలో లేక వానినెత్తిపై కృష్ణునిపించె ములో, చేలరేగుచున్న ముత్యపు చిమ్ములుడ్డిలో, మరే మియో యనునట్లు, అన్నికృంగారములు ఒక్కొక్కటి యొక్కొక్కచోట ఆకాశమే నిక్కడ మరియెట్లెడ తళ తళ మెరియు పాదకపపుకాంతులు పొడగట్టుచుండెను. వేలలక్షల కొలదిగాయున్న చేపల తళతళలా, గుచ్చలగుబ గుబలా, మున్నపురాసులా, పొడరసపు ప్రవాహమాయన్నట్లు ఆకన్నగ్లనుదుగులు మెరయుచుండెను. పాద రసపు సముద్రమా యెవరో పరుగుడు గంపరులేవి? నలు ప్రక్కలకు చెరిగిపోవు ప్రవాహమేది? యను ప్రశ్నలతో తుదకు ఆమృతంతయు ప్రతిసమృద్ధిమృక్క కళలు కొంత కొంతగా కలపిన మిళిలిచునియును అన్నిటియం గన్న కాంతికంటే నూత్నకళతో తాంబూలమాడుచున్న ప్రేయం లేక మునప్పుడు కలుగు హృదయ సంతోషము, స్నేహితులను సంవత్సరములపిమ్మట కలుసుకొన్నప్పుడు కలుగు ఆనందము, కోవల, న్యూ, గోరుంకల శృంగార మగు సంగీతనివాదములచే నిండిన నాహృదయ సంతృప్తి వీనియన్నిటి నేజములకంటె అత్యున్నతమై ఆముద్ర భాగము వెన్నలమయమై చంద్రియాలిప్తై, ప్రేమభవనమై, శృంగారపునెలపై, ముఖభావనమై కోళిలచున్న సమయమున నాలో నొక అమెరికను స్నేహితుడు కూడ యానిందుఃఖూర్తిగాను చూచెను. అందిముగా యున్నది గదాయను నాప్రశ్నకు ఆతనియొక్క భావచారిత్రియము

యాక్రింది విధముగా తెలుపుచూ అత్యున్నతమని బహు లిచ్చి, 'యెదిగో అటుల నూత్న నేజములు ప్రతినిమిషము ఆకాశమునుండి క్రిందికి సమృద్ధిపడు ముత్యపుచిమ్ములు తొలకరివర్త పు చినుకులను దిగమ్రుంగివట్టు నామను వాని మ్రుంగి జీర్ణించుకొని నాహృదయమునకు మెనుపుగల్గించి ఆనందమిచ్చెన్నిలలో నొకచిన్న జీవాణువుగా నేయున్న యెంతసంభవము కలిగదెగదా' యని అనెను. అంత తను "టెహ్లాటి" ద్వీపమునుండి అమెరికామీనుగా వేనానది ద్వారా యూరపుండుమునకు నెచ్చుచున్న పురు చంద్రుని నిండులింబమును చూచి వానివెన్నలను, వానిచేతులను కెగడములను, నవ్వలనంభకాంతిని భావశక్తి ద్వారా అదేపనిగా దిగమ్రుంగి తాను అవెన్నలనేకుల నాకర్షించుకొని లయమొనర్చుకొన్నట్లు తనకుండెనని నానందతిరిగి నవ్వుచూతెచ్చెను. అనిని ముఖవర్గమును బట్టి నిజమని నామనంబునకుబోచెను చంద్రుని పలుకై నుకళలను దేవతలు దిగమ్రుంగదరనియు, అవెన్నలవెన్న మున్ను భక్షించెదనిని నూత్ని భావమును సృజించిన మన పూర్వపురూర్వుల సృష్టిపాత్రయనకు కారణము తెలియుచుండుటలేదా!

క్రిందటిసంవత్సరము మినిదేశమునకు నెచ్చుచున్న పురు ముగ్గురుస్నేహితులు, నేను మాటన్నీలపై మార్చుని అవెన్నల చంద్రుని, ఆబాలకృష్ణుని, ఆయనోదమ్మగోవు లపొందును, పట్టి గంటలకొలది గాంచుచు ప్రతిరాత్రి ఘనాదు పదిరెండుదినములు ముఖము బొందుచుంటిమి. పగలంతయు పావులు, వ్రాయుచు, నాలోచించుచు, తర్కింపుచు శ్రమింపెదన మేమందర నాకొలదికాలము మాతృనాలక సంరక్షనముచే నీడబాయిలేచినవారివలె, ఆలసపడిగ్గుకొని దానామగొని బయలుదేలు బాటపాదె వలె అర్థిధిక దేహమానసహృదయోత్సాహము నొందుచుంటిమి.

సముద్రము దిగంతములను జారుకొనుచుండెను. మరొకదినము చంద్రకాంతియుగము ప్రకాశముల యూర రగ మపారమగుచుండెను. ఒకప్పుడు ఏనుగుల తొండములా! ఆచచ్చు జలధారలు తొండములనుండి బయ

దేవల మూర్ధనివాదములు యని యనిపించుచుండెను. మరొకప్పుడు యింద్రచాపములేని, ఆకాశములేని, ప్రాణముతానిన కిష్కరాక్షిపై గాలి వీచుచుండగల్గిన వాయు స్వరూప మాధిగముగ పోతనయొక్క భగవత్స్వరూప ప్రదర్శనమువలె బయలుదేరుచుండెను అంతయు నూర్చిమే. ఈతనమున్న గేజము, స్వరూపము మరొక తుణమున నుండెను. అంతయు వోలేనాచితి శిల్పపుకుండుట చెప్పాలస్వరూపమునకు గాని యున్నపులకుగాని, నవ్వులకుగాని సమాదియకాదు. మానవునికి ఒకేనవ్వునంబు ఒకేభముగ శిల్పపుకు సంస్కృతిలేక మాన్యుకావలసివచ్చే, భగవత్స్వరూపమునైన మానవాత్మయములకు కాంతి, మోము, శోకము, ముక్తికలనువలెనే చంద్రగుళిభోగపు పృథులు వివిధములగా కళగ్నయివ్వములై యున్నవి. ఆమెరికను క్షీణితునివనితి ఆంధ్రుని సోమగర్భరాశిని మేము దిగమించుచు, ఆవెన్నెలను ఆహ్రాగించుచు చెవులద్వారా ఆవ్వెనురుముక్క పంగితిమును వినుమా, కన్నులద్వారా దాని చిగ్గిలబిందులను జూచుమా బుద్ధిద్వారా పరకాయప్రవేశ మొనర్చుచు, హృదయముద్వారా నూత్ని నేజమునకే యాంధ్రును సాం

పును కలిగించుచుంటిమి. ఆవెన్నెలకు మేము మెరుపెట్టుట లేచినకాని, దానికి నూత్ని స్వరూపము కలిగియుట లేచని వినరుచెప్పగలరు ఆవెన్నెలయను సముమున మేము స్నానమునగ్గుచుంటిమా! ఆకాంతియింబియం. కాపుగములమా! ఆంధ్రునిగమువాసములపై గానికన్నలను కప్పుపెట్టగలిగి భూతిభూపితామహుల బారినుండి దాగొనుచుంటిమా! లేక ఆవెన్నెలయను విండుయంబు వలెకాదుకొనుచుంటిమా! ఈ గుల్లన్నియు కొంతకొంతగాగలిపిన ప్రశ్నోక్తులలోని ఆనుచోన్ముతమును, ఆనుధువగ్రహమును, నున్మోళిగుము మాసాన్యుగా గ్రహించుచుంటిమి కాబోలు. కాగలగలరా!

మనవారు పముద్రప్రయాణము ముదములుకాబోలు మనకవుల సముద్రమున కావించెన్నెల, కసిపార్థము వృహస్పతియు నిర్మించితి. పముద్రముపైను యాచెన్నెరుముక్క ప్రభావమును జూచినవారు, యాజమును అవించినవారు మనకవులభిమాను చెంటు పరిహసింపగలరు.

రామచంద్ర ప్రభు శతకము

కూచి నరసింహముగా

(౬-వ పంపులము, ౫-వ పంచక తరువాయి)

“అంతరించున నెట్టులుండు మతిభావ్యంబుండు వ”ల్లిన్న నీ
 ధౌంతుండు న్మునియింక గంప ముదవున్ ! బ్రాహ్మసానావధిన్
 స్వాంతం బేకీతి నుండురో మొవడు చెప్పగజాలు? న్నా మొక్కుల
 ద్వింతు న్నీ కిదె! యిడె! నదగ్గఁబు నీవే! రామచంద్రప్రభూ!
 బాణలోతలు నన్య తెక్కుడుగ నేన లేచెయు నావశ్యమున్
 గ్రోధం బిట్టివిలేని న్మృతియు, హృత్కోశంబునం దట్ట న

శ్వాధివ్యాధిహరత్వము శుభదివ్యాధిహరత్వము నిల్చుకొ
చే దైవ్యంబున నుండుపాటవము; నీవే! రామచంద్రద్రక్షభూ!

అన్యార్థంబు లొసంగుమందు నిను నే యాచించి నీడిం, ని
దైవ్యంబైన సుజీవనంబు, విగతేష్వర్యలోభదర్శిగుతా
మన్యుస్వాంతివిశుద్ధియు, వృషులక్షేమంబు న్నదాకోట ప్రా
వణ్యంబు, దైవసేయు కీలజనకల్పా! రామచంద్రద్రక్షభూ!

పరశర్మద్రక్షకృత్యము ల్గులువబోవ ధర్మరాజి న్న
స్వరత్నరుద్ధయము దోచి మానసము తోభం బొందు న్దైవ్య; డ
త్తతి నే దానిని వీడి దేనిగొనఁ గర్తవ్యంబు బోధించి న
స్సరి యామార్గమునందుఁ బెట్టు పరమేశా! రామచంద్రద్రక్షభూ!

ధరలో నందఱు సౌఖ్యమొందుదుగాత న్నిక్కన న్నర్వదా!
యెరుల న్వాద్యనసంబుల వ్రీయలనే నొక్కప్పుడు న్నాథలన్
బారయఁజేయకయుండుగాక!—యను సాపూర్ణాభిలాష నిరం
తరము న్నేమనున స్థానము పరమాత్మా! రామచంద్రద్రక్షభూ!
తాతినైతిగఁజేసిప్రొచెడు సమర్థత్వంబు నాడెకదా!
క్రోధి నిష్టుల భక్తుఁ జేయఁగల నేర్పు న్నా కెగా యుండు! న
స్సేవోగర్వమునొంద! కీడ జడతాచిహ్నరుఖోల్యంబు
న్రాతి స్తోత్రిని మించువాడు గలఁడన్నా! రామచంద్రద్రక్షభూ!

పతిత్వి సుతపోదగ్రభృతు లాపత్కాలమందు న్నల
యితులైపోదురు నెట్టలైనవిడి; సద్వృత్తింబువా నైనచో
మృతులైపోవుటెకాక తాము పయిగా హృత్తాపముం బెత్తు; రీ
గతి సంసారము నమ్మయుంట వెతయేగా! రామచంద్రద్రక్షభూ!

సమహక్తు ల్వచియించి చిత్తమును నొవ్వఁజేయఁగా నెవ్వఁజే
దొరఁకొన్నన్ బ్రతివిష్ణురోక్తులను దద్దచ్చత్వవహ్ని సృజీ
త రఘు స్థమకింఁగకుండ, సతీతత్వంతివార్యప్రే రూ
పణఁ జల్లున్పుష్టుత్వ మీవె పరమేశా! రామచంద్రద్రక్షభూ!

నీరి న్వారిని జూచి న్వార్థినిరత స్త్రీగ్రస్తచిత్తంబుతో
నోరి నృత్యమురాంగ నీకన్పతిసంహోహంబులు స్పృహలు స
ద్దారింబట్టక యెట్టిపట్టులను సత్యంబే విసితోర్తులన్
ధీరస్వాంతత మెప్పు బుద్ధినిమ తండ్రి! రామచంద్రవ్రతభూ!

ఆపత్కాలమునందుఁ గుంగంటడి కైన్యంబుండ, కుద్దామ సా
ఖ్యాపాదస్థితిఁ గ్రిందుమీఁ దరయ కత్యేధ్యత్యముంబొంద, కే
యాపత్సంపద లెప్పు డెంతగను సొప్రాప్తించిన, విశ్వళం
జై పొల్ప రెడు చిత్తము న్గరుణ నీవా! రామచంద్రవ్రతభూ!

కన్నులైన బుద్ధిగల్గిన భవత్కల్యాణధర్మంబు లా
పన్నత్రాణవరత్వ ముఖ్యమహిమ బుద్ధిమంబుగాఁ కెప్పు డై
మిన్నున్ గ్రిందివిచిత్రవస్తుమయభూమిన్; వక్రవేదాంత వి
ద్యాన్నత్యం బనవశ్యకప్రమగుఁజుమ్మా! రామచంద్రవ్రతభూ!

“నీకర్మంబున వచ్చినట్టిదొనఁగు నేనెట్లు పోగొట్టి నిక
సాకంగలదు” నందునేనరియ! కష్టంబు ల్పొలంగి యెగా
నీకు న్నాపయి లేనిచోఁ గరుణ, లెండి! వానినే హైచుకోఁ
తేకూర్చుకడె చాలుతాల్మి యయినన్ శ్రీరామచంద్రవ్రతభూ!

వసనాన్నోచధసంగ్రహార్థ మొరుల న్బ్రార్థించియో విత్తిపు
బనలేనట్టి స్వబాంధవప్రకరము న్బ్రానించియో వార్ధకం
బున సంజీయక, స్వార్థి తార్థమున నన్వేషించుకోఁ గల్గు పూ
ర్ణసమర్థత్వమనుష్యయంబువఱ కీరా! రామచంద్రవ్రతభూ!

పదు లింతే నొసరించుట్టి హితము న్బ్రార్థిని సోపేక్షితక
మఱనంబోక, నికల్పితోపకృతులైన విత్తిమం దింతయున్
స్మరియించు జన, కెప్పు డన్యులకు క్షేమంబు న్నటించుగ నొ
తెరువు స్వీకర పట్టి నన్నరునిత్తే! రామచంద్రవ్రతభూ!

ఇహపూర్వాచరిణీరు సత్క్రియలచే నేఁ, గాక నీదా నను
గ్రహము గాంచుట నేని, చేకులు సుఖవ్రాతంబుతోఁ దుష్టి నో

వి హృది స్థానము చేరికొను ద్రవిణాదిప్రీతిఁ బోనాడి ని
స్సప్పవాతి స్థానము వుచ్చి విన్నవయసినే! రామచంద్రద్రభూ

ద్రామకన్యావిచిత్ర స్వప్తిగతమైవైవమ్యవైర్భవ్యాకా
రణము ద్విధముచేర నెవ్వరికి నగ్రాహ్యములే! కాని నీ
కృప విస్మయమందుఁ గట్టివిరతి న్నూజించి నేనించు భ
వ్యసకు స్తన్నుఁగట్టిన క్షయగునేమో! రామచంద్రద్రభూ!

దవ్యతైన సువర్ణముఁ బనుసనేట దాకి యి; స్మయితే
భవ్యస్వైరభక్తు పెంటఁగ న దాహారంబులై సర్వ మ
ప్రవృత్తంబుగఁ జేయుకృపములు నా సౌఖ్యము! లోదనతా
సేవ్యా! నీమహిమ లు లెన్నఁగరమా? శ్రీరామచంద్రద్రభూ!

ఇంపా విగ్రహమైతి తొల్లి, విరజ స్తవ్యస్థోకకాంబోద న
ద్విపుంగోమున సచ్చరితమున నార్జుతాణ శౌర్యములున్
వెంపుంగొందిన రాసుపుండ నియి తావెక్కి న్నమస్తాంతర
స్థంపుం జమ్మఖనశ్చిమూర్తియై తీశా! రామచంద్రద్రభూ!

బామ్మ ద్వీపక యాడుబాలుఁ జేదంగ నోనాడి మూలమృం
గొమ్మ స్థాడి సుఖించుమాస్కిందమణి గోభూయశోవికృ సా
ఖ్యమ్మ గ్లోరియసునునవాడు నినుఁ దాఁగొందంగ నన్నింటిఁ బో!
హా! మృంచు నిను నంటియును సితకియి ద్రామచంద్రద్రభూ!

అనుకంపా గౌమిచ్చ గొప్పకీతిజంబా మున్ను బీజాలు తా
నమయంగవలె నే; నెట్లై భవిష్యై జులంగ నన్యోకా
గములంజేయు నుదారతిత్వమగు పూర్వముఁ బో యీయహ
మ్మమకారాశ్మకతిత్వ మ్గొవలెఁజమ్మా! రామచంద్రద్రభూ!

వారాధి ద్వియించు నున్నన నోనర్పబడ్డ పొంచాలి యా
వారాధిబడి లోఁతు గిన్ననఁగఁబోవ న్నినమై పోవునం;
దానీక గ్గన నీకుపేర్చి జని శుద్ధాత్ముడు నీలోన నే
చేరు న్నేగును యాపు మాపుకొనుచునే శ్రీరామచంద్రద్రభూ!

సార్వభౌమకవి అనుదినవాడు సజ్జనుగ
 పోగివలెనై తనతన గూత్రను గిడిపునకుట
 దనసామీస్వముయొక్క యాశయముగ
 నుండ నొప్పు. ఇంతకుముందు కొన్ని నెలలుగ
 లోగాగ్నడై భిక్షగ్వరుల వైపులముచేతను,
 భగవదనుగ్రహము చేతను, మేరీరాశి వాం
 గ్యం బుమోయన మృత్యువునాతెబడుట తత్వి
 నార్జితక్రవర్తి తేస్వరించుకొని మేరీరాశి దిన
 వలనమును మిగిలించి యుండుట సామాన్య
 మునకే విశేషభాగ్యమని యనేకులకు స్ఫురిం
 చకపోదు. ఈ సార్వభౌముని దినచర్య లోకు
 లకు నా దర్శముగనుండుటకు తగినది. ఇది
 యీక్రింద సంక్షేపముగవివరింపము. జార్జి సార్వ
 భౌముడు తన యుడుపును ఫరించుటయందు
 జాణ. ఇంగ్లాండులో మరియేభాగ్యవంతులకై
 నను యాయన కుడినన్నీ పుడుపుబతలు
 లేవందరు. ఇవిగాక సమయసందర్భములకు
 తగినట్లు వాడవలసిన యుడుపుల జతలే 90
 నెలకున్నవి. ఇట్టి జతలలో నేటకుపోవునపుడు
 ఆయన ఫరించు వస్త్రచయము సార్వభౌము
 నికి మిక్కిలి యుష్వనవై యుండునట. ఆయుడుపు
 లతో నుండునపుడు ఆయన సార్వభౌము డని
 అనుకొనుటకు యువరికిని అవకాశముండదు.

జార్జిచక్రవర్తి వంధములేని కష్టశివి. తన
 దవియొక్క కర్తవ్యధర్మముల నడపుట

యందు తేగలవాడు. ప్లువారి పనకనుం
 7½ గంటకు లేచును. తేది పూనుచీటి నిలువ
 ట-గి ఫరించి సిద్ధమగు సంతలో కంఠకి య
 కడు గిన్నెలో తేనెల్లు తేచ్చి యిచ్చును. అ
 యారిగించినతోడనే చిన్నిల్లిస్నానము. వా
 మున కొకమూరి తేనెకుడు సార్వభౌముని గడ్డ
 మును కత్తిరించుటకై ఆయన యుడుపున
 ఫరించు విడిదయను నయమిసనమయము
 నకువచ్చి గడ్డమును కత్తిరించును. స్నానమైన
 పిమ్మట ఒంటరిగ ఒక చిన్న గదియందు వెచ
 రికులు ఉపహారమును తేచ్చి పెట్టుచురు. ఇం
 లో తేనెల్లు, మెత్తగవక్వమైన గ్రుడ్లు, నారిం
 జలక్షరసాదనమే ముఖ్యమైన సామగ్రి. అటు
 పిమ్మట సార్వభౌముని పేట వచ్చియుండు
 వాసులు ఒకతెట్టయం దుంచుకొని కంచుకి
 యుకిడు తేచ్చి యిచ్చును. వానిని విప్పి అందలి
 కాశితిములు ప్రక్కన మరియొకబల్లపై విప్ప
 యుంతురు.

వీనిని చిత్తిగించుటకు అరగంట కాలము
 పట్టును. అటుపిమ్మట సార్వభౌముడు గుడ్డపు
 స్వారికి తగిన యుడుపును ఫరించి సిద్ధమగు
 సంతలో నగియలాయమునుండి గుడ్డము నొక
 దానిని తేచ్చి నిలుజెట్టి యుంతురు. సామాన్య
 ముగ అనుదినము యిట్లు స్వారి వెడలునపుడు
 రాజకొమారులలో నొకడుగాని లేక యితర

పరివా ముగాని వెంట పరుగుట కలదు. యవ రాజు అప్పటి కంటనేయుండుట ఆయన కాని హెచ్చరిక అను మరియొక కుమారుడు కాని తల్లిదండ్రుల వెంట స్వారివెడలుట కలదు. ఇట్లు అను దినము సార్వభౌముడు జైలు వారి నగరోద్యా నమునందు విహరించుట స్వారివెడలుట తరు చుగ నుండను పురవాసులు నిద్రలేచుటకు ముందే. గురిపెట్టి కాల్పుటయందును అశ్వా రోహణచతురతయందును సార్వభౌముని నైపుణ్య మనమానమని చెప్పెడినది. ౧౩ గంటకు లోపల విహారమునండి మరిల వచ్చిన తోడనే మరియొకమారి స్నానము చేయును. అగొడ్డు విలిదేశమందు ప్రాతఃకాలమున రెండుపూర్వు 62 వ యేట నన్నీళ్లు మునుగుట యన నేమో చెడువరు లూహించవచ్చును. ఈ రెండవస్నానము ముగించి నేరుడుపులను ధరించునప్పటికి ౮౩ లేక ౮౪ గంట యగును. 9 గంటలు ముదలుకొని వది ౧౦ గంటల వఱకును వార్తాపత్రికలు చెడుపుటయు అటు పిమ్మట అరగంటకాలము అన్ని కుటుంబము లలో పలెనే నటనములతో గోష్ఠిసల్పుటయు బాద్మి సార్వభౌముని ప్రాతఃకాల కార్యక్రమములలోనిది.

వదిన్నర గంట సమయమునకు సార్వభౌముని ఆస్థాకార్యదర్శి స్టాంఫోర్డ్ హామ్ ప్రభుత్వం (Stamfordham) సార్వభౌముని దర్శించుటకు వచ్చును. ప్రత్యుత్తరములు వ్రాయవలసిన లేఖలును సమాక్షించవలసిన రాజకీయపత్రములును పరిష్కరించుటకు సమయమది.

ఆపస్తే మంత్రులు వ్రాసినంత వ్రాసెలను శోధించి యుచితమైన మాజ్జలను సాలించుట. ఏవోట, యేకాలమునకు సార్వభౌముడు యే కార్యముల నెరవేర్చి పరిష్కరించుటకు మున్ముందుగా ఉచితమున సమయముల నియమించుకొనుట ఆపస్తే. ఇట్టి కార్య నియామకములముందు ఆయనలలవఱకు వ్యాపించియుండునట అటుపిమ్మట ఆనాటి కార్యక్రమములను గమనించి నియమిత కృత్యములను నెరవేర్చుటకు సార్వభౌముడు క్రమించును. ఒక ఆఫీసు లో బ్యాకు ప్రెజిడెంట్, మరి యేవైనహాతికు పోబల్లముందు కూర్చొని ఎట్లు జేసినట్లే నిచేయునో, బాద్మి సార్వభౌముడు సైతము అట్లే నిచేయువాడు. ఒక్కొక్క దినముందును దేశమందు క్రొత్తగావచ్చిన వీరవరులెవరో, తిప్పిశ్రేష్ఠులెవరో, వార్తాపత్రిక సంపాదకులెవరో, పండితులెవరో, కవిపుంగవులెవరో, దేశాలనెవరులెవరో, గమనించి వెతికించుచుండును. అట్టి వారిని తనసన్నిధికి రప్పించుకొనుటయు, వారితో వారివారికి తెలిసిన యంశములను గూర్చి సంభాషించుటయు ఆయనకు అచ్చినచ్చిన పని. ఈ చిన్న వాడుకచే విభవిభ మైన విజ్ఞానసామగ్రిని యాయన సాధించుచుండును. ఇంగ్లాండులోని ఉత్తమ విజ్ఞానవేత్తలలో సార్వభౌముడు పోకడనుటకు సందేహములేదు. ఇట్టి సంభాషణకాలముందు పొగాకుచిలుము చెడుచుండుటయు ఆయనకు వాడుక. మధ్యాహ్నము 12 గంటలప్పుడు తనకువచ్చిన యుత్తరములకు ప్రత్యుత్తరములు చెప్పి వ్రాయు

చుట. ఒక్కొక్కప్పుడు తానే యీకాపినాను మసియందద్ది స్వయముగ జాలినను వ్రాయుటయు కలదు.

ఇది అరగంటకాలము పట్టును. 12½ గంటకు అనుదినము చేయదలచుకొన్నవాన శర్మముల పట్టిక విమర్శించబడును. సావ్యభాముని యశ్రవానికి యిట్టికార్య పరిమాణము యెంత? విపులమై యుండవలెనో చదవకు లూహించు కొందురు గాక! ఇంతలో ఒంటి గంట కొట్టును ఇది మధ్యాహ్న భోజనము యము. కుటుంబమువారిందరు చేరవగు. మృష్టాన్నముకాక సామాన్యముగ వండిన వంటదాహ్యములుతిప్ప మరియేమియు యుండదు. ఏకోసాఖిండమాదు జరిగిన మహాస్వగ్రామము చదవ భోజనవైభవము నగరునందు తగ్గించబడి యుండుట లోకమున సుప్రసిద్ధము. భోజనశాలయందు బల్ల కొకవైపున మేరీరా నేయు, మరియొకవైపున సావ్యభామునిను కూర్చుంటు కలదు. అత్తబంధువులే కాక సార్వభౌములు మిత్రులు సైతము పంక్తిభోజనము నలంకరించుట చేరకాలము రాచనగరు నందాచారమై యున్నది. అటుపిమ్మట ఒక గంటకాలము చదువుటయందు గాని అత్త మిత్రులతో సంభాషించుట యందు కాని వెచ్చించబడును. చక్రవర్తి యెడతెగని చదువరి. నదులకొలది రాజ్యపరిపాలనకు సంబంధించిన పుస్తకములను చదువును. క్రొత్తగ ప్రచురింపబడుచుండు గ్రంథములన్నియు తట

చుగ పరిశీలించును. తమతాత 4 వ జాతి కలమునాటి చరిత్రాంశముల శోధించుట ఆయనకు చచ్చి యనవచ్చును. చదువుట, టువా శో వేటాడుట, గుట్టపుస్వారి, వివిధమై పూవులు నేకరించుట సార్వభౌముల క్రీడ విసోదములు చెప్పినవచ్చును. మధ్యాహ్న భోజనానంతరము 3½ గంటలవరకు విశ్రమించి భోజనే ఆస్వత్థులమూచుటయో, కర్మాగారముల సమీక్షించుటయో, లేక స్మారికచిహ్నముల ప్రకాశించుటయో మొదలుగాగల క్రీడస్వములను సంకేద్దుటకు చక్రవర్తి స్వామెడలును. 5 గంటలకు మరలి నగరునకు వచ్చినది మొదలు రాత్రిభోజనమును సంతకమున తన యిష్టమువచ్చిన బోషణ విహరించుచుండును.

చక్రవర్తికి అత్తమిత్రులు ముక్కువలెరు. మిక్కిలి శ్రద్ధావంతుడు. వ్యాసముందు ఆయనకు రుచి యెక్కువ. హాస్యరస మంతగా పట్టదు. పెడచి పికారి పెట్టినపుడు చక్రవర్తి అపుడపుడు అత్తమిత్రుని ఒకరి వెంటబెట్టుకొని పోవుచుండును. మంచిసవావాసి. సంబెవేళయంతయు తటచుగ నటించుటతో గడపును. రాత్రిభోజనమైన పిమ్మట నకుటుంబముగ అపుడపుడు నాటకములకు వెళ్లుచుండును. నాటకములకు బోనవును చదువును. సభాషించును. తమమిత్రనర్థములో వెలికికెను స్వస్థత లేనపుడు యేవరివారములే కనే వారిని చూచి ఆదరించుటకు వెల్లవచ్చుటయు కలదు.

అన్నిచేలకంటె, ఈ ద్యూతక్రీడ భోజనం పంపును వ్యాపించియున్నది. ఆర్యజాతులవారిలో ఈజాజం బహువిస్తారం. ఆర్యులకు జాజంపై చాలా పరదాలుగలవూ! అంతటి కాజోలు అన్ని పండుగలకునైనా జాజంకూడా ఒక పండుగగ అస్సీదవున్నవనాడు పెట్టేవారు. అది కుమారపుష్పం. అదా ఉండకూ కాజ మాడాలట. భాగ్యంతులు లేమి నాభిగలకు జాజమాడమని చెప్పిస్తారు. అదవాళ్లు, మొగవాళ్లు కలసిగాని వేరవేరగాని ఆడుకుంటారు.

చిట్టవేక, గవ్వలు, సోగటాలు జాజానికి కట్టా ముఖ్యం. ఇంకా పట్టాలు, గుండాలట ఏవేవో ఉన్నాయి. కాని వాన కాస్తాల్లో చెప్పవలసి సోగటా లొక్కటే. ఇవాడేవలయహారాని రాజ్యంకోలుపోయాడు. సర్కరాల పన్నెండేళ్లు ఆగణ్యవాసం, ఒకవీడు అజ్ఞాతవాసం చేయవలెకానుండా రెనబాగారివల్లండక్కి చంపుకున్నాడు! ఈ నువోపురుషులేకాదు; దేవతలు కూడ జాజ మడుతారట. మరి వార్ల మానువాడ మేలాగ? భోజనంపట్టిన నైవేద్యాలు కొట్టడం కూర్చోవలెమేగనూ! అందుకోసమే వాళ్లొకటంటారు. ఆములొనూ ఎంత నిదానమంటే పంపత్నిల కొద్ది. ఏకస్వరముతో ముంపెనుయన్న గణేంద్రుని ఆరుపు విసబట్టడిగాదట లక్ష్మీతో పాచికలాడునున్న ఆ వారాయుని కూర్చి! ఏపురాణములొత్తెని బిడ్డ, విష్ణుభక్తులే జాజమానిసిట్టుంది గాని శివుడుగాని శివభక్తులు గాని పాచికలాడిన టైక్కదా రినలేదు.

గాని ముఖరింగదేవాలయంలో ఒకవగ్గర శివుడు పార్వతితో జాజమానుమన్నట్లు చిత్రమిస్తుంది. ఆలయముఖంబులపమయొక్క ఉత్తరవ్యారమునకు తోరణంకంటె మున్నె ఖలకముపై నున్న దీపామ్మ. మాచేవారి ఎడమవైపున మొలంబుపెట్టి కుడివైపున మారుగొచ్చిన

ఆ దీపామ్మయం దిట్టగువడును. శివుడు పార్వతి మధ్య సోగటాలపాడే, ఒక స్త్రీ ఒక ఆటోనుకోడను కన్న పట్టుకు జానుకున్నది; ఆ ఆటోతు ఈడిసిలబడుతున్నది. వనకనుంకి వారొక స్త్రీ తోలుకున్నది. ఒక స్త్రీ త్రికూలంపట్టుకు నడుస్తున్నది. వారొక స్త్రీ చిప్పపట్టు కునిపోతున్నది. శివ్యానిశిష్యుడైన ఒక ఆటానుబాహువును కొంతమంది స్త్రీలు కాళ్లు చేతులు పట్టుకుని లాక్కుపోతుంటే అతను వెళ్లగాని కిడుంలేక కాళ్లు చేతులు విడల్పుకుంటున్నాడు.

ఇదంతా ఒక ఆడుగున్నర వెంటబ్బ వాల్లడుగుల పోవపుల రాతిమీద చిత్రియమైంది. చిన్నపిల్లవాడి కైవా ఆ దీపామ్మ బద్ధమవుతుంది. అంత స్వభావమును వెల్లడిచేస్తున్నది. అంతభోగపడ్డదిగాని ఆ నిర్మాంసుడైన ఆటానుబాహు దెవకో తెలియదు! శివుడు పార్వతి సోగటాలాడెను, శివుడు ఏగాడు, అందచేరినే నందిని తోలుకుపోతున్నారు త్రికూలం పట్టుకుపోతున్నారు, బ్రహ్మకపోతే పట్టుకుపోతున్నారు. గాని ఆ పురుషుడెవకో ఎవరికి తెలియలేదు! ఈ కథ యే పుస్తకములో ఉండంటే ఎవరికి తెలియదు. అక్కడనున్న వారికే నే నువ్వే తెలియదు. ఇతిగ్రంథేనములంకు శివపార్వతుల జాజం విషయమై ఎవరికి అడిగివా? మీం విసలేనంటే మీం విసలేదనేవారే, ఏం చెయ్యడం. ఇదేమనస్సులో నుంచుకొని పురాణములు, కేత్రమునా క్ష్యములు వెనక వారంభించినాను. నే నున్నదే కొండ ప్రదేశము. చగ్గరగా ఏదీ పుస్తకభాండారములు లేవు. ఏ పుస్తకము కావాలన్నా చేరివెళ్ళుపెట్టి కొనుక్కొనువినదీ. ఎన్నని ఎలాను కొనుక్కొగలను. అక్కడికి ఆత్మ్యంపరమైనది కొనుక్కొంటూనే యున్నాను. ప్రాచీనతాళపత్రగ్రంథములు కొండటి కొండరినద్ద నున్నవిని విని వారివద్దకు వెళ్లకునులే నాడు మామెవరు. వాటినిన్నిటిని కల్పకట్ట నేమడిపిలమిన పెట్టి పూజచేస్తున్నారు!

౭. నరసింహ స్తంభము, చెన్నకేశవ దేవాలయము-బేలూరు

ఈశ్వరదత్తుడు (క్రీ. శ. ౧౩౬)

(ఇతని 'నానెము' నుండి పెంపొందించబడిన చిత్రము.)

చిత్రకారుడు: శ్రీ కొ. నరసింహాచారిగారు, చెన్నై.

[ఇతడు శ్రీమద్రామాయణలో తొమ్మిదవవాడగు దామనీసునితరువాత శ్రీమద్రామాయణము జయించిన ఆధీనరాజు.

ఇతనితరువాత శ్రీమద్రామాయణమును మరల జయించి తమ శ్రవణము కావించుకొంటి.]

వారు చనురు; చనువేరు! ఒకరు చదువుతామంటే ఇవ్వరు! అగ్రంథము లేమిటో తెలియదు. అందులో శోధించుకొని పాఠ్యమును నవరించి తెలియదు. ఇలాంటి అపదలపడి చారిత్రపరిశోధనను పూనుకొన్నాడు.

ఒక ఏడాది కింద మాస్కూలు లైబరరీకి పుస్తకాలు తెప్పించాం. అందులో ఒకరియ గ్రంథములున్నాయి అవి మాస్కూలు అందులో స్కాంపులములో ఒక భాగమైన మహాశ్వేతఖండమును ప్రధాన భాగమైన కేదారిఖండముని కిగల ఒక పుస్తకము కనిపించింది. బంగాళీ అక్షరములతో ముద్రితమైన సంస్కృత గ్రంథమునుండి తగ్గునాచేర్చినది అగ్రంథకర్త, పండిత శ్రీభాగవాదమహాశ్వేతఖండములవారు వ్రాసిరి. ఈ గ్రంథమును ముప్పదియైదు అధ్యాయము లున్నవి. ముప్పదివ్యాస అధ్యాయముందు శివపార్వతుల జాజు మాట తెప్పించుచున్నది.

ఈ గ్రంథముం దిద్దిన కథనే అనువదించి వ్రాసినది. నాకు తెలిసినంతవరకు ఈ కథ మనదేశమును విడిచినది. ముఖ్యంగా శ్రీకృష్ణుని ముందున్న ఈ కథకు నాకే కథను మొదలు చెప్పినది. తర్వాత ఈ పుస్తక మాకథను మరింత పచ్చపరచినది. నావలె ఈ కథను తెలియని వారెందరో యుందురు వారికి దీనిని వివరాలతో సరదా యుండునోమో!

పావ్యతి వివాహమైంది. కుమారుడు పుట్టాడు. తాత కామగిడ్డి పంపించినారు. శివుడు బాగా పంపాకములో ములిపాకాడు. ఇలాంటి అపధానో ఒక నాకు శివుడు కొలువు కూర్చున్నాడు. ప్రక్కను పావ్యతి గలపతి, కుమారస్వామి కూర్చున్నాడు. ప్రవచనములతో మాదా పీఠభ్రమకు నేల లోనవుచున్నాడు. ఋషులు, నేల తలవాగు నిల్చిరి బ్రహ్మ స్తోత్రపాఠములు చదువుచున్నాడు. విష్ణు చేతులతో పిండుకొని పక్కను భృంగునిదిరిగి తలబడ్డాడు. ఇంద్రుడు ఛత్రముపట్టాడు గంధర్వముల వాడుకొంటే, అగ్రాగము, అపూర్వము వృత్తం చేస్తున్నాడు. ఇట్టి పని యుండులో శివుని దర్శించుటకు వారకు దొచ్చాడు.

ద్యారంబుకొచ్చి అక్కడ నంది తలవుపుచుకుని లోపల ప్రవేశించాడు. అక్కడ సభాసభాగ్యుల మాచేసరికి అదివి మురిపొయింది విశుద్ధములగు మహావేపుని సురాసురులు గలసి సేవజేయుచున్నారనానుట, పశులు పాదములొడ్డుచున్నారు. నానకంకమానమైనాడు. అక్కడ, రత్నంబగులు కర్ణకుడిముడైనారు; ఇతర నానులు బడలై శివుని శిరమునుండి ప్రేలాపియుండుగా అగ్రంధ్రుకు శిరోధూమం మైయున్నాడు. మాకు కళ్ళు అయిదు ముఖాలు పడచేతులు; వికాలమృత్యునో గజగర్భం కప్పుమని శివుడు ప్రకాశించుచుండె. అస్వరూపము—అగ్రంధమానేసరి వారకునికి చెల్వించి పోయింది. ఇట్లు అనిచాడు “వారపాద్యకులిద్దరు అభిముఖులదా, ఇక్కడ వేరవేరు ఉన్నారే చెప్పా! నిగ్గులుగదా. ఈ సుకాలు నార్తకక్కడినుంచొచ్చాయి! ఆకారంలేనివారి కిదికావలెమిటి! ఇక్కడ ముఖులందఱు అక్షితులవారై యెందుకున్నారో? ఇల్లు తలంచి చేతులు మోడ్చి ముడిచేకాదు శివుడు సంతోషించి, “వారదా! నిజ ముఖమా! నీకేమి ఉపకారం చెయ్యమంటావో, చెప్పు. ఇప్పుడే చేస్తాను” అని పలికెను.

స్వామీ! తను దర్శనలాభమునకు నాకన్ని కేర్చుకలిగినది. నాకింకేంకావాలి! మీరు పావ్యతియ్యగారకలిసి ఆదితీ మాతా మని ఉంది. అందుకొసమే కైలాసానికి వెళ్ళాను” అని వారకు దిన్నాడు.

పార్వతి అది విని, “ఏమిటి అటు అదవుంటారా చెప్పండి” అంది. “జాజులో అనేక మోసగులన్నాయి ఇందుగలసి జాజువాడినే వెంటనే శ్రీ అశ్వినీ సుఖం కలుగుతుంది.” న్నాడు వారకుడు.

ఆ మాటలు వివగానే పార్వతి దిరవిరలాడుతూ “ఏమయ్యా! బ్రహ్మకొడుకువు గదా! అందరికీ సుధావులంటి వాడవుగదా! భాగోపదేశముచేయక ఇలాంటి అజ్ఞాపప్నములు చేయుమని చేస్తావేమియ్యా! మూడు లోకాలు తిరుగుతూ యిలాటి ఉపదేశాలే చేస్తున్నావు. ఏమిటి?” అని అన్నది.

“అమ్మ! చెప్తును వింటి! శివుని కింకరుడను నీను, ఆయన శేషచేతుకునే నెను విరించి నాను. ఆయన కిర్యలన్న నాకు బాగా తెలుసును. గాని ఆయన నాజమానుం నే నెప్పుడూ చూడలేదు! ఈ విషయము నెవరైనా నన్నడిగితే నేనేం చెప్పేసి? ఇందుకు నే నెప్పుడు, నా మనస్సులో మాట చెప్పేకాను. బాయివుం” అని నారదుడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

పార్వతి చివినత్య నయ్యి, “అలాగటయ్యా! ఇయితే చూడు, అదితాం!” అని చెప్పి, వానిని పిలిచి కనకలు పారినవస్తులు తెప్పించి శివునితో ఆజ్ఞానికి ప్రారంభించింది. శివుని పరివారములందరూ శివుని పక్షాన్ని, పార్వతి చెరికలైలంతా ఆమెపక్షాన్ని కూర్చున్నారని గొంతెసేపాడేసరికి శివుడు గెల్చాడు. పార్వతి పంపెనోయింది. శివుడు కొంచెం ఆమెను కేళిచేసినాడు. అది పని నారదుడు కూడా ఆమె నాస్యం ఆడేసరికి, పార్వతి అగ్రహార వేలేసుకొని ముఖవిరిగింది. ఆమె చెప్పుకొట్టాడి ఆమె ముఖకాంతి హెచ్చింది. ఆకాశమూలం చూడేసరికి శివునికి నురినాయి ఆమెతో మళ్ళీ ఆనాటిని కునసేసింది. “రావే! సర్వతరాజపుత్రీ! మళ్ళీ ఒక్కట అదితాం!” అని పార్వతిని పిలిచాడు శివుడు. “వాని దురూ! పంపించేని ఆట ఏం ఆట!”

“పందెం ఒడ్డాలా ఎమిటి! అయితే ఇవిగో, చూడు! ఈ చంద్రతేళి, ఈతెండు కల్లానెరింపములు పట్టెను. నీవే తెచ్చే నే గెల్చుకురా!” అని చెప్పి ఆయాదంబులు అక్కడలిపి శివుడు వెళ్ళేడు.

ఇప్పుడూ ఆరిన, పార్వతిగలిచేసింది. ఇలాగు శివుడు ఒడ్డినదానివల్లా పార్వతి గల్చేసింది. అన్నీ గెల్చుకుని పార్వతి అన్నది, “చూచారా! నేను గెల్చాను. మీరు పంపెం పడ్డినవాటి వల్లా!”

“పార్వతి! చాగా ఆలోచించు! ఈ చూడు లోకాల్లాను నన్ను గెల్చేవాడెవరే! నాపేరు అదే యుడు! ఇలాటి మాట లెప్పు నాడికు! నన్నేమిటి! నీవేమిటి? గెలవడం ఏమిటి?” అని శివుడు చిన్న నవ్వుతో అన్నాడు.

“దేవా! ఆలోచనా! కొంపదకండి! మీ అతే యర్థం ఈ ఆల్లా తిరిసిందగమా! ఇక ఎందుకీ ప్రతా పాలు!” పరిమాసంగా అని, “ఈ వాడవకేం గాని మీ లోడ్డినవాటి నన్నిటిని అక్కడ తెట్టండి!” అని అన్నది పార్వతి.

శివుడు భట్టున, “అదుగో! మళ్ళీ ఆలాగే అంటావు! నేను నీదగ్గర విడిచానదిమేమిటే! ఒట్టినే ఎందుకు మాటలు ఖర్చుచేసుతావు? కొంచెం జ్ఞాపకం తెచ్చుకో! నాసంగితి బోధపడుతుంది!” అని అన్నాడు.

“దానకేం! కడంవార్తలై ఉంటే ఉండురేమో! నాతో ఇవారే ఒడ్డినానా రా లేదా చెప్పండి? మరి బుకాయించక!” అంది పార్వతి.

ఏటిట్లు తినువులాడుకుంటే, సోదరులేక నారదుడన్నాడు, “పట్టి వాడనెందుకమ్మా! గిరిరాజకన్యా! శివుడు మహామథాపుషని అందరికీ తెలిపిందే! అతను నీకు తీసివేశాడా? ఏం అబద్ధాలు! ఎన్నాళ్ళో వావా శ్రమనమాలు పడిలేనే గాని అతన్ని పొందలేక పోయావు! అలాటిదిప్పుడెరిన్ని జయించావా? రూపం లేనివాడిని కొందరు, సుందరుడని మరికొందరు, నూపా తీసుకుని మిరిసెవారు శివుని విషయమై అనుకుంటున్నారు. అతను సుగలకైనా అసుగలకైనా అతేయుడు అని మళ్ళీ కళ్ళలోను బ్రహ్మాగ్నిచెందున్నాడు. అంటి నాడు శివుడు! నీవో! అదిదానిని! ఆయన నిజస్వభావాము గుర్తించుకొనమా! నీకు!” అని అనేసరికి లోకనోక్తిని పాములాగ పార్వతి నారదునివేపు తిరిగి, “ఒక్కా తి చురా! బ్రహ్మమానసపుత్రులుగమా! మీ సంగ తెలికి తెలియకు! మీ తంబాలకోరుతనం, జల్లేలు తెట్టడంలా మీ కున్న కుటలత అందరికీ తెలిసిందే! బాబు! ముక్కులాను! మీ రిందులోకిరాక నోరుమూసు కూడకొండి. మీకు తెలిసిన నిజతత్వము నే చెప్పిందేగమా!” అని అనేసరికి కిక్కిరుచుకున్న మనకుండా నారదు ధూరు కన్నాడు.

గాని ర్యంకి శివుని పొఖరు. నాడూగుంటాడా! “పార్వతిమ్మా! నా మాట బాలకించు, చిరాకుపడితే

లాభం ఏమిటి? శివుడు నీకు, నాకు, అంతరికా భావాల ప్రభువు! నువ్వు బాప్తి అడదానివి! ఆయన సమస్త నీకలను తెలుస్తుంది? పూర్వం మున్నగుని సాయం చేసుకున్నా నా ఈ త్రిపురాంబుని పొందలేకపోయావు! మారుని ప్రతాపం అంతా మరిచిపోయావు! కందర్పుని కాల్చి మీ నాయనగారి అడవికి పోయి ఉన్నా ఆయన దిగ్గరకు వెళ్లడాని కంటే తనించాలో పట్టకంలేమా?" అని భృంగి అన్నాడు.

ఈ మాటలు విన్నది పార్వతికి ఒళ్లుమండి, శివుడు వింటున్నాడనై నా వరవక, "ఓరి మందలది! ఓరి మూఢా! నీకు శివునియందు భక్తికింటి ఉంచుకో; గాని అట్టి పేట! నే కొకటి పగ మీశ్వరికొకటి అనుకున్నావురా? ఆతనెప్పుడూ నా వెద్దనే ఉండకరా!" అని అంది.

ఇంకా తిరుకో భృంగి, శివుని పక్కచేరి, 'హైనుతి! శివుని మించినవారెవరూ ఈ మాడులలో కాల్గారు లేరు. ఆయన శేంచేసుకో. నీకు లాభం కలుగుతుంది!" అని జబాబు చెప్పి, శివునికోసం పార్వతి పక్ష పాట్లు అవల్సి యెత్తిపొడిచేసేప్పటికి పార్వతికి అతి కోపం వచ్చింది.

చెప్పితిన్న పురిలోగ నున్నదిలేది పైటచేను నులను చుట్టుకొని, తీక్షణంగా భృంగిని చూస్తూ, 'ఒరే! అట్టి పేట! నీ మనస్సులో నెవరనుకున్నావేమిటి? నీ పాటి నాకు తెలియదనుకున్నావా? కాబోనివాడివీనివు నాకు నచ్చేపాటివాడవురా! నిన్ను తప్పిస్తాను. నీ శేవ్యుని ప్రాణో మానుకో! ఈ క్షణం నిర్మాంసుడవువా!" అని తిట్టింది. తీక్షణంగా భృంగి వెంటనే గ క్రమాంసాలు పోయి ఒకటి ఎముకల పంజరమే మిగిలింది.

అంతరిక్ష్వాక పార్వతి ఆ ఉగ్రగంధోనే శివుని వైపు తిరిగి వెంట్రకా, నాగాధరములు, గజదర్శము ముదిలై నవేగాకుండా అఖరికి అరిగిపోయింది. తిరుగుతేరి లాక్కుంది. గోచీరీసిలానుకొనేసరికి అక్కడున్న వారంతా శివుడే తలలు ఒంచుకున్నారు. అది చూచి, శివుడు, 'ఇదేమి బుద్ధి, పార్వతీ! నా కానీనం తీసేవా

నీకి నీకు శివసింది కాదే! నీవు నరికిన నరిచిన వెన్నుకట్ట నా తీసుకోవలెనుగాని గోచీమాదా తీసుకోవలెమిటి?" అని తలనంచుకునే అన్నాడు:

పార్వతి భక్తున వచ్చి, "మీరు భావిత్వాన్ని మహాశక్తులుగా! గోచీరీకాదే ఏంటాయంది? శివు నాకు దారుకావనంబో మని భాగ్యలను మోసం చేసినప్పుడు గోచీ ఉంది కాబోలు? మునులు పూజల నరించినప్పుడున్నదా? అప్పుడు లేని శివు ఎప్పుడెందుకు నే నావాడు తీసుకున్నాను; మరి వీటికోసం ఆశపకండి, కాబమానీ వీరిపోయిన వారి అంతరిగతి ఇంకే అని అన్నది.

ఈ వెటకారం మాటలు విని శివుని కోపం వచ్చింది. తీక్షణంగా మూడో కన్నుతో పార్వతిని చూచాడు. మనస్సునింజే పార్వతిమాదా భక్తిమై పోతుంది నీ కలు, ఋషులు జరిగారు. పార్వతి అప్పుడు శివుని చూచి "ఓరకో త్రిమామలా! మీకు మాడుకల్లు వాయని నాకు తెలుసును! అది నిన్నేం చేస్తుంది? నేను మన్మథుణ్ణా? కాలక్షా? అంభకుణ్ణా? కాలిహింసానికీ! చక్షుశ్చమ, త్రిపురములు ఆయితే కాలిహింస నేనూ! నేను ఈశ్వరిని! నా దగ్గర మీ విమాపాని దిగుకు చెల్లదు!" అని వెటకారంగా అంది.

ఈ ఆయన పరాధమునకు చాలా చిన్న పాద శివుడు అక్కడనుండిలేచి తిహానమునకు వెళ్లిపోయాడు.

ఇది శివపార్వతుల ద్వైతకీడకథ. ఇన్నిమాటలతో చెప్పిన కథంతయు కారొగ శివు మూగిపోయి లతే ప్రవరించివాడు. ఏమి దమత్కారము! ఏమి కథ విభూత! శివుని నిప్పులు పార్వతితోలాకు చెలికత్తె తీసుకుపోతున్నట్లు జాకించడమే శివుని పరాధమన చెప్పుట. అనిర్మాంసుడైన మహాపురుషుడు భృంగి అం న్ను ఈ భగవంతు తెలుస్తున్నది. భృంగిమాదా పార్వత్యాగినుడై పోయినాడు. వాణి పార్వతి కిష్టం చేసి చేయలేదు. అందుచేతనే భృంగిని కాట్ల చేతుల పట్టుకుని పార్వతి పరిచారములు లాక్కు-వాత్సానాన శివుమాపించాడు. ఇంతేకాదు, యెంతరి మహాభా

అటు వారి వారి ముఖములందు కూడా ఉన్నాయి. ప్రతి పరాధమును ఆ శివుని విగ్రహములుమందు మాపించు శిల్పి. ఈ ఫలకమునందున్న శిల్పచాతుర్యము బహుళ ఫలకములందు కూడా శిల్పి మాపించేయున్నాడు. వీటిని బట్టి ఆ వాటి కాలింగ శిల్పిల చాతుర్యమెంతిని కొనియాడ గలము.

అంతరిత విద్యాంశములే ఆ కాలింగరాజ్య విద్యకు శేరైవా లేకుండా పోయిందేకదా! ఒక్క

కాలింగులని చెప్పుకునే జాతినామమాత్రమే ఇంకనూ ఆ రాజ్యమునందు నిలబెట్టి ఉన్నాడు. కాలింగపట్నం అని ఒకపట్నం మాత్రా ఉందిగాని అది కూడా నానావిధ మైద్యో యున్నది. రాజ్యముపొయినా, ఆ రాజులు పొయినా, అన్నీ జనులు మరచిపోయినా ముఖరింగా లయమున్న వ్యాభు కాలింగరాజ్యకారము పోను. కాలింగ శిల్పకులచేసెను. శివస్వామిల మూర్తిప్రతిష్ఠచేసెనాడు!

విద్యార్థినీ సమాజము - తాకినాడ

చిత్రకళ

భారతీయ చిత్రరచన-కొన్ని విశేషములు తలినెట్టి రామరావు గారు

దేవునిచే స్వకంపబడిన యే వస్తువుయొక్క చిత్రమువైనను వ్రాయుట స్వస్థితకర్త ననుకరించుట యగును. కాని చిత్రరచన పాఠముని నాగరికత శైలివమునం దందు కాలుమున బ్రజలు తెలుచుట సహజము. దేవునిచే స్వకంపబడిన యే వస్తువుయొక్క రూపమువైనను వ్రాయుట పాఠముని ఖురానునగుదుటచే చాలాకాలమునందుకు మహమ్మదీయ దేశము లందు చిత్రరచన తెలుచునైతయుండెను. ఖురానును విశేషము పాఠించి నైకవర్తలు రాజ్యమును బలిగిందుకాలమున మొత్తము చిత్రకారులకు కొంత సాహసము కలుగుచుండెను. సవాతన కాలమున ఈ నియమము ప్రసంగమునం దుంటును ప్రబలియుండుట సంభవము. ప్రజలయందు కవిత్వము, సంగీతము, జ్ఞానము ప్రబలిన చాలాకాలము పిమ్మట చిత్రరచన యాశ్చర్యకరమైనది. అనాది నుండియు హిందువు లాధ్యాత్మికవృత్తి కలవారు కాని యీ నియమము నితర దేశీయుల కంటె ఎక్కువ పాటించి యుండవలెను. అయినను గ్రీకు దేశస్థు లీ దేశమునందు తమ శిల్పమును ప్రవేశపెట్టి పూర్వము అనేక శతాబ్దములు చిత్రకళ నధ్యపించి అత్యద్భుత మైన కళానియమముల నెర్పించుకొని యుండిరి.

పూర్వము భారతదేశము ఇతర దేశములపై నే విషయమునందును ఆధారపడిక పొవుటచే భారతీయ నాగరికతకు సంపూర్ణమైన వ్యక్తిత్వము కలదు. ఈ విషయము చిత్రకళయందు నున్నదముగ గాన వచ్చుచున్నది.

వేదములు మొదలుగు ఆత్మగరివాకమునకు కానిలసిన జ్ఞానమునయు దేవుడు లోకమునకు బ్రసాదించెనని హిందువుల నమ్మకము. ఈ విషయమై పురాణములందనేకములు కథలు కలవు. లలితకళలలో నొకటగు చిత్రరచనను బ్రహ్మయొక్క విప్రులకు నేర్పెనని కథ కలదు. ఈ కథ యనేక శతాబ్దములకు పూర్వము వ్రాయబడియుండుటచే చిత్రరచన చాలాకాలమునుండియు మన దేశమున గల దని చెప్పగలము. ఇతర దేశముల నుండి యీరచనను హిందువులు నేర్చుకొన లేదని కూడ ఈ కథ తెలియజేయును. కానిచిత్రకారు డిట్టి కథలపై నాధారపడబాలము. కాన తిక్కిన నిదర్శనముల గూర్చి వెతిక వలసియుండును.

వివాహములందు రూపచిత్రములు విరివిగ నుపయోగము నందుండినవి పురాణములందును, పూర్వకాలమునందు వ్రాయబడిన

కావ్యములందును కానవచ్చుచున్నది. దీనికి దక్కని యువాహరణము ఉపాహరణము మొక్క కళ. “చిత్రలేఖ” స్త్రీ యగుటచే స్త్రీలును చిత్రములను వ్రాయుచుండిరి. ఇంతగా జులలియుండినకళ యీకళను వ్రాయుటకు చాలా కాలమునకు పూర్వమునుండియు సభ్య పరిణామ నుండినని చెప్పవచ్చును.

రాజులగృహములు చిత్తరువులచే నలంకరింపబడు చుండెనని చెప్పటకు మన సాహిత్య గ్రంథములు దనేకము లగు నిదర్శనములు కలవు. ఈ గృహమున్నియు మమ్ముతో గట్ట బడుటచేత నిష్పము నకించినవి. దేశసౌకులు గృహముల నలంకరించుకొనుట సామాన్యమగుటచే చిత్రరచన యీ విధమున నాడరింప బడెనని యొకా నొక శాస్త్రజ్ఞుని యభిప్రాయము. ఇది సమంజసముగ గాన వచ్చుచున్నది. కాగితములు లేని కాలమున, గృహనిర్మాణము అభివృద్ధి కాని కాలమున, సామాన్య గృహములందు చిత్తరువులను వ్రాయుటకు చోటును, అనుకూలమును ఉండదు. ఇట్టి పరిస్థితులందు రాజులు కాక మరెవరు చిత్రరచన నుపయోగ జరుపగలరు?

సుధకార్యములకు గోడలపై చిత్రములను వ్రాయించి యలంకరించుట యిప్పటికిని కొన్ని ప్రాంతములందు ఆచారము కలదు.

అజంతచిత్రములు లోక ప్రసిద్ధములు. ఇవి యన్నియు బౌద్ధవిహారముల గోడలపై

నున్నవి. గోడలపై వ్రాయుట యాచారమై యుండక పోయిన యెడల నొక్కవరి, యితరముగ నుండు నటుల నీ యద్భుత చిత్ర సమితిని సృజింప గలుగుట యసంభవము. చిత్రకారు లెచ్చట రచనను నేర్చుకొనిరి? గోడలపై వ్రాయుటకు వాటిని సిద్ధపరుచుట వీరి కెటులు సాధ్యమయ్యెను? రంగులను తయారుచేసికొనుట వీరి కెటులు జెలిసెను? ఈ ప్రశ్నలకు జవాబు యింతకు పూర్వము చిత్రరచన దేశమున నుండెనని నిర్ధారణ చేయును. బౌద్ధసన్యాసులు తమ రచనాసామర్థ్యమును తమ మతప్రచారమునకు వినియోగ పరచిరి.

భాష అభివృద్ధి చెంది యుండిన, వ్యాకరణము వ్రాయుట సాధ్యమగును. వ్యాకరణము వ్రాయుటకు భాషయందు ప్రవీణులుండవలెను. ఇటులే చిత్రకళ మిగుల నున్నత దశయందు లేని యెడల కళయొక్క నియమములను, కట్టబాట్లను నిర్ధారణ చేయుట సాధ్యముకాదు. మన పూర్వకాలపు గ్రంథములందు చిత్రరచనను గూర్చియు, స్త్రీమును గూర్చియు అనేక నియమములు గాన వచ్చుచున్నవి. చిత్రమునకు కావలసిన విషయములను సప్తాంగములుగ విభజించిరి. ఈ విధజనకు కావలసిన జ్ఞాన సూక్ష్మత ఆధునికకళావిమర్శకులకు ఆశ్చర్యమును కలుగ జేయుచున్నది. ఈ సప్తాంగములు కొన్ని మార్పులతో జపాను, చైనా ప్రాంతములందు వాడుకలో నుండినటులు నిదర్శనములు కాన

వచ్చుటచే ప్రవాహముడి యివి భారతభూమిని ప్రవేశించినా యిది కొందరు సంశయించిరి. కాని బౌద్ధ సన్యాసులు మత ప్రచారమునకై నూ దేశములకు బోయి హైందవచిత్రరచన వచ్చుట బ్రవేశ పెట్టి నప్పు డీ సత్తాంగ విభజనమును వారికి నేర్పించుట నిష్పాదు స్పష్టమయ్యెను.

అజంతచిత్రములను పరీక్షచేసి చూచినను వీటి యందు విదేశీయ చిత్రరచనాసాంప్రదాయము లెవ్వియు కానరాక యున్నవి. రాజులు, రాణులు, దుస్తులను అల్పముగ ధరించి యున్నను వీరి సేవకులు చొక్కాయలను, పరామలను, టోపీలను ధరించి యున్నటులు నీ చిత్రములందు కానవచ్చుచున్నది. సేవకులు ఇద్దియోదేశము వారై యుండవలెను. ఇంతిమాత్రమున అజంతచిత్రరచన పాశ్చాత్యరచనవలన కొంచెమైనను మార్పుకొంది యుండవలెనని చెప్పజాలము. అట్లును స్థానము, మధ్య ఆసియా, తిబెట్టు, చైనాలను భారతీయ చిత్రరచన యొక్క చిహ్నములు కానవచ్చు చున్నవి. అజంతచిత్రముల కాలమున వ్రాయబడిన చిత్రముల గొన్నిటిని యీ మధ్యను ప్రంచి ఆర్షశాస్త్రజ్ఞులు ఆఘనుస్థానమున జూచిరి. ఇవి యన్నియు హైందవచిత్రసాంప్రదాయములను, హైందవుల నమ్మకములను అనుసరించి యుండుటచే హైందవచిత్రరచనను జూచి యీ యా ప్రాంతముల వాని వీటిని కలిపి రని చెప్పవచ్చును. ఇంత

కుపూర్వ మా దేశములందు చిత్రరచన చాలామోటుగ నుండెను. ఇట్టి రచన విశేష ముక్తి వృద్ధికొంది యుండిన గాని ఉన్నత దశయందు రచనయందు మార్పును కలుగజేయ లేదు.

గాంధారశిల్పము నందు గ్రీకుదేశపు శిల్పచిహ్నములు ప్రబలముగ గానవచ్చు చున్నవి. బరుహుతుస్తూకము నందును ఇటలీ దేశపు స్థంభములు కానవచ్చు చున్నవి. వీటిని జూచి హైందవశిల్పకళ గ్రీకు దేశమునుండి యీ దేశమునకు వ్యాపించెనని కొందరు వ్రాసిరి. గ్రీకులు భారతదేశమునకు రాక పూర్వమే యిచ్చట యీ కళ మిగుల ఉన్నతదశకు వచ్చెను. గాంధారమున యవనశిల్పము బ్రవేశించిన వెంటనే హైందవశిల్పము దీని నాకర్షించి, మార్పుచేసి తనలో కేర్చుకొనెను. బరుహుతునందు అశోకచక్రవర్తి యవనశిల్పములను వియమించెను. విదేశీశిల్పముకంటె భారతీయశిల్ప మెక్కువ శక్తివంతము, ఆవేశపూరితము కాన యవనశిల్పము హైందవశిల్పములకు నేర్పరినుటకంటె, హైందవశిల్పము యీ దేశమునకు వచ్చిన యవనశిల్పములకు నేర్పరినుట ఎక్కువ సమంజసముగ నుండును.

పరదేశములకు దూరముగ నున్నదట్టి గహిందూదేశమునందే అజంత, నీగిరియచిత్రసమితులు కానవచ్చు చున్నవి. ఉత్తరహిందూదేశమున నున్న బాఘచిత్రములు అజంతచిత్రరచన ననుసరించి వ్రాయబడినవని చెప్పటకాధారములు కలవు. అజంత చిత్రకా

లుగరు దక్షణదేశీయులే యని చెప్పట కవ
కాశము కలదు.

ఈ కారణముల వలన చిత్రకళ పరదేశ
మునుండి మన దేశమునకు రా లేదనియు,
వాద్యమత ప్రచారమునందు మన దేశమునుండి
పరదేశీయులకు వ్యాపించెననియు స్పష్టము.

ఇకర దేశీయులనాగరికులైయున్న కాలమున
భారత దేశము చిత్రకళ స్యామ్భాముగ నభి
వృద్ధి పరచెను. భారతీయనాగరికత కనుగుణ్య
ముగ నీరచన యేర్పడుటజెను. దీనికి సంపూ
ర్ణమైన వ్యక్తిత్వము కలదు.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు
ఉత్తరములు మొదలయిన వానియందు తమ
'చందాదారు'సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న
ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన ననునవి
జరుగజాలము. చందాదారులసంఖ్య భారతి
కవరుకాగితముపై తమ విలీనమునకు
ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦వ
తేదీ లోపల అందకపోయిన యిదిగా నెట్టినే
తపాలునాగిరిని, మాకార్యాలయమునకును
వ్రేలున గోరెడము. —భారతి

మా వ్యాపకర్తలకు

వ్యాపకములు దిన్నవైకాగితములపై ఒక
తైపున మాత్రమే విశేషములతో బంపించుట
మరముగా, నిర్దుష్టము లేకుంప, తిన్నగా వ్రాసి
వ్యాపకమునకు తిప్పులు లేకుంప చూచుకొని పంప
వేరవోలు. తిన్న ముద్రాకారముల గలవి మినుల
కర్తము కలుగుటయే కాక తిప్పులు పొడి నిలిచి పావు
నవి మనవి. చంపాదనుక, భారతి.

౧. స్త్రీవిద్యావశ్యకత

స్త్రీసంఘముయొక్క యభ్యుదయమైనను, దర్శించునది విద్యావ్యాప్తి ననుసరించి యుండును. భారతదేశమునందలి స్త్రీసంఘాభ్యుద్ధి యెట్లుండెనని తెలిసికొనఁగోరునా రాసంఘమునందలి విద్యాభ్యుద్ధిని ప్రమాణముగ గణించవలెను.

స్త్రీల పున్నతివద్దఁ జెప్పించుచున్నావా, మావదాయని నాదులకునా రిప్పుడును గలరు. కాని, పాశ్చాత్యదేశముల యభ్యుద్ధి గాంచినను, భారతనాటియందు యుక్త పీఠాస్థితి గాంచినను, (తేజుఁకాములగు విప్రులనాదు స్త్రీవిద్యావ్యాప్తికై మునింపజేయుచున్నాను.

అయినను సంఘమునందలి కొన్ని యాటంకములనుబట్టి, మన స్త్రీలకు ఆదాయవ్యాపారమును ప్రాసాదించునంతటి జ్ఞానముగల ప్రాథమిక విద్యలేవనను, అవిపూర్ణముగ నున్నట్లేదు.

పూర్వకాలమునందు ప్రతిగృహమున విద్యాలయముగ నుండెడిది. గృహిణి యుపాధ్యాయి, గృహపతి విద్యాంధుఁడు. అట్లుగాని గృహస్థులయొక్క పుత్రపుత్రులు సమీపగృహస్థుల నొకరి వేరొకరుకొనెనుగాను. మాతృభావయంగను, సంస్కృతిభావయంగును స్త్రీలు గుఱులు చైదున్నము గలిగియుండువారలు. ఇందులకనేకములకు కథలు దృష్టాంతములు.

భాష-రాచార్యుని తనయ లీలావతి, కుమ్యుగ మెల్ల, తిరిగింప వంకరాంబ, మున్నగు యువతీయిదులు ప్రాచీన గ్రంథకర్తము లిప్పటికిని వారి కీర్తిని కలుపుచు న్నవి.

విద్యాంధులతో నాచప్రతివాదములకు నల్పవగాధి, మైత్రేయ మున్నగు స్త్రీగర్వములు చేదియుగము నాటి స్త్రీవిద్యాచాగ్గమున విభాగములకులై (Milestone-) యిప్పటికిని గీర్తికాయముతో నగపడుచు

న్నారు. ర. లీలాయుక్త, రుద్రచంద్రి, అపాల్యానాయకాధ్యక్షరాజ్య మున్నగు చారిత్రకముహూర్తములలో త్రేయలంకాచిత్రిమేని, నిఘంటువులలోని స్త్రీశబ్దపరియవచనమైన అబలాశబ్దముం దీసివేయఁ గలంపుచున్నందున వేరొకటి పూర్వస్త్రీసంఘ మున్నున్నతదేయముండెనటకు పెక్కు నితర్యవములు గలవు.

ఇటీవల సర్వసంఘములకును పరివము సంభవించి, మహారాజుండరికిఁ గూడ పరివము సంభవించిన ఇందులకనేక కారణములు గలవు. ఆలిబాల్యునివాడు, అపాల్యానాయక, కన్యాశుల్కములు మున్నగు తరులలు సంఘమును వీడ్చి విప్పి చేయించుచున్నవి.

మతాంతరులకు క్రైస్తవమత ప్రచారమున దొరకనమానందున వలసలునులకొరకుఁ బాఠశాలలను గలకాలలను నిర్మించి స్త్రీవిద్యావ్యాప్తికై గృహిణులు చున్నారు.

౨. ప్రస్తుత స్త్రీవిద్యావిధానము

స్త్రీవిద్యాలయ క్రమక్రమముగ దేశమున నెల్లప్పుడునున్నది. కాని విద్యావిధానము స్త్రీసాధి కమమరించు పద్ధతులలో లేదు. పురుషుల కొసంగఁబడుచున్న విద్యయందుగాని, స్త్రీల కొసంగఁబడుచున్న విద్యయందుగాని, భవిష్యత్తుకికైన ముగ్ధుగ నామనామే కాని వేరొకటి గన్పట్టుదు. ఉద్యాగవాంఛ లేక స్వాతంత్ర్యశ్రేయముల కొసంగఁబడవట్టియు, స్త్రీసంఘము నభ్యుద్ధికై చేయినట్టియు విద్య స్త్రీభవిష్యత్తుకై తమన కావ్యోగమై యున్నది.

ప్రస్తుత బాకాపాఠశాలలయందు కొసంగఁబడుచున్న విద్య విద్యాభ్యుత్థియగు మనకు నననాగరికత, అరాంభాంబ, పాఠశాల్యమును గలుగఁజేయుచు కనకాలి మున్నది. స్త్రీవిద్యయన, బాలికానాపక పద్ధతులను నులు తిలకింపి క్షుణ్ణమెసంగి నొకట స్త్రీసంఘమునందే వియర్వేదలలెను.

పురుషుల బహుధ్యాయులగు నుండు బాధికా
 కళాలందును, కళాకాలందును స్త్రీల కుచితమైన
 లభించుట గన్పడును. తొరతనమునాగు స్త్రీవిద్యాభి
 ధికి ప్రోత్సహ మొసంగుచున్నాడు. కాని మన
 ఘము పండితి యువకులు యున్నతవిద్యాప్రదానము
 మనపురుషులు పెనుకంజ నేయమందుట శోచ
 నుము.

3. విద్యావిధానమునందు వలయు సంస్కరణములు

ప్రస్తుత స్త్రీ విద్యావిధానమునందు పెక్కు సం
 స్కరణము లావశ్యకములై యున్నవి.

అందు ముఖ్యముగ స్త్రీల కర్మమును బాతీయ
 శిక్షావశ్యకము.

భారతీయులకొలె శేర్మదీయున్న సత్తువృద్ధికర
 బా శ్రీ శీవితమున కర్మమైన నిర్మాణకళలు (me-
 chanical arts) ను మానసికానందము నొనగూర్చు
 తిరిగిలు (fine arts) ను గలకాలలందు శిష్యులకు
 సమల శేర్మరుపవలయును.

స్త్రీల కావశ్యకములను నిర్మాణకళలు పోలుపని,
 కీడుపని, వైద్యవిజ్ఞానము, శిశుసంరక్షణము, మున్నగు
 గానియం దుద్ధృతిగములను, రచియింపఁ జేయువల
 యును. కలకాలలం దాయ పాకభాగముల నుంచ
 నుయును. సంగీతము, చిత్రశిఖనము మున్నగు లభితికర
 శుభగూడ యువతీ కలకాలలందు స్థాన ముండువలెను.

భారతీయుల జంక్రములలో నుత్తమమును వీణా
 నానము యువకుల కలవడఁజేయవలయును. వాణి,
 రీతిభాష్యుడకపాటి యనియును, గన్నపి యగు వీణం గొని
 భారతీజీవి గాన మొనరించుచుండు ననియును మన
 పురాణములందు వర్ణించియున్నారు. సాధారణముగ
 యువక గాత్రముల (కంకశర్మరము) కంటె స్త్రీగాత్రము
 ముహూర్జము. సంగీతమును స్త్రీల కభ్యసించఁజేయుటయుం
 దాధిక్యము గలదు.

ప్రాచీనస్త్రీలు సంగీతమునందు వైదుష్యము గల
 వారై యున్నట్లు పుష్కలు నివర్తనములు గలవు.

కవిత్వము

కవిత్వము లభితికరలలో నొకటి. పురుషులకంటె
 స్త్రీలకు బుద్ధి నిశితము. పొందూయవనలకు హైందవ
 గృహిణీ శీవితమునందుఁ దీరిక యధికము. కాఁబట్టి
 యువకులు భాషావైదుష్యము గలవారై ఛందశ్శా
 స్త్రము నభ్యసించిరని గొప్ప కవియైతరులగుటకు సంది
 యను లేదు. విశ్వవిద్యాలయములందు కవిత్వ మను
 కరణము గలకాలలం దుంచుటకును, గ్రంథరచనమునందు
 ప్రావీణతకులు మున్నునవారి శేర్మగచుటకును విద్యావిదా
 రులకర్తలు సాచింపవలసియున్నది. ఆంగ్లభాషయందు
 లభితమైతివి గవనము శిష్యులైన పూర్వపు కవియైతరులు
 మువ్వరు స్త్రీప్రపంచమునందుఁ బ్రకాశించుచున్నారు.

వారిలో రామాయణమును రచియించిన కుమ్మర
 మొల్ల యగగగ్య.

రాజమోగసాతమును, వేంకటాచలమహాత్మ్య
 మును రచియించిన తిరిగొండ్ల వేంకటాంబగారును, ర ధి
 కాసాంత్వనమును రచియించిన మద్దుపరని యను యవ
 తియుఁ గీర్తికాయలై విలసిల్లుచున్నారు.

విశ్వవిద్యాలయములును, ప్రభుత్వమునారును స్త్రీ
 విద్యాభివృద్ధికి నలయు సంస్కరణములను గావించి
 పెక్కుమంది విద్యాభ్యాస మొనరించుటకుఁ గలకాలల
 నందు బాటులో స్థాపింపవలయును. అచార్యవర్గమును
 నిర్ణయించువపుడు స్త్రీల శే నియమింపవలయును. కల
 కాబావతిగ్యాయము యు శిష్యాశ్రమిగ్యములకు లోపము
 లేని వధుల శేర్మరుపవలయును. ఇంకను అనవర మైన
 సంస్కరణములఁ గావించినచో, నిప్పటికంటె సధికముగ
 స్త్రీలు, కాస్త్రముల సభ్యులంపఁగలరు.

ర. ప్రస్తుత భారత స్త్రీసంఘ సిద్ధి

ఆర్యావర్తమునందు స్త్రీసంఘము పరివాసంధయం
 దున్నది. దేశసాధాగ్యమునకును, దేశసాఖ్యమునకును స్త్రీ
 సంఘమే కారణము. పూర్వకాలమునందు స్త్రీలు విదుషీ
 మణులై, నిర్వాహకురంద్రై యుండెనువారు. వారికి
 శీతరదార్థము మెండు. వీరమాతలును, వీరసత్తులును

చెక్కు రుండెనువారు. వీరమనలై సంగ్రామనంగమున
మహిమనురెల్లనియన భవానీదేవివలెను, సరకామర
గర్వసంహరిణియన సాత్రాశతీదేవివలెను రణమొనరించి,
దేశముకొలకు వ్యాగమొనరించిన మహిమిమలు లనేకు
లందెనువారు.

ఇందులకుఁ గారణము లప్పటి సంఘసదాచారములు.
ప్రస్తుతమున హిందూశ్రీమంతులు దుష్టితములగుందులకు
సంఘమునందలి దురాచారములు మాత్రమే కారణము
గాక, పురుషులమొక్క నింకవశ్యమును, వారిమాధ
త్వమునుగూడఁ గొంతవలకుఁ గానిగములై యున్నవి.
“న శ్రీ హ్యతంత్ర్యోర్గతి” శ్రీ హ్యతంత్ర్యమున
క్లగతిను. ఈ మొదలయిన లోకోత్తలను రచించి
శ్రీకాతి వదించియుంటిరి.

యవశీవిద్య కూడవనిరి. బాల్యవిశాఖములకుఁ
గార్భపుత్రి. పండుట, వాల్మీక, మన్నుగు కార్యములు
దక్క లేక్కినపను లేవియు, శ్రీ లోనరింప రావనిరి.
హిందూవింతకువులను బానిసలం జేసిరి. “విద్యాసహి
పకుఁ” అని పురుషులగుకొని చెప్పిరికాని విద్యాసహి
యను శ్రీశైలికో తెలుపలేదు. కదచిన జనసంఖ్యం
బట్టి చూచినయెడల నదునను న్రాయను నేర్పిన యవ
తులు ౧౦౦ కి ఏడుగురుచొక్కన కంటె పధికముగ
లేరని లేవనది. దీనినిబట్టి సంఘ మెట్లగుష్టితయం
దున్ననో యోచింపుడు. “వాకినిగన్న శిశుబాయి
జన్మించిన యీ భారతదేశమునందే శిశువులను తినుపుత్రు
లను భయపెట్టుటకు బూచివాడు వచ్చెననియు, నిన్ను
కుకొని పోవుననియు, బల్కించును మూఢులను జన
నులఁ బుట్టుచున్నారు.

యవగంగమునందే మరలినవైన భర్తకు శ్రీలకు
నలే స్వామివనిగి యొనరించి, “మునురావెవార మైమని
యభిమానముం జూపిన ఖడ్గతిక్కనవత్ని పుట్టిన యీ
యంధ్రాద్రావిడయందు భర్తకు పీరికిమందుఁ బట్టి, చీక
టిలో పీధిలోనికిఁ బోనియని వీరవత్తు లున్నవనియచు
న్నారు.

అనినో మ ద్దగను సంగరించి భర్తయను పృథ్వీ
రాజునకు బాసబయై యఖండపరాక్రమముం జూపిన

రాణీసంయుక్త జన్మించినట్టి యీ యార్యవర్తమున
“దివాకాకగుతాద్వీతి” లగు పురితలు జన్మించుచున్నా

కలకటా, మహిమోసంఘము ని న్నజమై, మాధ
యల్పాయుషుగ మనుచున్నది. విద్యాసాన్యత
భారతయుఁదీసంఘమున జానపతులను వాంఛను,
లను, లేనికొలుక గగ్గెను. శిశుపాపగధర్మముల నె
గనిమాతలం బయల్పెడలిరి.

మోటుతినముగల ఎటుకుమంత్రిసానుల కృత్య
లవలన ప్రసూతికష్టము లెక్కు మనుచున్నది. బాన్య
హములన బాలిదితింతువులను, బానిసలన నతేకా
ములను గలుగుచున్నది.

గి. శ్రీ సంఘదురాచారములు

పురుషుల లోపమువలనను, పరిపాలకుల య
క్షులవలనను, పరబాన్యమకరణమువలనను, శ్రీ సంఘ
నందుఁ బ్రస్తుతమందు పెక్కుదురాచారము లుజ్జయి
నవి; సంస్కర్తలయొక్కయు, సంస్కారిణుల యొ
యు నేవలన నవి కొంతవలకు సమయమిచ్చుచి. మ
దురాచారము లెంత త్వరితముగ వెంగరించునో, య
శిశుముగ భారతీయులు పారతంత్ర్య శృంఖలాదిము
లగుదురు. మన మగవా రే కారణమునో, “అష్టవ
భవే ద్దాతీ” యని ఎనిమిదవయోగనే వివాహమొనరి
నిమిగిమరితల గొంతులం గోయుచున్నారు. లు
వృద్ధి విశానములు కన్యాకుల్లములం గొని తమ క
కూతులను వృద్ధజంతుకములకుఁ గట్టఁ బెట్టుచున్నా
ప్రాజ్ఞులమని విజ్ఞాపించుచుండు మన పెద్దలు ధా
యను నెపమున మన సోదరిమణుల నమూర్త్యంపశ్యిం
నొనరించి కూపకూర్మములగఁ జేయుచున్నారు.

“మా అమ్మాయి ఈదోగములం నేయునా
జుట్టెలునా?” అని కొందలు తమ కొమరితలను నిరత
కుష్టులగ నొనరించి దుఃఖభాజనలుగఁ జేయుచున్నా

పై కారణములవలన మహిమోమండలి యంద
గొందలు కూఢలు తొంగలు, పిటికిపందలు, గం
తులు, వృధిచారిణులు బయల్పెడలుచున్నారు.

ఈ కారణములను బుగ్గొందుకొని పాశ్చాత్యులను బునల పనాగరితులగునను, మన నేతమును వాగరికత లేని దేశముగను, పరిగణించుచున్నారు.

శ్రీమతి బండారు అప్పారావుగారు రచించిన "అమలానంద్యుల రత్నమాల" యను గ్రంథము దిలకించినచో, మహమ్మదీయ పరిపాలనమునకుఁ బాశ్చాత్య మబలాపమానమునకు దింతిటి విరుద్ధములును, ఎంతటివీర మాతలు, ఎంతటి వీరపక్షులు, ఎంతటి వీరమర్తులు ఎంతటి వియ్యములు, ఎంతటి శాస్త్రములు నుండెడి వాలో తెలియఁగలదు.

ఇప్పుడు దేశ మెట్లు నిర్వ్యాధ్యమగుటకు కారణ మేమో వివక్షింపి నను నేమి వివరించి చెప్పఁజాలను. కారణము లూహించి తెలిసికొనవలసినదే. ప్రస్తుతసంఘ దురాచారములను నివార్యములఁజేయుటకు మన సోపరి మణులలోఁ గొందఱు దను తీవికమును సంఘము విమర్శము ధారవోయుచున్నారు.

శ్రీమద కల్పవృక్షమునందు శ్రీమతి ముక్తు లక్ష్మి అవ్వార్ తల్లి గారు తమ వేదావి శేషములైన మబలాలోకము నుద్ధరింపఁగలరు. సంఘమునందలి లోపము లంతరింపఁగలవు. సంఘమునకు నడుపఁజాలు కర్మధారిత లేని కొంతకాలప వింతిదనుక సంఘము పరివర్తయించును. కాని సంఘమునందు శక్తి యంతరింపలేదు.

ఇటీవల జరుగుచున్న దేశీయమహాసభా నిర్వహణమునందు శ్రీ నీలకంఠ మొనరించుచున్న నేన ప్రికాపాతకబృందమునకు వికసమే. దేశీయోద్యమమునందు బాగ్దానుచున్న వినితమణుల జూచిన శ్రీ సంఘము నందలి పటాభిము, కార్యదీక్ష వికసము కాఁగలవు. సంఘ మిక్కిలి రాజులయనుని సంఘ నేని యవధరము. విద్యావతియును ననితి తన సంఘముని కట్టి నేని యొనరింపఁగలదు? తీవ్రమును స్వసంఘముల కమర్త మెట్లుల వినితొనింపవలయు? అను విషయములంబూర్తి యిందుక ముచ్చటించెను.

౬. సాంఘిక నేత

స్వసంఘమున ముఖ్య శ్రీమతి పాటుపడు తాపత్యము. పురుషులును, స్వాధ్యాయులు నను వారు

శ్రీ సంఘమును నేవించుట కుత్సాహము గలవాడై యున్నను కొన్ని గూటంకములు గలుగుచుండును. మఱియును, పరికల్పమును వారే యొనరించుకొనుటలో శ్రద్ధాభక్త లెక్కుడుగ నుండును.

ప్రస్తుతమును విద్యావత్త యున్న శ్రీమతి పాశ్చాత్యులము గలవారై, శ్రీ సంఘమునకు గల దురాచారముల నడచివేయుటకును, హైందవగృహములను వివేకములం చేయుటకును పాటుపడుచున్నది.

సంతానవృత్తి, సంసార మొనరించుచున్న ప్రస్తుత హైందవ వారీ మణులలో విద్యావత్త మెండుగా నుండుటవలన యాధాచారములు పెక్కులు గలవు.

విరుద్ధములగు మనసోదరీమణులు దేశసంచార మొనరించుచు, గ్రామ గ్రామమునకును నేని శ్రీ సంఘములను స్థాపించి, సంపాద్యింపి తేయవని విధులం దెచ్చి యుచున్నందున కుపయోగములను మాపపక్షిలు యున్న గుచానిని దప్పించుకొనునట్టి యేర్పాటులను, భజనమందిరములను, పురావశనమును, నేర్పూర్తి ప్రవృత్తి యొనరించుకొనుటకు సహాయ మొనరింపవలయును.

౭. రాజకీయ విజ్ఞానము

ఇటీవల మన శ్రీమతి లెక్కుమంది పరిపాలనా వ్యవహారము లెట్లు పనిచేయుచున్నదియును, దేశీయపాతక తిరిగివచ్చుచుండును, వాంఛితములును సంఘము చలియనినదిలో నుండిరి. అసహాయోద్యమ మగంధముగ నిప్పుకొనుచు మనవారు దేశవిషయములం దలిసికొను వాత్రమును గలిసియున్నారు. కాని దేశీయోద్యమ ప్రచారముల సర్వసాధారణముగ బురుషు లగుటవలనను, ప్రత్యేక శ్రీ సమావేశములు లేమొనరియు గ్రామములో నడచుచున్న విషయముల వాక్కించుటకు సహితము హిందూగృహముల కవకాశము గలుగుటలేదు.

అందువలన శ్రీ ప్రచారక సమితి బయలుదేరి సాంఘికవిషయములను, రాజకీయవిషయములు నుద్ఘోషించుచుండునయ్యును. అట్టి యుద్ఘోషనమవలన మహత్తరమైన బాధములు గలుగును. అధికాయ, బోధాయ, వాచరణంబును ప్రచారణంబును విజ్ఞానాభివృద్ధి కుపా

భువ. ఆగ్రయవ మొనరించుట (నడువుట) అక్షి; ఒగుట బోధించుట బోధ, తానానియెటాచరము; చేతమునగుట బ్రచార మొనరించుట ప్రచారణము నాచరము. నీవాలు నుపాధులకును నాటకములు గలుగుటం జేసి మనశ్శతమున ముఖ్యముగ శ్రీలకు విద్యాభ్యాసవ్రత గల్గింప. ౧. గృహనిర్వాహక విషయములు; ౨. గృహ దీపగృహములు; ౩. పూర్వపు శ్రీల యాష్టశ్చయము; ౪. నైతిక, పారానిక, చారిత్రిక, శ్రీల ప్రసిద్ధి; ౫. శ్రీసంఘమున కాంశ్యములను విషయములును జనప గములం దుండు శ్రీలకుఁ దెలియునట్లు పన్యాసముల బోధించుచుండవలయును.

గ్రామసంఘములు, ఉపమండలసంఘములు, మండలసంఘములును శేర్వశీది, కనీసము నెన్నరంబున కొక పరిమోచు మహిళాసభలను సమావేశపఱచి యావశ్యకములగు విషయములం దెల్పించుడవలయును.

శ్రీలకు ౧. వివాహవయోనిర్ణయము; ౨. బ్రహ్మచర్యము; ౩. విరంతువులకు విహితకృత్యములు మున్నగునానిని నిర్ణయించి ప్రభుత్వమువారిలో రాయ బార మొనరింపఁదగు నవసరములును, నందులకు సామర్థ్యము గలవారి నెన్నుకొని సంఘాభివృద్ధికి పాటుపడవలసియున్నది.

హిందు శ్రీ సంఘమునందు న్యభిచారమే వృత్తి గాఁగల వేత్యాకాతి యొక్కటి గలదు. అతని న్యభిచారము దను మలాచార మని చెప్పుచు దుర్వృత్తి లోబడి ప్రకృష్టపాస్తవమునకై గుఱుచును కీర విక్రయ మొనరించుచున్నది.

వారాంగవల మరాఠారములను యాత్ర మాత్రులకును, హరిని గూడ గృహిణులుగ నొనరించుటకును శ్రీ సంఘము పాటుపడవలసి యున్నది. ఏతత్కార్యవిగ్రహము నెడల జీవితమును ధారవోయుచున్న కళాసంతులు గొందఱు గలరు. అట్టివారిని మహిళాసభలలో బాక్షానఁ జేసి వేత్యాపంపురగాము శ్రీ సంఘ సంస్కరణములలో నొక దానినిగఁ బరిగణింపవలెను.

రజోదోషము ముఖ్యకారణముగ నెంచి కాబోలును, మన పురుషులు శ్రీలకు వేదాగ్రయవాధికానము లేదని కాసిందిరి. వేదోక్తమైన సంధ్యానామము శ్రీలకు పాపవార్త ము కాదు గాన మహిళామణు లనుదినము ప్రాతఃస్నానంపంధ్యలయం దొనరింపవలసిన సంధ్యానామమును రచించి ప్రకటించి, యనుదినమును శ్రీలు సంధ్యోపాసన మొనరించునట్లు సమహాయము బాసరింపవలయును.

స్వచ్ఛశ్రీ శ్రీ సంఘములు ప్రతిగ్రామమునందును పాపింపఁబడుటకు గృహిణులపలసియున్నది. శ్రీసంఘవాంఛితములను, నభిప్రాయములను నిస్సంశయముగ వెల్లజించుటకుఁగాను ప్రతిభావలీను శ్రీ సంఘము నుండి వెలువడు పత్రిక, యొండు బయల్పెలవలయును.

ఇవిగ్రయమునఁ గృహిణులకు స్యాగ్ధత్యాగములను నేనకురాంగ్రు పెక్కురు మన కావశ్యకము. కార్యదీక్ష గలిసి, విద్యావతియగు, ప్రతియువతియు పై విషయములను దృష్టియం దుంచుకొని సంఘసేవ మొనరించి న. భాగవతునిగొమండలి యున్నతవశ కదిరకాలము ననే రాఁగలదు.

౮. నైద్యవృత్తి-శ్రీ వైద్యులయూపశ్యకము

శ్రీ సంఘమునందుఁ దైవి జేక్కొనబడిన దురాచారములు గారణములుగ ననంతములను కోగములు శ్రీ బాధియం దావిర్భవించుచున్నవి. మఱియును, పురుష బాధికంఁ బై శ్రీ బాధికి పునర్జన్మ సమ్యక్మను ప్రమాదియను గొప్పగండము గలదు.

గర్భవతులను శ్రీలు సుఖప్రసవ నైవంతన గండముగఁదిది సింపియ బయటబడె ననుచోక్తి ననుసరించి గొప్పగండము తొలఁగ నని భావించుచుండురు.

భారతదేశమున నైద్యులకారవ లగు శ్రీలు లేమింజేసి పెక్కురు సోదరిమణులు ప్రమాదికోగములకుఁ బాల్పడుచున్నారు.

బాల్యరివాసములు నిషేకవయోనిర్ణయము లేకుండ శ్రీ పురుష సమాగమ మొనరించుట మున్నగు

దుష్కర్మములవలన ననేక విధము లగు శ్రీ వ్యాధులంబడించుచున్నది శ్రీమహాభారతముగఁ బ్రాణముల కంటెను మానసవంశము విడిచియుఁగి మెండు. ఆకారములవలన వ్యాధిగ్రస్తలగు శ్రీమహాభారతములకుఁ బ్రాణములగు బాధలను శ్రీమహాభారతము జేయక తిరుగుఁ దామియనభవించుచు నకాలమగములకుఁ బాల్పించుచున్నారు.

ప్రభుత్వమునాగి వైద్యులయములం దెప్పినవో కాని వైద్యులొందు లేరు. ఉన్నతములందఱుననుపాశ్చాత్యవైద్యుల కాని భారతీయ వైద్యులొందు లేరు.

క్రైస్తవసామ్రాజ్యమునందు మతవైద్యుల నిలుచుటల నొప్పుటల నెలకొల్పి శ్రీమహాభారతము కమిషనరీకారమునందున వారు కాని యందు మానసపాశ్చాత్యవైద్యులొందు. సాధారణముగ పాశ్చాత్యవైద్యులకు హైదరాబాదు గూడార నియమములు, శిరోవైద్యములు, శరీరవైద్యములును, భారతీయవైద్యులకు బాధ్యులయొక్క నైపుణ్యములును భారతీయవైద్యులకు దెలిసినంతగఁ దెలియవు. ఆ కారణములవలన మనశరీరవైద్యముల ననుసరించి చికిత్స యొనరించుటయందును, పశ్చాత్యవైద్య నైపుణ్యమును నందును, ననేకప్రమాదములు సంభవించుచున్నవి. సంఘముయొక్క ఆచారపు కట్టుబాట్లకు నానుగావలసియుండుట వలన మతవైద్యులయొక్కయు, నన్యవైద్యులయొక్కయు, వైద్యులొకమునందరేకఁగాండలు బాధపడుచున్నారు.

పురుషులు వైద్యులగునందు వైద్యునియములందు శిశువు యొనరించుకొనునందు శ్రీమహాభారతము నాతీతము. శిశువైద్యుల నొనరించినపుడు మత్తుమందు నొసంగి వైద్యము నొనరించుపుడు వైద్యులముగాని, దేవత్రాయము మునుపుచేత నొకపరీక్షం జేయించుకొనుట కష్టపడదుగా. ప్రాచీనపాశ్చాత్యవైద్యుల పద్ధతినించును కాని పురుషవైద్యునితో నొకకూటములం జేయుట కష్టపడదు. కాబట్టి హైదరాబాద్ శరీరవైద్య మెట్టిగ వైద్య మొనరింపఁజాలు వైద్యులందఱు వైద్యులము.

హైదరాబాద్ వైద్యులలో నున్నవైద్యుల వర్తించినవారును, గలకాలలందు జరిగినవారును, ముఖ్యముగా వైద్యులవైద్య వర్తించినవారు.

ఆయుర్వేద వైద్యులకొరకు శ్రీమహాభారతముగ సంపాదనలు లేకున్నను, పురుషులనిమిత్తము నిర్మింపబడిన వానియందే శ్రీమహాభారత వర్తించినవారు. ఆయుర్వేదములందు శిశువులు బడిన వచ్చినవారు వాత సుక్రోగములతో నొనరింపక తమ వృత్తిని జనుల కందఱికి నుపయోగపడునటు లొనరింపఁజలయును. ఆయుర్వేద వైద్యులకొరకు శ్రీమహాభారతము గుర్తించినవారు వైద్యులకొరకు వారు గూడవైద్యులు నిర్మింపఁజలయుననియు, వ్యాధినిశీలకు వైద్యము గావించి పారమార్థికము నాస్తింపవచ్చును. అర్థమునుగూడ నాస్తింపవచ్చును.

ఇంకను నెల్లవారిని శ్రీవైద్య మందుబాటున నుండుటకుఁ గొన్ని మార్గములు గలవు.

ఆపాధ్యాయా శిక్షామున శిర్పకీయున్న బోధనాధ్యాపకకళాకాలందు శ్రీమహాభారతము ముఖ్యులగునీయములుగా 1. ప్రశ్నచికిత్స; 2. ప్రసవచికిత్స; 3. శిశు సంరక్షణము (పెట్టిల్లి) ఆనుపాతములను నిర్బంధములుగ నుంచి నడిపించినచో నందు శ్రీమహాభారతము సేవ యొనరించుట కవకాశము కలుగును.

శ్రీవైద్యప్రబోధము నొనరింపఁగల మానవత్రిక గూడ వోటి యవకీకము.

శ్రీమహాభారత వైద్యవృత్తియందు నుండువారు తీరికపముయ మేర్పడుచుకొని సమాపపు నేర్పడఁగొని నొకవో సమావేశముయందు వైద్యులయొకపవ్యాపముల నిచ్చుచుండవలెను. ప్రసవసంబంధము లగువ్యాధులు, ప్రసవసంబంధము లగువ్యాధులు, ఋతుశాలలు, గర్భభాగములు, గర్భసంరక్షణము, గర్భిణీహితవర్తన, గర్భస్థానములు గలగంతులందు మార్గములు మున్నగు విషయములను గూర్చి కరపత్రిములను ప్రకటించి వైద్యకళాధికారులు శ్రీమహాభారత పండితెట్టింపవలెను.

సామాన్యముగ స్త్రీలు సంభవించుచుండు వ్యాధులు, తిల తీగములు, వానిచికిత్సలు, గ్రంథములను ముద్రణింపి వ్రాసి స్త్రీలకొఱకు ప్రకటింపబడెను.

పైని తెలిపినవికలుచే స్త్రీలయందు వైద్యవిజ్ఞానమును వ్యాపింపఁజేయవచ్చును.

౯. వైద్యవిజ్ఞానము స్త్రీలకుఁ గావించుటకు ఉపయోగకరము లగు సూచనలు

ప్రాచీనక పాఠశాలలోపాఠ్యము వైద్యజ్ఞానము గలదై యుండినవర్తమునఁ బ్రతి గామునుండును సర్వ సాధారణముగ చారికాపాఠశాల యందును. గాన, ప్రపంచచికిత్సలపై నను ననుకూలముగఁ జేయుట కవకాశముండును.

విద్యార్థులకు స్త్రీలు పురుషులవలెనే ఆయుర్వేద వైద్యగ్రంథములం జనువును స్త్రీ వైద్య విషయములం దిలిపింపి, ఆపదవిజ్ఞానము వ్యాప్తించుచు గామాదులలో స్త్రీ వైద్య మొనరింపనచ్చును.

సానికసంఘములవారు స్త్రీలకొఱకు రూరథ్ డిప్లెన్సరీయ కలకొల్పి యందు వైద్యగ్రంథమున నుంచి స్త్రీ వైద్యమును ప్రోత్సహింపఁజేయవలెను.

దొరతనమువారి వైద్యనిలయము లందు సానము లగు వైద్యగ్రంథములను నిలుపుమించి గ్రామము లోని వివిధస్థానముల కరిగె ప్రసాదవైద్య మొనరించు వట్లు చేయవలెను. ఆశ్రమములను పాపించి నీవి యుపశులకు భవనము లగు వా రుచితముగ ప్రసాదవైద్య సౌకర్యములను గల్గించు టావశ్యకము. మరీతిగ స్త్రీలు వైద్యవిజ్ఞాన గావింపవచ్చును.

౧౦. ఉపచారిణులు (ధాత్రి)

వైద్యవిజ్ఞానము వ్యాపించిన ఉపచారిణులు (ఇండియన్ నెస్ట్) స్త్రీల కావశ్యకమై యున్నారు లోగ గ్రామ స్త్రీ సాధారణముగ దాక్టరుగంటె నుపచారిణి నెక్కువగ విశ్వసించును. తనలోగరసాధ్యములను దాక్టరుతోకంటె నర్హులొక తెప్పట కిష్టపడుచుండును.

దాక్టరుగంటె నుపచారిణి (ధాత్రి) నోటితో నెక్కువ వన వుండును. ఆందువలన ధాత్రి వైద్యవిజ్ఞానముగలదై, గృహస్థ్యోపదేశ క్రిగలదై, సర్వకౌమర్యోదయోదినముగలదై, ముఖ్యముగ నోటిమి, కాంతిము గలదై యుండవలెను.

ఉపచారిణి శిక్షణము నొసంగు విద్యాలయముల గొన్ని గలవు. కాని ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని బహుశా శిక్షణము బహుశ్యము. ఆంగ్ల భాష లుపచారిణుల కొసంగు బహుశా శిక్షణము (తెచ్చియగు) వెంటి శిక్షణమును హిందూ మధ్యాధిక గూడ నొసంగఁదగు. ఉపచారిణి శిక్షణాలయము (నర్సింగ్ హోమ్) లందు హిందూయునికాలు చాలతిక్కువగ శిక్షణము బడయుచున్నారే. ఆయాధి దేశమునకు గొప్పలోపము. వైద్యాలయములం కుపచారిణి-ఉద్యోగము నీచునవి పెక్కుమంది స్త్రీ లభిప్రాయపడుచున్నారు. ఆయాధి సారఁజాటు. ఆంగ్లము లలో నిట్టి మాధ్యాభిప్రాయము లేదు. నర్సింగ్ యొక్క జీవితము పనిగ్రావెననిని ప్రాజ్ఞు యభిప్రాయము. గొప్పకుటుంబమునందలి స్త్రీ లుపచారముం జేయుట కాంగ్ల భాష వైద్యాలయములందు వియుక్తదై యుండును.

క్రిస్తానాత్రవచారకసంఘములవారు (మిషనరీలు) నర్సింగ్ నిమిత్తము శిక్షణాలయముల నేర్పఁజిది వారు. ఉపచారిణిపదమును (నర్సింగ్-ఉద్యోగమును) పరిత్యజినగ నెంచి వారు ప్రియముగ గొను కుపచారములఁ జేయుచుండును మహర్షి గాంధీగారు బ్రాహ్మ విషమున నుండి సామాన్ వైద్యాలయమునఁ జికిత్స సంపదపప్య భోగవిషయనీ యుపచారిణిగ నుండి మహర్షిని కుపచారిము పఱెను. ఆస్య దాయన విషయనీ నర్సింగ్ యొక్క సర్వకౌమర్యోదయములను గూర్చి తెలిపియున్నారు. ఆట్టి యుపచారిణులు హిందూ భాష మన కావశ్యకతై యున్నారు.

కాబట్టి యుపచారిణి శిక్షణాలయములకు హిందూ సంఘమునందలి యన్ని కులములోని స్త్రీలను బోయి శిక్షణము బడవిచ్చి నోగుల కుపచారము పల్ప టావశ్యకము. హిందూ విశింతువులు ముఖ్యముగ నిలిచుటకు నర్సింగ్ శిక్షణము గారణము కాఁగలదు.

౧౧. జీవితసాఫల్యము

పరిశోధకారాధ్య మిదం శరీరం మనో యోగ్యత
 నము గలవు. మానవజన్మము సాధకము గావలయు
 నన్నచో బోధకారము సలుపవలయును. అయ్యో
 మానవునకు స్వచ్ఛందము. ఇందుల కొకచిన్న కథ గలదు.
 ఒక బాట ప్రక్క నొక్క కాలవ నీరు గలదు. బాట ప్ర
 క్కలనుండు పృథ్వీ లోకము లోకములలోనికి వెలి యుండె
 వట. ఆ బాట వెంటనే నొక యోగి పయన మొనరింపు
 చుండె బాట దిగి నుండు పృథ్వీ ముందు యొక కేలు
 జారి నీట బడెను. అది నీటియందు విలవిల కొట్టుకొనుచు
 పనిపొందుండె నా యోగి నీట దిగి యా పృథ్వీ కమును
 దనకమున నెరిగి తీరమున బడి జీయజీవి నదిగ పైను.
 రెండవ చేతిం దియజీవి నా కేలు రెండవ చేతిని గూడె
 నుట్టెను. అంతట నాపరివ్రాజకుండు మొనటి చేతితో
 దానిం దియజీవి యెనబ. అది మరల నుట్టెను. బాట
 వెంటనే నరుగు నొక యువకుడు దాని కేళ్యముం గాంచి
 యా యోగిని 'నో మహాత్మా! మీ కేటి జెప్ప! చేతిని
 నొప్పొన్నట్లు నాపృథ్వీ ము నేల గడింపఁ బూనెదరు?'
 అని నాపరివ్రాజకుం డిట్లను. విశ్రమా! పృథ్వీ కము దన
 మరగ కాలమునఁ గూడె దనధర్మమును (కాండో,
 జాన్ముట) వినుచు బుగేను. మానవుడు మాత్ర మేల
 స్వధర్మమును కేడె తెను? మానవునకు బోధకారము
 స్వధర్మము. ఈ పృథ్వీ కము నన్ను నట్లుచున్న కాలందిని
 స్వధర్మము గామునందు (పరిశోధకారాధ్యమనందు)
 దీక్ష యధికమునుచున్నది' అని

కాబట్టి జీవితసాఫల్యము వాంఛించు వారిను
 బాలు పరిశోధకారము నొనరించు సామర్థ్యమును గడించ
 వలెను. భూపత్ని యనుపదమునకు భర్తతో గూడి
 ధర్మము నాచరించునది యని యర్థము.

వైద్యవృత్తియును, ఉపచారివృత్తియు, ఉపా
 ధ్యాయావృత్తియు, బోధకారమున కుపకారములిచ్చు
 వృత్తిలు. కాబట్టి స్త్రీగర్భములు విద్యా ధనము
 నాగ్నించి తమవీరిమును సఫలము నొనరించుకొందురు
 గానీ, మనహింసా శక్తియునందు దుర్బలమైనది బాల్య
 ముననే భర్తలం గోల్పోయి, బాలవలెంతువులయి, పున

ర్వివాహమున కిష్టపడక పాశవాధికించి కల యువతీ
 మణు లనేకులు గలరు. వాగండులును పరిశోధకారము
 నొనరించుటకు వలయు జ్ఞానము నాగ్నించి పోవరియగుటకు
 నేనయొనర్చి, ధన్యవృత్తియు నొందుదురుగానీ.

౧౨. ముగింపు

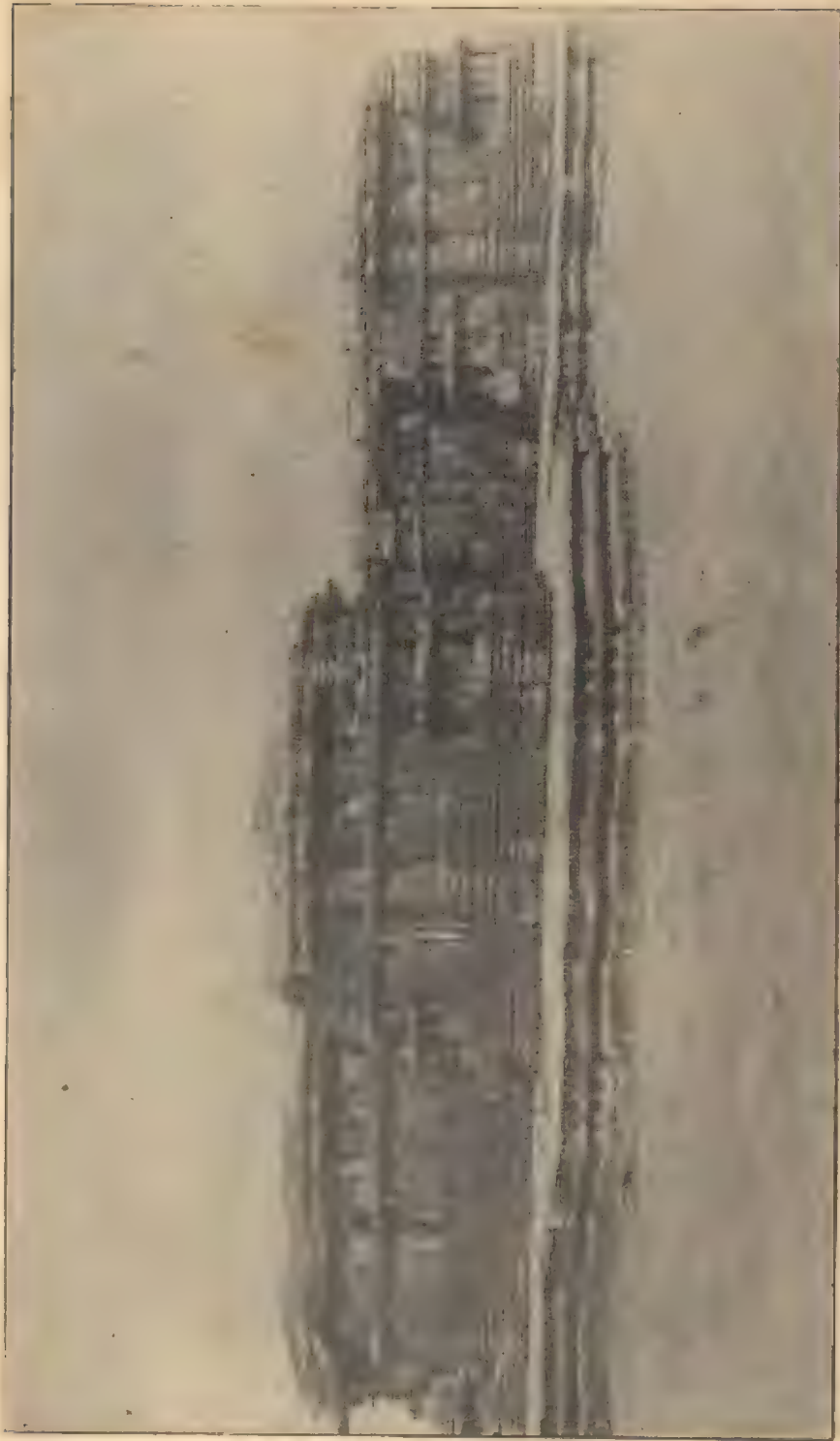
యువతీమణులు స్వపంథులను మొనర్చుటకు
 జెక్కుమార్గములు గలవు. ఈ దిన్ని వ్యాసమునందు ముఖ్య
 మగ స్త్రీవిద్యావశ్యకత చెబుచున్నది. పురుషులు
 జ్ఞానవృత్తిగ నుండు నొక వైద్యవలయుననున విశేష
 మాప్రాంతమున నొక యుద్భుతము జరిగెను.

మాత్రామమున కనతిమారమున నొక మిషన్
 యువతీ వైద్యవలయుము గలదు. అట్లుట వయోధ్యోహృ
 దయ యగు నొక వైద్యవినుషీనునె యా వైద్యాలయమున
 కధికారిని. అమె రికానొక సహాయకైర్ల్యం నావశ్యక
 మగుటచే నొక యువకుని (L. M. P.) మానవజన్మమునకు
 నియమించెను. అతడు సత్వవృత్తి గలవాఁడు గాఁడు.
 అందులన వైద్యాలయమున నివసించి వైద్యమునొనరిం
 చుకొను నొక కోరిగిని దురుపదేశము గావించి యొక వాఁ
 దామె నెటకో పంపెను. కోరియొక్క తిండియు,
 సోదరులును నామెకొఱకు వెనకనెడి నిస్సహాయుడైరి.
 శ్రేణిదాక్షుడు దొరసానముగా రీ యుద్భుతకృత్తియునకు
 విచారించి యాసహాయవైద్యుని బనినుండీలొంగించెను.

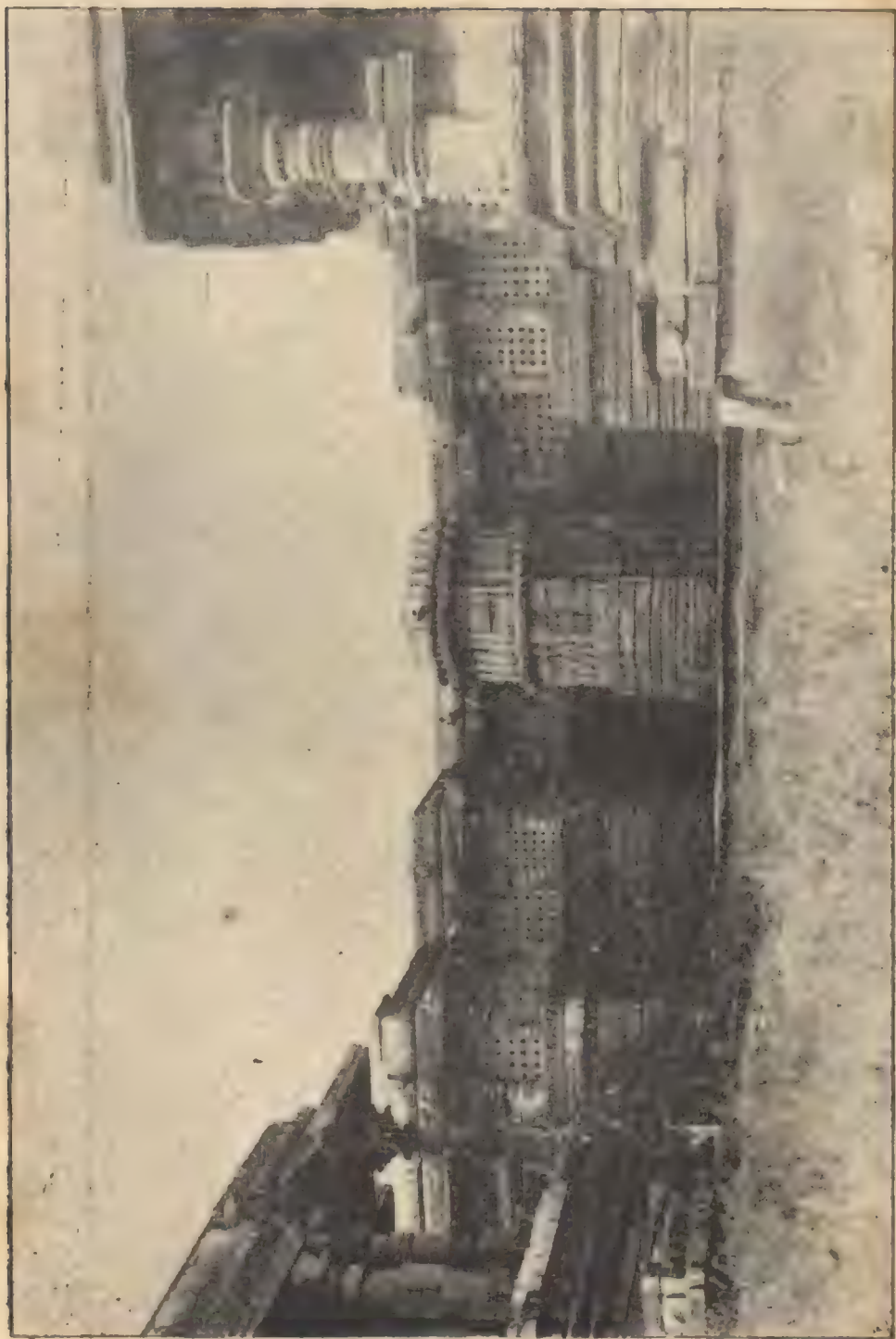
ఇట్టివిపరీతములు వైద్యులం ద్రున్న ప్రతి
 ములందు జరుగుట కవకాశము లుండెను. కాబట్టి
 స్త్రీలలో పలువురు వైద్యవిజ్ఞానమును జెప్పి, స్త్రీలలో
 మునందు దమవీరిములను గడిపి, స్త్రీల కాలమగము
 లనందీయు, బ్రసూతి బాధలనుండీయు, విప్పించురుగానీ.

ఈచిన్న వ్యాసమునందు మహాత్మ్యమైన వైద్యవి
 యములనుమా దించుట కవకాశము లేదు. మిషన్యవ్యాసము
 30 నిమిషములలో జనువందరియందు నియమముగలదు.

వ్యాసకర్తృవగు నేమ వినుషీమణినిగాను. ఈ
 వ్యాసము గ్రంథసహాయమున వ్రాయబడినది కాదు.
 స్వకవాలక్రీడిముగాని వేదించుగాను. నొకీర్వ్యాస
 ముగ నిండిరిగములను గ్రహించి పాతకులు బోధము
 లను తమింప వేడుచున్నాను.

౪. న్యాయునలేశ్వర దేవాలయము-హాళేబీడు

౯. హొయసలేశ్వర దేవాలయము, తూర్పు-పశ్చిమ
గోడనున్న రంధ్రములు గల చాలితెరలు, సుందర శిల్పపుత్తములు, నియత గాననము

లండన్ పోలీసు ఇంగ్లండ్ దేశమునకు రాజధాని. ఇత
 ల్లమునందు, జనసంఖ్యయందును, వైభవమునందును,
 విజ్ఞానమునందును ఈ మహానగరము ప్రపంచములో రాజ
 ధాని నగరములన్నిటిని తిగిపెట్టించును. మేరుపర్యవోప
 మానములను సౌధములను, విశాలమణియగు జమాన
 ములతోనను, చిత్రవిచిత్రమనోభిజనుల విపణినియును
 పనుల నగరములకాదవాగుర నదాని నపహసించుచుం
 దును. కలకత్తానగరమున కేమియు జవాభాగల పట్టణము
 వందు జనపట్టణమెంతగా మునునో యూహించుకొన
 వచ్చును. హంబాయి, మద్రాస్ పట్టణములయందే
 యింతమోసము, యింతవిగాయలవిగా ప్రపంచమునందలి
 మహానగరములకు కాకపోయె, నానాదేశములనుండివచ్చిన
 ప్రజాసమూహములచే కిలకిలలాడు నగరమున జాన
 గులయొక్కయు, మోసగాంధులయొక్కయు భాగం
 తగా ముద్రపెట్టెనో యూహించుకొనగలము. కాని యీ
 మహానగర రాజమార్గములయందలి రాకపోకలను నిను
 మించి, నగరమును ముంపగిండ్ల బారినుండియు, మోస
 గాంధు బారినుండియు తప్పింది, నగరవాసులకు కాంతి
 సౌఖ్యము లావగూర్చునది లండన్ పోలీసులదేమని స్పష్ట
 మగా చెప్పవచ్చును. ఇంతగొప్పపట్టణమునందు బానిగా
 కేవలనొక పర్యవేక్షకులను రక్షకభటులు లేరని ప్రజలెంత
 కష్టపడవలసియుండునో గదా! లండన్ పోలీసువారి
 గొప్పలు గొప్పదములు. రాజాధిరాజులను వారి ముల్లం
 మీప వీలులేదు. లండన్ పోలీసు చేయిన తిరుగు
 పట్టణమున, చక్కని తిరుగుబాటయెను, ప్రధానాధిపతి
 యెవని ఆగవలసినదే. ఇట్లుములను పోలీసులు నిగంతుకు
 లగియు, యిట్లును విధియై ప్రవర్తించుకొనియు తిరిగి
 రాదు. వారు సుశీలయు; విద్యావిజ్ఞుల సంయుక్తులు
 మర్యాద నిచ్చి పుష్కలముగలవారు. ప్రజల నచ్చివచ్చును.
 సంప్రదేశమునకే తమ ప్రావీణములని గ్రహించి

తిమ కర్మలనుం ప్రవృత్తులై మెలంతున్నారు. ప్రపంచ
 సంఖ్య నీ లండన్ పోలీసువారి క్రేషులని యందర
 బిష్కపో నివధియ మే. కాననకే న్యాయగూర్క, పారి
 బర్లిన్ ముదిలను మహానగరములకంటె లండన్ నగర
 నందు నేరములు తక్కువ. ప్రపంచములు తక్కు
 లండన్ నగరమును కంటికితెప్పనలెచోద, పాగులకు కాం
 సౌఖ్యములను సమూహము పోలీసులకేమియును ప్రాప్తి
 పట్టణములనినవో వివరింపబయే యీ వ్యాకముయొక్క
 ఉద్దేశ్యము.

రక్షకభటులు ప్రజాసమూహములకు సంబంధి
 చిన యన్ని విషయములను తెలిసికొని యుండుటయె
 యుద్ధముల కనవలయునది. వారి కుండవలెను. యె
 మును చేబట్టుముందును, కత్తి గ్రాసులుముందును వా
 ప్రవీణులై యుండుటెను. రాజ్యవింతలైన కవచము
 చాకరము వారి కుండవలెను. వ్యాయవాది కవచ
 మును జ్ఞానము, వైద్యుని కవచములను వైద్యమును, నా
 దాక్షిణ్యములమును వారి కుండవలెను. పోలీసు పర్యవ
 క్త చేయకన్నులతో మెలనగాని యతిధు తిలకును సం
 మనము పేలు చేయజాలరు. అన్నివ్యయంత్ర శాస్త్రము
 యందును, ముఖ్యముగా ఇంగ్లండ్ దేశమునందును పోలీసు
 తము ప్రజలచేతులయని గ్రహించుచున్నారు. పోలీసు
 ప్రజలచే నగరమును నిలాయించి పారిక నింపించు
 కేవలమే యుండులేమియ, ప్రజామేయముకు వార
 పోషింపబడినందు వారికి విద్యాధికారులే జక్కగా
 బోధించెదరు. భారతదేశమునందలి పోలీసులు లండన్
 పోలీసులనుండి కేర్చుకొనవలసిన విషయములనేకములు
 గలవు.

లండన్ నగరమున విల్లియంప్రేమకుకు సమీప
 మన కేంబ్రేజ్ ఆసు నొకనుండెదము గలదు. అది
 పోలీసులు నివసించు స్థలమునాద్రేమే గాదు. పోలీసులకు

మరియుగదిలో చేరియుద్రలనునురించి యుపన్యాసము జరుగుచుండెను. ఈ యుపన్యాసములన విన్నవీ యాక రి పుష్టా శ్చ న్నాస్తిగాదు ఉపాధ్యాయుని యాజ్ఞానుకూలముకంటె సూక్ష్మంబే విన్నెను. విద్యార్థులచే తానును కాశితమును పెన్నులునుతీసికొని ఉపాధ్యాయుని బోధించుచుండిన పక్షతయొక్క ప్రాశస్త్యమును పరిశీలించెను. మొదట విద్యార్థులు తెల్లకాశితముల వ్రాసిం. ఆకాశితములపై తివాచేరిన, గట్టిగా ఒత్తకుంప ముద్రలుపెడి యుపన్యాసమును వ్రాసెను. అంతయు అది చేరితి. ఆ ప్రదేశమును జగత్తయమునందలి గర్భగా శ్రేణియుక్త స్త్రీయముగా నల్ల సిరాతో అల్లవల్లు కనబడెను. ఇది విచిత్రము

మృదుల విద్వజనుచికాదు. ముట్టి యవియెవరితో కనుగొ కొద్దుపెట్టెటకు పుచ్చుకీ. నేటికానీ వ్యాంగిగాలి తిం వ్యాంగిగాలి ఆతమాచారములను పంపుచున్నాయు ఉపాధ్యాయుడు చెప్పెను.

ఇంకొక తిరగతిలో బుద్ధవానితో వచ్చు తిగా లనునంత. ఈ యుపాధ్యాయుడు వివరించుచుండెన వాటినుకు వ్యాయుకాస్త్రపరిజ్ఞానము బ్రాసుగానం వలెను. పొరబడి నేరములుకొనివారిని ఆతెట్టుచేసిన చాల ప్రమాదము సంభవించెను. గుట్టుపుటకికానీ, ప్రా బంధి, మోహారుబల్లులని మోసముచేసిన వేద విదవారి నెవరు చక్కగా వివర్ణించెను. కొన్ని సంగతులుగ అతెట్టుచేయవచ్చును. కొన్ని సంకరాముల

ఆతెట్టు చేయరాదు. ఎప్పుడు చేయవచ్చునో ఎప్పుడు చేయరాదు అనువిషయము నిర్ణయములు సులభసాధ్యముకాదు. ఆ సంవర్షము నన్నిటిని ఉపాధ్యాయుడు తెల్పుచుండెను.

ఈ తిరగతులనుచరించి శ్రోతయను మలనుపంపాదించుచు వెట్టిగారు దొంగనోక వాడెములనుగూర్చి యుపన్యాసము జరుగుచుండెను. మొదలకగతికి బోయెను. ఈ యుపన్యాస చాల చిత్రాకర్షణీయముగానుండెను. ఈ యుపన్యాసముననేల పాతకాలలో నొసగు పున్యాసము లన్నియు మిక్కిలి యాకర్షణీయముగా నుండునట్లు ఉపాధ్యాయులు చేతు ఇదియే విద్యాబోధన తిరగ పద్ధతి. విద్యార్థులకు కుతూహలము భట్టించి విద్యవేర్చిన నాయ దానిని సులభముగా గ్రహించు విద్యార్థి నేర్చుకొన కుతూహలముగా నుండును అని కనేకసంగతులను తెల్పి వాని నన్నింటిని విద్యార్థి గ్రహించును

విద్యార్థుల వ్యాధియముల నాకర్షించుచు వారికి బో చేయవలెను ఆకలిచే వారి కన్నము పెట్టుచు

ఈ విద్యాలయమునం దుపన్యాసములుగా మ వారు విభులునుమాత్రమే గాక మానిష్యభాషను చక్కగా నెరిగినవారు. తాము బోధించు విషయము న్నిందిని వారు అనుభవప్రాశ్నముగా గ్రహించినవా యెట్టిగారు మూర్ఖుగదిలో ప్రవేశించినప్పుడు ఉపనా కుడు విద్యార్థులతో నిట్లు చెప్పుచుండెను.

౧. శ్రేణియుద్రలనునురించిన ఉపన్యాసము.

ఈ వెట్టిగా రిత్తెట్టుత మంబి. ఈ యుపన్యాసము వలన శ్రేణియు చేరియుద్రలనుతీయు పక్షతయొక్క మేగాక అనేకవిషయములను విద్యార్థులు గ్రహించిరి. వాత్తిచేయ బడిన సమయమునం. వైదికప్రవేశము ప్రవిష్టాంకానించి న బోధములు బలవంతముచేయ నక్కరలేని యుపన్యాసమును వ్రాసెను. శ్రేణియుద్రలు స్కాన్దేందు యాదులో ౫ సమయములలో తిరగతిలను యు, ఉప యము ౮ గంటలకు స్కాన్దేందు యాదులో నెన్ని

“నేను పోలీసు అధికారిగా ముందు బ్రచరించిన కొత్త
 ముద్రా బిల్లును ప్రకటించి నా దృష్టిని ఒక చట్టం
 కి తిరిగించి, తన దృష్టిని ఒక కొత్తది అంశం చేయాలని
 కోరెను. నా దృష్టిని చూసి దీని మంచిదేయని
 దించెను. దుకాణదారు అలా నెమరుకేసి చాలామీద
 కూరించెను. నా దృష్టిని నిండు మ్రోగలేదు. అంతట
 ను దానిని పట్టుకొని చూచిరి. అది మంచిదిగానే
 ఉన్నదెను. కాని మ్రోగలేదు. అంతట నా దృష్టిని
 తిరిగించి, దానిని ఒక కొత్తదిగా చేసి తన దృష్టిని
 తిరిగించి, నే నెప్పుడు చేసియుండాలెను?”

ఒకప్పుడు నా దృష్టిని ‘దుకాణదారు, కోరికలు
 నా దృష్టిని తిరిగించి అట్లు చేసి అట్లు చేసి నా దృష్టిని
 గాదనే పెట్టియుండాలెను’ అని బదులుచెప్పెను.

దాని అపరాధము దీక్షింపెను. “అట్లుగాదు.
 నా దృష్టిని తిరిగించుటకును అతడు యిష్టముచేసెను.
 అట్లు చేయవచ్చునని మియుండెను గానీ, అట్లు
 చేయవచ్చునని మియుండెను గానీ, అట్లు
 చేయవచ్చునని మియుండెను.”

ఇంకొక విషయం దీని “ఇట్లుగా ఒక నా దృష్టిని
 తిరిగించుట గొప్పగా నా దృష్టిని పరిశీలించవలసి
 యును.”

అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను. “నా దృష్టిని
 తిరిగించుట గొప్పగా నా దృష్టిని పరిశీలించవలసి
 యును.”

ఈ ప్రశ్న కన్నకు జవాబు చెప్పెను. విద్యార్థు
 అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను. అందుకు
 అపరాధము దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము
 దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను.

“ఇట్లుగా అపరాధము దీక్షింపెను. అందుకు
 అపరాధము దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము
 దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను.”

విద్యార్థులు తిరిగించిన దృష్టిని తిరిగించి
 దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను.

విద్యార్థులు తిరిగించిన దృష్టిని తిరిగించి
 దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను.
 అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను. అందుకు
 అపరాధము దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము
 దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను.

“అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను. అందుకు
 అపరాధము దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము
 దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను.”
 అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను. అందుకు
 అపరాధము దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము
 దీక్షింపెను. అందుకు అపరాధము దీక్షింపెను.

దేనుగాని కర్పించబడిన నీటిగా నగుపడలేదు. అంతట విజయగా మోటారువచ్చెను. తెల్పులు తగిలినవానిని వానిలోనుండి అనుపక్రతి బంపుటగూడ జరిగెను.

వాడె పుకు దిరుగునున్నప్పుడు గరిసియుండెను నాలనుండి జనులు వీధిని చాటునలది చుట్టూనుచు పోవువారికిక నిలువబడిపోయిరి. ఇన్ని బండ్లు, యింకొక్కరెజుల ఆస్థులు నుండగా ఏబండిని మందు పోనీ యవలెను. దేనిని పోనీయరాదు అని యాలోచించుచు టీబులో మన్న విద్యార్థి ఒక్కరిమిదము వాగుచేసెను ఇంతలో మోటారు బండి తనమీదికే వచ్చెను. అతడు చేతి పెట్టెను. బండివెడుపువాడు లేకునేసి బండినాచెను. అతడట్లుచేయుచుండగా నెతుకనుండి వచ్చుయన్న ప్రొక్కడుబండి పోలీసుమీదికే వచ్చెను. ఇదింతయు నిజముగానే యగుపడెను. రాకపోకలకు నియమించుటయందు గల కష్టములను, మెళుకువలను అనుభవపూర్వకముగా విద్యార్థులకు తెలుపుట కీవరిపిరి కర్పించబడెను. ఇట్టి బండ్లములయందు తొండరపడినను కష్టమే; ఆలస్యముచేసినను కష్టమే. ఇట్టి ప్రవర్తనముల ద్వారా క్షిప్తపరిణతుల నగుకొనుటకు నేర్పినచో విద్యార్థు లెప్పటికైన వానిని మగమురా!

ఇంత ముందొక్కణమును విద్యార్థులు పడ నుడుగు గనుకనే లంపెన్ పోలీసులు జగత్ప్రఖ్యాతి గాంచినారు. ఎట్టిసంస్థగ సమయములయందును లంపెన్ పోలీసు లప్రముఖులైయుండి తమబుద్ధినిగూర్చుచేరిన, వైఖ్యము

౨. వీధిలో బండ్లప్రమాదము.

మోటారుకారులు చీకొనునప్పుడును, ఇంకయిట్టి ప్రమాదములు జరిగివచ్చును, వాగిరాలు చేయవలసివంతయు పోలీసులలో అనుభవపూర్వకముగా విద్యార్థులకు నేర్పబడును. విద్యార్థులను బుర్రోడుమీదికి నొని పోయి యున్న బండ్లలోకి పోకలను నియమించుపద్ధతిని పోలీసు విద్యార్థులు విద్యార్థులుండి నేర్చుచు. ఒక బండి కర్పణ నిమిషములపక్క నీచను ప్రమాదము జరుగను. లంపెన్ పండి మహానగరపున రాకపోకల నియమించుట కుండ్ల జనులను నిలుపుట, నీయంతి రాకపోకలను యుండువలెను, అట్లుగానుండగా పోక సంజగనీరి కర్పించబడి నాని నెగుర్చునుట యెట్లో విద్యార్థులకు ప్రత్యక్షముగా మాడబడెను. ఒకవిద్యార్థి బండ్లరాకపోకలను నియమించుటకు నియోగింపబడెను. అసంయమున రెండు రిక్షాబండ్లు యిరువైపునుండి వచ్చుచుండెను. వెనుకనుండి ఒక మోటారు వచ్చుచుండెను. ఆబండి సరిపరి చక్క నుంకించెను. దాని వెనుక నొకప్రొక్కడుబండి ఎడ

వలను అనుభవపూర్వకముగా విద్యార్థులకు తెలుపుట కీవరిపిరి కర్పించబడెను. ఇట్టి బండ్లములయందు తొండరపడినను కష్టమే; ఆలస్యముచేసినను కష్టమే. ఇట్టి ప్రవర్తనముల ద్వారా క్షిప్తపరిణతుల నగుకొనుటకు నేర్పినచో విద్యార్థు లెప్పటికైన వానిని మగమురా!

ఇంత ముందొక్కణమును విద్యార్థులు పడ నుడుగు గనుకనే లంపెన్ పోలీసులు జగత్ప్రఖ్యాతి గాంచినారు. ఎట్టిసంస్థగ సమయములయందును లంపెన్ పోలీసు లప్రముఖులైయుండి తమబుద్ధినిగూర్చుచేరిన, వైఖ్యము

౩. బండ్లరాకపోకలను నియమించుట.

చేతను అపాయము లేకుండు చేతుగలుగుచుకని లండన్ ప్రజలను గట్టినిచ్చుము. నీల భీషణమునందు తీక్షణులై యుపాధి శాస్త్రజ్ఞులమును, అనుభవమును గడించిన వారీ సు నీవిశ్వాసమునకు పాత్రులై పగంపరాను గతముగ నిమ్మిమ్ము లండన్ వారీలకు భ్యాతిని నిలువ జేయుచు వ్యాకముల ఒక ప్రవర్తిము. ఈరివ్యాకాలయందు శిక్షణ మును నడిపించునాతి వారు లండన్ లో ఆంగ్లమునను పంపుచునందు ప్రాథమిక చికిత్సయందు కాళిలమునుబ దిరి, తల్లిం దిభికానులనుండి మొకగొంగుతాపత్రమును పడవగా నా వారి ముగ్ధము భారము చేయవలెను.

అరెస్టు చేయుచున్నను, అరెస్టుయినవారిని పోలీసు క్లీరులు గొనిపోయి జైలు చేయుచున్నను, కోర్టులో నా క్లీరులు చెప్పుచున్న వివరాలు క్లీరులు చేయుచును. వచ్చినాగు వాకాలను జేర్చించిన సమయమున నీవిషయ ములను ప్రత్యక్షముగా కాపులులై మూడంకముల నాటక మొకటి ప్రదర్శింపబడెను.

మొదటి రంగము:

పోలీసు ఏజిలో కావలిగాయునుండగా సరినియంద రగా నోకడుపాపునుండెను. అతడు ముందు కొంతమార మీన తరువాతి దురుకాయనండి మొకడువచ్చి ముందుపాపువారిని జూపి కేకలు చేయుచుండెను. అంతట పోలీసు ముందుపాపునానికొక బోయి యతనిచేయి బట్టు కొని యాపెను.

'సన్నెందుకు బట్టుకొనెదవు' అని యామనిషి కోపముతోనెనెను.

'అయ్యో, ఒక్కమాట' అని పోలీ సెనెను.

ఇంతలో దుకాణదారుడు వచ్చి తన దుకాణమున కాపునునుండుచ్చి ఒక గడియారమును కొంగరించెనని పోలీసునకు తెలిగించెను. దుకాణములోనికి బోయినమాట వచ్చివేగాని గడియారము విషయమై తన కేసునుబది యని నేరముమోపబడిన పగులుడు కోపముతోనెనెను. పోలీసు అతనిని నాందిమాటలచే కొడవదచి పోలీసు స్టేష నుకు తీసికొనిపోయెను. ఈవిషయములు ప్రదర్శింపబడు

యండుగా దుపాధ్యాయును ప్రతివిశ్వాసి తనపుస్తకము లో వ్రాసికొనవలసినవి వివరములను నురించియు, బాగు పోలీసు స్టేషనులో చెప్పవలసిన విషయములను నురిందియు పాపురించుండెను.

రెండవ రంగము:

పోలీసు స్టేషనులోని అధికారివచ్చున పోలీసుస్టేషను వచ్చిరి. పోలీసు తనను అరెస్టు చేసిన వారని జూపెను.

'కోమ్మ, ఏమిటి' అని స్టేషన్ అఫీసరు అనెను.

"అయ్యో, నేను రెండున్నరకు వ్రాస్త్రీటులో గ నీ దిరుగుచుంటిని. నేను ౨౭ నెలలకు దుకాణమువద్ద నుండగా నీమనస్సు నాయును కల్గుచుండెను. ఇంతలో ౨౭ నెలలకుగల దుకాణమునండి యా నానెసివచ్చి కేకలు చేయుచు నాతో నీమో చెప్పెను. అంగులన నేను ముందరికిబోయి యతని నాకినని. అరెస్టు చేయవలసినవని కోరిన దుకాణదారు యంతలో నానెగవచ్చి యట్లు చెప్పెను. అది తనచేరి పుస్తకమునడి యట్లు బరచె ను. "అతిగంతుకు ప్రార్థనము ఈమనస్సు నాయుకాయులో నికివచ్చి ఒకమీననన్న గడియారమును కొంగరించెను. అతనిని అరెస్టు చేయవలసినవని విమర్శనను కోరుచు వ్నాను." పోలీసుతరువాతి ఈక్రిందవిధముగా చెప్ప నారంభించెను. అంతట నేను నేరముమోపబడినవనివచ్చి పు దిరిగి "ఈయన నిర్భయకాలము మీకు వినియన్నారగ కా! విమర్శ నానాగ్ధిమోచి అరెస్టు చేయబోవును వ్నాను" అని యంటిని. అంతట యతడు 'నేనుకొదు దొంగరించినది, ' అని యనెను. అతని ఇతని స్టేషను వద్దకు తీసికొనివచ్చిరి.

అటుతరువాత స్టేషను జిద్దెన. క్లీర్ మొక్కలారు, కేసు, వియన్ను, యిల్లెవ విషయములను వివరముగా పుస్తకములో నమోదుచేసికొనినను, క్లీర్ అమాయకుని పరికూర్పుండియుండెను. ఇంతయు అయిన తరువాతి స్టేషనుజిద్దెన క్లీర్ నీ సోదాచేయుట కాజ్ఞయిచ్చెను. పోలీసు కేసులు నడుకగా గడియారము కలబడెను.

మూడవ రంగము:

ఈరంగమున కేసంతయు పోలీసుకోర్టులో విచారించ బడెను. కోర్టులో ఎట్లు సాక్షిమివ్వబడెనో ప్రతివివరము

గిరిని ప్రశ్నోక్తముగా బోధింపబడెను ఏకైక సత్యమాయన
తో, "అదియట్లుగాను, యిట్లు" అని ఉపాధ్యాయుడు
చెప్పుచుండెను. ఈ సంవత్సరమున విద్యార్థుల కన్నియేని
విషయములు తెలిసెను. అప్పుడేయునప్పుడు మెలంగ
నలసినవిధము, చేరవలయు మోటుగా ప్రవర్తించిన

౪. బొంగవి కైదీని పట్టుకొనువిధము

చేయుచున్నది పని కైదీతో సాదాగా ద్వివిధములు యెదిరివానికి
దెబ్బతెగింపుటంబు తిన్నతాను తక్షింపుకొనగలసిన విధము
విద్యార్థులకు బోధింపబడెను. ఎన్నడను ప్రయత్నించుకొని

౫. విచారము.

బడివలె వానిని కదలమెదల నివ్వకుండ చేయుటకు కొన్ని
ప్రయత్నములు విద్యార్థులకు చేర్చబడును. అన్యవిధమున
ములకుంకే తాపాద్యుల నులంఘించునదియు, సాధ
గణముగా పిగిలిన కట్టె పట్టుక, తాము కట్టుకునే సా
ముగా ముగియగా మెలగుటచే ఉత్తమముగానుండును.
వారికి నెచ్చున్నట్లు ఉపాధ్యాయుడు బోధించెను. వా
ములు ప్రజలను బాధించుటకు గావలయు, ముగింపు
తమ ప్రతిగురబడినను క్రోధము నుండునది వారిని పట్టు
టుకొప్పకెక్కి వారిచే తిరుగిట్టించుటకుగాని తామే
వారిని క్షింపుట తమపనిగావలయు వారికి బాగుగా
బోధింపబడును.

విద్యార్థులకు చెరవాలలోని గొంపోయి ఉపా
ధ్యాయులు చేరవలసినవిధముల నన్నిటిని వివరించెను.
వారినుండి కట్టు చూడవలెను; వారి గొంపగురించి వా
ర్యము లేని యనునవినుండ వారు విద్యార్థులకు చెప్పుచు
విచారము జని కేరవలెను. ముగియగాను విద్యార్థు
లుగా పరిగణింపబడెనది. ఉపాధ్యాయులు పట్టుకు
చేయుదురు. కైదీల సాగ్యములయొడల ఉపాధ్యాయులు
జగించుచుండుట కనేములు విద్యార్థులకు చెప్పుటచేరవలెను. ఉపా
ధ్యాయుడు విజయముచేయును.

ఇట్టి ప్రశ్నలకు తక్షిణమే సంగబడును గవకనే
లంబన్ బాలీయలకు ప్రపంచములో ఇట్లుండెను లేని గొం
నముగలదు. పిర్రధవనమునందు తక్షిణమునందు యనం
తెగము విద్యార్థులు అగునెలల పాటు ప్రశ్నోక్తముగా
ప్రశ్నోక్తమునందు యననాయనీని పనిచేయుకొని

అపాధమానము సుపా
దించుకొన వలెను.
అటుగిరువార వారు
యెందులకు
ను తీగులై మంచి
యోగ్యత గలవారని
యపాధ్యాయులల
నయోగ్యతాపత్రము
లకు బడిననతో వారి
యయోగ్యము భావ
మగును.

ఈ విశ్వవిద్యాలయమునందు స్త్రీలుగూడ గలరు. స్త్రీలు పురుషులకన్న విషయములను స్మరించు గాగ్రహించు శక్తిగలవారుగూడమునందును, ప్రాథమిక చికిత్సయందును గలరినియు, గాఢ పాఠములనాటను అధ్యయనములకును విద్యను వారు గా వాగములలోనే పూర్తిచేయుగలరునియు గూడ విద్యార్థులతో సమానముగానే తీర్చుకొందురు.

స ఖి జి. బామువ గారు

ప్రభూవు నెల్లవారినిది తోయజబంధుడు నీచు చూపుట
 కూరము దొంగిలించు ననుకొందును ముందు వెగ్రహించు నా
 చారము నాది మేల్కొనుము చచ్చనిగాఱులు నిద్రలేచి సం
 చారము చేయుచున్నవి స్రవన్నము లై మనకొన మంగినా!

రెప్పలు వాల్చుకాలమును రేలఘటిలైదు నిద్రవేళి నీ
 యొక్కన కప్పగించుట కయో! ప్రతిబంధకమయ్యె నంచు నే
 నెప్పుడు గుంచుచుండును సఖి! గతియించిన రెప్పపాటులో
 యుప్పటి నీ విలాస మొకయిందక లేరిగదా? నయస్సనకే.

కాలము ముందుకొక్కునని కన్నులు మూచి పడించుచుండు మూ
 ఘ్నాళి, యెవడు వ్రాసి యిడు నయ్యది యేరికి భుక్తమానా? వ్యా
 లోలములైన దేహములలో సుఖముండదు ముందు నన్దచా
 ద్రాలిక! నెక్కలింతు హృదయంబున నీ హృదయంబున కేర్పరే!

దేను మూటలో మనశీరము సంశయ మన్నయ్యెత్తుము
 గాపురమున్న నీ దినమున గదచన్న దనుకేయింబు చా
 నా! పరిపుష్టి నందు ప్రణయంబును మూరము నెనుకొన్నచో
 బావము! పుణ్యమో! యెటుగ వచ్చునె? భీనము రాజ్యమేలేకే.

చాలకు తై ప్రసంగవిధమును జూచిన గొప్పవారి గో
రీ లవిగో; శృకామునఁ బ్రేయసి! వారి ప్రశంసలెల్ల ని
హ్మములయ్యెఁ బొంది విడి పోవకముందు సుఖించు వారిదే
మేలనుకొందుఁ గాలము గమితమురమ్ము, కవుగిలింపలన్.

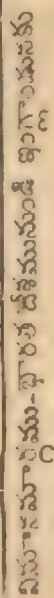
కేవలరత్న కాంతులను గేలెడు, నీజిగి మోవిగిన్నెలో
నీవరకే మరిందరన మించుక యంచులు దాటుచుండె, న
య్యో! వనితా, తదీయలవ మొల్కిన నేను సహించుజాల, నా
భావము వోసిల్గొనెడివి పండిన నవ్వున నందఁజేయన్.

తాళుము తాళుమం చొకవిధమున మారటపుచ్చు జూతు, వె
న్నాళులు తాళుమందువు? మనంబులు చేరువలైనమీన నీ
కాలవిలంబనంబు నరకంబుగదా? నఖ, కీలుగండులో
పూలు సుగంధమున్ దొరగి పోయిన ముద్దపం పిపి నిల్పుచే.

నీకనుగోనల న్నగవునిట్లు ముగ్గులు నీరిననొం తే
కాకుపడున్ జగంబును నొకానొక టక్కరినమ్మకం బెరన్
కేకులు నీరియున్నయది, నీనునుజాపుల ముత్తెయాలతో
నా కథి పేకమిమ్ము, తరుణం వికవచ్చునొ రాదొ నచ్చెల్లీ!

హృదయము శాంతిలేని బ్రదు కెందుల కూరట కెందుమందుఁ బ
ల్కుదు రంబువాదులు తలోదరి, లాభము గానరాదు, నీ
పెదవులనుండి చిందినను పిన్న విశ్వాసు తేనెమాటలో
మెదిలిన భక్తిప్రశ్రము సమీపము నేయుము, కోకిలూ సెడిన్.

కామిని, కొనుకొబనెడు గ్రంథము నేటికిపూర్తి యైనదే
మా! మన కెల్లి వైకొనంగ నున్నది వీర్భుచిచారమా! గృహ
రామము పూచియున్నది కరంబుననున్న నసింపివిశ్మయోఁ
ప్రేమరహస్యము ల్పలుకవే కవకన్నుల మ్రొక్కు లిచ్చుచున్.

మైసూరు పురాతన శిల్పకళ

వి. సుబ్రహ్మణ్యముగ

చెన్న కేశవాలయ ప్రాంగణము, బేలూరు.

బేలూరు

మైసూరులో హన్స్ జిల్లా యందున్న చిత్రా లూకాకు బేలూరు ముఖ్యస్థలము. ఇందు మైసూరు లైలుదారపై నున్న దొడ్ల బా నానర్ ప్రేమకు ఆరా చెల్ల దూరమున నేలబారున్నది. మైసూరు-అర్సికల్ రైలుమార్గమున నున్న హన్స్ జిల్లా ప్రేమకు ఆర మైసూరు నుండి 100 మై. కి. 100 కి సంబంధమున నున్నది. ఇది విశ్వ విఖ్యాతముగా దానిని తిరువాచధానిగ కేసికొనెను. అటుపై ద్వారముగలదు మిదిగి మహమ్మదీయులు సంకల్పించి చివర తరువార బేలూరు హామీగల రాజుల రాజధాని యయ్యెను. ఇది యొక పవిత్రస్థానముగ కేరందని 'చక్రీణ వారణాసి' యనియు 'అగ్నివహ్ని' కైయుం 'త్రిలోక మహాస్థాన' మనియు దీనికి కీర్తులు గలవు.

విష్ణువంశము కట్టించిన చెన్న కేశవాలయము దీ ప్రసిద్ధి గాగినము. ఆలయము పూర్వముఖముగ నున్నది దానికి నలువైపుల పెద్దపెద్ద గోడలతో రక్షితి అదురలసావపు, 300 అడుగుల వెడల్పుగలిగిన యొక ప్రాకారము గలదు. ప్రాకారమునకు తూర్పుదిశ మహాద్వారమునయు, ఆనబాగిలు (గజద్వారము) అనియు రెండ పెద్దపెద్ద ద్వారము లున్నవి. మహాద్వారమున కొ పెద్దగోపురము గలదు. మహాద్వారమే ప్రస్తుతము రాజాళల కుపయోగపడుచున్నది. ఆనబాగిలు పూర్తి మాసివేయబడియే యున్న దనవచ్చును.

ప్రాకారములో ప్రధానమున చెన్న కేశవాలయమునకు తోడు మరీ నాలుగైదు చిన్న చిన్న ఆలయములును, ఇంక నెన్నియో కట్టవలయునుగలవు. కుడిచేతి

గాక మూల వాసుదేవతీగ మను పిల్లగోనే రొకటి
యూన్నది. దేవాలయకాగ్యములకు నలయు నిరంతరము
నీవమండియే యుపయోగింతురు.

చెన్న కేశవదేవాలయగోపురము, బీలూరు

చెన్న కేశవాలయము మాడదుగులయొద్ద నున్న
యొక యున్నతస్థానముపై నిలిచియున్నది. ఆలయము
సాదుగు తూర్పుపడిమరలు, ౧౭౮ అడుగులు; వెడల్పు
ఈ త్తరపడిమరలు, ౧౫౬ అడుగులు. దేవాలయము
మాడు భాగములగ నున్నవి: గర్భ గృహము, ప్రహారము,
మఖమంటపము. మఖమంటపమునకు తూర్పు
నను, ఈ త్తరపడిమరలను, మాడు ద్వారములు గలవు.
దీనిలో గవవటి రెంటిని ఐదుసగ క్షత్రవారభాగిలు
జరియు, స్వర్గవభాగిలు అనియు పేర్లు. తూర్పు
ద్వారపు ద్వారబంధన శిలలపై రతీమన్మథులు, చక్రీ
శాస్త్రవాటిపై గరుడసానుమంతులు, ఈ త్తరపువాటిపై
చామరధారిణులును చిత్రంపబడియున్నారు.

మంటప ముఖోపరిభాగముల (Pediments)
గరుడవిగ్రహముగల ఈ త్తరపుభాగిపలక యొకటి కలదు.
ఈగరుడవిగ్రహమునకు ప్రభాగమున నిరుగడల మకరములు
గలిగి సారణ్యకశిపువధయు, హిరణ్యాక్షవధయు జ్ఞాతి
పబడి యున్నవి. ఈ త్తరమున కేశవవిగ్రహము గలదు.
ఈ త్తరపడిమరల నున్న మంటపముఖోపరిభాగములు
చెరుకపైపున గూడ జ్ఞాతిములైయున్నవి.

పూర్వద్వారముమండి ప్రహారపు వెలుపలిగోడల
వరకు ఆలయముచుట్టును, ఐదుసగ నొకదానిపై నొకటిగ
నున్న చిత్రంపబడిన యెనిమిది బద్దలు గల పీల్లగోడ
యొకటి కలదు. దానికిచుట్టు కలకటాలన్నవి. ఈవ
గూలలో (ప్రభాగ్రస్థలములు) మొదటిదానిపై వేసుగు
లున్నవి. దీనికి కెరువాని సింహాలగుటలచే నలం
కృతిమైన బోవీలు ఉన్నది. దానిపై ఐదుసగ
కొన్ని చిన్న చిన్న విగ్రహములు ఉత్తేతుగకట్టిన
గూర్చియందు చిత్రంపబడినవి. ఈ బొమ్మలఐదుసకు
పదిమ సంవంద యక్షవిగ్రహములు కొన్ని హర్షుండి
యున్నట్లు చిత్రములై నవి. కుడ్ల- సుధములకు నడుమ
గూడ ఉన్నతస్థలమును నలిమియు చెక్కడములు -
చాలభాగము స్త్రీవిగ్రహములుకలవు. వామపువలక
లకు అచివరమండి యాచివరవరకు లతలు, సింహ
ములు మున్నగు పలకరణము నెన్నియో చిత్రంప
బడి యున్నవి. కవపటిది ఒక కటకటాలవరుస. ఈకట
కటాలలో రెండు ఐదుసలుగ నున్న వడిమిపలకలపై
నెన్నియో బొమ్మలు చిత్రంపబడినవి. ఈబొమ్మలఐదు
సపై నలంకృతిములగు బద్దలు గలవు. కటకటాలపై
రామాయణ మహాభారతములకు సంబంధించిన చిత్ర
ములు విశేషముగ గలవు. ఈతెట్టతెట్ట బొమ్మలకు
నడుమ గూరుమండి జంత్రిములపై సంగీతిము పాడు
చున్నట్లు చిన్న చిన్న విగ్రహము లక్కడక్కడ మిక్కిలి
అందముగ జ్ఞాతింపబడి యున్నవి.

పీల్లగోడకు పైన బొమ్మనున్న గోపురపై పురాణ
ములకు సంబంధించిన విగ్రహములు ౮౦ చెక్కబడి
యున్నవి. కాని యివి యన్నియు సోమనాథపురములో

వలె నొక్కవరుసగ లేవు. ఒక విగ్రహమునకు మరియొక విగ్రహమునకు నడుమ కొంత భాతీస్థల ముండును. ఈ భాతీస్థలము లన్నిటిలో మరల శిల్పము గలదు.

ఈ చిత్రములనుచూచి భక్త్యానందముగా శిల్పివ్రాసి యున్నాడు: 'ఈతటికిల యగునవ మన్న శిల్పము మైంజువలె శిల్పకారుని యలంకరణపై పుణి నలలుచు సమగ్ర సౌష్ఠ్యముగల యువాపారసములలో నొకటి. ప్రధానమైనదియు లలిచ్చిన్నములుగ జలంపబడినవి. ఈ శిల్పములో గల పలువిధముల పోషణలను, దీని సొగసును గాంచినచో విశేషమైన ప్రతిభాకారిత్వము, సహనశక్తియు గల మైనవ శిల్పకారుని నొక్కనికే యిది వాగ్యమని స్పష్టమగును. దీని (ఈదేవాలయము యొక్క) చిత్తావేశముతో వలంకరణసంపద సమగ్రముగ పోషించిపోయినది. దీనిని మించగల మేళవంపులు ప్రపంచమున చాల నరుదు.'

కలకటాలకును ముంజూరుకును నడుమ అందమైన యీ దేవాలయమునకు మనోహరాలంకారములుగలవన్న సచ్చిత్రములైన పాతపలకల తెరలు గలవు. ఇవి యిరువది యున్నవి. ప్రధానవ్యూహమున కిరుగడల నటుచై పోకపడియు, నిటుచై పోకపడియు నమర్చబడినవి. ఈ యిరువదిలో సగము పాతానికి చిత్రములతో నిండి యుండును. తిరిగివచ్చినపై రేఖాగణితమునకు సంబంధించి వివిధములగు చిత్రములు గలవు. ఈచిత్రములు గూడ పూర్వవ్యాసమున కిరుగడల హెచ్చుతగ్గులు లేక సమానముగ నుండున స్థిరస్థూప బడినవి. ముంగలి వ్యూహమున కిరుగడల, కుడిచైపున విష్ణువర్ధమనియొక్కయు, ఎడమచైపున మొదటివరసించున యొక్కయు కొలుపు పూటములు చిత్రితములై యుండును. ఈరెండు తెరల చిట్టనిది శిల్పకళలముల (Panels) మీదను వరుసగ లేక నరసించుల విగ్రహములు గలవు. కుడిచైపున, విష్ణువర్ధమని కొలుపుపూటమునకు తరువాత తొమ్మిది తెరలున్నవి. వీనిలో మొదటిదానిపై నొక రేఖాగణిత చిత్రము గలదు. తరువాత దానిపై బరిచక్రవర్తి కథ చిత్రపటబడినది. మరల రే. గ. చిత్రములు నాలుగు.

ఇవి నాలుగునూ నాలుగిదిధములవి. అటుపై కాశ్యపుర్వమున తరువాత నందివాచానారూఢుడగు శివుడు; చివర ప్రహరచక్రము. ఎడమచైపున గూడ నరసించునది చిత్తావేశము దాటిన తరువాత తొమ్మిది తెరలున్నవి. వీనిలో మొదటి రెంటిపై రేఖాగణితచిత్రములు. మూడవదానిపై శ్రీ సాగరమృగము. తరువాత మరల రెండు రే. గ. చిత్రములు. ఆరవదానిపై కంపవళ; అటుపై మరల రే. గ. చిత్రములు. ఎనిమిదవదానిమీద రంగ నాథస్వామి విగ్రహము; కడపటి దానిపై గరుడగర్వభంగము (గరుడహిను మంచులయుద్ధము) చిత్రపటబడియున్నది.

ఈనడిమిపూటమునకు జెందిన తెరలు, పలు పులు మన్న గువానిని విష్ణువర్ధమని మమముడను రెండినబల్లలున (౧౧౭౩-౧౨౨౦) కట్టించెను. ఆలయనిర్మాణమంతయు ముగిసిపోయినపై గొంతకాలమున కప్పుడో యిది యన్నియు నిర్మింపబడుటచేతనే, ఆలయపు వెలుపలి గోడలలోని తెరలును, వాని నడుమనడుమ నున్న ప్రంభములును వాస్తుకొనకున్నవి. అవి యనుకులు వెళ్లి నట్లు కనబడుచుండును.

ప్రంభాగ్రములపై నుండి ముంజూరు నదికిన రం బొమ్మలు గలవు. 'మధుకాగింజె' అని వీనికి పేరు. ఇవి యన్నియు నర్కులపూటములగు కళానిదిర్చనములు. ఆవియన్నియు స్త్రీవిగ్రహములు. ప్రస్తుతియు వానిలో రెండుగపడుటలేదు. ప్రతివిగ్రహమునకును అడుగున పీఠముపై వానిని జెక్కిన శిల్పకారుని పేరుండును.

గర్భగృహపు వెలుపలిగోడలపై రథాకృతినున్న మూడు పెద్దపెద్దగూండ్లు గలవు. ఇవి రెండింటియుగలియన్నవి. ఈ మూటిలోను మూడు దెసలకును మూడు విష్ణుగ్రహములు చిత్రంపబడినవి. ప్రతియంతియు ఒక కలకటాల పిల్లగోడను గలిసియుండి నడిమిపూటపు వెలుపలి గోడల మాదిరిగనే ఇంచు మించుగ నావృత్తితో యలంకృతమై యున్నది.

దేవాలయము లోపలిభాగమునకు బోయిన నింత కన్న గొప్ప విచిత్రముల గనవచ్చును. నడిమిపూటమున

వివిధముగ జరిగింపబడిన ప్రభుత్వ లక్షణములు గలవు. వీనిపై శిల్పమునొకటియు. ఈ శిల్పము లన్నియు నొక దానితో మరియొకటి భేదించిన, వడిమి నాలుగు దిప్ప వీనికన్నిటికీ నొక విధమున పొందిక గలదు. ఆమెలు పము గాంధీర్యమునకు, దానియలంకారములకు నవి విశేషముగ నెన్నెల్లప్పుడున్నవి. ఈ ప్రభుత్వము లన్నిటిలో తక్కినవానికన్న విశేషముగ నాకర్షించునది 'నరసింహ ప్రభుత్వ' మను చేరు గలది. బహుశః దానిపేరున్న నరసింహాద్రిగ్రహము మూలమున దాని కీ చేరువచ్చియుండును. ఒకప్పుడు ఈ కంబముగ నుండెడిచిలు (Revolving pillar). దీనిగుండు ఈ ప్రభుత్వమును సూచించుచుండెడిది. దీనిని సూచించుచున్నది శిల్పవిగ్రహములలో నలంకరింపబడియున్నది. దీనిని పుష్పపుష్ప మంత్రము కొంతభాగము వివరించేయబడినది. ఈ ప్రభుత్వమును తెలిపిన శిల్పకారుడు సమస్త భావనలను నున్నచో క్రమము దప్పక యాభాగమును జరిగింపజేయునని తోచుకొనుటకు సహజంగా నాభాగము వల్ల నానందముగ నుంచెనని చెప్పుకొందురు. దానిపై 'కవలెబస' యను చేరుగల చిన్న పృథ్వీ విగ్రహ మొకటి కలదు. 'కవలె' యనగా 'నెనగింజ'. ఈవిగ్రహము నెనగింజంత యుండుటచే నీని కాచేరు పచ్చినది.

మరియొక యందమైన ప్రభుత్వ ప్రభావద్యారమునకు కుక్కురువు గలదు. దీనిపైగల నగింజపని యున్నది. దానికిముం నొకపెద్ద స్త్రీవిగ్రహ మున్నది. గ్రీవిమంకి పైకి ఎరిమిది బద్దలు కలవు. వీని యానిరములయందు దళానితారములు, అట్టదిక్పాలకులు మొదలగు శిల్పియో బొమ్మలు మిగుల సున్నితముగ తీర్చబడి యున్నవి.

మంబపము పైకప్పు నడిమిభాగము గుమ్మరము పోలే నున్నది. దీని యొక్క కొలత పదియడుగులు, లోతు ఆగడుగులు. "ఇది యలంకరణ సంపదను, శిల్ప విశేషములను వెల్లెత్తునొక యుద్భుతమున పనితనము" ఇందలి ప్రభాగము నానుకొనియున్న పద్మములలో త్రిమాస్త్రుల విగ్రహములు చిత్రితములైనవి. దాని

యడుగుభాగమున రామాయణకథలు చెందిన చిత్రములు విశేషముగ గలవు. ఈ గుమ్మరమున కాధారముగ నున్న నాలుగు ప్రభుత్వములను శిల్పముతో నిండిన 'మిదివిగ్రహాలను గలిగియున్నవి. వీనిలో మూడోపై నానాశిల్పాల చేరు లున్నవి. అశ్వయమాల మన్న ప్రభుత్వముపై విగ్రహము చేరిమిద నొక చిలుక మాధుర్యం దియున్నది. ఈచేతికంకణమును క్రిందికి, పైకి జరుపవచ్చును. వైగృతిమాల మన్న ప్రభుత్వముపై సరస్వతి నాట్యమాడుచున్నట్లున్నది. ఈవిగ్రహము శిరస్సుపైకి రీతిలమును కనుపరచుచును. వాయవ్యముల ప్రభుత్వముపై నాట్యమాడుచున్న విగ్రహ మొకటి కలదు. ఈభాగమున నున్నదానిపై తలదువ్వుచున్నట్లుక విగ్రహము కలదు.

పూర్వ దక్షిణ ఉత్తర ద్వారముల పైకప్పు మీద ఈద్వారముల ఖిరాలంకరణములో గవలకు నరసింహ, వరాహ, కేశవ విగ్రహములే ఆనందపనే చిత్రంపబడినవి. ఇవి కాక మిగుల సున్నితమైన అందమైన శిల్పముతో నిండినకప్పు లెన్నియో కలవు.

చెన్న కేశవ విగ్రహము (గర్భగృహమున నిది విజయవారాయణ యను చేరు గలిగి యుండెను) చక్కనిది. దీనిపొడవు ౬ అడుగులు, ౩ అడుగులు యొడుగుల సీతముపై నిది నిలిచియున్నది. విగ్రహము చుట్టును ప్రభామండలము కలదు. కేశవుని కిరువైపుల నతని భార్య లిరువురు గలరు. ప్రభామండలమున దళానితారములకు సంబంధించిననో, మరియేనో, విగ్రహములు కొన్ని చక్కనిది కలవు.

"History of Indian and Eastern Architecture" అను తమిళగ్రంథమున 'భారతీయకా' గిల్లు వ్రాయుచున్నాడు:—

"దీని పరిమాణము గాని, నమానాగాని ఈదేవాలయపు గొప్పదనమునకు కారణములు కావు. అని రాగి విశేషముల సాందర్యమే, సాందీకయే, దాని యొన్నత్యమునకు మూలము. చిత్రితములైన యారాతి పలకల తిరగలంపుము ఎల్లయినను, దాని యడుగున

నున్న శిల్పమునకును, బోడవీలపై నున్న శిల్పమునకును పరి రాజులగు. ఈ ముగసాల పట్టి నిర్మాణమునకు బట్టివంతి పని దీని పరిమాణమే గల ప్రపంచమునందలి మరీ యే యితరనిర్మాణమునకును బట్టియుండదని నానమ్మకము. కరాచిపట్టినిబట్టి చూచిన నీనిర్మాణమంత గొప్పది కాదు. కాని, సాంస్కర్య సామములనుబట్టి యున్నతమగు కరాళిరుచి కది వెగటుగమాత్రమండదు."

ఈయావరణలోని తక్కిన యాలయములలో కప్పెచ్చెన్నికరాయాలయము మంచి శిల్పసాంస్కర్యముతో నొప్పుచుండును. వీరనారాయణాలయము, సోమనాయక, ఆండాల్ మున్నగు నితరదేవాలయాలయములను మరికొన్ని కలవు.

దానకా, అతని కుమారుడు చవనుడు, చిక్కపాంప, మల్లియన, పడలిమల్లోజ, శెంకెమల్లియన్న, మదన, వాగోజు. వీరు బేలూరు దేవాలయనిర్మాణమున బాల్గొన్న కొందరు శిల్పులు.

హాలెబీద

ఆరువంశలయేండ్లకుపూర్వము హోయ్ సలరాజుల రాజధానియై పెంపందిన హాలిబీద వగరము నేడు బేలూరు ప్రక్క నొక చిన్నపల్లెయై యున్నది. ఇది బొడ్డవాణావోలె బుట్టెనునుండి బేలూరుకువాపురోడ్డుప్రక్క బేలూరు నుండి ౧౦ మైళ్లదూరముననుండును. బొడ్డవాణావోలె కైలు నీవనిచ్చటికి ౧౮ మైళ్లదూరములో నుండును. హాస్సక్ నుండికూడ అచ్చటికి దారి కలదు. ఆదారిని బోయిన బేలూరునుండ బోవలయును.

హోయ్ సల శిల్పమునకు సంబంధించిన రెండు దేవాలయము లిందు గలవు. ఇవికాక శైవబస్తీ ఒకటి యున్నది. ఆలయములు రెండును—హోయ్ సలేశ్వరాలయము, కేదారేశ్వరాలయము—శివాలయములే.

హోయ్ సలేశ్వరాలయము రెంటిలో నెక్కువ పురాతనమైనది. ఇది కక్షాన్వయపరిమితము. రెండవ హోయ్ సలరాజు వివయాదిత్యునికాలమున (౧౦౪౩-౧౧౦౦)

ఈశులయ నిర్మాణము ప్రారంభమయిండును. ఈకట్టెముపని ౮౬ యేండ్లు పోగింపబడినదియై, దానిను అంతర్భాగికాదేవియు శిల్పికొందుగు. కాని యిది నమ్ముటకు వీలులేనిగాన.

ఇదియు నక్షత్రాన్వయగల కట్టెదేమి. ఇందును శైవమగుల గొప్పగల యున్నత్రైకటికముపై నిర్మింపబడి యున్నది. దీనిపైపై ౧౬౦ అడుగులు (ఉ-వ.). మెట్టు ౧౨౦ అడుగులు (తూ-ప.). గర్భగృహములు రెండును ఒక వానిప్రక్క నొకటిగ నున్నవి. సరిగా నీరెంటికి కుదుగ, దేవాలయమునకు వంపల, రెండు మంబుసములు గలవు. రెండు మంబుసములలోను రెండు గర్భగృహములలోని దేవతలకు విభిన్నముగనున్న రెండు సందిగ్రహము లున్నవి.

ఆలయపు వెంపరిగోడలు, బేలూరు దేవాలయమునాలెనే, అడుగునుండి మైదుకు నవారము శిల్పసంపదనో నొప్పారుచుండును. అడుగు నెనుములు చిత్రంపబడియున్నవి. ఇవి అసామాన్యమున సాంస్కర్యముతో, మన్నితిము పనితనముతో నొప్పుచుండును. అనుచోయ్ సలరాజుల చిహ్నము కార్పాలకు. కాని యిల్లులమాత్ర మేమనులు చిత్రంపబడినవి. అట్లు పుష్పాపు గానులచిత్రములునున్ను. వానిపై మరల నొక యలంకరణము; ఇందు ఉచ్చానుపనితో (గచ్చానుపని యనగా, శిల్పచిత్రణములలో జామ్యలను వైకుంఠినిట్లు తియ్యారు చేయుట.) నమానుణముండి కొన్నివృక్షములు విచిత్రముగ తియ్యారుచేయబడియున్నవి. దీనికి నమక దివ్యములగు వృక్షపక్షిలయగు యొకటియు, పూర్వముఖమున మానవీనితిమును విశిష్టపరచు వివిధచిత్రములు గలవు. దీనికిపై రెండు ప్రతిమలుగల బోడవీలయున్నది. తరువాత బేలూరు దేవాలయమున యట్లే చిత్రములగు రారీ పలక-తెర లుండును. కాని యిది బేలూరు తెరలంత యందమైనవి కావు.

ఆలయమధ్య భాగమున, తూర్పునైపున గల రెండు గర్భగృహములకును నడుమ, రారీపలక-కటికీలకు మధ్యగ హిందూపురాణములకు సంబంధించిన విగ్రహముల నెరుగు

౧౧. హొయిసలేశ్వర దేవాలయపు గోడ నశిమిగ్గాగము
గుండగ తిప్పనైపుణ్యము కానవగును

పిల్లల కళాకాలమునకు, బహుశః, దీనికన్న నొప్ప నివర్తనము మరియొకటి యుండవోదు."

పాశ్చాత్యులని దర్శనీయులులగు ప్రదేశములలో పార్శ్వవాహన ప్రీతి కలుగజేసి, ఈ క్షిప్రవచనాలయము విష్ణుని గమని కాలములో ౧౧౩౩ సంవత్సరమున నిర్మింపబడి నది. ఇప్పటి 'హోయ్సల' నిర్మాణములలో నిది యన్నిటికంటె పురాతనమైనది.

ఈయాలయపు మధ్య హంటపముయొక్క మం దుభాగమున వందిమండులలోని స్తంభములచుంటి కే రెండు స్తంభములు గలవు. ఇవి స్తంభములగు వా స్తంభము లపై కొంచెము నీరునిగ్నింప వని దృష్టి కవి యొ ధ్రములు గల్గియున్నవి. ప్రేక్షకులకిది మనోహరము కది యొక నిజమైన తమాషా.

అజంతా చిత్రములు

౧. ఋషిసందర్శనము

ఈ చిత్రము పదునేడవ శతాబ్దమున వెనుకటి గోదావరి తీరముల నున్నది. ఒక యువకుడు తన గుఱ్ఱ మును వెనుక విడిచివదిల్చి ఋషిలో సంభాషించుచున్నా డు. దైన నొకఋషి తిలకముమండి నీరు తెచ్చుకొను చున్నాడు. తిలకము గట్టిన కొన్నిసంస లున్నవి. క్రింద నొక దొక ముసలివానిని చేతులపై నెత్తికొని పోవుచున్నాడు. ఇంకొకడు స్త్రీ పురుషుల గిద్దరిని కాపడియం దుంచుకొని మోసికొనిపోవుచున్నాడు. శాపిడి నున్నవారు ఋషిసందర్శనార్థము పోవుచున్న వికలాంగులు కాబోలును.

(కొ. న.)

౨. బుద్ధపూజ

ఈ చిత్రము మొదటినువ్వలయమున నమకటిగోడపై నున్నది. వాచాంతాపురమంటపమున కొండలు స్త్రీలు బుద్ధుని వాసీయంతేసి పూజించుచున్నారు. ఒకతె మోకరించి యీతిని నమస్కరించుచున్నది. ఇంకొకతె యీతిని కిక్కిరించి గొనితెచ్చియున్నది. వాటిని నేవగుడు కూర్చొనియున్నాడు. (కొ. ప.)

‘వెం. ర.’ గారి విమర్శనము-ఒక్కనునవి.

‘విద్యావగరచరిత్ర’ విషయమున గత భారతి (వెం.ర.) విమర్శనము చూచితిని. తత్త్వము బోధపడినది. కొన్ని సెంటిమెంట్ ప్రాయములు విద్యాధిభులకు నాన విమర్శకుల నొకడు వీడికుండుట విచారకరమున సంగతి. చరిత్ర కవయితలకును, గ్రాహకులకును శ్రేయముగూర్చు నుద్దేశము గల్గి, విమర్శకుని ప్రాంత విభావనపైని ప్రకటించుచు, సుదూరభావ సంకలితమయి వెలయుచుండ వెలయుననుట బోధపడుచున్నది మనము. కాని ‘వెం.ర.’ గారి విమర్శనమున నట్టిది చాలా దిక్కుప. కావున, పండితులు, కవులు, అవధానులు చరిత్రకవయితమునకు గడలించుచుండు యీ విమర్శకు ననారతము బాధించు విషయమై కన్పిస్తున్నది.

విమర్శనవ్యాస మాటలములకుఁ జైలుదీసిన స్థల మాక్రమించినది. అందు విమర్శకుడు కనబడిన దోషములు మొత్తమున మూడు. 1. కవయిత కావనాధారములు చూపలేదనుట. 2. కృష్ణరాయని నిధనకాల మెప్పుడునుట. 3. స్థలవిచారము. ఇందు జీవితయంతయు ప్రమాద జనితమనుట నామనవి. తక్కిన రెండును తెలిసి చేసినవేను.

పీఠికలో ‘నాంధ్రచరిత్ర గ్రంథములు, గిర-గిల్ల కథాబ్ధములలో విద్యావగరమున వెలిసిన సంస్కృతాంధ్ర ప్రబంధ పీఠికలు, చాటువులు, కావనములు, గిల్లలుగ నాకు లభించిన’ ననుటలో నాంధ్ర ప్రపంచమునెడల యాధారపర్యవ్యము నని విమర్శకు డొక్కము చేయరాదు. నా యెఱిగినంతవఱకు, నవిషయము నీ తొలుత పట్టుట,

నాధానములఁ జూపియే యున్నాఁడు. ప్రతి వామనకు ‘రిఫరెన్సు’ నీయఁ దలచుకొలేదు.

కృష్ణరాయని నిధనకాలమును గూర్చి, యీ వెలువడిన యొకటి రెండు కావనములు, శాలివాహనశక గిరకల అని వాకొనుచున్నవి. నేను శ్రీ. క. గి. ౧౫౩౫ యని వ్రాసినాను. ఇది ప్రామాణికములని యెంచుట బహుశ్రద్ధయుల యభిప్రాయము; పెక్కు కావన లొక్క-విధమునఁ బల్కిన పట్టాగూడ. కాని కావన కావనములయందు కృష్ణరాయలు గి. ౧౫౩౬ ప్రాంతముందు మరణము నందినట్లున్నదని విమర్శకుడు తెల్పిన గి. ౧౫౩౬ కాదు. గి. ౧౫౩౫ వ యేటానీ, ద్రుభవనా సంవత్సరమునాన భారతి సంచిక (౯౩-౯౪ పుట ౧౭౭, శ్రీమన్ పెనుగొండ టి. శివశంకరముగారు ప్రకటించిన, కాద్రపురి (గొద్దము) కావనములఁ గనుక అందు రెండవదియగు నళియ రామరాయల (పెనుగొండ) కావనము పెడ గ—

డి. “ఆరయ శాలివాహన క

కంబులు నుర్వి యుగాద్ధి మధ్యకుఁ

తారా వత్సరంబున ని

చాటుదినంబున జ్యేష్ఠ కుద్ధ మ

క్షీరవివాసరంబున నృ

సింహుని కృష్ణుడు చేర ద్వారకక.”

అని శాలివాహన శక గిరకల తారావత్సర జ్యేష్ఠ కుద్ధ వక్షిణియు మరణించినట్లు నుడువుచున్నది. ఆ కాలము శ్రీ. క. గి. ౧౫౩౫-వ సంవత్సరము జూలై నెలకు నచ్చును. బలనైరుములకు నిట్టియాధారము లిక నొకటి రెండు కాన్పించునేమో చూచెదమియున్నది.

కృష్ణరాయని నిధనకాలము చర్చించుటలో విమర్శకుల డిసెంబర్ ౧౯౧౧ నా చరిత్ర రచనాపద్ధతినిగూర్చి యిందుక విచించెను. చరమచరిత్ర దివ్యులును, కృష్ణరాయనికుమారుని నాకేండ్ల బాలని విమలప్రయోగమునఁ జూపిన పోతువున, తన కామముండిన గౌరవముగోల్పడి, కారాగారమున బంధింపఁబడి, మరణించెనట యని వ్రాసినది విమర్శకున కహితముగఁ దోచియుండెను. దివ్యులు కనుస్రవణం పెరికించి, యావోషము కృష్ణరాయని కంటఁగట్టవలసి యుండినదిమాడ. ఈ రెండును జరుగ నేరీదన విచారమునకు మరల వత్తిము.

లోపములు పెక్కు గలవని విమర్శకుల దొక్కచోఁ దెల్పియు, పై లోపముల మూడింటితో వ్యాఖ్యానము చాలించి, 'ఇంతియకు ప్రస్తుతము విమర్శించఁటకు గ్రంథములో మాకు లోపములుగఁ గన్పించిన వానిని పోయితిమి' అనుచు, స్వోక్తి వ్యాఖ్యాతమునకు నున్నది విమర్శనము విరమించుట, యింతి శ్రేయము కోరినా!

తిక్కనగ భావబోధకమున, మరణిమానభార్యకమును నను పవిత్రముగిడి, వ్యాయవిధమున-దోషపద్య ప్యపుగలరూపు, సక్రమపధిమున-సప్రమాణపద్ధతిని-కావున, రచయితలకును, వాచకప్రపంచమువకును, మధిమసాహిత్య మొనర్చి, వారికృష్ణత కెక్కుడుగఁ దాగెనులు లేప్పయని, 'పం. ర.' గారింటి విమర్శకులకు మనవిదేయుచున్నాడను.

[నీరిపి ఆంజనేయులు]

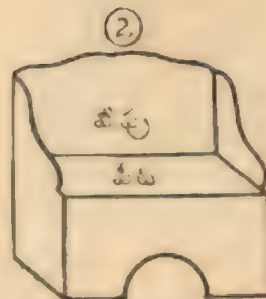
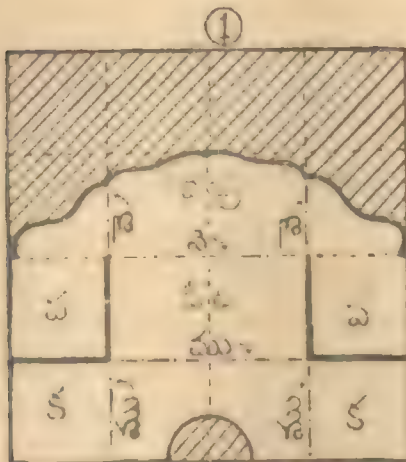
“విద్యావగర చరిత్రము”

ఈ శ్లోకమునపు “భారతి” పండితా లోకముల యందు నీరిపి ఆంజనేయులగారిచే రచింపబడిన “విద్యావగరచరిత్రము” విమర్శించబడియున్నది. కృష్ణ దేవరాయల నిధనకాలముగూర్చి యింకను నిశ్చితముకా లేదని గూఢము ర్శనయందు నూచించియున్నాడు. ఈ పూర్వవిషయముగూర్చినపంజేపాము ప్రభవ సం॥ ఆహుగనందే తీరినది. కృష్ణ దేవరాయలు కాలినానానకము తారణ సం॥ శ్లోకమున వచ్చి పరమపదించినట్లు మా పెనుగొండతెలూకు రీతి మంగు దొడికిన తామ్రకాండములన విశ్వక్రమిండు. ఈ తామ్రకాండము ప్రభవ సం॥ ఆహుగనానపు పండిక ౯౫ వ పుటయందు చిత్రింపబడియున్నది. రాయల విద్యాభివృద్ధి కాలించియుండు ఆంజనే పుస్తకము మరి యొకసారి ఈ క్రింద వ్రాముచున్నాను:

“ఈ ఆరయ కాలినానానకములు మర్రి యుగార్థి వడ్డ్యుల, తారణవర్ణిగంజున విద్యాభివృద్ధి కృష్ణసృష్టి రచనావింజున వృత్తింపబడి కృష్ణును చేరె వ్యారకక.”

ఈ వర్ణమునుబట్టి చూచినపుడు శ్రీరాయలు కాలినానానక తారణ సం॥ శ్లోకమున వచ్చి విద్యాభివృద్ధి పరమపదించి ౧౫౭౭ సం॥ ముగియ జూక, తారణ గలగా మండపింపునని, నిర్ణయించదగును.

|| ఈ వ్యాసు కల్పాపిశ్యగా “ఎఫిమెరిస్” (“Ephimeris”) పంచాంగమును శోధించిన యీపు గొడినను యిదిమిల్లమని లేవలకు కష్టమైయుండినది.
[టి. తివళంకరం]

సోఫా

→ సూచిక: →

- 1 ఆధారరేఖలు.
- 2 సగములతోనున్న
కోయవలసినభాగము.
- 3 అడుగుంటికోయవల
సినభాగము.
- 4 కోసి తీసివేయవలసిన
భాగము.

కుర్చీ

నిలిమిగంటిముల పొడవును, నెం గీచెప్పుడు గల గొడుగులనుగలవు అట్లును తీసికొనవలసినది. దాని గొడుగులనుగలవు నాలుగు భాగాలుగా తీసి వేయవలసియు, నిలువుగను నీవువేసిన గొడుగులను నాలుగు భాగాలుగా తీసి వేయవలసియు. (చిత్రము ౧.) పైనవర్ణనయందుగల నాలుగు చదరములను వదిలి రెండవ చదరములో చిత్రమునందు మానిన కీర్తిని వింపుగీతను గీయ

వలసినది, రెండవ చదరమునందలి నడిమి రెండు చదరములును సోఫాకు వీపుగా వీర్చుదును. వీపునకును బడియెడలములలోని చదరములు చేరులగును. తర్వాత సూచిక యందలి 4 వలె గుర్తించియుండు భాగమును కోసి తీసివేయవలసినది. అట్లుకు అడుగు ఆంచువనుండు అడుగు వలయుము అందమునకై యేర్పడినది కాబట్టి దానిని

కోసిరిసివేసినను లేకున్నను అపమలే. సూచిక
యందు ౩ వది నుండు లేఖలవెంబడి అనుగంటి కోయ
వలెను. తర్వాత చిత్రమునందు ము, ము, ము, అని
గుర్తించియుండు గొలుసు లేఖలవెంబడి అట్లు ప్రక్కన
సగములోతునకు కోరివేయవలెను. అనగా తుమకలుగా
వీటిరాకుండు సగము అనుకుగొనియుండునట్లు కోయ
వలెను.

వె, వె, వె, అని గుర్తించి యుండు లేఖలవెంబడి
అట్లు పదుక భాగమున సగములోతునకు కోరివేయవలెను.
పదుక భాగమున పదునాణు చదరములు గుర్తించబడెనం
గున పైభాగమునందలి లేఖలకు సరిగా వెనుకనూడ లేఖ
లను వేసికొని పెరిగి కోయవలెను. తర్వాత వీధునకును
వీటకును మధ్యలేఖలవెంబడి అట్లును ముండునపును, వీటకు
క్రిందనుండు లేఖలవెంబడి అట్లును వెనుకకును వుంచవలెను.
(చిత్రము ౧౦.) క, క, అను భాగములను వెనుకకు వంచి
వాటిని కప్పునట్లు ప, ప అను భాగములను ముండునకు
వుంచవలెను. (చిత్రము ౧౧.) కుడి ఎడమలందు క, ప భాగ
ములను చేర్చి అదికొందిగాని చిన్న కట్టును చేసిగాని గట్టి
పఱపవలెను.

సోఫాను కాగితముతో చేయవలెనన్న లేఖలు
గీతునక్కరలేదు. ఒక సమచరపు కాగితమును మెడల
సగమునకును తర్వాత అసగములను మెడల సగమునకును
మడువవలెను. పిచ్చులు మెడలను పిచ్చు అడ్డుముగా వదలి
రీతిని మడిచి విప్పిన ఎడల పదునాణు చిన్న చదరముల
గుర్తులేగవును. పిచ్చులు చేయవలసినవంకయు అట్లు
చేసివరీతిగ నే యుండును. కాగితములో చేయవలెను
సగములోతుకోరిలండుకాలపు. వాటికి బదులుగా కాగిత
ములను మడిచి వుంచవచ్చును. (కుర్చి చిత్రము ౧.)

సోఫానుచేసివరీతిని మొకయట్టుగాని కాగిత
మునుగాని పదునాణుచదరములుగా భాగించుకొని పై
పదుననుగల నాలుగు చదరములను రీతిచేసి కుడికట్టుగాని,
ఎడమకట్టుగాని గల మూడు చదరములనుగూడ రీతిచేయ
వలెను. (చిత్రము ౩). ఇంక తొమ్మిదిచదరములనుక్రమ
మిగులును. అందు నడిమి చదరము కుర్చీకి వీటయగును.
సోఫాలో వీటకు రెండుచదరములును, కుర్చీకి ఒక చదర
మును నుండుటయు వీటి రెండింటిని గల భేదము. తక్కిన
విషయములందు రెండిను ఒకే విధముగా జేయబడు
చున్నవి.

(కీ. శే.) వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు

మహాసాధ్యులు, కళాప్రభు

గురుస్తోత్ర

త్రైవి కీర్త కమల సూక్త వని పొగు నాక్రమ కమలమల కీర్తినియును కు శక్తి,
తనకాంచిన సేపు సూక్ష్మ కింకి ముద్రాంగ, నుచ్చాగు శాసనయుల్లు సాగించి,
నాటిమై నిన్నోము బోలులు మూర్త మూర్తయై బ్రావిడి వైవి లీల కడచి,
తన కేమగడ యీపె యవి సముద్రానిన నత్కిరిత నిరాధానగా నొనర్చి,
వేదముఖమున కీర్తిమై సేపు ప్రాస-నగమ నాటకకళ వేర్చి నీట గలికి,
సననత, మనీష, నయ, నీతి, చాయ మాయ-మాయ మైతివె; వేంకటరాయశాస్త్రి!

నీసుధామధుగపు శిషివాక్కులను గ్రోలు నోట నీమృతికి బుద్ధి మాట రాదు;
భావతి దేవతావరూపు నిను గొల్పు కనులు నీమృతికి గాంచె గానబడవు;
బ్రత్యహంబును నీదుభవ్యమూర్తికి మామృతరము నీమృతివ్రాయె గరము నడచు;
నీ కననోపననవాటికల జొక్కు మనము నీమృతి నెంచ మ్రానునడును;
నీవరససాదమున జనించి మించు-బుద్ధి ముస్కారమె యిపు డస్మాకంబు వి
శంబుదోచెడి;నికనిన్ను చలువె, గోలువె-గాంచె, నుతియింపగురువ్యక్తను నెల్లు
వెక్కనె ముట్టున సోమన - యెక్కవిరా కేగ, నలము నానీతవే
వెక్కనె సీమాపురీసతి-కెక్క రచివి గవివతింప మీ నటగుటచే.

వ్యాకృతి సాహసేవాధి గుంభజలీల నానీతము గొన్న యెదిడిమేగ,
వైషణ్యముక్తాది సమయోంబుధి ద్రచ్చి యమృతంబు బును మహామనీష,
ప్రతిపక్షకోటి హోరాహోరి నొటిమై సాధించి యోర్చిన సాహసంబు,
ఏకపుష్పిం వెకామృతివాతం బసిన యెత్తెనది బాకమునెప్పు వైర్య మహిమ,
భాత్రకోటి ప్రచారంబు సాగ, నాట-కములు వ్రాసి మాసింపి కాన్యోపే,
వైష్య మెన్ను డేటుంగని వైవభక్తి-కానోపయ్యె నకట! నిక గాఢును నీ.

కృతి శరణ్యత్వన్ని గోపాంకృష్టం దనిత-రామలింగేశ్వరం బోదం నిమగ్న మీలు
ద్యాం, గల్గుపువరి సోమం దాల్చి, తొంటి-బంగు దప్పె యిప్పు కళాప్రభు!

నవరస శేఫి సీమ యగునాటకరంగమునందు, సువర్ణతాళం
 ధ్ర వివిధశ్రవ్య వృత్త్యకృతి రాజములక, ననమల్లి నాథుడె
 స్రవిమలక్ష్మి హేతువులు భవ్యవిమర్శనలందు, విష్యలో
 క వినుకగోష్ఠి, నూజుటను గిందు, నటక గవి సీమభావన నేక.

గుర్జర వేంకట సుబ్బరామయ్య, యం. డి.

* * * * *

నిర్వాణము

ఉ. వాని దేశమంతయును వంత మునుంగఁ గల్గెనాత్మము
 భ్యోను పదాంశయుక్తుఁ డభియుక్తుఁడు వేంకటరాయశాస్త్రి తా
 జేర దినంబు శుక్ల నమ, జ్యేష్ఠ సితంబున ద్వాదశీసమే
 తార దినాది, పత్తిరము లాదట డెబ్బదిమీద నిండిగానె.

* * * * *

అయ్యో! యెంతటియన్యాయమయ్యె-నాగ్రవిషయ విద్వాంసులు కుక్కలెట్లె వాడు
 రాజమాన్యండు, వేంకటరాయ శాస్త్రి-శనువుఁ జాలించె నాత్మమునందు కుంజ.

చిరవియోగక్షేళభరము తీలుగ, నెదు రెగుదెంచి, తిక్కడి ని వ్వాదరింప
 'స్వోపురికిని వెంటబడె నీతఁ' డంచు బ్రసన్న రాసువకర్త జగీషి, చూడ
 నిమగ్నోడి వండిన తొడంబుతో లేచి కనియును, గురువు స్వగతముఁ బలుక
 వండితానరణమ్ము పాటించి, చయ్యన నాకేసుఁ డ్దాస నమ్మంగఁ
 గుదురుకొంటివె, నేల్పుల కొలుపులోన? -మహితగుణగణ్య! మాజుటమల్లినా!
 అడతివేస్త్రీ కలిత! కళాప్రపూర్ణ!-ప్రేమచాత్ర! సర్వరంజిత స్వోత్తర!

సంతరించితి వాంగ్రసంస్కృత ద్రావిడ హూణవాక్యంజీవ్య ముద్భవముగ,
 విరచించితివి చారుతరకల్పనావచమత్కృతు లోపుంగ స్వతంత్రకృతులు కొన్ని
 తెనిగించితివి కస్తమునకోర్చి తూ, చా,లు చెడకుండగొన్ని సంస్కృతపుస్తకములు
 వివరించితి వభేద్య విషయసంఘటితమ్ముగు ప్రాకృకాన్య గూఢాములును

కలముగొన్నదిమత, తుదిగదియదాడ-జీవితంబెల్ల, శారదానేనకొక
ధారవోసితి, సాటియెవ్వారు నీకు-ప్రాణమతిక్కిరి! వేంకటరాయశాస్త్రి.

వితతమతులగు సుకవికండితులనదును- నిన్ను బూజింప, సమకట్టియున్న శిష్య
వరులయత్నమ్ము సర్వమ్ము వమ్ముగాఁగ, తలచిపోయితి వెంత నిర్దయుడవయ్య!

సాండిత్యమున కేమి, సాగవితావ్యాపార సందర్భవాక్
శౌంధిర్యమున కేమిగాని, రివభాస్వత్కాన్య భవాధిపు
బంజాలమ్మును విప్పి నీకరణి జెప్పుజాలు, నీశాలి, యొ
క్కడుం లేడుగదయ్య, మాకు నిక వేంకటరాయవిద్యనృశీ!

నీ సరసవాక్కు, నీయుపన్యాసక్కి-నీచమత్కృతి నీతాన నిచ్చుమించు
బృధివి చొక్కవిదైన, నీపేరు నిలువ-గల కలాధికు నిలువకే కదలి తకట.

కవముట్టె శారదకాంచిత సాగెల్ల చివరికు నామగజ్జయలతోన,
సముచితవివరణ సామగ్రి నెఱయక కొఱవడిపోయె శాకుంతలంబు
ఎంతెంతో కాంక్ష నిరీక్షించు మిత్రుల కుదకపోయె గీతాధివృత్తి
కాదంబరి రసంబు గనగల్గునంచు, నోయాయవారల కోర్కు లాజీనాయ
నీవు త్రిదశాలయంబున కేగుకతన-చివ్వడిక నీ కృతులు నిర్వహించువారు ?
తలుగుబాసకుఁ గొడువలు తీర్చువారు?-నిపుణమతి నిన్ను మతిపించ నేర్చువారు?

ఎంతటివెట్టి! నీమృతికి వేడ్చెదరంట భవజ్ఞుల బహా
సంతతిఁగాంచి, సత్కృతులు నల్పి, బహుశ్చతులంబి, పెద్దకొం
డంత ప్రతిష్ఠనాచికొని, యాదవితారక శ్రీకాయ మి
ట్లెంతయు, నుత్తముల్ పొగడ, నెప్పచయెడ్లకు నీవు వైకొనగా.

కవిమతంబయి తానక గ్రంథకటలి, యవని నెందాడన ద్రిల్లు, సంత కనుక
భావుకాఖండ చివ్యవైభవముతోడ- స్వర్గసుఖములు వినివోవ బడయు ముచ్చ!

దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రి

(శ్రీ. శ్రీ.) వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు

మహాసాధ్యులు, కళాప్రపూర్ణ

ప్రపంచమున నన్నిదేశములు మహానుభావులవలె విలసిల్లుచుండుదురు. వారు తమ జీవితమునంతయు మానవాభ్యాసమునకై వినియోగించి కీర్తిమూర్తినివాల్చి చిరంజీవులయి పోయియుండుదురు. అట్టివారియుగముక్రంగిణను మాతనరూపమున నది కాలముతోపాటు పొంగుచుండుటను ప్రాచీన చరిత్రములు చాటుచున్నవి.

కళాప్రపూర్ణుడట్టి మహానుభావులలో నొకడు. తన జన్మముచే నాంధ్రావనిని ధన్యము చేసినాడు. తన యఖండపాండిత్యముచే నాంధ్రవాణిని వికసించి చేసినాడు. తన ప్రతిభావిశేషముచే నాంధ్రులను నూత్న భావామృతమును గ్రోలి యానందింపజేసినాడు. ఈ మహానుభావుని ప్రమాణనామ సంవత్సర మార్గశీర్ష బహుళ ౬ (౧౨-౧౨-౧౮౫౩) బుధవారము నాడు జన్మించి తన జీవితమునంతయు నాంధ్రగీర్వాణసాహిత్యమునుంధరించుటయందు గడిపి ఈశుక్ల సంవత్సర శ్రేష్ఠ శుద్ధ ౧౧ (౧౮-౬-౨౯) మంగళవారమునాడు దేవయమున నుత్తమించినాడు. ఈ కళాప్రపూర్ణుని అద్భుతమయ మూల్రలోకమును శోకాంధకారమున ముంచి నది. విధినియమ మవిలంబుమే కాని, యిందవలన నాంధ్రలోకమునకు తీరనికొరత వాటిల్లినది. ఆంధ్రులలో నేమను మంచి పండితులున్నారు. కాని కళాప్రపూర్ణుని వాగ్దానము నెలకరింపదగిన

సర్వంకమసాహితీమండితులు మూల్రము కానరాజేదనుట సాహసముకాబోదు. ఈ మహాసాధ్యుడు రచించి యాంధ్రలోకమునకు ప్రసాదించిన యమూల్యసంస్కృతాంధ్రగ్రంథములే ఇంక కు గొప్పవిదర్శనములు. కృష్ణాపతిక

“కవి, వ్యాఖ్యాత, ఉపాధ్యాయుడు:—ఈమాడునుపాలు వేంకటరాయశాస్త్రిగారిలో సమానంగా ప్రకాశించినవి. ఈయొక్కయు ఆపూర్వయు కావచ్చును గాని అందు ప్రవేశింపజేయి తేను. కవి తనరసానుభవాన్ని స్వీయ భవలలో చల్లజిపరుస్తాడు. వ్యాఖ్యాత పదుల భవలలోని రసమగ్నములకు బిల్లిజిపరుస్తాడు. ఉపాధ్యాయుడు విద్యార్థులలో రసగ్రహణశక్తి నుద్ధిపన చేస్తాడు. ఈమాడికిలో ఉపాధులు నేరుకాని, అంతర్వము మాత్రము ఒక్కటే. తనలో భావనిమగ్నత యుండే, స్వతంత్రంగా సూపకల్పన చేయగలడు. ఇతరుల భావపథులను గనుకెట్లగలను. శిష్యులలో భావాన్ని ఉద్ధిపన చేయగలడు. వేంకటరాయశాస్త్రి యామాటిని సాధించి ధన్యుడైనాడు.”

అనినది. ఇది కళాప్రపూర్ణుని యధార్థ స్వరూపము. పెక్కేల! సంస్కృతాంధ్రాంధ్ర వాఙ్మయములయందు పరినిష్ఠితమైన వీరిసాహిత్యము సర్వధా నూత్రులయధ్యధయమున కేమైనది. ఇట్టి సారస్వతాచాధకుని సంపూర్ణ తీవ్రతచారిత్ర మున్నెన్నము కానరాని యున్నది. కళాప్రపూర్ణుని తీవ్రతవిశేషముల యొక్క విజ్ఞానముగల సమర్థులందుకుపూనుకొనవలెను.

ఈసాహిత్యచక్రవర్తినివలనము తుదివాడు పెక్కుకష్టములకులోనయినది. ఏకైకపుష్పము నలుగురు చిన్నినినుగులనువిడిచి మృత్యువలన నాడు; కన్నులు కానరాకపోయినవి; ఆయ తియు తప్పినది; విచారము పైకొనినది; ఆరోగ్యముచెడినది; తుదకు మృత్యువున కివియన్నియు సాధనములైనవికాకాపూర్ణముమింగినేయుటకు. సాధ్యమగుదుగాని వీరి కర్మకర్మి వృద్ధురాలు. ఇతివియోగముచే శోకమూర్తియై దయనీయమగునస్థితియందున్నది.

మహాపాథ్యాయుడు స్వాతంత్ర్యప్రియుడు. భనార్జనమునకై యెవరినో నాశ్రయించినవాడుకాదు. కాన కుటుంబమున కిపుడు జీవనోపాయము మృగ్యమైనది. హింసస్థితియందున్నమహాపాథ్యాయునికుటుంబమునుపోషించుభారము ఆయనసారస్వతసంపదవలనమహాపాథ్యాయును బడిసిన ఆంధ్రలోకముపై గలను. కేవలము నాత్యశాంతి ప్రార్థనమున నలుపుట చేతను, సానుభూతిసందేహముల నాకుటుంబమున కందజేయుటచేతను లాభములేదు. ఈ విషయమున 'నీమండలమువారేమిచేయుదురో ఆమండలమువారేమిచేయుదురో' అని వాడులు పేసికొనుటయు నుచితముగాదు. ఏమండలము వారుగాని నీమ సర్వశక్తులను ఈమహాపాథ్యాయుని కుటుంబపోషణమునకయి వినియోగించుటచితము.

"మేము పదివేలరూపయల ప్రాగుచేసి ఆసుమానమున నున్న శాస్త్రులవారి గృహమును విడువలచేసితిమి. అదిప్రాచీన నావృత్తి యున్నది. వేదవివేకము

కొంత తగ్గవలెనది, ఇంక కొంతచేర్చి శ్రీశాస్త్రులవారిని నెల్లూరికిరప్పించి మహాకవిప్రాజాగా సమర్పించవలయు" అని యున్నందుకు, ఇంతలోనే దైవము చిన్నచూపుచూచెను. ఇట్టి ప్రతిభావంతులు మఱియొకరు శుద్ధులు ఎన్ని భ్రమసంకరములకో కదా!"

అని తమ హృదయసంతాపమును వెల్లడిపుచ్చిన నెల్లూరిమండలమునారును, రెడ్డిగుల జులును, మహాపాథ్యాయుని ప్రియశిష్యులును నగు శ్రీయుతులు గునుపాటి యేనాది రెడ్డిగారు తాము సమర్పించదలచిన కానుకను మహాపాథ్యాయుని కుటుంబమునకు సమర్పించి కృతానుభుగూరిని గట్టిగా విశ్వసించదగినను. మతియు శాస్త్రులుగారు రచించిన యముద్రితగ్రంథముల నన్నిటిని సేకరించి ముద్రించుటకు శాస్త్రులుగారికి గల ఋణములను కీరిచి వారి సర్వస్వవహారములను విచారించుకొనుచుండు రెడ్డిసంఘము నిశ్చయించినదనియు, ఆసంఘమునకు శ్రీయేనాదిరెడ్డిగారే కార్యదక్షులనియు, శాస్త్రులుగారి ముద్రతాముద్రిత గ్రంథములనుగలవారి శిష్యులు, మిత్రులుమున్నగు వారు వానిని రెడ్డిగారి కందజేయవలయుననియు, శాస్త్రుగారి ప్రియశిష్యులలో నొకరగు శ్రీమాకా నేలటూరి రామదాసుగారు (యం. ఏ.) ప్రకటించినారు. రెడ్డిసంఘముయొక్క యానిశ్చయ మంతయు జ్ఞాపించదగినది.

ఇంతియకాక శాస్త్రులుగారి భావకాగ్రము శాశ్వతచిహ్నము నొకదాని నాంధ్రదేశమున చెల కొల్పుటావశ్యకము. ఈవిషయమును

సూక్ష్మ కృష్ణాపత్రిక

“కాస్త్రా గాను తమధర్మాన్ని తాము నిర్వహించారు. కృష్ణులు కచ్చింది కాశ్యపి కీర్తి వాస్తవికమైనది. సోమర దేవీయులు వీరియెడల ఋణములేర్పడిన పరిణామ వాస్తవిక మాత్రం మిగిలియున్నది. స్వస్థా తీర్పు కొనేది? తృతీయ వైరాగ్యంలో కంఠం అక్షునియెదురువులు రాజ్యపుటో తీరుతుందా? లేక వీరికేమైనా కాశ్యపినిగా నిలచే జ్ఞాపకచిహ్నం నిలుపడానికి కోరిక కలుగుతున్నదా? అట్లకోరికే కలిగితే, వానికొకరూపం రాక పోదు. దేవలో ఇప్పుడు ప్రాచ్యమకంటే సంస్కృతి సాహిత్యం మీద ఎక్కువ ఆధారం కలుగుచున్నది. చాలాచోట్ల సంస్కృతి విద్యాలయాలు మొదలుపెట్టాయి. యూనివర్సిటీలవారు పండితపరీక్షలను సాగించి సంస్కృత విద్యావ్యాప్తికి దోడ్పడి వారంభించినారు. ఆంధ్ర యూనివర్సిటీకి నేటికీ పాఠశాల చిక్కి విద్యార్థిమూలం

స్థాపించ వాళ్ళునున్నది. ఇట్టికరుణమలో దేశమునందలి సంస్కృత విద్యాలయాల కన్నటికి ముఖటాయ మానంగా వేంకటాచలకాస్త్రాగారి కేరవ సంస్కృత విద్యాశీత మొక దానిని ఆంధ్రయునివర్సిటీ ప్రతిష్ఠిస్తే ఎంతగౌరవంగా ఉంటుందో, ఆంధ్రమహాజను లాలోచించెదరు గాక!”

అనినూచించినది. అదియెంతయునోప్పియున్నది. ఆ సూచన నాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మామోదించి కళాప్రపూర్ణనికీర్తి చిరిత్రోత్థమగు నల్లవార్లనచో నాత్మగౌరవమును పెంపొందించుకొనిన దగును. ఇందుల కాంక్ష మహాజనులును జవిప్రానితగిన సాహాయ్యమును జేయుదురుగాక!

కీ. శే. మద్దిపట్ల వేంకటరమణయ్యకవి ఆంధ్ర కేషగిరిరావుగారు, పి. ఏ.

ధ్యాత్వ పత్రికామతల్లి మాలమున లోకమునకు ఎటువంటి కవిమహారులలో మిగిలుడు మద్దిపట్ల వేంకటరమణయ్య యొక్కాడు. ఆయితే ఇప్పుడా తండు లోకమును వీడినాడు. దీనిగతించిన అపారస్వ తాగ్రహం గూర్చి ఒకటికెంతో వాక్యములు అరినిరసన ములకు దిగ్భాషచాకమిచ్చిన ‘భారతి’ యందే ప్రాయుట సమంజసమని అట్లు జేయుచున్నాను.

‘వేంకటరమణయ్యకవి ఆంధ్రకవిత్వం ఆదిసేమ యగు గోదావరినుండిలమున మొగిలితట్టుఅను గ్రామము నందు ౧౮౮౩-౪ సంవత్సరమున జన్మించెను. తెలంగా గ్రామమున నివాసమున జైలరు మోసగాలులలో వాతండు ౧౮౮౩-౪ సంవత్సరమున స్కూలుధైవలు పరీక్షయందు గృతాగ్రహణయ్యెను. అప్పటికే ఆదినికె దోడి వారికంటే అధికమైన స్వగౌరవాభిమానమును, కవి తారచనమునందు సోజ్జింతివ్యాపంగమును ఉండెను.

రాజమహేంద్రవరములోని గవర్నమెంటు ఆర్ట్స్ కాలేజీలో ౧౮౮౩-౪ సంవత్సరమున శ్రీయంత పద్మాది సుబ్బారాయుడుగారు ఆంధ్రపండితులుగా నియమితులైరి. అసంవత్సరముననే నరసాపురము వీడి వేంకటరమణయ్యకవి రాజమండ్రి కళాశాలలో ఇంటరు మీడియ టుక్లూనులో చేరినాడు. కంచుమోతను గ్రించుపదమ శ్రుతి మధురమను కంఠేభ్యసితాను సంధానముగ నుండు పద్మ్యపనక్రమము—నిర్దాది సుబ్బారాయుడుగారు పాకము చేప్పుమందిగా ప్రిన్సిపాలు కూల్చేవంటి తెలుగు తెలియని విజాతీయుండు గూడ పర్యాయీతుడై కార్యమలను ముంచి వరండాలో నిలిచి వినుచుండువాడు. అట్టిచో ‘తెలుగు తెలిసి’ దానియందు గుచ్చిగిరియున్న వేంకటరమణయ్య ‘వసురాదు’ కవి గారి పాదాంకములచెంతె గూర్చుండి ఆంధ్రసారస్వతోద్యాన వనములో వికసించిన కాశ్యపుష్పసౌరభము

వాస్తవించిన మధుపమునటలో వింత యేమియును లేదు. అతని బృహత్ కేత్రమును సమ్మృష్టముచేసి ఆం దిమిడియున్న కవిత్వాదములను తనవోధామృతజగ్గ మన ముల కనుపట్టు చేసినట్టి 'వెనురాయ' కవిగారిది.

మొదటినుంచీయు వేంకటరమణయ్య ఆలోగ్యవ ద్దేహుడు కాదు. పర్వరా ఏవో ఒకలోగముతో మూలుగునుండు వాడు అనుటచే అతని కళాకాలావిద్య భానుగా ప్రాణువట్టివన కాదు. అతడు తియ్యే రెండ పితరగతిలోని వర్ణనలకి దేశమంతయు అసహాయాద్య ముమతో గల్లాలనుకునుండెను. కళాకాల బహిష్కరణము కొనలు సాగినది. వేదాధిమాన భూరినుండిన వేంకటరమణయ్య దేశమాకెటలు నాలించి వెంటనే కళాకాలను వీడి పూజావిద్యను స్వర్ణిచెప్పెను. ముందు చేయవలసినదేమి? మహర్షులవారి ఆ దేశానుసారము కళాకాలను విడిచివచ్చిన విద్యార్థులు ఉగ్రము ప్రచారకులుగనో, నిర్మాణకార్యక్రమ నిర్వహకులుగనో దేశమున సంచారము చేయవలసివారి. వేంకటరమణయ్య వాచాలతయందు ఉత్కృమందు కాదు; అనుటచే నాతడు ఉపన్యాసకుడై ఉద్యమప్రచారము చేయలేకపోయెను. అతడు ఇనులను కూడఁ గట్టుకొని వారిని ఏకకార్య ప్రమత్తులుగఁ జేయఁజాలిన ప్రజాకారియుఁ గాదు; అనుటచే నాతడు ప్రయోజకుడై నిర్మాణకార్యక్రమ నిర్వహణమును చేయలేకపోయెను. ఇంతకును అతడు ఆలోగ్యవద్దేహుడు కూడఁ గాదు. అనుటచే నాతడు సత్రిపుఁజనము; మునునిద్ర, చేయును దేశ సంచారమునర్చి యేరిగినైనను ఉద్యమమునకు సాయపడలేకపోయెను.

ఇంక నాదేశాధిమాని చేయగల కార్యమేమి? కార్యమేమిండు కాకపోయినను కవిత్వగలవాడు. కావున నాతడు దేశవిషయమున నీర్వరప్రార్థనము చేసినాడు. చూడుడు :-

ద. ఆలయకవిన్మచించినను

నాంగలరాకలచే ననాదృతి

బడయుటఁ జేసి భారత

నమ్ములకాంచెను కష్టభాలము

దెలిపెద నీకునీకుయనఁ

దీర్చెదవేమె యటంచుఁ జుక్ర

ద్రులకును చుక్రచరి! దయ

తో వివరే కడముట్ట నీర్వరా!

"భారతమార్మిలొపము" (౧౯౨౨ని సం॥ ఉగాదిసంచిక)

దేశస్థిని వెలుపరించు నిట్టి ప్రబోధికలను గాన ముచేయుచు నాతఁడెంతికాలము వెళ్లెనున్నుగలదు? కాలముయొక్క నిలవయెఱిగిన అయుచిత్తమును గోర్చు గిట్టికొనుచు నిర్వాహకారిగ నుండుటకుఁ గంటాల్లెను. కావున హిందీభాషాభ్యసనమునకు వీరకొనెను. దేశ మాతెటలు నాలించి అంగ పాఠశాలను వీడి బయటికి వచ్చి అప్పటికే హిందీభాషలో ముద్రవేశమును సంపాదించియున్న సునికెటుది ఖండిచ్చి రాజకేళురకల్ల వీరికి బజ్జ. అయినను మాతృభాషాభిమాని యగు వేంకట రమణయ్య మనస్సునకు హిందీయందు లాంపట్టము కును రలేదు. కావున వది ముచిరకాలముననే కొనాకువేసినది.

అందుమీద నాతడు అంగభాషావాసంగములో నిమగ్నుడైనాడు. పారస్వతోపాసకుడైన చాగంటి విశ్వపతిగ్రాస్త్రి సుబ్రహ్మచారి; వెనురాయకవి పార్యభోమకు దేశుడు; ప్రాథమభిరాజును సాంధ్యరంగమహాశ్యము అభ్యయన గ్రంథము. అది ఆతనికి వెన్నంటి వచ్చినవిద్యయే. కాని పారతంత్ర్యా కరమైనదేశము విషయపై ఆంధోరతమనుచున్న ఆతని పౌరదాయమునకు అవిద్య కాంతిని చేకూర్చలేకపోయినది.

పౌరయమునందు ఉకుకాణుచున్న నిర్వేదము నపనయింప అతడు ఆత్మదేశ చరిత్రాహ్వానమున నిష్ఠుడైనాడు. ఉద్యమ ప్రచారమునకు వెలయుకీర్తి, నిర్మాణకార్యక్రమ నిర్వహణమునకు వెలయుప్రజ్ఞ, హిందీభాష నభ్యసించుటకు వెలయుదీక్ష ఆతనికి ప్రచాపింప లేకపోయిన ఆతని దేశాధిమానస్యగ్రహృదయము హిందూ దేశచరిత్రగ్రంథాని లోకవసునం దానినికి బుద్ధివోల్లసి తృప్తికల్గించినది. చేరిలిలించిన చారిత్రగ్రంథములన్ని నాలిండు వ్యగ్రోత్సహముతోఁ బఠింపుచుండెను.

ఆంగ్లదేశ గ్రంథాలయములందు రాజమ హిందూ పరమరాని శాతమిగ్రంథాలయము వీరమణి. దానికి

వేంకటరమణయ్య కార్యదర్శిగవో పాలకులగునో ఉండే
 దినాదు. పుష్కలపదన వ్యవసాయమున నాతిని ఆకా
 రణమున గ్రంథంపాదము నుపదేశించెను. గ్రంథాలయ
 ముతో నాతినిగల సంబంధము త్రాగింపఁబడినది. నిర్వాహ
 యును, పెంచినది. ఆంగ్ల పాఠశాలయందలి వ్యక్తికావక
 ములను పుంఖానుపుంఖములుగ నుంచించిన కృష్ణారావు
 గారు వేంకటరమణయ్యను అట్టి ప్రదములకుఁబరిశోధింపిరి.

కవితాత్మకల వేంకటరమణయ్య ఈ ప్రాత్య
 వాము నందుకొని కొన్ని గ్రీతిములను వ్రాసినాడు. కాని
 దేశస్వాతంత్ర్యము కొఁజూప గలవాఁడనిపించిన ఆతనికి సోద
 భముయెల్లము స్వాతంత్ర్యభావములకు దావులేని అను
 వాదములను పట్టికొనెను. అతని వృత్తి కలుగలేదు. భార
 తస్వాతంత్ర్య మొనగలుగు శివాన, జవ్వంబింబు, పుష్ప
 రాజు, ప్రతాపసేనలగు, మొదలగువారిని కీర్తింపని
 తనని అనేకాభిమానికీ దలంపు గలిగినది. కలముగా గిం
 పాగవము, దాశీప్రభువు, ఆరాధనము, శివభేదనము,
 ముగీరతిరణము, మొదలగు వారిత్రాసములకు కథలు గనప
 తివ్యమౌపమున నున్నయు నొందినది. నచ్చినదీక్ష
 పెంపున కవియించినది. కావుననే వేంకటరమణయ్య
 కవిత కేనియందు అమృతమధుగమై, అభూతోపమాక
 రితమై, 'పోయగగం జవులుపుట్టు' నొప్పుచున్నది.

ఉత్సాహప్రచారము చేయలేనప్పటికీ, నిర్వాహ
 కార్యక్రమవిధియగును చేయలేనప్పటికీ భారతవాతీయ
 వీరుల యశోజ్ఞ భవమును మనశ్శ్రద్ధాముచేయుగల్గిరిగదా
 యాచునంతోపమున నాతిండు పూర్తిగ మోక్షమొదెను.

వేంకటరమణయ్య కవితాగుణములను వివరించుట
 కిక్కడ వాపుచాలదు. కావున ఒక్కసంగతి మాత్రము
 చెప్పి విరమించెదను. వేంకటరమణయ్య గుంగ్రహవా
 రీణుడు. పాండురంగని ప్రబంధరాజమును ఈతఁడు
 జూలంకపముగఁ జదివినాడు; అయినను అతనిపద
 శిల్పమే కాని సమావార్యటి కీర్తి దలమును గొనలేదు.
 వసుదాయకదికి ఈతఁడు నెయ్యంపు కిమ్మిడు. అయి
 నను వారి భావగాంభీర్యమే కాని అన్వయకాశ్యము
 నీతిండు పట్టించుకొనలేదు. ఈవిషయములు వేంకట
 రమణయ్యుని వారిత్రాసములను పుష్కలము బ్రతిందియం
 దిన భారతీపాకములకు అనుభవ పునరుక్తమే.

వేంకటరమణయ్యకవి గ్రంథాలయాభిమానము
 మెప్పుచునది. మూడుమాసముల క్రితము రెనకు న్యాధి

యంతురింబున అను మహాభిమానముతో నతఁడు నాతిని
 గ్రంథాలయ కార్యనిర్వహణము గావించు చుండెను.
 ఆతనికి అంతురించినప్పటి కాలక్రమమున పాండిత్య
 యగా మాటి ౨౦-౨౨-౨౩ ఆదివారమునాడు అపరా
 ధము మూడుగంటకు ఆతనిని మ్రొందెచి గర్భవతిగా
 నున్న యతిభార్యను, నాలుగేండ్ల చిన్న కుమారుని దుఃఖ
 సముద్రమునఁ బడ్రెద్రోసెను. ఆంధ్రకవితా ప్రపంచము
 నకుఁ దీరని లోటుకల్గించెను.

సహజముగా నాతినికి గల కవితాభిరుచి ఉద్దీ
 పనకారీయగు వసుదాయ కవిగారి అనుభోధము పెంచెను.
 కవితాప్రియుఁడగు నాతఁడు కృష్ణారావుగారి ప్రాత్య
 వాము దానిని పాడించెను; హైందవవాదిత్రక గ్రంథని
 కేపక భూమియగు గోదావరీగ్రంథాలయ సంబంధము
 దానిని నిలిపి తీగ పాడించెను; సచ్చితాంధ్ర మాసపత్రికా
 రాజమున 'భారతి' దానిని ఆంధ్రకవ్యమున కందించి
 ఉచితోపయోగ్యకృత్తి గల్గించెను.

మరణకాలమునాటికి వేంకటరమణయ్యకు మూఁ
 దుపమలైనను నిండలేదు. ఆంధ్రపాఠశాలయందలి తపో
 నృత్తును ఆరిపండితునికాయ అపరిచక్షణియిందే
 పగిలిపోయినది. అగుటనే నక్కనమును మన్యవేగమున
 పాటుంబోలుగా నుప్పొంగుచున్న బాష్పధారలు దిగ
 మ్మింగుతుఁ గూడ వైతిగాకున్నది. కావుననే కదా
 లోకకృష్ణుల కవి యిట్లు గానము చేయుచున్నాడు.

“మృదులమువల్లి పాదలియుఁ బొదలకుండఁ
 దొగరుఁజిగురాకు తోచియుఁ దోఁపకుండఁ
 దొడఁగునును మొగ్గ తోడియుఁ దొడుగకుండఁ
 నురుచిర ముమంబు విరిసియు నిరియకుండఁ
 బూఁపపిండియ పుట్టియుఁ బుట్టకుండఁ
 బాధగమధుమనమున నగ్రీష్మంబుతోఁపఁ
 దాఁకు వడగాలి చేత నాతిపము చేతిఁ
 గాలనీయున ననివాడి తూలుచుండఁ
 కన్నులవారు హృదయంబుఁ గన్నవారు
 కష్టముఖముల భేదంబుఁ గన్నవారు
 కడుపునల్ల గ విడ్డలఁ గన్నవారు
 కరుణవెనెల్లు వోకమాపుఁ బరవఁజేసి
 చేడివిట్లూరు పోకటైన విడువకుండఁ
 బండితమున మారకయంబుఁగలర?”

—వేంకట పాఠశాలకర్త కవులు.

భారతీయమహిళామండలి

సాంగ్లీ రాజేశ్వరి-శ్రీమతి సరస్వతీబాయి గారు

"శ్రీమతి 'సరస్వతీపట్నం' నను నామమును కల సాంగ్లీ రాజేశ్వరిబాయిగారు ౧౮౮౧ సం. పెద్దలగు ౩వ తేదినాడు జననముచేసెను. ఆమె ఆనురావతిలో ప్రవేశ పరీక్ష (Matriculation) పాసినను, బొంబాయిలో మధ్యపరీక్ష (Intermediate) ముగిసినను, ౧౮౯౧ సం. ౧౯౯౨ వ తేదినాడు సాంగ్లీ మహారాజ గారిని వివాహమాడెను. అదిముదలు రాజేశ్వరిబాయి యాసంస్థానము నందలి స్త్రీవిద్యార్థిని పాటుపడి కొడుకైనను. సాంగ్లీ స్త్రీవిద్యాలయమున కధ్యక్షురాలుగ నుండి సాంగ్లీలో నున్న 'మహిళా విద్యాలయమును' ఏర్పాటు సాగించెను. ఈమహిళావిద్యాలయమున బాలికలకు మాత్రమేకాక యువకులకును వార్షికులకు యందు విద్యన పరిశ్రమలను నేర్పుటకు తగిన ఏర్పాటులను రాజేశ్వరిబాయి కల్పించెను. ఈవిద్యాలయపర్యవేక్షణ

మును ప్రియుముగ రాజేశ్వరి కావించుచుండును. స్త్రీలకు విద్య నేర్పుటకు స్త్రీత పద్ధతా తగుగురువులు కీమహిళా విద్యాలయము నొప్పవలెననుచు యొన్ని కనపెట్టితి.

సాంగ్లీలో నిజీనుల రెండుమాడేండ్లు జరిగిన శిశు, ఆంగ్ల్య ప్రవర్తనముల యందు శ్రీమతి రాజేశ్వరిబాయి గారు అత్యుత్సాహముతో పనిచేసి, సంస్థాన స్త్రీల హృదయముల యందు పిల్లలయు, పిల్లల తల్లియు, వాగ్ద్యోత్యయనునాటుకొన తేసిరి. మఱియు నీమె సంస్థానమున నొక ప్రసవాలయమును మొన్న ఏర్పాటుచేసి ౬వ తేదినాడు తెరికొన్నినది. ఈప్రాంతములయందు నెట్ల ప్రసవాలయ మింకొకటి కాన్పించును. సంస్థాన ప్రజలకోరిక మేరక ప్రసవాలయము రాజేశ్వరిబాయి గారిచేర తెరిపినది.

ఇంకేకాక శిశురకు నాలయములను పెక్కిటిని, స్థాపించి పిల్లలకు మంచిపాఠము, బుద్ధులను విద్యయగా తానే యొసంగుచుండును. వీధికార్యముల నన్నిటిని తానే స్వయముగ చూచుకొనును. సంస్థానమున నిజీనుల నీమె పెక్కుకొర పారిశ్రామిక ప్రవర్తనములను జరిపించెను. రాజేశ్వరిబాయి కేసులను తమపండ్లనానమునందలి స్త్రీల యభివృద్ధిమాత్రమే చూచుకొనుచుతో. యూరకుండులేదు. ౧౯౨౧ వ సంవత్సరమున, పూనాసేవా పదనసంఘమున కధ్యక్షురాలుగానుండిన శ్రీమతిగమా బాయిరావదెగాను కీర్తి లేఖలు కాగా వామెనానమున రాజేశ్వరిబాయి కుమారులొని ఆపారమైన స్త్రీసంఘసేవను గావించి ప్రభుత్వము యొక్కయు, స్వచ్ఛందముల యందలి పెద్దలయొక్కయు మెప్పును గాంచినది. మఱియు

నీమె స్త్రీవిద్యాలయములకు, స్త్రీసంఘభివృద్ధి సంఘములకు పాఠశాలలలో ఉపాధ్యక్షునిగా నియమించబడినది.

ఏదీ మన ఆంధ్రరాష్ట్రమున నిజమైన రాజులు! సంస్థానములకు కొంతకాలము, వారి సంపదకు కొంతకాలము; లేదు. కాని విద్య, సంఘభిమానము స్వాధ్యాయము కొంతకాలము నవ్వించి. అవి లేకున్నప్పుడు కదా, ఈసాంగ్గి హాసీ సాహెబ్ గారివంటి రాజులు మన రాష్ట్రమున నున్నారనిపించును.

జనాభాయి రాక్షీ సతీగారు

జనాభాయి రాక్షీ సతీగారు మహారాష్ట్రలో ముఖ్యమంత్రిని జాబులకు నియమించిన సంస్కర్త. ఇదిగది గ్రామసంస్కరణములనుండి ముగిసినానిగానుండి తన సంపాదనతో పాఠశాలలను నిర్మించివాండ్లకొరకు ఖర్చు పెట్టుచుండెను. ఇరవై సంవత్సరములనుండి ఈమె మాండ్రి కొనినావలో ఒక ప్రాథమిక పాఠశాలను నిర్వహించుచుండెను. ఈపాఠశాల ప్రధానమున ఈమె బండ్రిగారగు మాధవరావు రహ్మాజీ రాక్షీ గారిచే ౬౦ సంవత్సరముల క్రితము స్థాపించబడినది. ఆయన అనంతరము ఈమె పెద్దన్న గారును, పోస్టరీయియను జరుపుచు నచ్చిరి. వీరితదనం దము ఈపాఠశాలాకార్యనిర్వహణభారముంతయు ఈమె వహించెను. ౫ సంవత్సరములక్రితము ఈమె నీ హితుల సహాయమున కొంతధనమును ప్రాసించి ఈ పాఠశాలను మాండ్రిలో మూతనధనమునందుంచి ఉచితముగా జరుపు

చిరస్థాయిగా ఆధనమును నింపించి మునిపాటిచేపారి కిచ్చినది. ఈపాఠశాల ఇప్పుడు మాధవరావురాక్షీ గారి పేరున వెలసియున్నది. ఈపాఠశాల పంచాభివృద్ధి కోతనము (Diamond Jubilee) గల వత్సరముననే జరుపబడెను.

పాఠశాల మాజమాన్యమును నెరలుకొనినప్పటి నుండియు ఈమె తనసోదరీమణులను అపాల్యబాయి చేర ఒక ప్రసవాలయమును స్థాపించి దాని ఖర్చుల నన్నిటిని ఆమె స్వయముగ భరించుచుండెను. ఇంకను నీమె వాల్మీ సంపత్సరములనుండి ఒక ఉచిత పశువాలయమును స్థాపించి స్వయముగా జరుపుచున్నది.

ఈమె చేయుచున్న ప్రశోపయోగమైన కార్యములను గమనించి ప్రభుత్వమువారు, ఈమెకు రెండవ తరగతి కై జరిపించిపతకము నిచ్చి గౌరవించిరి.

ఆంధ్ర దేశముకూడ సంఘసేవాపరా యుణులగు నిజీస్త్రీలను ప్రసవించవలెను.

శ్రీమతి రాధాకృష్ణమ్మ గారు

నల్లూరుజిల్లా బోర్డు విద్యా సంఘసభ్యురాలుగా నియమించబడినది.

శ్రీమాధనానతిగారు

తిరువాన్కూరు ప్రభుత్వ ప్రింటరియట్
కార్యాలయమున నియమింపబడిన ప్రముఖ యజ్ఞి.

శ్రీ జి. వెంకటేశ్వరరానతిగారు, యం. ఏ.

ఈమె చిత్తూరుజిల్లా విద్యాసంఘసభ్యురాలుగా
ముద్రణపడినది.

శ్రీమతి డి. కమలరత్నంగారు

ఈమె అనంతపూరుజిల్లా విద్యాసంఘమునకు
సభ్యురాలుగా నున్నది.

శ్రీమతి వేదాంతం కమలాదేవిగారు(కాకినాడ)

కాకినాడలో కాంగ్రెసు మహాసభలో ఈమె
ప్రీతివాసలేమునకు అధ్యక్షురాలు వహించి యుండినది.
ఇప్పు డీమె, శ్రీమత్పూర్తి సుబ్బయ్యగారి స్థానమున కాం
గ్రెసుసంఘమునకు సభ్యురాలుగా నెన్నుకొనబడినది.

Stones"-“అనువ్యక్తి x తిలు కాదుకనుక”, “Oh! to be Rich and young”-“ధనమును, యౌవనమునుగలిగియుండుట”, “Wealt, Beauty and Youth for All”-“అందరికి సంపద, సౌందర్యము యౌవనము”, “What is the Bible”-“బైబిలు అవగా శేమి?”, “India, America and World Brotherhood”-“ఇండియా, అమెరికాలకు, ప్రపంచముయొక్కయు సౌందర్యము”, “The Cause of Famines in India”-“భారతదేశమునందుకారణము”, “Rising Japan”-“వృద్ధిచేయుచున్న జపాను”, “Religion and Evolu-

డాక్టరు బి. టి. సంకల్పముగారు

tion”-“మతము పరిచానము మొదలయిన గ్రంథములను వీరు రచించియున్నాడు. ఇతని పేరు “India in Bondage: he Right to Freedom” “భానిన యొయున్న భారతదేశము, స్వాతంత్ర్యమును బహిష్కరించుటకు వారెవరిగల హక్కు. అనుగ్రంథమును రచించి ప్రకటించిరి. ఈ పుస్తకమును రచించిన కారణమున వీరిపై రాజద్రోహనిందను మోపిరి.

వీరితోపాటు ఈగ్రంథప్రకటనాదులతో కలసి ధము గలిగి యున్నందునకు శ్రీమాదానంద కవిశాస్త్రికా సంపాదకులు శ్రీరామానంద చారిత్రికగారు, నవనికాంత దాసుగారును అతెచ్చు కావించబడిరి.

డాక్టరు సంకల్పముగారు ముద్రపిండ్ల గ్రంథకర్త. ఇతని గ్రంథములు అమెరికా, భారతదేశములందు మిక్కిలి హెచ్చుగా ప్రచురింపబడినవి. మతవిషయ నందును, యితర విషయములందును యితరు చాలా పానుగా ప్రాయముని యితనికి మించి శేషులను గాన నితరు ప్రాసిని గ్రంథముపైని రాజద్రోహపు కేసులన్ని నందున భారతదేశమునందు కేసులందు కలిగినది. ఇది కొంచెమించుమించుగా అంతర్జాతీయపరిచయము గను. కాన భారతదేశీయవందరినిగూడ నిది యాకరిం పగలను సందర్శించుగాను అమెరికా ప్రభుత్వపాకును కావున ద్రోహియింకియా దేశమునందలి న్యాయుల ముల్లం ఘోషించును కితనిపైని కేసుచేయబడుచున్న తోచు చున్నది. ఈ గ్రంథమును గూర్చి యిప్పుడభియోగము జరుగ నుండుచే దీనిని గూర్చి ప్రాయముల వ్యాఖ్యనన్నా రియును పుంజమునుపాడి కాను. కాని యాంధ్రనిగూర్చి ప్రజలు పానుగా తెలుసుకొనగలము కితను ప్రాసిని యితర గ్రంథములను గూర్చి కొంతనివరింప వచ్చును.

ఇతనికిపుడు దాదాపుగా 90 వత్సరముల వయసు కలను. కాని తాను తానుసభిక్తతనిని యితను నమ్ముచు లేదు. ఇతను ప్రాసిని ముఖ్యమంత్రి చోక గ్రంథమునందు సర్వజనులకును కాశ్యపినితాననుజేసిధించెను. “కానో” అను నతను 80 ఏండ్ల వయసులో గ్రీకులను వశ్యపించెను “థియోప్రెక్షు” అను నతను 80 ఏండ్ల వయసులో “కాన్సర్వేటర్ ఆఫ్ మెయిన్” మహామ్యూల స్వభావి ములు. అనుగ్రంథమును ప్రాయమునారంభించెను. “కానో” అను నతను 80 ఏండ్లవయసులో “ఫాస్ట్” అను గ్రంథమును ప్రారంభించెను “ప్రెజిడెన్సయం” అను నతను 80 ఏండ్ల వయసులో సభిక్తముల కీతిని కలిగియుండెను. “మార్టిరో”, “పాపరక్షము”, “వినియల్సు” మున్న నువారు మరెవెక్కుమంది గూడ వాదకృత్యమునందు చాల

ఘనకాగ్యములను చేసిరి" అని పండ్లండుగా రొక గ్రంథమున వ్రాసెను. "ఇంతియాయొక భాంధిత" అను గ్రంథమును పండ్లండు గారుగూడ 810 వ యేట వ్రాసెను.

భగవంతునియం దితనికి నమృతముగలదు. నిర్వాహి పారశ్రమనందు నమృతములేదు.

ఇతడు యూనిటేరియను చర్చికి నాయకుడుగా నుండితే భగవంతునిపట్ల ఆశీకమును విశ్వాసము కలదు. కావుననే కేలము నాప్తికులనుచారి మనములను గూడ మార్గగతినివంత పలుత్వముతో నితడు కొన్ని గ్రంథములలో భగవంతునిగూర్చి వ్రాసెను.

ప్రార్థనయందు నమృతముగలవా రందరకు పామాన్యముగా తమకు సకలమును భగవంతుడే సమకూర్చునలెనని కోరుచుండురుగాని పండ్లండుగారి ఆభిప్రాయ వినివినయమన భిన్నముగానేయున్నది. "నెనుష్ట్యులు నిలు కారు కాబట్టి అనుగ్రంథమున పండ్లండుగా రీతి గున వృత్తాంతమును వ్రాసెను.

"ఒకసారి మహామును సుపరివారముగా ఎడారిలో ప్రయాణముచేయుచుండెను. ఒకనాడు రాత్రి వారొకచో విశ్రమించిరి. "నేను వా ఒంటెను భగవంతుని అర్చనముచేసెదను. గాని కట్టిపెట్టును" అని అనుచు గురులలో నొకడు మహామునుతో చెప్పెను. "యెట్లు ఒంటెను కట్టిపెట్టుము. పిమ్మట వానిని భగవంతునియందు చేయుము" అని మహామును వృత్తరహితముగా,

"ఇది యే ప్రార్థనయొక్క సరియగుభావము. ఏల ననగా భగవంతుండు మన నవుకరి కాదు. మనము సోమరులముగా నుండినను గూడ కాగ్యసిద్ధిని బడయగలగటకు ప్రార్థనగానకు కీర్తి నొసంగదు. మనము చేసిన తాపగరిగిన పనినిగూడ చేసుకొనకుండ భగవంతుడే అన్ని పనులను చేయునలెననికోరుట భగవంతుని అనగా నిండుటయే యగునుగాని గౌరవించుట కాకలదు." అని పండ్లండు గారు వ్రాసిరి.

భారతదేశీయులలో మతమునందు నమృతముగల వారందరును ఈ యుపదేశమును గ్రహించుదుగాక.

ఇతడు అస్తికుడను యూనిటేరియను క్రైస్తీయను యుమున్నను, టైలియో వ్రాయబడినవంతయు యధార్థ మనువిషయము నితడు విశ్వసించెను. "టైలియొక్క మూలము ప్యభానము" అను గ్రంథమునం దితడు టైలియోని పెక్కు విషయములను వివరించెను. పృష్టిచరిత్ర "జోవా" అను నతడు చాలకాలము మిసెజిలో నివసించుట, "నెటూవదెంటరు" అను నతడు పెక్కుతేండ్ల పాటు ఎగ్గునా గడిదినుట మున్నగు విషయముల నితడెఱుఁపించెను.

టైలియనందున్న చార్చిత్రక, కాస్త్రీయ (సయింటిక్కు) దోషములను, అలిశియోస్తలను భగవంతుని శివుగాను, దుర్మితపరునిగాను చిత్రించుట ఆక్రమములను వానిని చేర్చుట మున్నగువానిని గూడ నితడు చెరిపించెను. అసత్యము, అన్యాయము, పితరాన్యాయము, నీచము అని నోచినచో పండ్లండుగాను విమర్శించుచుండును.

ఇతని ప్యభానమునందు భూతవయమును ప్రపంచమునం వంతలను న్యాయమును కాంతిని నెలకొల్పినది నను సంకల్పములు ముఖ్యులనుమాలు.

విశ్వసోదరాశ్రయము కిందిండుటకు నిశ్శంకములుగానున్న పండ్ల రెగలనుండును వానిన్నిటిని గూడ నితడు నిరసించును. లేన ప్యదేశమునుసయితి మితికు విమర్శించును.

"కొన్నితేండ్లక్రితము మేము ఒకచోరిగా తాత్కాలికముగా మాప్రాచీనరెగలను" "న్యాయముగా పరిపాలించెడు ప్రభుత్వముల కన్నిటిని పాలిములపన్నులయొక్కారము" అనుపట్టియు ప్రభావకావ ప్రభుత్వమునకు మూలాధారప్రాసట్టియు ప్రభావ ముక్తమును గూడ మగచిపోయి, బోవాఖండమునందలి జాగు లను లంబించుచున్న చెడుపద్ధతి నే అనుబదింగి ప్రాచ్యదేశములలో నొక అధినివేశమును బడయగలిగిన విషయమును చాల లజ్జతో నిపుడు స్మరణకు తెచ్చుచున్నాము. క్రితమైన దీవులలోని ప్రజలు కార్తివ్యముతో నూడిన విదేశీయ పరిపాలనమునుండి తప్పించుకొనుటకు చాలదీక్షతో

పనిచేయుచుంటేగా వారికి మేము తోడ్పడుటకు బదులుగా వారిదేశమును విశేషముగా పూజించుట వారిని లొంగదీయకుట ప్రాంతముతో బాధులగుటయును సవరాధమును గూడ చేపట్టిమి. మితవాదగా వారిని మా ఆధీనమునందే యుంచుకొంటిమి. నాగు మాకంటే చిన్నవారి వారలగుచే యిటులు చేయుటకు మాకు స్వేచ్ఛగలదని మేము నిస్సంశయముగ భావించుచుంటిమి." అని అమెరికాను గూర్చి యితడు వ్రాసెను.

భారతదేశమునందు నివసించుచున్న కోట్లకొలది ప్రజల హిందూ మతము అధిపత్యమును, అతిముఖ్యములగు హక్కులను గూడ ముద్రింప బడుచుండు వంశికాలము దేశమునందు జాతీయమున వైకమత్యమే టులు చేపట్టిగలదు. "ప్రజల కొరకు ప్రజలు పాలించుట" యను సిద్ధాంతము గల ప్రజాధికారముతీ ప్రభుత్వము ఆ దేశమునందు బలము చేర్చడగలదు. ఆ దేశమున వారి మున్ను నీవనియు మున్నంత మాత్రముననే సకల దేశములలోని వ్యాపకమునకు లగువారి సామర్థ్యమును గాఢమును తోలినపావులున్నవి. భారతదేశము స్వాతంత్ర్యమును బహుశఃలభింపవో లేక స్వాతంత్ర్యమును కష్టపడవో ఈ మాన్యుష్యవంతుల (అపృష్ఠ్యుల) హక్కులను మరల వారి కొనగలెను. ఈ విషయమున భారతీయులే యిప్పుడు గ్రహింప గలుగుచున్నారనిగాన దాని ననుసరించి వారు పనిచేయు వారంభించుచున్నారు" అని భారతదేశమును గూర్చి యితడు వ్రాసెను.

"ప్రజాదేశమువారు నల్లమందు వ్యాపారమును చేయు. నల్లము వారిని అర్హుండుటకు క్రైస్తులును దేశమువారు కేంద్రములు నీవైతై యుద్ధమునకు గడగు బయలును, అంతగా వారిని నీవైతై వివాదమునకు పాలు పరచి అంగములను తమ కుమారును బహుశఃగలుగుచును

నవీన సరిత్రయందలి మనీషున బుద్ధియులలో నొకటియై యున్నది" అని క్రైస్తులునుగూర్చి యితడు వ్రాసెను.

డాక్టరు పండరంగు శేషలక్ష్మి విమర్శకారిక విమర్శించునట్టి విమర్శకుడు కాదు. నవీనమానవసంస్థలలోని అక్రమములను శుద్ధిచేయుటకు అతని సంకల్పము అతీతిగా పనిచేసినవో విశ్వమానవ సోదరత్వమును మహాసిద్ధాంతము సభలముకాగలది అతడు విశ్వ సింహుచున్నాడు.

"ఇది శేషలక్ష్మి స్వప్న మాత్రము కాదు. ఇది భగవంతు దొంగిలిన వ్యక్త్యము. ఏది సిద్ధిపడదనినవో, ఏది సిద్ధియగునో దానిని భగవంతుడు వీరితగా మానవులకు చూపించుచున్నాడు. ఏల ఎవరగా భగవంతుని ఇతములే మానవుల ఆశీయుములు. భగవంతుడు కలడనుట యెంతెక్కిరమో అసత్యముకంటే సర్వము మునగును యెంతెక్కిరమో, అన్యాయముకంటే న్యాయము బలముతిగనును యెంతెక్కిరమో, ద్వేషముకంటే ప్రేమ సమర్థులనును యెంతెక్కిరమో విశ్వమానవ సోదరత్వ మేగ్గువలయును ఎంతెక్కిరమో యగును." అని పండరంగుగారు వ్రాసిరి.

"రమ్ము అటులైన మానవులు శుభ్రులగుచును," "నిరాధారములగు నిన్మృత్యులనును దానిలగునగుల అధికారిమిపుడు తొలగిపోయినది."

"ధీరుడగు మానవులైననే మే మాకెట్లుగొని యున్నాము."

"నకుత్ర ప్రపంచమున అతిప్రపంచమును మరల నిర్మింపవలెను."

"దీనికొరకు గతకాలము చెల్లి పోయినది."

"మానవ సోదరత్వమునకు దారికొనగుడు. మానవులకు దారికొనగుడు." (మాడరను రివ్యూ)

బ్రహ్మ కార్తీక ప్రభుత్వవర్గము

బ. వే. వే. రామస్వామి
 రామస్వామి, విశాఖపట్నం
 పరిశోధనాధికారి

రాచనే ముగిసినా గారు
ప్రహసనంబు.

ಕವಿರು ವೈದ್ಯರು ಕವಿರು
ಕವಿರು ವೈದ್ಯರು ಕವಿರು

మార్గి రేలు బొమ్మ కన్య
కార్మికబాగుల్ని కలిపి వున్న ప్రపంచ సమృద్ధి

జాతి లాంసుబర్గరు
విద్యుత్ విశ్వాసము

సర్ సి. పి. బ్రెవిలిన్సుగారు

బై. ఆర్. కృష్ణగారు

ఆర్థము హేంపర్వనుగారు

రామను ప్రభుగారు
విజయవాడలో ఉన్నారు

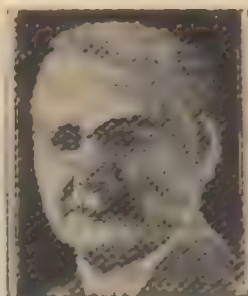
ఆస్వాతి మాన్యగారు
కాంగ్రెసు పార్టీ

డాక్టర్. ఆరున్ సనుగారు
స్వామిమణి

రామను ప్రభు
కాంగ్రెసు పార్టీ

మాన్యగారు
కాంగ్రెసు పార్టీ

సిద్ధి వెంకటగారు
ఆధిపతిరాజ్యముల మంత్రి

నియోలు బక్ష్మిసనుగారు
విజయవాడలో ఉన్నారు

శ్రీమతి స్వామిమణి
కాంగ్రెసు పార్టీ

మరదర్శనము

దెబ్బిన్లు, కె. పుటలు. వెల ౧-౪-౦.
బ్రహ్మశ్రీ పెమ్మరాజు సీతారామయ్య దీక్షితులవారి
చేత రచింపబడినది.

ఇందు మరముయొక్క యోగ్యత్వము, తిద్దాన
రామోత్తరాప్రతి మేదులనవని వ్రాయబడినది మఱియు
తైన పాశుపతాది మత విషయమును, ద్వైతాద్వైత
విశిష్టాద్వైత మతాధిపతాయమును సుబోధకముగ వ్రా
యబడినది. "బ్రహ్మ పర్యం, జగన్విభావ" యనుదానిలో
బ్రహ్మయొక్క పద్ధతుగూర్చి వివరముగా, సహేతుక
ముగా జెప్పింపబడినది. వేదాంతవిచారణ చేయువారి
కిది యంతయు సుపయోగమైనది.

వలయువారు మానేజరు, స్వస్థకాశిని, కీలు
పాకు, మదరాసు అని వ్రాసువలయును.

సూరిగుడ్డి కృష్ణమూర్తి.

చిల్వ

కర్త: డాక్టరు కే. యశ. కేసరిగారు. గ్రామ
౪౬ పుటలు. వెల రు. ౦-౮-౦. విలాసము: గృహ
లక్ష్మీ కార్యాలయము, పోస్టుబాక్సు నెం. ౭౫౭; పన్నూ
రు, మదరాసు.

ఈ గ్రంథము 'గృహలక్ష్మీ గ్రంథమాల'లో ౩౦
డబ్బిగా వెలువడినది. 'చిల్వ' (మారేడుచెట్టు) యొక్క
ప్రభావమును తెలుపు కోక పారాణికగా గాని యిందు కలదు.
మఱియు దాని గూములు, దేవధములయందు వినిగోప
యోగములు, ఆయావధములవలన తీరు కోగములు మొ
దలయిన నివయములను ప్రాచీనవైష్ణవగ్రంథములనంది

యెత్తి గంధక గ్రంథమును వివరించివారు. కాని దేవధ
ములను చేయుటకు, వానిని ప్రయోగించుటకు అవధి
మెక్కువ కావలయు ననునివయమునుమాత్రము సేత
ద్వంద్వపాకములు మరచ జనను.

ఈ ౪౬ పుటల చిల్వ కృష్ణమన 'కాస్త్రనివ
యపంగివా' మను కిర్తి క్రింద లిల్వమాహాత్మ్యములను
తెలుపు లేఖన ముగియ ప్రమాదాదివోషాస్తములయిన
కోకములు—సంస్కృత పురాణాదులనుండి యుద్ధము
లైనవి—ఎనిమిదిపుటలు నిండియున్నవి. 'చిల్వ' విద్యా
గంధము లేని స్త్రీలకు, బాలబాలికలకు...బోధించుటకు
అనువైన గ్రంథములను వెలయింపజెంచి యీ గ్రంథముల
ఇట్లు తెలుగుకార్పిర్యము లేని సంస్కృతములమును
మాత్రము ప్రకటించుటచే కృతికృత్తికి గాంచినట్లు కలప
రాకున్నయది.

కల్్యాణి

గంధక గ్రంథ: శ్రీ కే. యామునాచార్యులుగారు
[శ్రీవైష్ణవాగ్రహారము, పోస్టు గద్యాల (సంపాదము)];
వి. నరసింహాచార్యులు గారు, [రాజానగరము, పోస్టు
వెపర్తి (సంపాదము)]. గ్రామ ౫- పుటలు, వెల ౦ ౬-౦.

ఇది మూడు ప్రకరణముల పద్యకావ్యము. ఆకు
కృతము' అట. ఇర్విత్తము పారాణికము బృహద్ర
గ్రంథమునకు కులలామికుని 'వికాల' దేశాధీనమున పీఠ
నుని బట్టి చెరసుంచిన 'మంఘ'నిను రాక్షసుని జంపి
యావీర సేనని విడిపించి పిన్నవాటనుంకి తాను క్రైమిం
చినదియున్న యాతనిహతును కల్్యాణి యనునామెను
పెండ్లాడు కృ. ఇర్విత్తములెనే నిర్దనవిధానముకు
పురాతనమార్గముననే యున్నను స్వభావమున కంతగా

దూరముగానున్నది. కవిక సంస్కృతపదబహుళమయ్య
 ధారాశ్రవణరీతి పరమముగ నున్నది. కథలో మోగిని
 ఉదయమింతో తొలుత దీర్ఘవేదములగుట స్వతంత్ర
 మంతయు చెప్పి మరల శ్రాంతగా చెప్పినట్లు 'సాకేతాభి
 ధాన పత్రంబు' అందు 'కువలూపుడు'ను రాజు
 గలడు. వారికిఁ జాబ్బంబు' అని చెప్పవలసిన యావశ్యకము
 కానరాదు. అచ్చుతప్పులు హెచ్చుగమములు ఈ రస
 వత్కావ్యమున కొకనుచ్చ అయినది. మచ్చునకు:—

ఓ. మనమునఁ గోర్కు బుప్పరిల
 మాటికి మానిని తన్నుభంబుఁ గ
 బ్రోను నరెడఁబై తన్గనఁ
 గొంగు నవర్చుచు మోముజూచి మె
 ల్లనఁ నునువీర్గి నూర్కొనఁ యు
 కంఠములితో జ్వలహంసకంబుగా
 జవఁ గడఁగఁక విలాసములె
 సంగ తెనుఁ బిడి నిల్పుఁ గ్రమ్యరక.

నీ. ఉదయవలూపు నుదితమా కోకభా
 స్వర్ణింశకద్రుమ ప్రభక మనఁగ
 ఆభినవ్యతకుంకుమాలేప సముదించి
 తం బున నైందీక్షణంబునాఁగ
 పనుమపర్యక్షభిన్నమయి రక్తాఘ్నమా
 ఘోరతమఃకుంభికుంభ మనఁగ
 భుజన సంహృతిఁ గావించ నిండిన
 వారాయణు మదర్శనంబనంగ
 కనులీనిబిల్వ దండయించి క్రమముగాను
 గగనప్రతికఁ బ్రాకమకాలయంఘః
 బరిచరాగ్రణు లెందఱో బలపి కొలువ
 నకుర పేరొలగంబుండె నసమరీతి.

ద. కనుగొన లెట్లుఁబాటిన ది
 కావితలె చను కేత్రునైన మా
 సమము ప్రసన్నతం గరుర
 నవ్యసృజాంబుధి నోలలాడు స
 జనతలి యందుచే నరెడు
 క్రాంతభేదవిధి భుజంగధూ

మణుడు దయకా భుజంగవతి
 కామ యుటందు పెరిచు తల్లదళ.
 లే. గీ. పిండి యారంగలోపింబిగముదోప
 పాలగచ్చు నొనర్చినభంగిఁ దనర
 నమ్మలేనర్థంబునులిపిన యందమెంద
 మెల్ల మెల్ల న వెన్నెల ల్పించెదోధిగె.
 అహ్నికకాండః

గ్రంథకర్తః బ్ర. శ్రీ. ముదిగొండ కాగలింగ
 కామ్రైగారు. దెవ్వాడ, ౧౮౮౭, ఫ్రబు. ౧౮-౧౯-౧౦.
 ఇది కేవలము నైవమతాభిమాను లభినందింపఁదగిన
 పుస్తకము. ఇందు శివుడే మోక్షప్రదాతమనియు,
 వాతాదేవతేంద్రపుంజరియు, శివకేశవులకు భేదమేకాని
 యభేదము లేదనియు నిర్ధారించబడినది. "శివతత్త్వ
 సుధానిధాః తిష్ఠతి సదా స్త్రీతాం మోహతోఽస్యధమా
 ధమ.....ఏతద్భవించిగార్చనం పరమేశ్వరానామ స్వాన్
 దారుకావనస్థాన్ ఋషీ నుద్దిశ్యంతి" అను మొదలగు
 నూత్నలతే శివలింగమాహాత్మ్యము వివరింపఁబడినది. శివా
 ంధనము సర్వలకు నిత్యము గాన "స్త్రీతా మమవతీతా
 వాం కూద్రాణాంవ జనేత్యగ, స్వర్గ సేవాధికారోఽస్తి
 విష్ణోర్వా శంకరస్యచ, ఇతి స్త్రీకూద్రాణాం లింగవ్యర్త
 సేవాధికార ఇతి యదుక్త తత్సాక్షాత్కృత లింగవిష
 యం" అని స్త్రీసూద్రులకును, అశ్వినిత్యకోపావిష్టవ్యభి
 లకు నైతిమ లింగార్చనముం పధికారముగలదని వివరింపఁ
 బడినది.

గ్రంథమునందు ముద్రాస్థావిత్వములున్నవి. విశే
 షించి ముద్రా మధ్యేత్యలకంఠగా సులభపకవముగాలేదు.
 రసయితలు సంస్కృతమునందు నిరుపమాన పాహితీసం
 పన్నులగుటయే గాక యితఃపూర్వ మనేకము లుద్బంధ
 ములు రచించి ప్రభాతిగన్నవారును, విశేషించి మహా
 పాధ్యాయ బిరుదము నందినవారును. తాదృశ వివృతవితి
 గ్రంథముల నెల్లరు చదివి యానందింపవలెను. విశేషించి
 యభిమానులు గ్రంథకర్తగాడికి, ప్రకాశకులకును దగిన
 యుత్సాహము నొసంగి తోడ్పడుదురుగాక!

వలయువారు:—శ్రీమద్రామణి, సరంగధర అని వ్రాయవలెను.

సూ. కృ.

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాణము

(నాలవపంపుటము)

బ్ర. శ్రీ. ఘంటికీలు సుబ్రహ్మణ్యకాశ్మీగారిచే వెలియించబడినది. గ్రామపైజా, ౨౪౦ పుటలు. వెల రు. ౧-౨-౦

ఇది వాల్మీకిచే సంస్కృతమున వ్రాయఁబడిన శ్లోకములకు 'మహాధీశాయన' కేరుగల వ్యాఖ్యానము. 'అపాధ' అర్థములును వ్రాయఁబడినవి. వాల్మీకిరామాయణ మధ్యపంచాలంకర కియ్యది యంతయును మహాగళకరము. కొన్నియెడల విశేషార్థములును, తదితర వ్యాఖ్యాతల యభిప్రాయములను వివరింపఁబడినవి. మనసవోల్ల మితముగ సంస్కృతవ్యాకరణప్రయోగాలును వ్రాయఁబడినవి. అట్లుంటు నిపుంటు ప్రమాణములు వియ్యఁబడుటచే మిగుల శ్రమింపజేయఁబడినది తుదికావ్యము సమముగా వ్రాయఁబడినట్లు తోచెడివి. ముద్రాస్థానిత్యములు సక్రమముగ వున్నవి. ౩౫౪ పద్యములలో ౪౪ శ్లోకమునందు "అయంకోణ శృభజలోగాధా" యనువోట వ్యాఖ్యానాంతరమున "అపాధా" యను పదవిభాగము చేసినట్లును, పీఠి యభిప్రాయముపొలియు "గాధా" యనియే యని వ్రాసినారు. కాని లోతులేనియొడ సేహగ్రమునఁబోవుట యను ప్రక్కనే యపాధమునందుగాన "అపాధా" యనియే పదవిభాగము చేయవలయును. 'అపాధ' స్వేచ్ఛనమండితత్వ' మెట్లును శంకయునుండదు. కోణన సమత్విధిక వైకల్యము గలది గాన మధ్యభాగమునం దపాధత్వమును, భార్యములఁ బుత్రముండనత్వముని కవి యభిప్రాయ మైనట్లు తోచెడిది. వివిధవ్యాఖ్యలఁ బరికించి యక్షపారస్థ్యముల నేర్చి కూర్చిన యా టికా తాత్పర్య పాఠయు నాంధ్రభాషలకు మహామోగకరమైనది.

సూ. కృ.

శ్రీధర్మవ్యవస్థావజరహము(సంస్కృతము)

గ్రంథకర్త పుట్య ఉమామహేశ్వరకాశ్మీగారు డెమ్మిపైజా, ౪౩ పుటలు.

ఇది కజస్థలాదివాహములు, విధవాదివాహముల నకాశ్మీయులుని కాశ్మీరప్రహ్వవిమర్శించి వ్రాయఁబడినది. అచ్చటచ్చట స్మృతిర్ధములను వివరించి వివరింపఁబడినది.

"హస్త, హస్త, సనాతన ధర్మదేవతానయాయన పరా ఇవ పురాలక్ష్యమాదా... మహామహా పాధ్యాయ విరుదాంతితాళ్ళ లోక మాకురీకర్యంతి" యని కాశ్మీర గారు రజస్థలాదివాహములందుఁ దమకుండు విశేష నిరసనభావమును నూచించివారు. "ప్రాప్తేతుద్వాన శేషతే యాకవ్యాం నప్రయన్వితి; మాసిమాసిరజ స్తస్యాపిబుధి పిరగోఽపిశం..." ఇత్యాది ప్రామాణికశ్లోకములచేఁ దమ యభిప్రాయమును సిద్ధాంతీకరించిరి. మహామహాపాధ్యాయత్వాది విరుదాంతితపండితప్రకాండులర్యాచీనులు ఈనూత్నల కర్తముల విభిన్నముగ వచించి ప్రకృతిపండితులంకితరజస్థలాదివాహములు కాశ్మీయుమలే యని వచించుచున్నారు. శేషల ధర్మకాశ్మీయుమిందనే యాధారపడి తత్తత్సూత్రుల యర్థమునే వినిదించు విషయము ధర్మకాశ్మీరపండితుల బాధ్యతయై యున్నది.

వలయువారు:—శ్రీ చామరాజు, ముద్రావాల్మీకిగారిచే వ్రాయఁబడినది. శర్మగారు, మారుతము వ్రానిలయం, అమలాపురం తా' అని వ్రాయవలెను.

సూ. కృ.

శ్రీ విద్యారత్న సూత్రములు

శ్రీమద్దేశపాదాచార్య విరచితములు, శ్రీ శంకరారణ్య, శ్రీ వాసుదేవపరబ్రహ్మ యను పండితులచే రచింపఁబడిన వ్యాఖ్యాన్యములతోఁ నూడినది. శ్రీ క. మార్గంజేయశర్మగారిచే ప్రకటింపఁబడినది. డెమ్మిపైజా, పుటలు ౮౨, వెల ౦-౮-౦.

ఇందు శ్రీరీజమునకు నామములు, శ్రీ విద్య

విద్యలు ౧౭౭౪-౭౫-౭౬-౭౭-౭౮-౭౯-౮౦-౮౧-౮౨-౮౩-౮౪-౮౫-౮౬-౮౭-౮౮-౮౯-౯౦-౯౧-౯౨-౯౩-౯౪-౯౫-౯౬-౯౭-౯౮-౯౯-౧౦౦-౧౦౧-౧౦౨-౧౦౩-౧౦౪-౧౦౫-౧౦౬-౧౦౭-౧౦౮-౧౦౯-౧౧౦-౧౧౧-౧౧౨-౧౧౩-౧౧౪-౧౧౫-౧౧౬-౧౧౭-౧౧౮-౧౧౯-౧౨౦-౧౨౧-౧౨౨-౧౨౩-౧౨౪-౧౨౫-౧౨౬-౧౨౭-౧౨౮-౧౨౯-౧౩౦-౧౩౧-౧౩౨-౧౩౩-౧౩౪-౧౩౫-౧౩౬-౧౩౭-౧౩౮-౧౩౯-౧౪౦-౧౪౧-౧౪౨-౧౪౩-౧౪౪-౧౪౫-౧౪౬-౧౪౭-౧౪౮-౧౪౯-౧౫౦-౧౫౧-౧౫౨-౧౫౩-౧౫౪-౧౫౫-౧౫౬-౧౫౭-౧౫౮-౧౫౯-౧౬౦-౧౬౧-౧౬౨-౧౬౩-౧౬౪-౧౬౫-౧౬౬-౧౬౭-౧౬౮-౧౬౯-౧౭౦-౧౭౧-౧౭౨-౧౭౩-౧౭౪-౧౭౫-౧౭౬-౧౭౭-౧౭౮-౧౭౯-౧౮౦-౧౮౧-౧౮౨-౧౮౩-౧౮౪-౧౮౫-౧౮౬-౧౮౭-౧౮౮-౧౮౯-౧౯౦-౧౯౧-౧౯౨-౧౯౩-౧౯౪-౧౯౫-౧౯౬-౧౯౭-౧౯౮-౧౯౯-౨౦౦-౨౦౧-౨౦౨-౨౦౩-౨౦౪-౨౦౫-౨౦౬-౨౦౭-౨౦౮-౨౦౯-౨౧౦-౨౧౧-౨౧౨-౨౧౩-౨౧౪-౨౧౫-౨౧౬-౨౧౭-౨౧౮-౨౧౯-౨౨౦-౨౨౧-౨౨౨-౨౨౩-౨౨౪-౨౨౫-౨౨౬-౨౨౭-౨౨౮-౨౨౯-౨౩౦-౨౩౧-౨౩౨-౨౩౩-౨౩౪-౨౩౫-౨౩౬-౨౩౭-౨౩౮-౨౩౯-౨౪౦-౨౪౧-౨౪౨-౨౪౩-౨౪౪-౨౪౫-౨౪౬-౨౪౭-౨౪౮-౨౪౯-౨౫౦-౨౫౧-౨౫౨-౨౫౩-౨౫౪-౨౫౫-౨౫౬-౨౫౭-౨౫౮-౨౫౯-౨౬౦-౨౬౧-౨౬౨-౨౬౩-౨౬౪-౨౬౫-౨౬౬-౨౬౭-౨౬౮-౨౬౯-౨౭౦-౨౭౧-౨౭౨-౨౭౩-౨౭౪-౨౭౫-౨౭౬-౨౭౭-౨౭౮-౨౭౯-౨౮౦-౨౮౧-౨౮౨-౨౮౩-౨౮౪-౨౮౫-౨౮౬-౨౮౭-౨౮౮-౨౮౯-౨౯౦-౨౯౧-౨౯౨-౨౯౩-౨౯౪-౨౯౫-౨౯౬-౨౯౭-౨౯౮-౨౯౯-౩౦౦-౩౦౧-౩౦౨-౩౦౩-౩౦౪-౩౦౫-౩౦౬-౩౦౭-౩౦౮-౩౦౯-౩౧౦-౩౧౧-౩౧౨-౩౧౩-౩౧౪-౩౧౫-౩౧౬-౩౧౭-౩౧౮-౩౧౯-౩౨౦-౩౨౧-౩౨౨-౩౨౩-౩౨౪-౩౨౫-౩౨౬-౩౨౭-౩౨౮-౩౨౯-౩౩౦-౩౩౧-౩౩౨-౩౩౩-౩౩౪-౩౩౫-౩౩౬-౩౩౭-౩౩౮-౩౩౯-౩౪౦-౩౪౧-౩౪౨-౩౪౩-౩౪౪-౩౪౫-౩౪౬-౩౪౭-౩౪౮-౩౪౯-౩౫౦-౩౫౧-౩౫౨-౩౫౩-౩౫౪-౩౫౫-౩౫౬-౩౫౭-౩౫౮-౩౫౯-౩౬౦-౩౬౧-౩౬౨-౩౬౩-౩౬౪-౩౬౫-౩౬౬-౩౬౭-౩౬౮-౩౬౯-౩౭౦-౩౭౧-౩౭౨-౩౭౩-౩౭౪-౩౭౫-౩౭౬-౩౭౭-౩౭౮-౩౭౯-౩౮౦-౩౮౧-౩౮౨-౩౮౩-౩౮౪-౩౮౫-౩౮౬-౩౮౭-౩౮౮-౩౮౯-౩౯౦-౩౯౧-౩౯౨-౩౯౩-౩౯౪-౩౯౫-౩౯౬-౩౯౭-౩౯౮-౩౯౯-౪౦౦-౪౦౧-౪౦౨-౪౦౩-౪౦౪-౪౦౫-౪౦౬-౪౦౭-౪౦౮-౪౦౯-౪౧౦-౪౧౧-౪౧౨-౪౧౩-౪౧౪-౪౧౫-౪౧౬-౪౧౭-౪౧౮-౪౧౯-౪౨౦-౪౨౧-౪౨౨-౪౨౩-౪౨౪-౪౨౫-౪౨౬-౪౨౭-౪౨౮-౪౨౯-౪౩౦-౪౩౧-౪౩౨-౪౩౩-౪౩౪-౪౩౫-౪౩౬-౪౩౭-౪౩౮-౪౩౯-౪౪౦-౪౪౧-౪౪౨-౪౪౩-౪౪౪-౪౪౫-౪౪౬-౪౪౭-౪౪౮-౪౪౯-౪౫౦-౪౫౧-౪౫౨-౪౫౩-౪౫౪-౪౫౫-౪౫౬-౪౫౭-౪౫౮-౪౫౯-౪౬౦-౪౬౧-౪౬౨-౪౬౩-౪౬౪-౪౬౫-౪౬౬-౪౬౭-౪౬౮-౪౬౯-౪౭౦-౪౭౧-౪౭౨-౪౭౩-౪౭౪-౪౭౫-౪౭౬-౪౭౭-౪౭౮-౪౭౯-౪౮౦-౪౮౧-౪౮౨-౪౮౩-౪౮౪-౪౮౫-౪౮౬-౪౮౭-౪౮౮-౪౮౯-౪౯౦-౪౯౧-౪౯౨-౪౯౩-౪౯౪-౪౯౫-౪౯౬-౪౯౭-౪౯౮-౪౯౯-౫౦౦-౫౦౧-౫౦౨-౫౦౩-౫౦౪-౫౦౫-౫౦౬-౫౦౭-౫౦౮-౫౦౯-౫౧౦-౫౧౧-౫౧౨-౫౧౩-౫౧౪-౫౧౫-౫౧౬-౫౧౭-౫౧౮-౫౧౯-౫౨౦-౫౨౧-౫౨౨-౫౨౩-౫౨౪-౫౨౫-౫౨౬-౫౨౭-౫౨౮-౫౨౯-౫౩౦-౫౩౧-౫౩౨-౫౩౩-౫౩౪-౫౩౫-౫౩౬-౫౩౭-౫౩౮-౫౩౯-౫౪౦-౫౪౧-౫౪౨-౫౪౩-౫౪౪-౫౪౫-౫౪౬-౫౪౭-౫౪౮-౫౪౯-౫౫౦-౫౫౧-౫౫౨-౫౫౩-౫౫౪-౫౫౫-౫౫౬-౫౫౭-౫౫౮-౫౫౯-౫౬౦-౫౬౧-౫౬౨-౫౬౩-౫౬౪-౫౬౫-౫౬౬-౫౬౭-౫౬౮-౫౬౯-౫౭౦-౫౭౧-౫౭౨-౫౭౩-౫౭౪-౫౭౫-౫౭౬-౫౭౭-౫౭౮-౫౭౯-౫౮౦-౫౮౧-౫౮౨-౫౮౩-౫౮౪-౫౮౫-౫౮౬-౫౮౭-౫౮౮-౫౮౯-౫౯౦-౫౯౧-౫౯౨-౫౯౩-౫౯౪-౫౯౫-౫౯౬-౫౯౭-౫౯౮-౫౯౯-౬౦౦-౬౦౧-౬౦౨-౬౦౩-౬౦౪-౬౦౫-౬౦౬-౬౦౭-౬౦౮-౬౦౯-౬౧౦-౬౧౧-౬౧౨-౬౧౩-౬౧౪-౬౧౫-౬౧౬-౬౧౭-౬౧౮-౬౧౯-౬౨౦-౬౨౧-౬౨౨-౬౨౩-౬౨౪-౬౨౫-౬౨౬-౬౨౭-౬౨౮-౬౨౯-౬౩౦-౬౩౧-౬౩౨-౬౩౩-౬౩౪-౬౩౫-౬౩౬-౬౩౭-౬౩౮-౬౩౯-౬౪౦-౬౪౧-౬౪౨-౬౪౩-౬౪౪-౬౪౫-౬౪౬-౬౪౭-౬౪౮-౬౪౯-౬౫౦-౬౫౧-౬౫౨-౬౫౩-౬౫౪-౬౫౫-౬౫౬-౬౫౭-౬౫౮-౬౫౯-౬౬౦-౬౬౧-౬౬౨-౬౬౩-౬౬౪-౬౬౫-౬౬౬-౬౬౭-౬౬౮-౬౬౯-౬౭౦-౬౭౧-౬౭౨-౬౭౩-౬౭౪-౬౭౫-౬౭౬-౬౭౭-౬౭౮-౬౭౯-౬౮౦-౬౮౧-౬౮౨-౬౮౩-౬౮౪-౬౮౫-౬౮౬-౬౮౭-౬౮౮-౬౮౯-౬౯౦-౬౯౧-౬౯౨-౬౯౩-౬౯౪-౬౯౫-౬౯౬-౬౯౭-౬౯౮-౬౯౯-౭౦౦-౭౦౧-౭౦౨-౭౦౩-౭౦౪-౭౦౫-౭౦౬-౭౦౭-౭౦౮-౭౦౯-౭౧౦-౭౧౧-౭౧౨-౭౧౩-౭౧౪-౭౧౫-౭౧౬-౭౧౭-౭౧౮-౭౧౯-౭౨౦-౭౨౧-౭౨౨-౭౨౩-౭౨౪-౭౨౫-౭౨౬-౭౨౭-౭౨౮-౭౨౯-౭౩౦-౭౩౧-౭౩౨-౭౩౩-౭౩౪-౭౩౫-౭౩౬-౭౩౭-౭౩౮-౭౩౯-౭౪౦-౭౪౧-౭౪౨-౭౪౩-౭౪౪-౭౪౫-౭౪౬-౭౪౭-౭౪౮-౭౪౯-౭౫౦-౭౫౧-౭౫౨-౭౫౩-౭౫౪-౭౫౫-౭౫౬-౭౫౭-౭౫౮-౭౫౯-౭౬౦-౭౬౧-౭౬౨-౭౬౩-౭౬౪-౭౬౫-౭౬౬-౭౬౭-౭౬౮-౭౬౯-౭౭౦-౭౭౧-౭౭౨-౭౭౩-౭౭౪-౭౭౫-౭౭౬-౭౭౭-౭౭౮-౭౭౯-౭౮౦-౭౮౧-౭౮౨-౭౮౩-౭౮౪-౭౮౫-౭౮౬-౭౮౭-౭౮౮-౭౮౯-౭౯౦-౭౯౧-౭౯౨-౭౯౩-౭౯౪-౭౯౫-౭౯౬-౭౯౭-౭౯౮-౭౯౯-౮౦౦-౮౦౧-౮౦౨-౮౦౩-౮౦౪-౮౦౫-౮౦౬-౮౦౭-౮౦౮-౮౦౯-౮౧౦-౮౧౧-౮౧౨-౮౧౩-౮౧౪-౮౧౫-౮౧౬-౮౧౭-౮౧౮-౮౧౯-౮౨౦-౮౨౧-౮౨౨-౮౨౩-౮౨౪-౮౨౫-౮౨౬-౮౨౭-౮౨౮-౮౨౯-౮౩౦-౮౩౧-౮౩౨-౮౩౩-౮౩౪-౮౩౫-౮౩౬-౮౩౭-౮౩౮-౮౩౯-౮౪౦-౮౪౧-౮౪౨-౮౪౩-౮౪౪-౮౪౫-౮౪౬-౮౪౭-౮౪౮-౮౪౯-౮౫౦-౮౫౧-౮౫౨-౮౫౩-౮౫౪-౮౫౫-౮౫౬-౮౫౭-౮౫౮-౮౫౯-౮౬౦-౮౬౧-౮౬౨-౮౬౩-౮౬౪-౮౬౫-౮౬౬-౮౬౭-౮౬౮-౮౬౯-౮౭౦-౮౭౧-౮౭౨-౮౭౩-౮౭౪-౮౭౫-౮౭౬-౮౭౭-౮౭౮-౮౭౯-౮౮౦-౮౮౧-౮౮౨-౮౮౩-౮౮౪-౮౮౫-౮౮౬-౮౮౭-౮౮౮-౮౮౯-౮౯౦-౮౯౧-౮౯౨-౮౯౩-౮౯౪-౮౯౫-౮౯౬-౮౯౭-౮౯౮-౮౯౯-౯౦౦-౯౦౧-౯౦౨-౯౦౩-౯౦౪-౯౦౫-౯౦౬-౯౦౭-౯౦౮-౯౦౯-౯౧౦-౯౧౧-౯౧౨-౯౧౩-౯౧౪-౯౧౫-౯౧౬-౯౧౭-౯౧౮-౯౧౯-౯౨౦-౯౨౧-౯౨౨-౯౨౩-౯౨౪-౯౨౫-౯౨౬-౯౨౭-౯౨౮-౯౨౯-౯౩౦-౯౩౧-౯౩౨-౯౩౩-౯౩౪-౯౩౫-౯౩౬-౯౩౭-౯౩౮-౯౩౯-౯౪౦-౯౪౧-౯౪౨-౯౪౩-౯౪౪-౯౪౫-౯౪౬-౯౪౭-౯౪౮-౯౪౯-౯౫౦-౯౫౧-౯౫౨-౯౫౩-౯౫౪-౯౫౫-౯౫౬-౯౫౭-౯౫౮-౯౫౯-౯౬౦-౯౬౧-౯౬౨-౯౬౩-౯౬౪-౯౬౫-౯౬౬-౯౬౭-౯౬౮-౯౬౯-౯౭౦-౯౭౧-౯౭౨-౯౭౩-౯౭౪-౯౭౫-౯౭౬-౯౭౭-౯౭౮-౯౭౯-౯౮౦-౯౮౧-౯౮౨-౯౮౩-౯౮౪-౯౮౫-౯౮౬-౯౮౭-౯౮౮-౯౮౯-౯౯౦-౯౯౧-౯౯౨-౯౯౩-౯౯౪-౯౯౫-౯౯౬-౯౯౭-౯౯౮-౯౯౯-౧౦౦-౧౦౧-౧౦౨-౧౦౩-౧౦౪-౧౦౫-౧౦౬-౧౦౭-౧౦౮-౧౦౯-౧౧౦-౧౧౧-౧౧౨-౧౧౩-౧౧౪-౧౧౫-౧౧౬-౧౧౭-౧౧౮-౧౧౯-౧౨౦-౧౨౧-౧౨౨-౧౨౩-౧౨౪-౧౨౫-౧౨౬-౧౨౭-౧౨౮-౧౨౯-౧౩౦-౧౩౧-౧౩౨-౧౩౩-౧౩౪-౧౩౫-౧౩౬-౧౩౭-౧౩౮-౧౩౯-౧౪౦-౧౪౧-౧౪౨-౧౪౩-౧౪౪-౧౪౫-౧౪౬-౧౪౭-౧౪౮-౧౪౯-౧౫౦-౧౫౧-౧౫౨-౧౫౩-౧౫౪-౧౫౫-౧౫౬-౧౫౭-౧౫౮-౧౫౯-౧౬౦-౧౬౧-౧౬౨-౧౬౩-౧౬౪-౧౬౫-౧౬౬-౧౬౭-౧౬౮-౧౬౯-౧౭౦-౧౭౧-౧౭౨-౧౭౩-౧౭౪-౧౭౫-౧౭౬-౧౭౭-౧౭౮-౧౭౯-౧౮౦-౧౮౧-౧౮౨-౧౮౩-౧౮౪-౧౮౫-౧౮౬-౧౮౭-౧౮౮-౧౮౯-౧౯౦-౧౯౧-౧౯౨-౧౯౩-౧౯౪-౧౯౫-౧౯౬-౧౯౭-౧౯౮-౧౯౯-౨౦౦-౨౦౧-౨౦౨-౨౦౩-౨౦౪-౨౦౫-౨౦౬-౨౦౭-౨౦౮-౨౦౯-౨౧౦-౨౧౧-౨౧౨-౨౧౩-౨౧౪-౨౧౫-౨౧౬-౨౧౭-౨౧౮-౨౧౯-౨౨౦-౨౨౧-౨౨౨-౨౨౩-౨౨౪-౨౨౫-౨౨౬-౨౨౭-౨౨౮-౨౨౯-౨౩౦-౨౩౧-౨౩౨-౨౩౩-౨౩౪-౨౩౫-౨౩౬-౨౩౭-౨౩౮-౨౩౯-౨౪౦-౨౪౧-౨౪౨-౨౪౩-౨౪౪-౨౪౫-౨౪౬-౨౪౭-౨౪౮-౨౪౯-౨౫౦-౨౫౧-౨౫౨-౨౫౩-౨౫౪-౨౫౫-౨౫౬-౨౫౭-౨౫౮-౨౫౯-౨౬౦-౨౬౧-౨౬౨-౨౬౩-౨౬౪-౨౬౫-౨౬౬-౨౬౭-౨౬౮-౨౬౯-౨౭౦-౨౭౧-౨౭౨-౨౭౩-౨౭౪-౨౭౫-౨౭౬-౨౭౭-౨౭౮-౨౭౯-౨౮౦-౨౮౧-౨౮౨-౨౮౩-౨౮౪-౨౮౫-౨౮౬-౨౮౭-౨౮౮-౨౮౯-౨౯౦-౨౯౧-౨౯౨-౨౯౩-౨౯౪-౨౯౫-౨౯౬-౨౯౭-౨౯౮-౨౯౯-౩౦౦-౩౦౧-౩౦౨-౩౦౩-౩౦౪-౩౦౫-౩౦౬-౩౦౭-౩౦౮-౩౦౯-౩౧౦-౩౧౧-౩౧౨-౩౧౩-౩౧౪-౩౧౫-౩౧౬-౩౧౭-౩౧౮-౩౧౯-౩౨౦-౩౨౧-౩౨౨-౩౨౩-౩౨౪-౩౨౫-౩౨౬-౩౨౭-౩౨౮-౩౨౯-౩౩౦-౩౩౧-౩౩౨-౩౩౩-౩౩౪-౩౩౫-౩౩౬-౩౩౭-౩౩౮-౩౩౯-౩౪౦-౩౪౧-౩౪౨-౩౪౩-౩౪౪-౩౪౫-౩౪౬-౩౪౭-౩౪౮-౩౪౯-౩౫౦-౩౫౧-౩౫౨-౩౫౩-౩౫౪-౩౫౫-౩౫౬-౩౫౭-౩౫౮-౩౫౯-౩౬౦-౩౬౧-౩౬౨-౩౬౩-౩౬౪-౩౬౫-౩౬౬-౩౬౭-౩౬౮-౩౬౯-౩౭౦-౩౭౧-౩౭౨-౩౭౩-౩౭౪-౩౭౫-౩౭౬-౩౭౭-౩౭౮-౩౭౯-౩౮౦-౩౮౧-౩౮౨-౩౮౩-౩౮౪-౩౮౫-౩౮౬-౩౮౭-౩౮౮-౩౮౯-౩౯౦-౩౯౧-౩౯౨-౩౯౩-౩౯౪-౩౯౫-౩౯౬-౩౯౭-౩౯౮-౩౯౯-౪౦౦-౪౦౧-౪౦౨-౪౦౩-౪౦౪-౪౦౫-౪౦౬-౪౦౭-౪౦౮-౪౦౯-౪౧౦-౪౧౧-౪౧౨-౪౧౩-౪౧౪-౪౧౫-౪౧౬-౪౧౭-౪౧౮-౪౧౯-౪౨౦-౪౨౧-౪౨౨-౪౨౩-౪౨౪-౪౨౫-౪౨౬-౪౨౭-౪౨౮-౪౨౯-౪౩౦-౪౩౧-౪౩౨-౪౩౩-౪౩౪-౪౩౫-౪౩౬-౪౩౭-౪౩౮-౪౩౯-౪౪౦-౪౪౧-౪౪౨-౪౪౩-౪౪౪-౪౪౫-౪౪౬-౪౪౭-౪౪౮-౪౪౯-౪౫౦-౪౫౧-౪౫౨-౪౫౩-౪౫౪-౪౫౫-౪౫౬-౪౫౭-౪౫౮-౪౫౯-౪౬౦-౪౬౧-౪౬౨-౪౬౩-౪౬౪-౪౬౫-౪౬౬-౪౬౭-౪౬౮-౪౬౯-౪౭౦-౪౭౧-౪౭౨-౪౭౩-౪౭౪-౪౭౫-౪౭౬-౪౭౭-౪౭౮-౪౭౯-౪౮౦-౪౮౧-౪౮౨-౪౮౩-౪౮౪-౪౮౫-౪౮౬-౪౮౭-౪౮౮-౪౮౯-౪౯౦-౪౯౧-౪౯౨-౪౯౩-౪౯౪-౪౯౫-౪౯౬-౪౯౭-౪౯౮-౪౯౯-౫౦౦-౫౦౧-౫౦౨-౫౦౩-౫౦౪-౫౦౫-౫౦౬-౫౦౭-౫౦౮-౫౦౯-౫౧౦-౫౧౧-౫౧౨-౫౧౩-౫౧౪-౫౧౫-౫౧౬-౫౧౭-౫౧౮-౫౧౯-౫౨౦-౫౨౧-౫౨౨-౫౨౩-౫౨౪-౫౨౫-౫౨౬-౫౨౭-౫౨౮-౫౨౯-౫౩౦-౫౩౧-౫౩౨-౫౩౩-౫౩౪-౫౩౫-౫౩౬-౫౩౭-౫౩౮-౫౩౯-౫౪౦-౫౪౧-౫౪౨-౫౪౩-౫౪౪-౫౪౫-౫౪౬-౫౪౭-౫౪౮-౫౪౯-౫౫౦-౫౫౧-౫౫౨-౫౫౩-౫౫౪-౫౫౫-౫౫౬-౫౫౭-౫౫౮-౫౫౯-౫౬౦-౫౬౧-౫౬౨-౫౬౩-౫౬౪-౫౬౫-౫౬౬-౫౬౭-౫౬౮-౫౬౯-౫౭౦-౫౭౧-౫౭౨-౫౭౩-౫౭౪-౫౭౫-౫౭౬-౫౭౭-౫౭౮-౫౭౯-౫౮౦-౫౮౧-౫౮౨-౫౮౩-౫౮౪-౫౮౫-౫౮౬-౫౮౭-౫౮౮-౫౮౯-౫౯౦-౫౯౧-౫౯౨-౫౯౩-౫౯౪-౫౯౫-౫౯౬-౫౯౭-౫౯౮-౫౯౯-౬౦౦-౬౦౧-౬౦౨-౬౦౩-౬౦౪-౬౦౫-౬౦౬-౬౦౭-౬౦౮-౬౦౯-౬౧౦-౬౧౧-౬౧౨-౬౧౩-౬౧౪-౬౧౫-౬౧౬-౬౧౭-౬౧౮-౬౧౯-౬౨౦-౬౨౧-౬

చెప్పబడినది. పూర్వపక్షానిధాంతములతో గూడిన యీ సంస్కృతగ్రంథము, కేవల సంస్కృతపండితులకే తెలియజేయబడినది. దీని కాంధంబుగాను విపులముగ ప్రాసీయించిన నో సంస్కృత భాషాపండితులను లేనివారలకు సైతము నీ విద్యావిషయమును తెలియజేయు కనుకలముగ నుండెడిది.

వలయువారు:—మే గీజను, స్వగర్భప్రకాశిని, పూనబుద్ధి మైరోడ, కీలుపాకు, మద్రాసు అని వ్రాయవలయును.

సూ. కృ.

సూతపురాణము

త్రిపురగీని రామకృష్ణు చాచరిగారు రచించి నది. దెబ్బపైజా, పుటలు రోక.

పురాణములయందును విషయములు కద్దితములు, విపరీతములు నని యెంచిన గ్రంథకర్తగారు కేవల ప్రతీపకారార్థమై పత్రికమును ప్రపంచమున విస్తరించుటకై కార్యవ్యుత్పత్తి నను శ్రమయనుకోక నూతనముని యొద్దకుఁ జనుటయుఁ దత్కూర్చుచుచున్నయు స్వర్ణముఁ జేసెను, మొదలగు విషయములను గ్రంథకర్తగారి యొక నిర్వాణమును దయతోఁ జెప్పబయు, ననువిషయములు గల నీ పూతపురాణము విశ్వామిత్రసప్తవిని స్మృతిఁ దెచ్చుచుఁ బ్రాసీయముగనే యున్నది. వీరు తెనుఁగుభాషయందే యిట్లము గలవారు. వీరినంతివలకుఁ దలచు తెలుఁగుపదములనే కవిత్వమునం నుపయోగించుచు వచ్చిరి. ధా శమైన కవిత్వధార. వచ్చికమును పదప్రయోగమునకు వెనుదీయనివారు (బాంగ్లము, తారాపక్షగా ముఁకు, లేదు బదరు అను మొదలగునవి.), విషయనిర్మామున విశేషప్రశంసార్హు లే యైనను, “నూతుండు కావకాది సుహృదునింఁగలకుం జెప్పె” నన్నది యపత్యమును, నన్వయమును నని గ్రంథకర్తగారు తలంపినది, నూతుండు రామకృష్ణు చాచరిగారికిం జెప్పినదియుఁ దైచాని ననుగమనించుటందేసి యీ పురాణము నందును స్యాత్విబుద్ధి లేక మఱియుకరు మఱియుక పురాణమును వ్రాముఁ బ్రారంభించెదమును. ఇట్టి ప్రయోజనమువూర్తిన

మతకలహములచే దేశమున శబ్ది ప్రయోజనము గలగు అనువిషయమును ముందుచర్చించి తగునాత సద్వశేషులక రచనలకుఁ బోగకాన భీషాలరగూర్చి యొనర్చు ప్రార్థన.

పక్షపాతైకసృష్టియే గోగిన నిట్టివి వేకునేలు పురాణములు పుట్టుట కంకాళము విశేషమున్నది కాన సర్వవిధముల దెనుకటిపురాణములనే యనుకరించు నీనూతపురాణముంత ప్రయోజనకారి కానట్లు తోచెడిని.

వలయు. గ-౦-౦. వలయువారు త్రిపురగీని రామకృష్ణు చాచరిగారు, శతాపథాని, బారిష్టరు, మని పిపక చైర్మనుక, తెనాలి అని వ్రాయవలెను.

సూ. కృ.

శ్రీరామకృష్ణ వచనామృతము

ప్రథమసంపుటము. రామకృష్ణగురము వారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది. గ్రామపైజా, 3౧౧౧ పుటలు.

వలయు గ-౦-౦.

ఇది శ్రీ సుగురుగారి (శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసను గురించి పిలుచుటయే యీ గ్రంథమునం దలవారు) ప్రియశిష్యులలో నొకఁడగు “ఎస్” అను వానిచే వంగ భాషలో రచింపఁబడినది. శ్రీగురువుగారు లోకమునకా దివ్యపురుషులగుటఁ దద్వాక్యములెంతయు నమూల్యములుగాన, ముముక్షువులకెంతయుఁ బ్రసీదుము లగుటఁ జేసి, మద్రాసు రామకృష్ణమఠమువారు “ఎస్” అనఁజే నాంధ్రమున సులభవివేచనగూఢమున బరివర్తించి యెంతయు నంద్యులయిరి.

లోకవాస్తవీకరములం దగిలి కేవల బాహ్యకృత్రిమజేమి జేదితమునకుఁ బరమాపథియని యెంచు ప్రకృతికాలమునందు దైవికై పన్నగిల్లినపదములలో నంది యుములేరు. విశేషించి యొకానొకండు దేవాలయముల కంగ వానిజూచి పరిహాసమునర్పింపఁగలదున్నాము. ఇట్టి యీ పక్షిగులలో నొక నాంధ్రలోకమునకు, విశేషించి యొకటంకట్టి పుస్తకములు పత్రికముగ జూపదాయకములని యొప్పుకొనవలసి యున్నది. రామాయణము దదివిన బుద్ధిమంతునకు “రామాదివచ్చి)

వత్తిశివ్యం, వరాహదాదివత్" అని తోచి సత్సక్తివర్తన గలిగియుండ యత్నించు వడువున, నీవు సకము పదివిన వాంతును శ్రీరామకృష్ణుని చక్కలును, అతని యమా ల్యోపదేశములును, శిష్యులందరి నిరతిశయ ప్రేమయు, శిష్యులకును శ్రీరథపుగారియొడ భక్తియు, సరేంద్రుని, (వివేకానందుని) కీకపుని, ప్రపంచమును జూచి, తమ భుజు నట్టి గురువున, ఆశ్రమమును నుండిన బాగుండునని యనుకొందురు. తామును వారివలె ససత్త్వానులఁ జెప్పక వినయసూక్ష్మములతో మెలంగిన యైహికామామిక్తికములు గలగును గదా యని యనుకొందురు.

శ్రీరామకృష్ణుని వేదాంతమంతయు "విశ్వాసము" అను పదమే. విశ్వాసించినవారికే దేవుండుతన దివ్యచర్యన మొనంగును, విశ్వాసమునుగూర్చి యాదిండు తన శిష్యుల కెన్నియో కథలనుదాహరణముగ నిచ్చెను. ప్రపంచము పర్యమ భగవద్భవమునియుఁ జూడవలెన నీ క్తి లేననియు వాతని మతియు. చింతాబుద్ధి నను శిష్యుల మొనర్చిన బద్ధియొడ దగుననుచు.

చండాలుండు పవిత్రుండు కానీ, పారువమున క్తి లేకవానీ, ప్రతిష్ఠాక్షియుఁ బరమేశ్వరునియందు విశ్వాసము గలిగి "దేవా, నీవే నాకు గతి, నా దోషము లన్నియు తుడిచింపు"మని హృదయపూర్వకముగ ధ్యానిం చెడిన యాతడు తప్పక శుభముల నందగలడు, విము క్తి నందగలడుని శ్రీరామకృష్ణుని యుద్దేశమే కాక యాత్మమభివము చేతను చిలనీకొనగలము.

శ్రీగురువుగారి వచనామృతమును శీఘ్ర మానవుల కంతయు నీతిదాయకమును, భిక్షిని గలిగించునదియు నైన నీవు సకమును వాంఛులెల్లయును జదివి భగవంతుని యందు విశ్వాసమంది జీవితసాధ్యము నందుగురు గాక.

ఆంధ్రలోక మీ మతమువారికిఁ దగు ప్రాత్యహ మిషంగుఁ గాక. శ్రీ మదమువారును నీతిదాయకములగు నిట్టిరి పెక్కులు ప్రకటించి లోకమున కుపకార మొ నర్చి యిత్తోధికముగ యశస్సునందుదురు గాక.

వలయువారు:—రామకృష్ణమతము, మద్రాసు, అవి ప్రాణవలెను.

సూ. కృ.

వాల్మీకి

కాళ్లమారి గోపాలరావు ప్రణీతము. ప్రకాశ కులు: విశాల్యాపిపావారు, క, ఆచారప్పన్ సము, వార్షి టపుకా, మద్రాసు. క్రానుమై ౧౦౪ పుటలు.

మొదలు ౧-౧౦౦.

ఆదికవి వాల్మీకి జీవితకథ విస్తృతము నవలంబించి రచించిన అందముగ రూపక మిది. ఇందు జటిలముగ విస్తృతమునను లేఖనము అట్టి మహాస్ఫూర్తియును పరిగ మింపజేసిన మన ప్రత్యయ నిరూపింప యత్నించి యీ చిన్నివస్తువునకు జీవము బోయగల్గినాము కవి.

చార్యమును క్తరించి ప్రాచీతమును 'సమానసంప త్నామ్రాజ్య' స్థాపనాపంకల్యమున నాబివితుల కూడ గట్టుకొని పరిసరరాజ్యముల వనయేలుబడిలోనికి లొంగ దీసికొను యత్నములు నడుపుచుండ, వారద్రుశేరితులగు వక్త్ర విశ్వామిత్రు లాత్మీయైత్రపరిశీలన ముద్వేగించుటతో వివేకమురేకతైన యాతని మానసికజీవనము ఆతడు 'వాల్మీకియై, అజావియై, నిర్వహణమున సరస్వతి ప్రసాదము మాఱకొనుపర్యంతము చక్కని యితివృత్తమున సమంజసమును చీత్రము గాంచినది. గర్భసంభయందలి ప్రాచీతముని భావవిశ్లేషము కడు తగియున్నది. ప్రాచీతమును మృతప్రాయుడై వారకయాతనలమధించి ఆజాపాధియందే పునర్జన్మమునను దృశ్యము, వక్త్ర విశ్వామిత్రుల వ్యాఖ్యానములతో ప్రభావమిచ్చుచింది, కవి నాటకకళానిరూపికి నిదర్శనముగ నున్నది. ఆచీతన దశయును మహాస్ఫూర్తిపదిప్తమైన రామమంత్రస్వరగా మొకరింక విరక్తికళామున కాకర్తించుచుండి, కామరేత లేచిపోవుటచేతను, భర్త విరాగి యయిపోవుట చేతను పుభిష్టయై దీనదశియందు ప్రవృత్తుగను తనప్రేయసి పరిష్కృత కామంతులు వేటాకరింక జిలువకు మాద్యును ప్రాచీతముని కనుబొమి జిట్టును. ఉట్టిపట్టులు నటకుల సామర్థ్యమును పరిక్షించును.

మన ప్రత్యక్షప్రవాహమున మనలను నూర్చుకొనగ
ముల సంధిగ నడపింపక తలచు చావ్యుపరిచిత్తనములనే
మాపినను, ప్రధాన పరిణామసూత్రములను కవి యేముట
లేదు. ప్రతిపాత్రయు సార్థకతను, మంచి పరిణామిని
పొందినది. తత్తరపక్ష స్వరీతికల్పనతో కవి సమాజ
సాధ్యులగుట నవలంబించి రూపకమును ప్రకంసాపాత్ర
ముగ నిర్వహించినాడు.

శైలి కనుష్ఠాభ్యుదయము; శోభాన్వితము. ఇంపైన
భావసంపదతో కవికి లలితముగ నున్నది.

పద్యరచన కుదాహరణము:—

ధరణీక వాఙ్మయ పీక మెక్కి బహుధా

ధర్మంబు లాపించి, త

తృణణిక మామగ భూషణంబులను శి

మౌర్యు లుద్ధించుచున్,

పరసామోదముగాఁగ మానవిమన

స్వామూర్జ్య మశ్రాంతమున్

పరిపాలించు కపికుచైధవము ని

శ్వేతేయమున్ గూర్చుకన్.

మునునోముంజుల మందహాస రచనతో

కొద్దిల్ల నల్లారు తొం

పముచేమోద్యుల గోకిలోత్తుల పమా

హ్వనించి, పూదేనె న

ర్ణముల బావ్యంబు నొసంగి, నమ్రయయి పం

క్షర్చించి నేవించి, ని

త్యము విమూర్తతలక్కి పాంథులకు బ్ర

హ్వనించుమున్ గూర్చుకన్.

ఆనందముయై శైశవావ్యాజరహాస

కోచిర్విధూరి దూటూచియాడి,

బ్రహ్మసత్యధూటి ప్రియరూపులకు దార్ప

క్రీడాపు మోమపుల క్రేడ్లు వాడి,

పొదిరిండ్ల విహారించు పుణ్యదంపతుల రీ

లాలు దమృతాద్వి నోలూడి,

విరహాదై న్యోత్పన్న విధనుభ్రమగత

రంగ రంగముల రుణంగరించి,

భండనోద్దండకాండప్రకాండకాండ

చండకోదండబుత్రియ చాండవించి,

పరమపురుషార్థస్థుల బ్రజ్యరించు

నల రసస్వరూపిణీ వాణి నభినుతించు.

ఇంచలి గ్రాస్యగ్రాహ శీలుముల శైలిలో కూన
తక్కువ నున్నది. ఈరూపకమున గుణములు మెండు.
ఇది ఆంధ్రవాఙ్మయమున మంచిస్థాన ములకరింప గలిగె
యున్నది.

కొం. జ.

వైదిక నిలయము

(ఆర్యుల ఉత్తరగ్రువ నివాసము.) 'భగవాన్
లిలకాచార్యకృతము.' అనువాదములు: మానిగొండ
సత్యవారాయణాశ్రమీ గారు. విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథ
ముల, 3వ, విజ్ఞానచంద్రికామండలి, తెజవాడ. గ్రామ
నైజ; 21వ పుటలు. వెల రు 2-5-0.

నెపోలియన్ పోనోపార్టీ జీవితము

ప్రథమ భాగము. గ్రంథకర్త: జయంతి వెంకటజగ
న్నాధరావుగారు. బి. ఎ., యల్. టి., ఇన్స్పెక్టరము
(గంజం). క్రాసునైజ 7వ పుటలు. వెల తెలియదు.

శ్రీసోమశైలేశ్వరీయము

ఇది యొక పంచాంగాన ప్రబంధము. ఉప్పల వర
సింహేశ్వరి విరచితము. క్రాస్ 1/8 నైజ 230 పుటలు
గలది. వెల రు 1-5-0. శైవపురి ఆంధ్రపత్రికా
కార్యాలయమున ముద్రితము.

సాధిప్రాయవిశేషములు

ప్రపంచపరిశ్రమలు వర్తమాన యుగము నందన్యోన్యశ్రయములై సామాన్యవిషయములును ప్రపంచమునందంతటను ప్రతివ్యస్థించు భావసంచలనమును గలుగజేయుచున్నవి. దూర్వశ్రవణము, దూర్వదృష్టి, తెలిగ్రాము, విమోనములు, పొగయోడలు, పొగబండ్లు, మోటారులు, వాహనాదృశికలు దేశకాల పాత్రావరణములను భేదించుచు విశ్వమునకు గల సన్నిహిత సంబంధమును అనంతముఖముల ననవరతము ప్రత్యక్షము చేయుచున్నవి. సుఖదుఃఖములు, జనూనజయములు, ఆపదలు విశ్వసమానత్వమును ప్రతిపాదించుచున్నవి. అస్సామువరదలు, పెల్లింగ్లను భూకంపము, ఆఫ్ గను విప్లవము, మధ్యపాన నిషేధము, జర్మనువృద్ధిహారములు, బార్బిచక్రవర్తి ఆరోగ్యము, సోవియటునిరవర్తనము, ముసోలిని ప్రగల్భములు, బ్రిటిషు ఎన్నికలు, స్త్రీస్వాతంత్ర్యము, మేయోపుస్తకము, భారతీయ స్వాతంత్ర్యము ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించుచున్నవి. ప్రపంచవ్యవహారములందు బలముగల శ్వేతరాజ్యముల వ్యవహారములు ప్రపంచలత్యము నాకర్షించుచున్న విషయమ బలములేని శ్వేతేతర వ్యవహారములు ప్రపంచలత్యము నాకర్షించుటలేదు. శ్వేతప్రజలు దేవతలు; శ్వేతజనుల వాక్యములు వేదవాక్యములు; శ్వేతజేనుము ప్రపంచజేనుము. శ్వేతప్రయోజనములు

విశ్వప్రయోజనములు; శ్వేతప్రజాధర్మము మానవధర్మము. శ్వేతప్రయోజనములను సమర్థించుటకు, ఘోషించుటకు, రక్షించుటకును శ్వేతప్రజలు మహాఘోషను జేయుచుండును; శ్వేతపైన్యములు, శ్వేతజాతుల ఆయుధములు మహాఘోషను సమర్థించుచుండును. లండను టైముస్పత్రిక, టైముస్ఆఫ్ ఇండియాపత్రిక, మార్నింగ్ పోస్టు, న్యూయార్కు హెరాల్డు వ్రాసెడి వ్రాతలు వేదవాక్యములుగ నుండును. ఆశ్మవిశ్వాసము లేని శ్వేతేతరజాతులవారు లండను టైముస్పత్రికాభిప్రాయములను శిరసావహించుచు నిరుత్సాహులై కృశించుచున్నారు. బ్రిటిషు పార్లమెంటు ఎన్నికలు భారతీయవ్యవహారములందు గలుగజేసిన సంచలనము భారతీయుల దుర్దశను విశదము చేయుచున్నది.

బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము

బ్రిటిషువ్యవహారము లిశరవిషయములవలెనే ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించినవి. ప్రపంచవ్యాప్తమైన సామ్రాజ్యమును, ప్రపంచవ్యాప్తమైన వ్యవహారములును గల బ్రిటిషు వ్యవహారములు ప్రపంచలత్యము నాకర్షించుటయందు విచిత్రము గనుననదు. పదేండ్లకు పూర్వము ప్రపంచవ్యవహారములకు కేంద్రస్థానముగా నుండిన బ్రిటిషువ్యవహారములు ప్రపంచలత్యము నాక్రమించుటయును, ప్రపంచ శాంతికిని

ప్రపంచమునకును వివిధ యోగములను
ధర్మము. ప్రపంచమునకు వివిధ యోగములను
బాంధవ్యము నిర్ధారములు. ప్రపంచ శాంతికి
సాధనభూతములైన బాంధవ్య దధికారమును
బ్రహ్మరాజ్యము స్వప్రయోజనమునకై వివిధ
యోగించుకొనుచు ధర్మబలమునుగోల్పోవుచు
క్షీణించుట కుపక్రమించినది. స్వప్రయోజన
పరాయణము లైన బలసంపదలు రాక్షస
సంపదలై ఆత్మనాశనమునకు గారణంబు లగు
చున్నవి. రాక్షసరాజ్యము, రోమకరాజ్యము
విలయమును పొందిన విధము ప్రపంచేతిహాస
ములందు గుణపాఠమును నేర్పుటకు దగి
యున్నది. అయినను స్వప్రయోజనపరాయ
ణత్వము సమస్తమును విస్మరింపజేయుచున్నది.
బ్రహ్మప్రభుత్వము మహాసంగ్రామసమయము
నందు జేసిన ప్రతిజ్ఞలను మరచిపోయినది.
మహాదుఃఖమునకు మూలమైన పరపీడనమును
పూర్వమువలెనే చేయుటకు బూనుకొను
చున్నది. ఆత్మవంచనము ఆత్మవిజయ మని
భ్రమపడుచున్నది. పరపీడనమును పరోపకార
మని విశ్వసించి యానందించుచున్నది. తెలి
యనివానికి తెలుపుట సుకరము. తెలిసియును
తెలియనటులనటించి వానికి తెలుపుట దుష్కర
ము. శ్వేతేతరులను పీడించుచు శ్వేతేతరు
లను రక్షించుచున్నటులు చాటుట కేవల
మాత్మవంచనము. భరతవర్షముమూలమున
బలియుచు భరతవర్షమును రక్షించు
చున్నటులు ప్రకటించుట యనుచితము.
బ్రహ్మప్రభుత్వ మవలంబించిన యధర్మము

ప్రపంచమునందు గలను ససహ్యమును గలుగ
జేసినది. అమెరికా సంఘక్రూర్మములందు
బ్రహ్మరాజ్యమునట్ల విశ్వాసము పొయినది.
చీనాయందు బ్రహ్మరాజ్యమునకు పరాభ
వము గలిగినది. రుష్యారాజ్యము బ్రహ్మ
రాజ్యమునకు ప్రతిఘటనమును బూనినది.
భరతవర్షము బ్రహ్మరాజ్యమునట్ల విముఖ
త్వమును బూనుచున్నది. స్వతంత్రప్రియులు
సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము భరతజాతీయశయ
మని ప్రకటించుచున్నారు. బ్రహ్మప్రజలే వర్త
మాన రాజ్యాంగ విధానమును నిరసించు
చున్నారు. ప్రపంచమునందు గలను బ్రహ్మ
సామ్రాజ్యమునట్ల వైమనస్యము వృద్ధిని
బొందుచున్నది. స్వాధీనపరాయణులైన కన్య
శ్వేతిపు పక్షమువారికి పరాజయము గలిగినను
బ్రహ్మప్రజాహృదయమునందు ధర్మవికాసము
గలుగదు. బ్రహ్మసార్ల మెంటు ఎన్నికలు కన్య
శ్వేతిపు పక్షమునకు గుణపాఠము నేర్పుటకు
దగియున్నను బ్రహ్మప్రజాహృదయమునందు
మార్పును గలుగ జేయలేదని లేబరుపక్ష ప్రవర్త
నము విశదము చేయుచున్నది.

బ్రహ్మ ఎన్నికలు

బ్రహ్మ ఎన్నికలందు లేబరుపక్షమునకు
సంపూర్ణవిజయము గలిగినను స్వతంత్ర నిర్వహ
ణమున కవసరమైన బలము గలుగలేదు. ఎన్ని
కలందు లేబరుపక్షాభ్యర్థకులు 289, కన్యశ్వే
తిపు పక్షాభ్యర్థకులు 260, లిబరలు పక్షాభ్య
ర్థకులు 58, ఇతరులు 8గురు విజయమును బడసిరి.

కన్య ద్వేటిపులు పరాజయమును పొందినను ప్రతి పక్షులైన రెండుపక్షములుగలసి లేబరుపక్షము నోడించుటకు బలము గలదు. లేబరుపక్షము తగినంత బలమును గలిగియుండకపోయినను రాజ్య భారమును వహించుట రాజ్యాంగముల కనురూపముగ నున్నది. రాజాదేశానుసారముగ లేబరుపక్షము రాజ్యభారమును వహించుచున్నది. రామృషేష్ఠానాల్లు గారు మంత్రిత్వమును స్వీకరించిరి. వెడ్జివుడ్ బెన్ గారు భారత రాజ్యాంగ మంత్రిగాను, డ్రమండుపీల్లుగారు సహాయమంత్రిగాను నియమింపబడిరి.

జె. హెచ్. తామసగారు, లార్డు క్రిపీసీ, నిరుద్యోగపరిష్కార మంత్రి; జార్జి లాంసుబరీగారు, నర్సుకరూపవరు; సర్ సి. పి. ట్రెంలినుగారు, విద్యా శాఖాధ్యక్షులు; జె. ఆర్. క్లెమ్మగారు, దేశయాంగ మంత్రి (హోమ్ సెక్రటరీ); ఆర్థరు హెండ్లెస్సగారు, విదేశాంగ మంత్రి; తామ్మస ప్రభువుగారు, విమానశాఖా మంత్రి; ఆస్వాల్లు మాస్టీగారు, బంకాప్రభుమంత్రి; పార్మూరు ప్రభువు, కాన్సిలు అధ్యక్షుడు; టామ్ హెగారు, యాద్యశాఖామంత్రి; సిడ్నీ వెబ్ గారు, ఆర్థిక శాఖా మంత్రి; ఫిలిప్ స్పాడ్సుగారు, కోశాధికారి.

ఈ మంత్రివర్గమునందు యువతీరత్నము మార్గరెటు బాండ్ ఫీల్డ్ కన్య కార్మికమంత్రిగా నియమింపబడినది. మంత్రుల నియామకము విచక్షణతో జేయబడినను స్వదేశమునకును, విదేశములకును, భారతవర్షమునకును గలుగ గల ప్రయోజన మతి స్వల్పమని విశదమగుచున్నది. లేబరుపక్షము నిర్ణయింప

వలసిన సమస్యలందు 1. నిరుద్యోగము, 2. రుష్యా మిత్రత్వము, 3. ఆయుధనియమనము, 4. జర్మను రిపరేషనులు, 5. మద్యపాన నిర్ణయములు, 6. కెల్లాగు సంధిపరతులు ప్రధానములని రాజసందేశము విశదము చేయుచున్నది. ఈ సమస్యలేరితిని లేబరుపక్షము సాధించునదియు కాలము విశదము చేయగలదు. భారతీయులకు ప్రాణాపదమైన భారత రాజ్యాంగ సమస్య విషయమై రాజసందేశమునందు సూచనలు లేకుండుట బ్రిటీషు ప్రభుత్వమునకు భారత రాజ్యాంగము పట్లగల గౌరవాభిమానములను వెల్లడి చేయుచున్నది. భారతీయులు బ్రిటీషు ప్రజాప్రయోజనముల లాభమునకై వినియోగపడునటులు స్వీయప్రయోజనములకు వినియోగపడజాలరని భారతీయుల స్థితిగతుల వలెనే రాజసందేశమును విశదము చేసినది.

రాజసందేశమునందు భారత రాజ్యాంగ సమస్యను రామృషేష్ఠానాల్లుగారు విడిచిపెట్టియు బీర్ప్రయందు చేసిన ప్రసంగ మనంబు ధముగ నున్నది. అన్ని పక్షములవారును కలిసి సైమనుకమిషను నియమించిన విషయమనే అన్ని పక్షములవారును చేరి భారత రాజ్యాంగ సమస్యను సయితము నిరాకరించుచున్నారు. ప్రతికార సహకారములు నిరాకరించిన వారిద్వారా రావలయును కాని సంబంధము లేని వారిద్వారా రాజాలపు. చావుబ్రతుకులమీద నున్న భారతీయుల మనస్సు ఆత్మరక్షణమును జేసికొనుట కెప్పుడును సిద్ధముగానే యున్నది.

పిలిచిన పలుకనివారితో సమాధానమును జేసి కొనుట బ్రహ్మకై నను సాధ్యముగాదు. భారతీయులను ప్రతిషేధించిన బ్రిటీషుపార్లమెంటు భారతీయుల నాహచర్యమార్గమును నిర్ణయింప వలసియున్నది. భారతీయులు సైమను కమిషనును బహిష్కరించిన విషయము జగద్విఖ్యాతము. బహిష్కరణ విధానము విజయమును పొందినవిషయమును రామ్మోమాక్షాన్ నాల్డుగారికి తెలిసియున్నది. సంఘిమార్గమును నిర్ణయించుటకు రామ్మోమాక్షాన్ నాల్డుగారు పూనుకొనవలసి యుండును. సైమను కమిషనును నియమించిన ప్రభుత్వము మారినది; మంత్రులు మారిరి; పరిస్థితులు మారినవి; ప్రభుత్వము మారినది. అయినను రామ్మోమాక్షాన్ నాల్డుగారు మాత్రము పూర్వపద్ధతి ననుసరించుచున్నారు. ప్రభుత్వ పదవియందు లేని లేబరుపక్షమునకును మాక్షాన్ నాల్డుగారికిని, ప్రభుత్వపదవియందున్న లేబరు పక్షమునకును మాక్షాన్ నాల్డుగారికిని భేదము గనుపించుచున్నది. మానవ స్వాతంత్ర్యమును, దోమినియను స్టేటసును బోధించిన రామ్మోమాక్షాన్ నాల్డుగారి పుడు బ్రిటీషు ప్రభుత్వ ప్రయోజనములనే బాల్డువినుగారివలెనే సమర్థించుచున్నారు. బాల్డువినుగారు మాక్షాన్ నాల్డుగారికి సూచించిన లక్ష్యము మాక్షాన్ నాల్డుగారి కాశో ద్వేగమును గలిగించి యుండును. భారత రాజ్యాంగముల విషయమై లేబరుపక్ష మవలంబించెడి పద్ధతిమీద కన్సర్వేటివు పక్షము వారి ప్రవర్తన ఆధారపడియుండునని బాల్డువినుగారు విశదము చేసియుండిరి. ఈ విషయనిధార

ణమునకు బాల్డువినుగారి సిద్ధాంతములే యవసరము లేదు. వారి చిత్తవృత్తి తెలిసిన తరువాత లేబరుపక్ష చిత్తవృత్తిని విమర్శింపవలసిన యవసరము గనుపడదు. లేబరుపక్షము ప్రారంభమునందు భారత రాజ్యాంగము పట్ల జూపిన చిత్తవృత్తిని వారి ప్రభుత్వకాలము నందును జూపునని ఆరంభోదంతము విశదము చేయుచున్నది. మానవజీవితమునం దాశకు హద్దులులేవు. రామ్మోమాక్షాన్ నాల్డుగారి మీద గల యాశ పోయినను ఇర్విను ప్రభువుగారిమీద గల యాశ బాధించుచున్నది.

ఇర్విను ప్రభువు

ఇర్విను ప్రభువు భారత రాజ్యాంగ విషయములను సంప్రదించుటకు గ్రేటు బ్రిటనుకు వెదిలిపోయిరి. ఇర్విను ప్రభువు సిమ్లాయందు చేసిన ప్రసంగము భారత హృదయమునందు నిరాశను గలుగజేసినది. మానవులకు వారి పాప పుణ్యముల కనురూపమగు ఫలము గలుగుట లేదని ఇర్విను ప్రభువు చేసిన యుపదేశము ధర్మ విరుద్ధముగ నున్నది. ఫలము పాప పుణ్యముల కనురూపముగ గలుగనపుడు పాప పుణ్యములతో ప్రపంచమునకు నిమిత్తమేయుండదు. మీరటు కుట్రకేసు విషయమై రాజప్రతినిధియును సభరులును తెలిపిన యభిప్రాయములు న్యాయ విరుద్ధములని డెయిలీ హెరాల్డు చేసిన యుపదేశమును నిరంకుశవగ్రాభిమాను లందరును గ్రహింపవలసి యుండును. దోషాదోషణ చేసి రుజువుచేయకయే దోషమును నిర్ణయించుట యన్యాయమని బాలిశులు సయిత మంగీకరిం

తురు. కేంద్రసంఘమునకు సైమనుసంఘము చూపుచున్న విశ్వాసకారవములను సర్ శంకరక నాయకుగారు శ్రీప్రెస్సు ప్రతినిధికి విశదముచేసిరి. వారికిచేసిన పర్యవేక్షణవిషయమైన భవ్యమైన తెలివైన 'నేనునిన్ను కొనియాడెదను. నీవు నన్ను శ్లాఘింపుము.' అను భావమునకు తగినటు లున్నది. కేంద్రసంఘమునకును భారతీయులకును వారి నిస్సహాయస్థితియందు గలుగగల గౌరవప్రతిపత్తులను సైమను సంఘ వ్యవహారములు పార్లమెంటు వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. అయినను భారతీయ నాయకులు లక్ష్యము లేబరుపక్షము మీదను రామోమాడ్గొనాట్టు గారి మీదను ప్రసరించుట యనుచితముగ నున్నది. ఈ సందర్భము లందు బర్నార్డు హాటనుగారి హితోపదేశము గమనార్హముగ నున్నది.

స్వయంసహాయము

పెడ్జిపుట్ బెన్ను గారు వారి యధికారదళ యందు కష్టముల ననుభవించవలసి యుందు రని మేడ్డొనాట్టుగారు చెప్పియుండిరి. ఆలివి యరు ప్రభువునకు సంప్రాప్తమైన కష్టస్థితియే బెన్నుగారికిని గలుగ నున్నది. సోవియటు ప్రచారనేరారోపణమునకై హిందూదేశము నందు నిర్బంధ ప్రస్థానము సాగుచున్నది. యూరపునందు సోవియటు సంధికై ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఈ రెండు ప్రయత్నములందును భారతీయుల నిర్బంధములు సాగుట కవకాశములు గలవు. కన్నర్యేటిపు పక్షమీ

ప్రస్థానమున కాశీర్వాదము నొసంగగలదు. ఎప్పటివలెనే దేశమునందు ప్రారంభమైన నిర్బంధ విజయయాత్ర నిరభ్యంతరముగ సాగగలదు. దీనికి ప్రతీకారము భారతీయుల వలన రాగలదు కాని బ్రిటీషు పక్షముల వలన రాజాలదు. భారతీయులు త్యాగమును, సాహసధైర్యములను, కార్యక్షేత్రమును, ఆత్మబలమును ప్రకటించి స్వరాజ్య ప్రస్థానమును జేయవలయునని గాంధీమహాత్ముడు చేయుచున్న యుపదేశమున హాటనుగారును చేయుచున్నారు. ఈ కార్యవిధానమును నిర్ణయించుటకై నిర్మాణకార్య విధాన మేర్పడినది. నిర్మాణకార్యప్రస్థానము జయప్రదమగుటకు, ప్రజాఅత్యము శాసనసభలనుండి దేశము మీదకు లగ్నము గావలసియున్నది. నిర్మాణ కార్యవిధానమునందు ప్రధానవిషయము విదేశవస్త్రబహిష్కరణము, ఖద్దరు వ్యాపనమును.

శాసనసభలు : నిర్మాణకార్యవిధానము

శాసనసభల బహిష్కరణమునుగూర్చి దేశమునందంతటను ప్రతిఘటనము బయలుదేరినది. అన్ని రాష్ట్రములందును సభాప్రవేశమున కనుమతులు గావలసినవైనవి. అన్ని రాష్ట్రములకును సామాన్యముగ ననుమతు లొసంగబడినవి. ఢిల్లీయందు 5 వ తేదీని గూడనున్న కార్యనిర్వాహకసభయును అనుమతినొసంగుట నహజము. జడమయములైన శాసనసభలవలన సామాన్యవిషయములందే ప్రయోజనము

గలుగవచ్చుడు స్వరాజ్యప్రస్థానమునకు ప్రయో
జనము గలుగుట యసంభవము. వర్తమాన
నిస్సహాయస్థితియందు ఖద్దరువలన విదేశ
వస్త్ర బహిష్కరణమువలన ప్రజలకు బల
ము, విశ్వాసముగలుగుట కవకాశములు గలుగ
గలవు. ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుటకు సాధన
మైన ఖద్దరువ్యాపనము విదేశవస్త్రబహిష్క
రణమునుజేయుట సకలార్థసిద్ధికిని సాధన మని
ప్రజానాయకులు గ్రహించి తదనుగుణముగ
ప్రవర్తించి పరమేశ్వరానుగ్రహమునకు పాత్రు
లగుదురు గాత! భారతస్వాతంత్ర్యసంపాదనము
భారతీయుల హస్తములందున్నది గాని విదేశీ
యులహస్తములందు లేదని గ్రహించుట వివేక
ము. సంస్థానాధీశులు వారి లక్ష్యమును స్వప్ర

యోజనములనుండియును రాజప్రతినిధి నుండి
యును బ్రిటిషుప్రభుత్వమునుండియును మరల్చి
చిరకాలమునుండియు సంస్థానములను, ప్రజలను,
భారతధర్మమును పోషించుచున్న జస్మభూమి
పట్లకు మరల్చి కృతార్థు లగుదురుగాత! కల
కత్తాకాంగ్రెసు, బొంబాయి కార్యనిర్వాహక
సభ నిర్ణయించిన కార్యవిధానము సఫలమగు
టకు వ్యవధి చాలకున్నది. శాసనోల్లంఘన
ప్రస్థానము నుపక్రమించుటకు సమయ మాస
న్న మగుచున్నది. ఈ మహాసందిగ్ధావస్థయందు
రాగల లాహోరు కాంగ్రెసునకు లోకోత్తర
పురుషుడైన గాంధీమహాత్ముని నధ్యక్షునిగా
నెన్నుకొనుట కాంగ్రెసువిజయమునకు సాధన
ముగ నుండగలదు.

